

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
INSTITUTUL ROMÂN DE TRACOLOGIE
BIBLIOTHECA THRACOLOGICA
XXVIII

NÉMETI JÁNOS

**Repertoriul arheologic
al zonei Careiului**

București 1999

Sotiei mele, Mária

REPERTORIUL ARHEOLOGIC
AL ZONEI CAREIULUI

THE ARCHAEOLOGICAL SURVEY
OF CAREI REGION

NAGYKÁROLY VIDÉKÉNEK
RÉGÉSZETI REPERTÓRIUMA

Redactor de carte:

DANIELA ECATERINA ROMAN

Comenzile și corespondența:

INSTITUTUL ROMÂN DE TRACOLOGIE

Schitu Măgureanu 1

70626 București 1

ROMÂNIA

Editat de: VAVILA EDINF SRL

Tipărit la: Semne '94

ISBN: 973-98829-8-6

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
INSTITUTUL ROMÂN DE TRACOLOGIE
BIBLIOTHECA THRACOLOGICA
XXVIII

NÉMETI JÁNOS

**REPERTORIUL ARHEOLOGIC
AL ZONEI CAREIULUI**

București 1999

CUPRINS

I. Cadrul geomorfologic și condițiile naturale	9
II. Istoricul cercetărilor	13
III. Repertoriul arheologic	17
Lista descoperirilor din paleolitic, mezolitic și neolitic timpuriu	94
Lista descoperirilor din neoliticul mijlociu - Grupul Pișcolt	95
Lista descoperirilor din neoliticul târziu - Grupul Herpály-Csősz-halom	96
Lista descoperirilor din cultura Tiszapolgár	97
Lista descoperirilor din cultura Bodrogkeresztúr	99
Lista descoperirilor din cultura Baden/Coțofeni	100
Lista descoperirilor din epoca bronzului timpuriu (cultura Makó, cultura Nyírség, grupul Sanislău)	101
Lista descoperirilor din culturile Otomani, Wietenberg, Suceu de Sus	103
Lista descoperirilor din epoca bronzului târziu - Grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos)	105
Lista descoperirilor din cultura Gáva	107
Lista descoperirilor din Hallstatt-ul târziu (Ha.D)	109
Lista descoperirilor din epoca Latène	110
Lista descoperirilor din epoca romană imperială	112
Lista descoperirilor din sec. V-VII, epoca migrațiilor	114
Lista descoperirilor din sec. VIII-X	115
Lista descoperirilor din sec. XI-XIII	116
Lista holmurilor (movilelor artificiale) din zona cercetată	117
Lista localităților feudale dispărute și identificate arheologic	118
IV. Concluzii	119
Bibliografie	133
Abrevieri bibliografice	143
The Archaeological Survey of Carei Region	145
The list of the illustrations	161
Nagykároly Vidékének régészeti repertórium	163
Az illusztráció jegyzéke	181
Ilustrația	183

Summary

I. The geomorphologicals frame and the natural conditions	9
II. The history of the research	13
III. The archaeological repertory	17
The list of findings from the Paleolithic, Mesolithic and Early Neolithic epochs	94
The list of findings from the Middle Neolithic epoch - The Pişcolt Group	95
The list of findings from Late Neolithic epoch - The Herpály-Csősz-halom Group	96
The list of findings from Tiszapolgár culture	97
The list of findings from the Bodrogkeresztúr culture	99
The list of findings from the Baden/Coţofeni culture	100
The list of findings from the Early Bronze age - The Makó, Nyírség culture and the Sanislău group	101
The list of findings from the cultures Otomani, Wietenberg, Suci de Jos	103
The list of findings from the Late Bronze age the Pişcolt - Cehăluţ (Hajdúbajos) - Group	105
The list of findings from the Gáva culture	107
The list of findings the late Hallstatt (HaD)	109
The list of findings from the Latène epoch	110
The list of findings from the Imperial Roman epoch	112
The list of findings from the 5 th -7 th centuries, the people's migration period	114
The list of the 8 th -10 th centuries findings	115
The list of the 11 th -13 th centuries findings	116
The list artificial mounds from the investigated area	117
The list of the Middle Age places, disappeared or archeolocally identified	118
IV. Conclusions	119
Bibliography	133
Bibliographical abbreviations	143
The Archaeological Survey of the Carei Region	145
The list of illustrations	161
Nagykároly Vidékének régészeti repertórium	163
Az illusztráció jegyzéke	181
Illustrations	183

Tartalom

I. A földrajzára és természetére vonatkozó leírások	9
II. A kutatás történetére vonatkozó áttekintések	13
III. Arheológiai repertuár	17
A korai paleolitikus kori, mezolitikus kori és neolitikus kori feltalálások listája	94
A közép-neolitikus kor feltalálások listája-Pișcolt Csoport	95
A késő neolitikus kor feltalálások listája-Herpály-Csőszhalom Csoport	96
A Tiszapolgár kultúra feltalálások listája	97
A Bodrogkeresztúr kultúra feltalálások listája	99
A Baden/ Coșofeni kultúra feltalálások listája	100
A Korai bronz (Makó és Nyrség kulturák, Sanislău csoport, feltalálások listája)	101
Az Otomani, Wietenberg és Suciul de Sus kulturák feltalálásainak listája	103
A Késő bronz kori Pișcolt-Cehăluț csoport (Hajdúbagos) feltalálások listája	105
A Gáva Kultúra feltalálások listája	107
A Késői Hallstatt (Ha.D) feltalálások listája	109
A Latène kori feltalálások listája	110
A római császárság feltalálásainak listája	112
Az i. sz. V-VII századi feltalálások listája, a népvándorlások kora	114
Az i. sz. VIII-X századi feltalálások listája	115
Az i. sz. XI-XIII századi feltalálások listája	116
A kutatás átvezető zónáiban feltalált földhalmok listája	117
Az arheológiai kutatások által feltalált eltűnt feudális lakott települések listája	118
IV A levélkövetkeztetések	119
Bibliográfia	133
Bibliográfiai rövidítések	143
The Archaeological Survey of the Carei Region	145
The list of illustrations	161
Nagykároly Vidékének régészeti repertórium	163
Az illusztráció jegyzéke	181
Illusztráció	183

Cadrul geomorfologic și condițiile naturale

Zona Careiului se încadrează în marea unitate geografică numită Câmpia Tisei, mai precis în sectorul nordic al acesteia, în Câmpia Someșului. În partea vestică a blocului someșan, se află Depresiunea Crasnei inferioare, care la contactul cu blocul Nirului (Nyírség) a dat naștere unei câmpii joase, slab drenată și în bună parte înmlăștinată, numită Câmpia Ecedea (fosta Mlaștină Ecedea). Șanțul tectonic al Ieriului s-a format între Blocul Nirului și Platforma Sălăjană, o zonă de divagare cu tendințe de înmlăștinare (azi canalizată). Înaintea efectuării unor lucrări de hidroameliorații de mari proporții, câmpiile joase au fost mereu expuse inundațiilor periodice din care au fost ferite numai grindurile sau interfluviile mai înalte (Mihăilescu, 1969, 10-15; Idem, 1984, 15-19). Spațiul de care ne ocupăm din punct de vedere administrativ este împărțit, actualmente, între județele Satu-Mare și Bihor.

Câmpia Nirului (Nyírség) prezintă un aspect colinar format din șiruri de dune paralele între ele găsindu-se terenuri joase care adăpostesc, azi, o serie de albie părăsite (canalizate) cu zone întinse mlăștinoase (Benedek, 1969, 25-31; Mihăilescu, 1969, 131; Karácsonyi, 1975, 231). Rețeaua hidrografică a Câmpiei Nirului este foarte săracă în ape, nu are nici-un râu propriu-zis. Ea este formată din pârauri de interdune și albie marginale, care colectează și adună apele din diferite direcții, dinspre centrul zonei înspre periferie. În antichitate aceste ape au stagnat în zonele joase, s-au înmlăștinat și numai primăvara și toamna aveau ape mai abundente, având direcția de scurgere N-S. Colinele Nirului încep să apară acum 25000 de ani, în perioada preboreală formându-se o vegetație de tip stepă, iar formarea nisipului zburător s-a continuat și în etapa boreală (9600-7300 a Chr.), solul fiind în primul rând prielnic pentru creșterea vitelor și mai puțin pentru agricultură (Borsy, 1961, 227; Frisnyák, 1995, 243). Se pare că zona de periferie face o excepție, fiindcă aceasta a fost intens locuită începând cu epoca neolitică. La nord de Carei, se află o albie lată (canalizată), care marchează tocmai periferia Nirului și părăsește nisipurile la comuna Urziceni. Această albie conducea apele zonei spre fosta Mlaștină Ecedea (se varsă în mlaștină lângă comuna Bervenii). Respectiva vale apare pe harta județului Satu-Mare sub denumirea de Pârâul Berea (localnicii nu cunosc această denumire), iar sătenii îl numesc "Băltoasa" (Folyás) la Ciumești-Berea și "Aluniș-Mogyorós" la Urziceni (Csanálos). Din zona Resighea, Scărișoara, Pișcolt, o altă albie marginală a Nirului se ramifică în mai multe văi și drenează apele spre Valea Ieriului (Zimoiaș, lângă Dindeștul Mic); Eriul rece între Pișcolt și Andrid (numită Valea Morii la Andrid) p. (=pârâul) Nouborda între Resighea-Pișcolt-Vășad (barată artificial la Vășad); pârâul Toptila între Pișcolt-Vășad (numit László-rét la Pișcolt). De pe teritoriile vecine din județul Bihor apele Câmpiei Nirului gravitează spre Valea Ierului prin p. Ganaș (între Valea lui Mihai-Curtuiușeni-Vășad și se varsă în Ier la Galoșpetreu), precum prin p. Moca, (Móka) care se unește cu Ier în apropierea satului Șilindru lângă "Dâmbul Episcopului (Püspök-domb).

Valea Ieriului este amintită prima dată în documentele medievale împreună cu Câmpia Nirului (Nyr), în cronica lui Anonymus sub denumirea de Umosouer (Anonymus, 22, 28). Într-un document datat din 1338, apare sub denumirea de Erwyze fluvius, iar mai târziu în anul 1448 Eer fluvius (Ok'levéltár, I, 128). Valea lată a Ieriului este o "covată" largă prin care apele din zonele muntoase au fost drenate în perioada postglaciară spre câmpie, fiind o albie comună a Tisei, Someșului și a Crasnei. Într-o etapă ulterioară (30.000-25.000 de ani în urmă) Tisa își schimbă cursul spre nord. Datorită unor mișcări tectonice zonele nordice s-au scufundat treptat, iar atât Someșul cât și Crasna au părăsit albia Ieriului luând cursurile lor tot spre nord, lăsând în urma lor o zonă lată mlăștinosă, în care s-a stabilit pârâul Ier, care izvorăște din pădurea Sechereșa (Szekeres-erdő), având un culoar lung de 50-60 km și lat de 5-10 km, în care se varsă o serie de alte pârâiașe: Checheș (Kékec) lângă Ghilești; Gât sau Rékát lângă Căuaș; p. Cubic (Kubik) lângă Rădulești; Cehal-Santău lângă comuna Santău și p. Sărvazel lângă Chereușa. Pârâul Ier se îndreaptă spre sud-vest de la Tiream unde se numea Valea Mare "Nagy Völgy" (Pók, 1993, 64) până la Andrid. Adunând apele Vetișgatului, Barnodului, între Tiream și Vezendiu, la Vezendiu, pârâul Zugău, se îndreaptă apoi spre vest și curge în țara noastră până la Diosig, vărsându-se în Bereteu la Pocsaj în Ungaria. În zona întinsă mlăștinoasă apar numeroase grinduri, insule, iar terasele cu panta domoală, cu numeroase meandre intră adânc în mlaștină, formând adevărate "peninsule". Ele au constituit terenuri deosebit de prielnice în antichitate pentru habitat. Fapt atestat și prin poziția satelor feudale care s-au format tot pe aceste grinduri mari sau pe terasele Ieriului (Benedek, 1996, 9-11).

Canalizarea văii Ieriului s-a făcut după planurile inginerului Gönczi Sándor aprobate în anul 1965. Lucrările au fost începute în anul 1967 și s-au terminat în 1985. Canalul principal, lung de 91 km, începe la

Eriusâncrai și atinge granițele țării noastre la Diosig, fiind prevăzut cu lacuri de acumulare la Ghilești, Andrid, Vășad și la Șimșian (nu sunt inundate cu apă nici azi). Pe lângă canalul principal a fost săpată o rețea adevărată de canale laterale, foarte numeroase, având lungimea totală de peste 700 km. Azi, Valea Ieriului este în bună parte cultivată, intervenția omului a schimbat acest biotop atât de caracteristic și optim pentru habitat în diferitele perioade ale antichității. Reconstituirea, din punct de vedere al habitatului, se poate face tocmai prin numeroasele descoperiri arheologice făcute mai ales în ultimii 30-40 de ani.

Câmpia Someșului. La sfârșitul pleistocenului, apele râurilor Someș și Crasna curgeau prin șanțul tectonic al Văii Ieriului, în direcția SV, fapt atestat de o serie de albie părăsite ce există în această zonă. Rolul de albie principală, cum am văzut, a culoarului Ieriului se încheie în holocenul inferior când unele zone ale regiunii de nord-vest sunt supuse mișcărilor lente de ridicare, iar altele de scufundare. În urma acestor mișcări tectonice se ridică culoarul Ieriului, iar partea răsăriteană și nordică a Câmpiei actuale a Someșului se scufundă. Acest fapt avea drept rezultat că Someșul se va scurge în partea cea mai estică a actualei Câmpii a Someșului, în direcția nord, spre Tisa. Cursul lui poate fi urmărit de la Sein (jud. Maramureș) spre Medieșu-Aurit și Livada (jud. Satu-Mare), unde albia lui de odinioară, în prezent este ocupată de pârâul Egherul Mare (Benedek, 1992-93, 325-330). Prin schimbarea de-a lungul timpului a cursurilor de apă, în special al Someșului și al Crasnei, mezorelieful este fragmentat, întâlnindu-se numeroase albie părăsite, adesea împotmolite, depresiuni, grinduri și unele terase mai bine conturate la ieșirea apelor din zona colinară.

Depresiunea Mlaștinii Ecedea s-a format în decursul holocenului. Acest teritoriu era supus mișcărilor lente de coborâre începând cu faza pin-mesteacăn. Astfel, existau aici zone mlăștinoase încă din această perioadă, dar se pare că formarea "coveții" propriu-zise aparține perioadei boreale. Apariția Depresiunii Ecedea a favorizat pe de o parte, formarea unui imens teren mlăștinos, iar pe de altă parte prezența acestei zone joase a determinat și unele schimbări în direcția de scurgere a unor râuri de pe teritorii limitrofe. Crasna străbate 57 km pe teritoriul județului Satu Mare, având aici un bazin hidrografic cu afluenții săi: Maja, Cerna și Maria (Karácsonyi, 1994-1995, 197-198). Mlaștina Ecedea este la fel amintită de cronicarul anonim (Anonymus, 21 "Saruuar"), iar numele Crasnei apare într-un document datat din 10 decembrie 1308 (Documente, C, 1953, 75). Pe baza unor însemnări din prima jumătate a secolului al XVIII-lea râul Crasna avea albia lângă Carei, sub poalele dealului Bobald (Bél Mátyás, 1727, 27). Această mențiune probabil se referă la p. Mergheș (Merges), care se vărsa în mlaștină, lângă comuna Căpleni. Mlaștina Ecedea a fost alimentată de mai multe cursuri de apă. Dintre acestea cel mai important era râul Crasna, care după Bél Mátyás "curgea prin mlaștină" și care se vărsa în realitate în Mlaștina Ecedea, în dreptul satului Moftinu Mic (în continuare traversa mijlocul mlaștinii până la capătul acesteia). La marginea mlaștinii, Crasna era foarte meandrat, între satele Domănești-Berveni fiind atestate foarte multe așezări străvechi începând din epoca neolitică. Dinspre est, în dreptul satului Doba, se vărsa în mlaștină Homorodul, cu afluentul său Pârâul Sărat. Dinspre sud-est, se scurgea în această direcție pârâul Balcaia. În timpul viiturilor, o parte din apele Someșului se vărsau la fel spre Mlaștina Ecedea. Cursurile, care se vărsau în mlaștină dinspre nisipurile Nirului, colectau apele de pe o suprafață relativ mare: p. Berea (Mogyorós); p. Valea Mare (Nagyvölgy) lângă Carei-Foieni-Berveni; p. Papirgyár (azi canalizat) se vărsau în mlaștină tot lângă Berveni.

Din punct de vedere al hidroameliorării bazinului Crasnei, obiectivul cel mai important îl constituia asanarea imensei mlaștini. Campania, care a propus secarea mlaștinii, a început încă din anul 1751, când comitatul Satu Mare înaintează o propunere în acest sens (Szatmár vármegye, 1910, 30). Deja în anul 1760, sub protecția contelui Károlyi Antal au fost săpate canale în zona mlaștinii, începând de la Moftin (azi Moftinul Mare). Aceste canale au fost împotmolite destul de repede. Lucrările reîncepute în anul 1774 au vizat pe de o parte problema stăvilirii inundațiilor Someșului, iar pe de altă parte, secarea propriu-zisă a mlaștinii prin canalizarea cursului Crasnei (Czirbusz, 1899, 97-122). Lucrările s-au continuat și în perioada între 1778-1784, fiind executate alte canale, în special în dreptul satului Moftin pe o distanță de 32 de km. În anul 1785, din ordinul împăratului Iosif al II-lea lucrările au fost sistate, astfel eforturile au fost compromise în urma colmatării canalelor anterioare. Nivelul apei mlaștinii pendula sezonier și anual. De exemplu, în anul 1863, care era un an deosebit de secetos, s-a secat aproape complet. Această observație este foarte importantă pentru reconstituirea habitatului, fiindcă în epoca preistorică au fost la fel perioade mai secetoase, când majoritatea grindurilor din apropierea malului au fost chiar intens locuite (epoca Hallstatt-ului timpuriu).

Lucrările, care vizau secarea Mlaștinii Ecedea, se reiau abia după anul 1880. Într-o adunare generală ținută la Carei, la data de 9 august 1894 se înființează "Sindicatul pentru secarea Mlaștinii Ecedea, apărarea contra inundațiilor pe malul stâng al Someșului și regularizarea apelor interne". Lucrările în teren au fost începute la data de 1 mai 1895, fiind conduse de o echipă de specialiști în frunte cu inginerul L. Péchy (German, 1938, 24-29). S-a propus un nou canal al Crasnei, amplasat la marginea vestică a mlaștinii și racordarea acestuia în râul Tisa (noul canal începe la Moftinul Mare și se varsă în Tisa la Vásárosnamény-Ungaria). În urma lucrărilor executate în bună parte între anii 1896-1899, Mlaștina Ecedea a fost asanată. În consecință a fost scoasă de sub amenințarea permanentă a inundațiilor o suprafață de 93.000 hectare (Czirbusz, 1899). În același timp s-au produs o serie de modificări geomorfologice, hidrologice și pedologice pe teritoriul asanat. În urma dispariției Mlaștinii Ecedea prin asanare, a apărut o nouă unitate geomorfologică, numită în continuare Câmpia Ecedea (Bogdan, 1958, 101-102). În urma inundațiilor din 1970 au început o serie de lucrări mai mari pentru asanarea apelor interioare pe teritoriul Câmpiei Ecedea, între localitățile Bervenii și Decebal. În ordinea cronologică, ultima lucrare mare efectuată pe acest teritoriu, a fost înființarea heleșteului de la Moftinul Mic (1982-1983), îndreptarea albiei Crasnei între localitățile Acâș și Mihăieni, lărgirea albiei râului și construirea digului pe malul stâng între localitățile Domănești și granițele țării (1980-1990). Cu ocazia acestor lucrări de mari proporții, au fost semnalate numeroase descoperiri arheologice din diferite perioade ale antichității.

Câmpia Careiului are un mezorelief moderat prin eroziune fluviatilă, iar principalele depozite de solificare sunt loturi loessoide cu un nivel freatic cuprins între 2-5m. Această câmpie se încadrează între Câmpia Ecedea și Câmpia Nirului (Nyírség).

Zona colinară ocupă aproximativ 25% din teritoriul actual al județului Satu Mare în cadrul căreia se disting Dealurile Tășnadului (160-373 m), ale Codrului (180-300 m) și Dealurile Oașului (250-400 m). Solurile din dealurile Tășnadului sunt puternic afectate de eroziune și mai rar de izvoare de coaste și alunecări de teren (Mihăilescu, 1966, 143). Apele din zonele deluroase ale Tășnadului sunt drenate pe o parte spre valea Crasnei prin p. Maja, Ganaș și Cerna, iar pe de altă parte spre Valea Icriului prin p. Cehal (de la Tășnad se numește p. Santăului), p. Cean și Ciripicea-Sărvăzel (Bogdan, Călinescu, 1976, 7-68).

Clima actuală a județului Satu Mare este temperat continental-moderată cu un regim termic mai cald. Temperaturile medii anuale variază între 9,7°C la Satu Mare și 9,8°C la Carei (Boeriu și colab., 1985, 82). În general clima județului Satu Mare este unitară, dar există și unele particularități locale cu influențe asupra covorului natural vegetal. Din analiza diagramelor climatice ale diferitelor localități ale județului rezultă că, numai în zona dealurilor din partea de sud există o scurtă perioadă mai secetoasă. În zona de câmpie și în special prin împrejurimile Careiului, acesta apare doar în unii ani cu precipitații mai scăzute (Karácsonyi, 1995, 14) fig.1-9.

Istoricul cercetărilor

Prima mențiune referitoare la antichitățile din zona la care ne referim se datorește geografului-istoric Bél Mátyás, care în jurul anului 1727 menționează "cetatea Bobart" lângă Carei, atribuind-o hunilor (Bél Mátyás, 1727). Tot în acest secol, Szirmai Szirmay Antal amintește că în anul 1777 un călător de la Košice a găsit în comitatul Sătmar un val de pământ de-a lungul râului Crasna numit de localnici "a lui Traian" și că acesta a fost făcut de împăratul Traianus arată și faptul că pe arăturile din loturile vecine au fost găsite numeroase monede de la Traian, dintre care o monedă a fost adusă de acest călător de la Košice (Szirmai, 1809, 69).

Primele eforturi pentru constituirea de colecții muzeale sunt documentate la Carei și Satu-Mare (Németi, 1972, 41-45). În anul 1890, din inițiativa unor intelectuali, se pun bazele unei societăți culturale numite "Kölcsey-kör" (Cercul Kölcsey), care a avut și o secție muzeală cu preocuparea de a salva și antichitățile provenite din descoperirile fortuite de pe teritoriul comitatului Satu Mare (Dulgău, Lazin, 1990, 21). În anul 1901 "Societatea culturală din Carei" inițiază înființarea unui muzeu cu numele "Muzeul comitatului Sătmar" cu patrimoniul muzeal format din antichități și dintr-o bibliotecă însemnată. Deși activitățile acestui muzeu erau extrem de reduse, totuși el a contribuit la salvarea unor vestigii arheologice descoperite întâmplător pe teritoriul comitatului Sătmar (Iercoșan, Németi, Karácsonyi, 1986-1987, 479).

Prima descoperire izolată salvată, din acest spațiu geografic, este o brățară de aur din epoca bronzului găsită în anul 1885 în albia Crasnei lângă localitatea Acăș (Petri Mor, I, 1901, 31). Descoperirile arheologice efectuate în a doua jumătate a secolului trecut aparțin în cea mai mare parte obiectelor din bronz sau depozite de bronzuri recuperate. Au fost salvate în întregime sau parțial următoarele descoperiri: Cehăluț (1873), Lelei (1876), Domănești (1883-peste 375 piese de diferite categorii), Căuaș (1891). Cămin (1897) precum și obiecte izolate de la Hodod (1876), Tășnad (1899), (Pulszky, *Archaeologia*, I, 1883, 86, pl. X, XI - pentru Domănești; Bader, Lazin, Mărturii, 1980, 6).

Activitățile locale întreprinse în scopul redactării monografiei comitatului Sătmar au fost efectuate la începutul secolului al XX-lea. Ele au dat un impuls și cercetărilor arheologice. Vende Aladár, care făcea parte din colectivul de redactare a monografiei, a întocmit un capitol separat privind istoria străveche a Sătmarului intitulat "Szatmár vármegye öskora" (Epoca străveche a comitatului Sătmar) (Szatmár vármegye, 1910, 402-411). A. Vende a fost primul care a întreprins o serie de cercetări (săpături) arheologice în mai multe situri, în special aparținând epocii bronzului: Carei-Bobald, Berveni-Cetate; menționează așezările de la Căpleni, Curtuiușeni, Craidorolț, Beltiug, Domănești, iar obiectele redată pe planșa din pag. 406 sunt probabil de la Carei-Bobald (fig. 10). În anul 1921, sunt menționate câteva obiecte deosebite ale Muzeului din Carei și se atrage atenția asupra importanței documentare a descoperirilor arheologice întâmplătoare din teritoriul județului Satu Mare (Északnyugati Újság, 1921). Patrimoniul muzeal de la Carei a fost transferat în anul 1926 la Satu Mare când sediul administrativ este mutat la noul centru al județului (Merițiu, 1929). În anul 1938, Șt. Mărcuș analizează starea colecțiilor muzeale din jud. Satu Mare, fără însă să prezinte mai detaliat și noile descoperiri arheologice (Mărcuș, 1938, 65-73). Totuși, dispunem de câteva informații privind unele descoperiri arheologice din perioada interbelică; în anul 1930 în localitatea Pir pe "Movila Tătarilor" s-a găsit o statueta din bronz încadrată în prima epocă a fierului (Roska, 1934, 187-190) pl. 1.

M. Roska, în cadrul monografiilor consacrate județelor Satu Mare și Bihor precum și în repertoriul arheologic al Transilvaniei, menționează numeroase descoperiri noi, în special din Valea Ieriului și din periferia Nyírség-ului de la Otomani, Sălacea, Curtuiușeni, Valea lui Mihai etc. (Roska, 1932, 69-72; Idem. 1938, 1-15; Idem, 1939, 34-53; Idem, Repertoriu, 1942).

Întrucât în lucrarea noastră cuprindem și zona Tășnadului, care din punct de vedere administrativ aparținea județului (comitatului) Sălaj, menționăm în continuare și câteva descoperiri din această zonă. Fetzer J. Ferencz, probabil profesor la liceul din Șimleul Silvaniei, între anii 1890-1910, în revista de specialitate *Archaeológiai Értesítő* a publicat o serie de descoperiri din Sălaj (ArchÉrt 1896; 1897; 1899; 1901 - de exemplu, depozitul de bronzuri de la Căuaș), iar Petri Mór menționează nucleul din obsidiană de la Ser, toporul-ciocan din cupru de la Mihăieni (Petri Mór, 1901, 29-30). Referitor la descoperirile neolitice din zona Tășnadului ne informează E.Orosz și M. Roska (Orosz, 1909, 10; Roska, 1910, 354-361).

Între cele două războaie mondiale s-a făcut o foarte intensă activitate de cercetare arheologică în Valea Ieriului și în zona colinară a Nyírség-ului, datorită muncii de colecționare a arheologului amator dr. Andrassy Ernő, care a avut relații bune cu arheologul clujean Roska Márton. Dr. Andrassy Ernő s-a născut la 10 aprilie 1894 în comuna Sălacea, într-o familie intelectuală (tata, Andrassy Ernő a fost tot medic uman).

Scoala medie a terminat-o la Satu-Mare, apoi s-a înscris la Facultatea de Medicină din Budapesta, fiind declarat, în anul 1918, diplomat universitar. În anul următor a preluat cabinetul medical de la tatăl său, ca medic de plasă. A funcționat până în anul 1926 (plasa Valea lui Mihai), apoi s-a stabilit definitiv la Valea lui Mihai, fiind medic uman al zonei timp de 40 de ani (în afara anilor "întunecați" când a fost închis în 1958). A murit în anul 1968, fiind înmormântat la cimitirul romano-catolic de la Valea lui Mihai, în cavoul familial (Nánási, 1997).

Ca medic, a avut contact permanent cu populația de la Valea lui Mihai și zonă, a salvat numeroase descoperiri arheologice din această zonă, a alcătuit o colecție rară de antichități, cărți și tablouri. A înființat, din colecția sa particulară, muzeul din Valea lui Mihai în 1952, întocmind și un catalog inestimabil pentru problemele preistorice ale zonei (1954). Din acest catalog (inventarul colecției) se poate constata pasiunea sa către arheologie, autodepășind stadiul de colecționar-amator, devenind un adevărat cercetător, publicând chiar studii și articole de specialitate de mare valoare informațională. Despre începuturile activității sale în domeniul arheologiei ne informează chiar dânsul în memoriile sale: "La 21 august 1921 am ieșit lângă comuna Otomani în valea Ieriului la vânătoare. Pe insula numită "Cetatea de pământ-Földvár" în arătura proaspătă am găsit un topor de piatră. L-am ridicat cu curiozitate, apoi l-am arătat țaranului care lucra în apropiere; mi-a spus că aici se găsesc des fragmente ceramice, pământ ars (chirpici), dar asemenea obiecte se află în abundență mai ales la "Cetățuia-Várhegy". După câteva zile m-am urcat la "Cetățuia", am săpat un șanț găsind mai multe antichități. Am rămas surprins de cele constatate, fiindcă m-am născut la Sălacea, am copilărit în Valea Ieriului, dar asemenea obiecte nu am găsit până acuma. Atunci m-am hotărât că voi face cercetări pentru a se cunoaște mai bine istoria străveche a acestei zone". Datorită pasiunii sale au fost făcute primele cercetări la Otomani "Cetățuia", care a dat denumirea eponimă a unei culturi arheologice din epoca bronzului (Dicționar, 1976, 447). A salvat antichitățile celtice de la Curtuiușeni, Valea lui Mihai, a dat numeroase informații inestimabile la M. Roska privind publicațiile sale legate de celții din Transilvania și pentru repertoriul arheologic al Transilvaniei (Roska, 1940, 1942).

În anii 1938 și 1939 M. Roska a întocmit partea introductivă a monografiilor apărute despre județele Satu Mare și Bihor, publicând o serie de descoperiri noi și din zona de care ne ocupăm de această dată (Roska, 1938, 1939). O lucrare similară a apărut în anul 1938 privind istoricul județului Satu Mare, menționând cele mai însemnate descoperiri arheologice din secolul trecut din zona în discuție (Mărcuș, 1938, 1-190).

Cercetările arheologice au fost reluate abia în anul 1953, când J. Eördögh (Tempfli, 1997) locuitor din comuna Pir anunța Muzeul din Baia Mare despre descoperirile întâmplătoare de la punctul "Cetate-Vársziget" (o parte a insulei era proprietatea lui). Cercetările arheologice din anii 1953-1954 au fost conduse de dr. Székely Zoltán de la Sfântu Gheorghe și E. Kovács de la Baia Mare. Tot în această perioadă a fost salvat /1955/ și micul depozit de bronzuri de la Căuși (IV). La 10 iulie 1958 a fost înființat muzeul din Carei cu un profil mixt de istorie - arheologie și de științele naturii. Cu toate că muzeul n-a avut specialist în arheologie, învățătorul Kovács Sándor, îndrumat de Institutul de istorie și arheologie din Cluj, a efectuat o serie de cercetări de teren și a făcut un mic sondaj de verificare la Tiream "Movila cânepii-Kendereshalom" și anume, o săpătură de salvare la Ghenci "Movila spânzurătorii-Akaszto-domb" /1959/ și alta împreună cu M. Rusu la Berea "Viile" (Arhiva muzeului din Carei, dosarele din anii 1958-1960).

În această perioadă, s-a format una din cele mai interesante colecții arheologice din zonă; cea de la Ciumești-Berea, numită colecția "Kovács". Alcătuirea "colecțiilor" (se cunosc trei) aparține preotului reformat Kovács Gyula din satul Berea, care s-a stabilit în această localitate în anul 1951 și probabil îndemnat de medicul Andrassy Ernő a început să se intereseze de vestigiile arheologice din raza comunelor Ciumești-Berea, Sanislău și Foieni. Preotul Kovács Gyula s-a născut la 19 decembrie 1911 în comuna Curtuiușeni. Liceul l-a început la Carei, apoi a continuat la liceul reformat din Cluj. În anul 1935 este admis la facultatea de teologie din Cluj, pe care a absolvit-o în 1940. Cariera a început-o la Dindești, apoi a continuat-o la satul Berea.

Din hotarele comunelor menționate a identificat în jur de 100 de situri (din diferite perioade istorice) de la epoca mezolitică și până la epoca feudalismului dezvoltat. Numărul obiectelor adunate (sunt culese însă și mii de deșeuri de obsidiană) se ridică la circa 20.000. Această colecție a fost văzută încă din anul 1959 de către C. S. Nicolăescu-Plopșor, care menționează de aici un interesant material ceramic neolitic și numeroase microlite de obsidiană, adunate de pe dunele de nisip situate pe teritoriul comunei Ciumești (Păunescu, 1964, 321). În acești ani, același cercetător a examinat și colecția medicului E. Andrassy de la Valea lui Mihai, menționând descoperirile paleolitice de la Gálospetri și Szalacs (C. S. Nicolăescu-Plopșor,

E. Kovács, 1959, 40-41). Din colecția "Kovács" o bună parte a materialului arheologic a fost achiziționat în anul 1961 de Muzeul din Baia Mare (nr.inv. 438-12.562), o mică colecție formată din 660 de obiecte a ajuns în Muzeul din Carei (nr.inv. 613-1276 în anul 1967), iar restul a fost cumpărat de Muzeul din Satu Mare în anul 1977 (nr. inv. 30.463-31.439). Pe baza informațiilor furnizate de preotul Gy. Kovács, au fost începute marile campanii de săpături arheologice dintre anii 1962-1965 în hotarele comunei Ciumești. Săpăturile de la Ciumești II (Pășună) au cuprins o suprafață de 30 m², iar cele de la Berea I (Kisrengátja) 76,50 m², Berea IX (Sultész-tag) 10 m² și Berea XVI (Virágkert) tot 10 m². Aceste mici sondaje au fost primele cercetări sistematice efectuate din hotarul comunei Ciumești (Păunescu, 1964, 322). Cercetările ulterioare au vizat pe lângă cele neolitice (Comșa, 1971, 31-43; Comșa, 1972-1973, 39-49) o necropolă de la începutul epocii bronzului (Ordentlich, Kacsó, 1970, 49-63) de la C.IIb (Tökös), necropola celtică de la C. I. (Moara), așezarea celtică de la C.IIb, așezarea celto-indigenă de la Berea XX (Bodzás), cimitirul celtic de la Sanislău-Lutărie (S.I) și altele (Zirra, 1968, 1980, 39-64).

În această perioadă se formează și o altă colecție de caracter istorico-etnografic la Tășnad, de către Vass Márton, care a cuprins și obiecte arheologice provenite de la Tășnad, Blaja-Jolța, Cehăluț. În general, au fost salvate descoperirile arheologice incidentale din zona Tășnadului.

Paralel cu cercetările de la Ciumești-Berea, colegii din Muzeul de la Oradea au lucrat la așezările din epoca bronzului de la Otomani-Cetățuia și Cetatea de pământ, Sălacea-"Dealul Vida" (I. Ordentlich și N. Chidioșan).

Din cercetările privind ultimii douăzeci de ani scoatem în evidență săpăturile de la Tiream-Kendereshalom, Dindești-Cetate (epoca bronzului): Sanislău-"Nisipărie" (Hallstatt-ul târziu): Pișcolt-Nisipărie (necropolă celtică): Carei-Bobald (epoca bronzului): Tășnad-Sere (neoliticul timpuriu): Carei-Kozárd (neoliticul târziu) și altele.

A. Valea Ieriului

1. Satu-Mic (*Érkisfalú*), jud. Satu-Mare (fig. 11).

Este o mică localitate pe cumpăna de apă între Ier și Crasna. În documentele medievale este menționată prima dată în anul 1368 (Petri Mór, III, 387). Tradiția locală a păstrat o legendă despre o vatră anterioară, părăsită, a satului (nu a fost identificată pe teren). În hotarul satului este un tumul (Halom) menționat de Roska, (Rep., 80) -H1.

2. Unimăt (*Újnemet*), jud. Satu Mare (fig. 11).

a - Dâlboci-se întinde pe terasa joasă a văii Ieriului, ce poartă numele de "Sechereșa", în partea de hotar ce se află între satul și calea ferată Carei-Zalău. Cu ocazia săpării unui canal al Ieriului, au fost deranjate mai multe complexe arheologice (gropi, locuințe) aparținând diferitelor perioade:

a_{1,2} - grupul Pișcolt și cultura Tiszapolgár (Dumitrașcu, Luca, 1995, 45-49);

a₃ - culturile Coțofeni-Baden (Dumitrașcu, 1969, 41-45, pl. V/1-7, IV/3-5, 8, VI/3; Roman, Némethi, 1978, 18, pl. 60, 61, 64-68, 69 /1-3);

a₄ - în cadrul săpăturilor de salvare, executate în vara anului 1968, precum și cu ocazia perighezei efectuate; în primăvara aceluiași an, au mai fost găsite și câteva cioburi din epoca bronzului târziu-grupul Cehăluț-Pișcolt-Hajdubagos (Dumitrașcu, 1969, pl. VI/1-2; Ordentlich, 1971, 30; Bader, 1978, 130; Némethi, 1978, 115; Némethi, 1990, fig.17);

a₅ - precum și câteva fragmente ceramice aparținând unei așezări încadrabile vag în epoca feudalismului timpuriu (Dumitrașcu, 1969, pl. VI/5). Prima mențiune documentară despre localitate este din 1460 (Petri Mór, IV, 722).

3. Eriu-Sâncrai (*Erszentkirály*), jud. Satu Mare (fig. 11).

a - Cserepes (Petri Mór, 1902, IV, 463). Cu ocazia unei cercetări de teren efectuate pentru verificarea acestui punct de hotar (7. iul. 1981), care se află la cca. 2 km de localitate, lângă drumul spre Cig (Csög) au fost culese pe arătură fragmente ceramice de culoare roșiatică, un toporaș trapezoidal din gresie, fragmente de chirpici și câteva fragmente de lame de obsidiană. Pe acest punct de hotar se află o așezare neolitică, fără posibilitatea încadrării cronologice /M.C. nr.inv. 5607-5610/.

b - Kis-tag. În apropierea satului, lângă podul peste canalul Ieriului au fost culese câteva fragmente ceramice lucrate la roată, datate probabil din sec. III-IV d. Chr. (ceramica nu este concludentă pentru o încadrare mai precisă).

c - La cca. un kilometru de localitate, spre Craidorolț se observă un număr de patru tumuli (Holmuri) care se ridică ușor din mediul înconjurător și se colorează în negru față de solul natural brun-roșcat. Materialul arheologic n-a fost sesizat (H.1-4) pe acești tumuli.

d - În hotarul satului se păstrează denumirea unei localități numite Gyenetheleke amintită în anul 1550 în documentele medievale (Petri Mór, III, 468). Punctul de hotar se numește Gyenevölgy (Valea Gyene). Urmele satului dispărut s-au identificat pe teren. Au fost găsite fragmente de ceramică din sec. XVI-XVII-lea. Numele localității este amintit într-un document datat din anul 1337-Zentkyral (Petri Mór, IV, 450).

4. Ady Endre (fost Mecențiu – *Érmindszent*), jud. Satu Mare (fig. 12).

a - Satul se întinde pe lângă canalul Gát (Recat la Căuș), în câmpia mlăștinoasă a Ieriului. În hotarul estic al localității săpându-se canalul Gát, s-au scos la lumină urme de locuințe, fragmente ceramice și obiecte litice precum și un topor-ciocan de piatră lucrat din granit (bazalt, verde-gri; M. Blăjan, 1973, 27-28, fig. 2; situl a fost încadrat cronologic de autor în epoca bronzului timpuriu ?).

b - Tot pe malul canalului Gát, spre satul Eriu-Sâncrai, la punctul numit "Izvoarele termice" prin cercetări de teren (1974) au fost identificate două așezări: b₁= încadrată în epoca bronzului târziu; b₂= epoca Latène mijlociu (Lazin, 1990, 63 datează greșit aceste fragmente ceramice în civilizația dacică clasică) M.C. inv. 2149-2150 respectiv 1251-1252-Latène-C₁. Numele localității apare în documentele medievale în anul 1414=Mindzenth (Petri Mór, III, 397).

5. Rădulești, jud. Satu Mare (fig. 33).

Satul se află lângă canalul Cubic (Kubik) la 1 km est de șoseaua 1F (Carei-Tășnad).

a - Vatra satului (Grădina lui Țurcaș Fl.). Țurcaș I., fost elev al liceului din Satu Mare, s-a prezentat la Muzeul județean cu fragmente ceramice culese din hotarul localității (Szatmári Hírlap, 1979, 2). Specialiștii din muzeu au stabilit că fragmentele ceramice sunt de la două așezări distincte: a₁ - una din epoca bronzului (cultura Otomani) și alta a₂, din sec. VIII-IX. Așezarea din epoca feudalismului timpuriu este amintită la "Grădina lui Țurcaș Fl." (Lazin, Hep, 1990, 82) reprezentată prin fragmente ceramice de culoare cărămizie-negricioase ornamentate cu linii simple și benzi de linii în val (nota nr. 32-cercetări de teren făcute de Gh. Lazin - material în MJ Satu-Mare). Revenind asupra acestor fragmente ceramice I. Stanciu menționează acest punct, probabil ca o așezare? (Stanciu, 1996, 74, pl. V/ 8-9). Prin cercetări de teren, efectuate în primăvara anului 1997 (2. IV) cu ajutorul inginerului agronom Szabó Gav., am reușit să identific această așezare pe teren. Satul din feudalismul timpuriu se afla pe un grind din mlaștina Ieriului, azi se situează între grădinile localității Rădulești (deci și a lui Țurcaș) și canalul Cubic. Așezarea se încadrează cronologic între sec. IX-X. Satul Rădulești a fost colonizat în anul 1929. Din zona cercetată de noi, provin doar câteva cioburi ne semnificative gavoide. În apropierea satului se afla în evul mediu localitatea Yled, amintită între 1205-1235, depopulată în sec al XVIII-lea (1777-Petri Mór, III, 543-545). Urmele unui sat feudal se observă pe teren, în partea hotarului spre Ghirolt.

6. Căuș (Érkávás), jud. Satu Mare (fig. 12)

Comuna Căuș, este binecunoscută în literatura de specialitate încă de la sfârșitul secolului trecut.

a₁ - În anul 1895, în grădina moșierului Kováts István cu ocazia plantării viței de vie au fost găsite vase de lut, piese de bronz și din aur. Nu se cunoaște locul de păstrare a "depozitului" (Căuș I). Fetzer, 1896, 191-192; Petri Mór, I. 1901, 32-33; Petrescu-Dîmbovița, 1977, 54; Roska, Rep., 80/8: Rusu, 1963, 205/13; Bader, 1978, 122/20 și bibliografie). În ograda conacului, în toamna anului 1994, au fost găsite fragmente ceramice din epoca bronzului.

a₂ - Tot în grădina (lotul) lui Kováts I. a fost descoperit incidental, probabil, un mormânt avaric din perioada târzie /sec. VIII/ (Fetzer, 1897, 435; Petri Mór, III, 386; Németi, 1983, 138 și bibliografie).

Moșierul Kováts István a murit în anul 1909 și este înmormântat în cavoul familial din cimitirul localității. Conacul familial se afla în zona centrală a Căușului - în apropierea bisericii reformate. Poate în ogradă au fost descoperite obiectele arheologice sus-menționate. Tradiția locală pomenește însă și despre o altă vie a satului din spatele cimitirului (Nova) pe malul râului Recart la vreo 200m de la fostul conac al familiei Kovats.

b - Dintr-un punct neprecizat din hotarul localității provine un depozit de bronzuri, păstrat în MCluj (Roska, Rep., 80/ 8: Bader, 1978, 122= Căuș II și bibliografie).

c - În 1955 - fără precizarea locului de descoperire (Căuș III) s-a descoperit un mic depozit de bronzuri păstrat în MC. Inv. 24-27. (Petrescu-Dîmbovița, 1977, 88 și bibliografie).

d - În anul 1965 la tarlăua "Unghiura lui Tomuș" (informație dată de T. Podină-1967) s-a descoperit întâmplător, cu prilejul lucrărilor agricole de toamnă (de tractoriști tineri) un tezaur alcătuit din mai multe brățări de aur. Două din acestea și patru fragmente au intrat în Cabinetul numismatic al Academiei (Iliescu, 1964, 393-397; Idem, 1968, 87-88; D. Popescu, 1975, 43-50; Bader, 1978, 122-Căuș IV-și bibliografie).

e - În anul 1983 localnicul V. Toca a găsit pe un grind din valea mlăștinoasă a Ieriului, la punctul numit "Bogár" - (după T. Bader) lângă Canalul Ierului /canal principal/ în realitate, lângă un canal lateral care a tăiat acest grind, lângă o stână, cinci topoare de luptă cu disc și spin (Căuș-V, Bader, 1996, 267-269, pl. 5/1-3: 6/1-2 și bibliografie). Topoarele au intrat în patrimoniul MJ. Satu Mare inv. 31502-31506.

Depozitele de bronzuri Căuș II, I, IV au fost încadrate cronologic de T. Bader în Br. D-Ha A (Bader, 1978, 108, Căuș IV mai mult în Ha. A, iar Căuș-V în Tipul B3 - varianta Cehăluț /variante Breb pl. 6/2: Bader, 1966, 373-274, mai apropiat de Br. D).

f - Lubenița (Dinyés-domb). În anii 1870 printre fragmente ceramice din epoca romană - după Petri Mór - s-au găsit împreună și o secvență (verigă) dintr-un "lanț de aur" (Petri Mór, III, 386). Acest punct de hotar se afla la stânga drumului dintre Căuș și Hotoan, în apropierea canalului Ieriului (cercetări de teren - 1997, fără un material arheologic concludent, se pare că se încadrează în preistorie)?

g - Sighetiu-Sziget apare deja într-un document datat din 1514 când a intrat în posesia locuitorilor din Tășnad. În anul 1718 a devenit posesia contelui Károlyi Sándor. Acest punct de hotar se află în zona mlăș-

tinoasă a Ieriului, înconjurat cu apă adâncă, fiind cunoscut din punct de vedere arheologic deja de la sfârșitul secolului trecut ca o așezare din epoca romanilor. Intrarea la această așezare este întărită natural, dar nu este exclus ca și artificial se face printr-o zonă îngustă numită "gura-szája" Sighetului (Petri Mór, III, 385-386). Are o formă ovală, alungită cu o suprafață de peste 100 de iugăre. Cu ocazia cercetărilor de teren făcute în anul 1967 (21 iunie), ajutat de profesorul Purdea Aurel, care a organizat și un colț muzeistic interesant la școala din Căuaș, cu multe materiale adunate de la Sighetiu, am descoperit acest sit într-o situație înainte de canalizarea Ieriului, potrivit descrierilor de la sfârșitul sec. trecut. Intrarea inițială era dinspre calea ferată Carei-Tășnad pe o distanță de circa 25-30 m. (atunci aici se afla o fântână). După canalizarea Ieriului, azi intrarea se face dinspre canalul principal la 50 m, iar un drum de câmp traversează situl, ieșind la capătul celălalt, la podul peste canalul lateral-Cubic. În mijlocul Sighetului se afla o zonă mlăștinoasă, care a fost drenată spre canalul lateral printr-un șant de scurgere. Toată suprafața Sighetului este plină cu materiale arheologice: urme de locuințe de suprafață deranjate de plug-chirpici masiv, gropi colorate prin pete de culoare cenușie, fragmente ceramice, greutăți din lut, multe figurine zoomorfe (poate și antropomorfe), râșnițe și relativ multă piatră de râu de diferite forme și mărimi. Pe baza observațiilor făcute în profilului canalului-Cubic, al șanțului de scurgere, precum și din informațiile primite în urma micilor sondaje de verificare făcute de T. Bader-1977 (material neprelucrat și neinventariat, se află în M.J. Satu Mare) și de la N. Iercoșan-1996 /material în M.C./ inv. 8767-8841 (Iercoșan, 1997, 9-10), situl are unul sau două nivele de locuire, încadrate în cultura Gáva-Hallstatt timpuriu (Németi, 1981-1982, 48-49, pl. XIV/3-12: XV/1-7, în arătură a fost găsit și un cuțit din fier). În anul 1985, împreună cu fragmente ceramice au fost găsite un inel de lut (relativ frecvent) și un tipar din piatră de gresie, pentru turnat un inel de bronz (Școala Căuaș-azi dispărut de la această colecție) Németi, 1990, fig. 21/1-9. V. Țoca a găsit în arătură două topoare de luptă cu disc și cu spin Tip B₃, varianta Cehăluț (1979-M.T. inv. 550; 1984-M.T. f. inv.; Bader, 1996, 270, pl. 14/1-2). În toamna anului 1996 în M.C. a intrat un celt de tip transilvănean găsit tot în arătură de Gh. Torja, inv. 8345. Din colecția școlii de la Căuaș a intrat în M.C. un nucleu mare de obsidiană (inv. 4067) și un toporaș de piatră de formă trapezoidală (inv. 4079). În colecția școlii sunt multe fragmente ceramice provenite de la acest sit arheologic (cca. 20 de figurine zoomorfe intacte sau fragmentate; au fost luate de MJ Satu Mare, inv. 32470-32485), greutăți din lut, inele din lut, fusaiole și icuri mari din piatră pentru crăpat lemne (inv. 1-62 - Școala generală-Căuaș). În această colecție, fără locul de descoperire precisă, se află și câteva cioburi din cultura Baden și un fragment din epoca arpadiană, sec. XI-XIII.

h. Cu ocazia unor cercetări de teren (28 sept. 1981) la dreapta șoselei 1F, unde se coboară un drum de câmp în direcția Sighetului, la stânga drumului s-a observat o ușoară ridicătură, în care se află o mică așezare cu urme de locuințe de suprafață, fragmente de culoare cenușie-cărămizie ornamentate cu linii paralele sau în val, fragmente de căldări din lut (buza), care se încadrează cronologic în sec. XI-XIII. În 1370 satul apare sub denumirea de Kawas (Petri Mór, III, 376). În hotarul comunei a fost descoperit și un tezaur de monede feudale (Bader, 1968, 133).

7. Hotoan (Érhatvan), jud. Satu Mare (fig. 14).

Satul se întinde pe un grind înalt din valea Ieriului, înconjurat cu mlaștini și cu păduri (azi din biotopul de odinioară s-a păstrat doar pădurea de la Hotoan). M. Roska amintește un nucleu de obsidiană (Ref. 80/7), fără precizarea locului de descoperire.

a - "La pășuni". În primăvara anului 1969, cu ocazia săpării unei fântâni a fost găsit un mormânt de înmormântare în poziție chirchită (după relatările lucrătorilor), având în jurul vertebrelor cervicale o salbă de mărgele. În total au fost recuperate un număr de 25 mărgele lucrate din marmoră de culoare albă sau mai rar fumurie (Németi, 1988, 126, fig. 12/15). Acest mormânt a fost inclus de noi în cultura Bodrogkeresztúr, dar asemenea mărgele apar și mai devreme, chiar în neoliticul târziu la Polgár-Csöszhalom-dülö (Raczky și col. 1997, 40, fig. 33) și în cultura Tiszapolgár (M.C. inv. 1281-1305). În apropierea acestui mormânt din malul unui șanț au fost culese câteva fragmente ceramice neolitice, fără posibilitatea de a-l încadra cultural. De fapt este o "insulă" din valea Ieriului (inv. M.C. 9501-9510).

b - Malul înalt al Ieriului-în apropierea fostelor grajduri C.A.P., prin cercetări de teren (26.V.1979) lângă drumul de câmp ce se coboară spre canal, au fost adunate fragmente ceramice aparținând mai multor perioade antice:

b₁ - fragmente ceramice de tip Tiszapolgár aparținând unei așezări restrânse (M.C. 9496-9500).

b₂ - fragmente ceramice de culoare cărămizie, ornamentate cu caneluri verticale, altele decorate cu caneluri orizontale și verticale având o culoare neagră în exterior și cărămizie în interior - ceramică cu

caractere gavoide (Br.D-Ha.A1, M.C. 9501-9505, Németi, 1981-1982, 50, pl. XII/6-8).

b₃ - un fragment dintr-o brățară de sticlă de culoare albastră, ornamentată cu trei bobite-probabil se încadrează în Latène mijlociu (?) (M.C. inv. 9511).

b₄ - fragmente ceramice de culoare cenușie, zgronțuroase, lucrate cu roata olarului sau cu mâna, încadrate în epoca romană imperială M.C. 9512-9531-*barbaricum* (Németi, Gindele, 1997, 655/51). Locul de descoperire este precizat - se numește Losonczitog.

Tot de la malul înalt al Ieriului - Csontos-hegy - sunt menționate: un topor de piatră sub formă de calapod și mărgelile din lut și din caolină (Roska, Rep., 80/7).

c - În fața fostului sediu C.A.P., la adâncimea de 1,80 m într-o groapă săpată pentru un stâlp de linie electrică, a fost găsită o "ulcică" care nu s-a recuperat.

d - În grădina lui Găzdag Valer a fost descoperit întâmplător un tezaur monetar din evul mediu, sec. XV-XVII (Chirilă, Németi, 1968, 61-81). Aici au mai fost găsite ulterior monede feudale.

Din hotarul satului, fără locul de descoperire precizat provine un celt masiv, fără urechiușă, M.C. inv. 8322 (Bader, 1996, 271, pl. 13/6).

În anii 1996-1997 a fost găsit un alt tezaur monetar feudal (risipit)! Satul apare în documentele medievale între 1205-1235 sub denumirea de Hotuon (Petri Mór, III, 367).

8. Tiream (Mezőterem) jud. Satu Mare (fig.13).

Comuna se află pe terasa dreaptă a Ieriului, iar în partea nordică a localității curge pârâul Vetijgat (Terem-patak). La Tiream începe albia (covată) propriu-zisă a Ieriului numită în sec. al XVIII-lea Nagyvölgy-Valea Mare (Pók, p. 64).

a - Movila Cănepii (Kenderes-halom) inițial se prezintă ca un grind în valea Ieriului, înconjurat de mlaștini. Pe această insulă s-au format mai multe așezări din antichitate, cea mai importantă fiind tell-ul din epoca bronzului, care se prezintă până la al doilea război mondial ca o adevărată cetate de pământ (German, 1938, 4; Roska, 1939, 811). În vara anului 1959 am cules fragmente ceramice din acest punct de hotar și le-am prezentat la Muzeul de Istorie și Arheologie din Cluj (fiind student). În această perioadă deja "lucra" în plin aici o nisipărie, care distrugea sistematic tell-ul. În anul următor, Kovács S. din partea M.C. a efectuat un mic sondaj, fără o documentare cât-de-cât, arheologică. Până la anul 1966, tell-ul a fost distrus aproape în întregime și a rămas o mică porțiune din partea centrală, ușor deranjată; o suprafață de 18x12m, cca. 200m², care a fost cercetată integral. În continuare, am urmărit și în deceniile următoare situația depunerilor de la "Kenderes-halom" constatând:

a₁ - prima depunere arheologică pe o suprafață întinsă a insulei se datorează unei așezări din epoca bronzului timpuriu - Grupul Sanislău, prezentă prin fragmente ceramice ornamentate cu scrijelituri și ceramica fină decorată cu mici triunghiuri incizate.

a₂ - Tell-ul s-a format la începutul epocii bronzului mijlociu, la capătul sud-estic al insulei, într-o zonă relativ restrânsă, locuită pe tot parcursul epocii bronzului mijlociu; aici au fost descoperite trei morminte de înhumatie (I. Ordentlich greșit indică trei morminte de incineratie-1971, 30; (Németi, 1969, 64-65, pl. XVIII/ 1-9; Idem, 1996, 33-34, pl. 1/4). În anul 1966 am recuperat de la locuitorii comunei (Mák József și Juszli Alajos (o seceră din bronz, un vas tip oală și o fusaiolă cu proveniență sigură de la acest sit arheologic. Materialul deosebit de bogat a intrat în patrimoniul MC inv. 306-407, iar câteva obiecte de bronz (o seceră, o daltă și un cuțit) și mai multe piese lucrate din lut (cești, vase, fusaiole, roată de căruță) ce se află înregistrate la M.J. Satu Mare, inv. 5367-5378 (Bader, 1972, nr. 36).

a₃ - În stratul superior al tell-ului a fost găsită partea inferioară a unei oale de culoare roșiatică, lucrată la roata, din epoca romană imperială. Din apropierea tell-ului au fost adunate fragmente ceramice de culoare cenușie specifice pentru această perioadă din *barbaricum* (Németi, Gindele, 1997, 659/70; Rusu, 1960, 9, nota 14; M.C. inv. 9280-9292).

a₄ - Tot din stratul superior al tell-ului provine și partea superioară a unei oale, lucrată la roată înceată, datată probabil din sec. VII-VIII.

b - La stânga șoselei Carei-Tiream, cca. 150-200 m se observa o mică ridicătură, colorată în negru față de solul brun-roșcat de pădure. Diametrul maxim este de 35-40 m. În arătură sunt urme de locuire, fragmente de chirpici, puțină ceramică de culoare roșiatică databilă din neoliticul târziu sau din eneoliticul timpuriu (Prototiszapolgár?). Așezarea se află la marginea terasei mijlocii a zonei ce se coboară spre "covata" Ieriului (cercetări de teren 16 iunie 1991).

c - Drumul Tireamului. În vara anului 1977, pe dreapta șoselei Tiream-Vezendiu, la cca. 1,5 km de capătul comunei Tiream au fost executate lucrări pentru amenajarea și lărgirea șoselei, respectiv instalarea unei parcări. Cu această ocazie a fost deranjată o așezare neolitică. Stratul de cultură existent a fost distrus prin nivelarea terenului. Șoseaua taie în două așezarea, care se întinde pe malul drept al Ieriului, pe o limbă de teren, care intră adânc în vale, formând un meandru. În profilul malului tăiat și în zona nivelată s-au conturat trei gropi de unde au fost adunate resturi menajere, fragmente ceramice. În apropierea drumului de câmp, ce se coboară dinspre satul Ianculești spre șosea, a fost dezvelit un mormânt de înhumatie în poziție chircită, ușor deranjat, fără inventar funerar. După poziția stratigrafică a scheletului, mormântul era contemporan cu așezarea neolitică. Pe baza ceramicii, așezarea se încadrează în neoliticul mijlociu, faza a doua a grupului Pișcolt-Ciumești, cultura ceramicii pictate din zona Tisei Superioare (Lazarovici, Némethi, 1983, 24, pl. XXII/1-10; fig. 6/B, inv. M.C., 3606-3640 /groapa nr.1/: 3641-3700 /gr. Nr. 2/: 3601-3605 /gr. Nr. 3/: Némethi, 1986-1987, fig. 2/1-3: fig. 3/1-3).

În legătură cu acest sit menționat a fost publicat doi ani mai târziu un material (I. Ciarnău, Gh. Lazarovici, 1985, 18-22: fig. 3/1-8: fig. 4/1-5), în total 13 cioburi din care numai unul era nepictat, fără să fie legate de cele "trei locuințe de tip adâncit și de cinci gropi" menționate de autori. Materialul ceramic provine în mod sigur de la acest sit (în timpul săpăturii de salvare I. Ciarnău, profesor de istorie la Dindești, după curățirea profilului sectorului deranjat, a făcut o mică "săpătură", scobind nișe în profil și a scos câteva cioburi), care a fost prezentat împreună cu "documentația" d-lui Lazarovici, care a prelucrat "informația".

d - "Lângă canal" - vizavi de "Kenderes-halom" pe malul stâng al canalului, se observă o porțiune de teren, care se întinde în direcția căii ferate -Carei-Tășnad. Prin cercetări de teren (1996) au fost adunate mai multe fragmente ceramice din epoci diferite:

d₁ - fragmente ceramice eneolitice, cultura Tiszapolgár ?

d₂ - fragmente ceramice lucrate cu roata olarului de culoare cenușie, probabil din epoca romană imperială?

e - "La solari" (azi nu mai există această grădinărie) de fapt este o zonă înaltă din albia Ieriului, de unde prin cercetări de teren (1966; 1996), au fost adunate materiale arheologice din epoci diferite:

e₁ - fragmente ceramice specifice grupului Pișcolt-Cehăluț (?) Hajdúbagos (din epoca bronzului târziu? MC inv. 9243-9262).

e₂ - fragmente ceramice de culoare cenușie lucrate cu roata olarului încadrate în epoca romană imperială, MC inv. 9263-9267: 9269-9279 (Némethi, Gindele, 1997, 660/ 71).

f - Grădinile străzii, care se coboară spre vale (spre grajduri) au fost cercetate cu atenție, dar în afară de câteva fragmente ceramice nesemnificative preistorice (eneolitic ?, bronz timpuriu) nu am constatat decât o depunere groasă din epoca feudală dezvoltată.

g - Insula (Pósán-tag) este în întregime înconjurată cu un canal lateral, inițial cu mlaștină. Toată suprafața ei a fost locuită în preistorie. Prin cercetările de teren efectuate în anii 1995-1996 au fost adunate fragmente ceramice din două perioade:

g₁ - Câteva fragmente ceramice de culoare roșiatică - cenușie (slip roșu), săpunoase, împreună cu lame lucrate din rocă vulcanică, încadrate cronologic în neoliticul târziu.

g₂ - O așezare foarte întinsă deranjată de plug (multe fragmente de chirpici) cu locuințe de suprafață și imens material ceramic, fragmente din vase de tip borcan, oale mari cu baza mult evazată, castroane evazate și invazate, ornamentate cu brău alveolat, butoane, caneluri, linii paralele incizate, ceramică neagră în exterior și cărămidie în interior etc. specifice pentru epoca bronzului târziu, grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos). Deși relativ puține la număr, apar și fragmente ornamentate cu motive incizate în maniera culturii Suciului de Sus, faza finală. Această așezare se află la cca. 300 m sud de tell-ul de la Kenderes-halom.

h - Tăul Hódos (Hódos-tó). Cu ocazia săpăturilor de salvare din 1966 de la Kenderes-halom, țăranul Juszli A. a predat pentru MC două brățări decorate, găsite de el în arătură, încă în anul 1958 (Petrescu-Dâmbovița, 1977, pl. 215/ 1-2 încadrate în Ha. A1, p. 113; MC inv. 102-103).

k - "Viile Tireamului" cuprind zona Văii Vetijgat, propiu-zis malul stâng spre Carei și o mică zonă din malul drept spre Tiream. Asupra vestigiilor antice din această parte a hotarului mi-a atras atenția tot țăranul Juszli A., care lucrând în vie a cules fragmente ceramice de aici. În această zonă izvoresc mai multe pâraieșe cu apă potabilă.

k₁ - Într-o zonă mai ridicată, flancată de albia pâraului cu maluri abrupte, cu ocazia unei noi plantații de viță de vie, a fost deranjată o așezare deschisă eneolitică: au fost observate mase de chirpici

dislocate, provenite de la locuințe de suprafață, au fost adunate rășnițe din piatră, fragmente litice din obsidiană, o cantitate relativ importantă de fragmente ceramice de culoare roșiatică și cenușie aparținând cupelilor cu picior perforat sau cu picior scund cu perforații mici, fragmente decorate cu alveole mici rotunde, fragmente de castron cu buton vertical și obișnuitele “cioc de pasăre” semiperforate sau perforate, (M.C. inv. 2153-3160). Așezarea se încadrează într-o fază evolutivă a culturii Tiszapolgár (Lazarovici, 1983, 18). Întrucât informațiile date de noi se refereau numai la localități cu descoperiri de tip Tiszapolgár, pentru a întocmi harta de răspândire a culturii, în continuare nu vom mai cita acest articol.

k₂ - Parțial suprapusă așezării de tip Tiszapolgár, dar mai mult lângă drumul de acces la vie, se întinde o așezare celtică din epoca Latène mijlociu: fragmente ceramice de tip situle cu grafit în pastă, fragmente de pereți din vase de tip oală sau de caston, lucrate cu mâna, Mc. inv. 2161-2165 (Lazin, 1981-1982, 73, punctul 4c=cu punctul 11 și nu se încadrează în civilizația clasică-dacică). Acest punct a fost plasat greșit la Carei (Németi, 1981-82, 180, fig. 1-punct notat cu XV).

Via veche a Tireamului se întinde tot pe malul stâng al pârâului Vetijgat, mai aproape de drumul de câmp care se coboară spre șoseaua Carei-Tiream, însă în direcția drumului de câmp care trece prin via nouă a Careiului. Prin cercetări de teren (21 iul. 1988) au fost culese fragmente ceramice:

i₁ - fragmente de oale de culoare neagră în exterior și cărămizie în interior, ornamentate cu caneluri, aparținând culturii Gáva.

i₂ - tot din acest punct provin și câteva fragmente ceramice badenoide dar din cauza arăturii adânci, apar în arătură amestecate cu materiile de tip Gáva.

j - “La izvoare” - malul drept al Vetijgatului-prin cercetări de teren (6. V. 1982) au fost adunate fragmente ceramice (modelate la roata) de culoare roșiatică sau cenușie, încadrate în epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1977, 659, pl. XXVIII/5).

l - Valea Barnodului drenează apele pluviale dinspre câmpia înaltă a Careiului de sub satul Ianculești și se varsă în Ier. În zona unde este tăiată terasa Ieriului, pe ambele maluri (Barnodul reprezintă limita de hotar între comuna Tiream și satul Vezendiu) prin cercetări de teren (din 1986, 1988, 1995) mai ales în urma lărgirii albicii pârâului, au fost surprinse urme de locuire din diferitele epoci ale antichității:

l₁ - la vărsarea Barnodului, mai mult în malul stâng și în profilul noului canal săpat, au fost observate urmele unei așezări din neoliticul târziu: fragmente ceramice de culoare roșiatică (slip), pastă cenușie din vase globulare, ceramică semifină din vase de tip borcan cu proeminențe aplatizate, fragmente din castroane adânci și oase de animale MC. Inv. 9376, 9431-9450.

l₂ - pe ambele maluri ale Barnodului, au fost adunate fragmente ceramice specifice eneoliticului timpuriu - Cultura Tiszapolgár, MC. Inv. 9381-9385, 9387 - fragmente ceramice decorate cu “cioc de pasăre”, material litic din silex și din obsidiană.

l₃ - tot în această zonă cu o extindere mai pregnantă spre Vezendiu se află o așezare întinsă din epoca bronzului târziu - grupul Pișcolt-Cehăluț-Hajdúbagos (Németi, 1990, 45, fig.17). M.C. inv. 9393-9042.

l₄ - tot pe ambele maluri ale Barnodului prin periegeza au fost adunate relativ multe fragmente ceramice caracteristicii epocii romane imperiale (Németi, Gindele, 1977, 659, 661: punctele nr. 69=76), M.C. inv. 9288-9392.

m - Valea Tireamului, un pârâiaș secundar care curge dinspre câmpia Careiului și se varsă în Ier la capătul sud-estic al comunei Tiream (lângă țigani). La intersecția (răzorul) hotarelor orașului Carei, comuna Ghenci și comuna Tiream, în apropierea podului peste canal, la calea ferată Carei-Tiream, într-o zonă mai înaltă, prin cercetări de teren (1982, 1987, 1996) au fost identificate urmele multor așezări preistorice:

m₁ - o mică așezare prezentă prin fragmente ceramice ornamentate cu scrijelituri și ceramică fină decorată cu triunghiuri mici, incizate; face parte din epoca bronzului timpuriu-grupul Sanislău.

m₂ - parțial suprapusă așezării din bronzul timpuriu se întinde o altă așezare din epoca bronzului târziu, reprezentată prin numeroase fragmente ceramice ornamentate cu linii incizate foarte fine, ceramică neagră în exterior și cărămizie în interior, ornamentate cu caneluri late cu “coaste” aparținând grupului Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos)

În muzeul școlar de la Dindești, sunt menționate cu proveniența de la Tiream, două topoare de piatră, mici, întâlnite mai des în așezările din epoca bronzului timpuriu (Ciarnău, Lazarovici, 1985, fig. 1) 4-5, precum o cană de culoare cenușie cu o tortiță la baza gâtului descoperit la Kenderes-halom.

m₃ - o lampă cu proeminență laterală, provine din localitatea Tiream, datată în secolul III (a.Chr.) Dumitrașcu, 1990, p. 38-39, pl. I/1, a, b, c). La sud de comună, spre Hotoan a fost descoperit incidental un

“vas” la punctul numit Horgoș; vasul n-a fost recuperat și nici punctul n-a fost identificat pe teren. Numele comunei – Tiream - apare în documentele medievale în anul 1431 (Szatmár vármegye, 114).

9. *Vezendiu (Vezend), jud. Satu Mare (fig. 14).*

La sud de valea Barnodului (malul drept) începe hotarul satului Vezendiu, iar pe terasa Ieriului până la intrarea în sat au fost descoperite mai multe situri arheologice. În vale se găsesc mai multe grinduri, adevărate “insule”, la fel locuite în antichitate (Cânepiștele). Satul se întinde pe terasa înaltă a Ieriului, tăiată de valea Bobușoarei și apoi de valea Zugău, care se varsă în Ier. Cercetările de teren făcute în grădinile sătenilor nu au dat prea multe descoperiri preistorice fiindcă depunerile antice sunt acoperite de un strat gros, format de vatra satului în epoca medievală.

a - Partea hotarului până la intrarea în sat a fost cercetat de mai multe ori prin periegeze (1986-1996).

a₁ - În partea dreaptă a șoselei, încă pe malul Barnodului au fost adunate câteva fragmente ceramice și o lamă de stilex lung de 9,8 cm, încadrate în cultura Bodrogkeresztúr (Németi, 1988, 127, fig. 6/13, 15).

a₂ - Pe terasa Ieriului a fost identificată o așezare din epoca bronzului timpuriu: fragmente ceramice lucrate din pastă grosieră, ornamentate cu striuri adânci, mici alveole sub buză, proeminente și brăuri alveolate M.C., inv. 9366-9370.

a₃ - La o distanță de cca. 600 m spre Vezendiu se conturează o altă așezare din epoca romană imperială: ceramică cenușie, cărămizie-roșiatică, printre ele a fost găsit și un fragment de ceramică romană provincială (Németi, Gindele, 1997, 661/77, pl. XXIV/6).

a₄ - În această zonă, parțial suprapusă de materiale din epoca romană se află și o mică așezare din epoca Latène mijlociu celtică. În arătură au fost găsite numeroase fragmente ceramice cu grafit în pastă - situle, fragmente de buză din vase de tip castroane și diferite oale, M.C. inv. 9377-9389.

a₅ - La 250-300 metri de la punctul de intersecție între terasa și șoseaua Tiream-Vezendiu, au fost găsite și câteva fragmente ceramice de tip Baden-Coțofeni, M.C., inv. 9413-9416.

a₆ - La capătul terasei tăiate de p. Bobușoarei prin cercetări de teren (1989) a fost identificată o așezare de tip Tiszapolgár din faza evoluată a culturii (Németi, 1988, 127 - punctul a fost numit de noi “Colțarăt” după informația primită de la săteni). Pe hartă acest punct de hotar apare la o distanță de cca. 250-300 m de șosea. În toamna anului 1995 M.C. a întreprins un mic sondaj de verificare, confirmând cercetările noastre de teren (Iercoșan, Sălceanu, 1997, 77, nr. 133 - “Drumul Tireamului” o denumire convențională nepotrivită fiindcă este dată deja pt. 8.c (1977).

a₇ - Din această porțiune a terasei provin și câteva fragmente ceramice din sec. XIII-XV ornamentate cu motive executate cu “roțițe”. A fost sesizat și un fund de vas cu marca de olar.

b - În partea dreaptă a șoselei, între V. Barnodului și satul Vezendiu apar două holmuri, notate cu H₁ și H₂.

c - Pe malul Bobușoarei în toamna anului 1996 I. Sălceanu a cules câteva fragmente ceramice foarte corodate, probabil din neoliticul târziu (?).

d - Cânepiște I și Cânepiște II sunt două grinduri în apropierea terasei Ieriului. Din aceste insule și din apropierea lor, deja pe terasă, au fost găsite mai multe fragmente ceramice, mult corodate, nesemnificative, încadrate cronologic foarte vag:

d₁ - în epoca neoliticului târziu (?)

d₂ - în epoca bronzului (?)

e₁ - În vatra satului, pe malul p. Zugău, la strada numită “Broscari”, în spatele bisericii ortodoxe au fost executate lucrări pentru lărgirea albiei pârâului, s-a construit apoi și un pod. În profilul șanțului s-a observat o depunere groasă din evul mediu, care se suprapune peste o așezare din epoca bronzului.

e₂ - au mai fost recuperate și fragmente ceramice de culoare neagră, lustruite cu caracter gavid-

e₃ - precum și câteva fragmente din neoliticul târziu. (M.C., inv. 9421-9430).

f - La capătul satului spre Portița este amintită în documentele din evul mediu o mănăstire a Ioaniților (în toponimia locală se păstrează și azi “fântâna mănăstirii” (Szirmai, II, 1810, 33). Numele localității apare în documentele medievale în anul 1327 - Vezend (Szatmár vármegye, 1910, 169).

10. *Portița (Portelek), jud. Satu Mare (fig.14).*

În continuare, tot pe terasa dreaptă a Ieriului se întinde satul Portița: în grădinile sătenilor, depunerile din preistorie sunt suprapuse de un strat gros din evul mediu, dar vatra satului nu acoperă toată terasa râului; așa au mai rămas porțiuni libere, cercetabile pentru istoria antică.

a - Între satul Vezendiu și Portița, vis-à-vis de cimitirul (crucea), unde terasa meandrează apare un mic promontoriu - zona mai ridicată cu foarte multe urme arheologice din diferite epoci (cercetări de teren 1988, 1996),

a₁ - fragmente ceramice aparținând unei așezări de tip promontoriu din cultura Otomani, epoca bronzului clasic.

a₂ - fragmente ceramice, urme de locuire din epoca Latène, celtic.

a₃ - fragmente ceramice de culoare cenușie din epoca romană imperială din *barbaricum*.

b - Vatra satului (Horgoș). În mijlocul satului terasa Ieriului are un meandru foarte pronunțat, neacoperit de spațiul de locuit. Această "peninsulă" intră adânc în valea râului și integral este acoperit cu vestigii arheologice:

b₁ - fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu-grupul Sanislău, ceramică cu buza crestată, fragmente din categoria fină, ornamentată cu triunghiuri incizate.

b₂ - fragmente ceramice de situle cu grafit în pastă, alte vase de tip castron sau oale celtice.

b₃ - fragmente ceramice de culoare cenușie-negricioasă (lucrate cu roata sau cu mâna) din castroane cu buza dreaptă sau rotunjite, datate din epoca romană imperială din *barbaricum* (Németi, Gindele, 1997, 658).

c - În apropierea "Horgoș-ului" este o mică vale, care taie terasa și se coboară spre mlaștină, azi folosită ca drum de câmp. În partea dreaptă a drumului, în grădina unei case, azi deja demolată, au fost culese fragmente ceramice:

c₁ - ceramică specifică pentru cultura Baden timpuriu (Cernavodă III ?).

c₂ - câteva fragmente ceramice din Hallstatt timpuriu - cultura Gáva.

d - La capătul satului spre Irina, în grădina ultimei case din partea dreaptă a șoselei este un holm (H1), care se distinge bine (cu o culoare neagră) din zonă (2 aug. 1988).

c - Lângă granița de hotar (răzorul) dintre Portița și Irina, în apropierea cimitirului Portiței, terasa Ieriului foarte meandrată este acoperită cu două așezări preistorice (cercetări de teren din 16 noiembrie 1996):

e₁ - așezare din epoca bronzului târziu Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos), poate și din cea clasică - cultura Otomani?.

e₂ - așezare din epoca romană imperială din *barbaricum* (Németi, Gindele, 1997, 657).

Satul Portița apare în documentele medievale prima dată în anul 1354 - Purtelek (Okleveltár, I, 221).

11. Irina (Irin) jud. Satu Mare (fig. 14).

Satul se află tot pe terasa dreaptă a Ieriului, fiind pe o parte dinspre Portița, flancat de Canalul Mic, iar la sud-est (spre "țigani") curge canalul principal înspre Dindești. În vechea colecție a M.C. se află un vas de tip oală, descoperită întâmplător în localitatea Irina. Vasul are o culoare cărămizie, cu mari pete negre și este ornamentat până mai jos de mijloc, cu linii în val, intercalat cu linii simple paralele. Împreună cu acest vas a ajuns la M.C. tot din această localitate, un fragment de cuțit și un vârf de săgeată romboidală de tip maghiar, fără să avem vreun indiciu că aceste piese ar fi avut vreo legătură între ele, M.C., inv. 3290-3291: 3588 (Dumitrașcu, 1978, 68; Németi, 1983, 139, fig. 8/4, 7-8). Presupunem că acest vas splendid, modelat la roată provine dintr-un mormânt de înhumație (?).

a - Lângă canalul principal al Ieriului - fosta "Grădinărie a C.A.P." a fost descoperit incidental un topor de piatră perforat, lucrat din rocă de culoare neagră (andezit), M.C., inv. 2266 - așezare neolitică, grupul Pișcolt).

b - Terasa înaltă a Ieriului, între Canalul Mic și "granița hotarului satului "Irina cu Portița". Prin periegeze efectuate în mai multe rânduri (ultima dată în toamna anului 1996) au fost adunate mai multe fragmente ceramice necaracteristice, care se pot încadra cronologic în preistorie (neolitic târziu și poate din epoca bronzului ? precum și din epoca migrației (?); terasa este însă acoperită de o depunere groasă din epoca feudală, ca și grădinile satului dinspre canalul principal (malul inițial al râului Ier). Numele localității apare prima dată în anul 1219 - Ivren (Maksay, 1940, 150), apoi în 1278 - Irin (Szirmai, 1810, 32).

12. Dindești (Érdengeleg) jud. Satu Mare (fig. 14).

Despre vestigiile arheologice din hotarul satului apar mențiuni în prima monografie istorică a comitatului Sătmar, în care sunt amintite ruinele castelului familiei Dengelegi (Szirmai, 1810, 31). În anul 1886 în locul castelului, proprietarul - moșierul de atunci (căutător de comori) a întreprins o mică săpătură, dar în afară de un "vas mare din lut" și colț de mistreț n-a găsit altceva (Brázay, 1886, 185). Acest loc, credem că se identifică cu punctul de hotar "Cetate-Várdomb".

Fără loc de descoperire sunt menționate alte vestigii din sec. VI-VII: IX-XII aflate din hotarul satului (M. Rusu, 1960, notele nr. 14, 37). Pe baza cercetărilor noastre de teren, efectuate în anul 1965-1966, credem că aceste descoperiri provin din vatra satului, mai precis din grădinile parohiei reformate și din vecini.

Vatra satului se întinde tot pe terasa dreaptă a Ieriului de la intrarea în sat dinspre Irina și până la ieșirea spre Andrid. Grădinile străzilor, aflate pe malul pârâului, în bună parte au o depunere groasă din epoca feudală, iar plugul atinge numai în cazuri "fericite" depunerile din preistorie (cercetări de teren în mai multe rânduri).

a₁ - Cetate (Várdomb). În toamna anului 1965, M.C. a inițiat o săpătură de control în acest punct, mai precis în grădinile lui G. Șimonca și vecinul G. Blideran.

Așezarea se află pe terasa Ieriului într-o zonă mai înaltă, care intră adânc în mlaștina râului, înconjurat din trei părți de mlaștină. Din observațiile făcute cu ocazia sondajelor de verificare nu suntem siguri de fortificarea așezării în epoca bronzului cu șanț și val (Ordentlich, 1971, 23/25; Bader, 1978, 124/34). Șanțul adânc, care s-a conturat perfect în profilul secțiunii - B, în mod sigur aparține "cetății" sau castelului din epoca feudală. Prelungirea secțiunii și în grădina vecină (G. Blideran) indică în profil o groapă mare sau poate "gura" șanțului, dar n-a fost săpată integral, din motive obiective, până la fund (se oprea la adâncimea de 1,25 m), iar urmele valului nu se văd pe teren. Așezarea aparține culturii Otomani-cu două nivele de locuire. S-a observat și o depunere din epoca bronzului timpuriu, faza târzie-grupul Sanislău. Probabil tot epocii bronzului mijlociu îi aparțin acele fragmente ceramice, care au o ornamentație cu încrustație, considerate de tip Suci de Sus, provenind din colecția lui E. Andrassy (Bader, 1871, 512/14).

a₂ - primul nivel de locuire aparține eneoliticului timpuriu-cultura Tiszapolgár, faza evoluată. Au fost descoperite fragmente ceramice specifice culturii, fiind foarte bogată în material groapa din S, "A" surprins în apropierea unei șuri, din acest motiv nu s-a dezvelit.

a₃ - În S."C" a fost surprinsă o groapă menajeră din cultura Gáva, fiind descoperite fragmente ceramice specifice culturii și un ac de bronz de tip "baston de păstor" (Németi, 1981-82, 49, pl. XI/1-5). În legătură cu descoperirile din epoca bronzului I. Ordentlich indică greșit localitatea menționată de M. Roska în Rep. 66/22, identificând localitatea Dengeleg (Dindeleag din Transilvania, jud. Cluj, cu Érdengeleg/Dindești din jud. Satu Mare (M.C., inv., 466-612 - toate descoperirile).

b₁ - Grădina lui Negreanu (strada mare spre Andrid) se află în vatra satului, mărginit de un pârâiaș (Valea Morii), care colectează apele pluviale dinspre satul Dindeștiul Mic. Cu ocazia săpăturilor de salvare pentru epoca Latène au fost semnalate și câteva cioburi de tip Baden (Roman, Németi, 1978, 14, pl. 21/1-2/M.C. inv. 301).

b₂ - Cu ocazia lucrărilor de nivelare au fost deranjate mai multe morminte celtice. Prin săpăturile de salvare din 1964-65 au fost descoperite doar 2-3 complexe funerare și numai un mormânt de înhumație nederanjat (Lt. C1 - final: Zirra, 1972, 171-172, pl. 10/1-6). În colecția școlii generale se afla o fibulă de fier de tip Dux evoluat (Lt. C1) și un vârf de lance cu proveniența de la necropola deranjată (Németi, 1992, 110 (inv. 117-207, M.C.).

b₃ - În anul 1966 lucrarea de nivelare a ogradei a fost continuată, fiind descoperit incidental un mormânt de înhumație din sec. V p. Chr. (Németi, 1967, 499-504, fig. 2/1-7:3/1-2 /inv. 186-196 M.C.).

c₁ - Ferma zootehnică (fosta C.A.P.) se află pe un grind din valea Ieriului. Cu ocazia unor construcții edilitare (grajduri) au fost deranjate mai multe complexe arheologice din epoca neolitică, Ciumești-Pișcolt faza evoluată (Lazarovici, Németi, 1983, 21 - fără ilustrație). Reluarea aceluiași material (câteva fragmente ceramice) în anul 1985 (Ciarnău, Lazarovici, 16-17), tot fără ilustrație: fig. 1/3-4 se referea la două topoare de piatră - unul de la Pir și altul de la Tiream, înseamnă că unul dintre autori nu-și cunoștea propria sa publicație din 1983 (M.C. inv. 3843-38440). Tot din acest punct de hotar provin două vase miniaturale, descoperiri accidentale cu ocazia construirii grajdurilor, care probabil aparțin tot așezării neolitice distruse (Ciarnău, Lazarovici, 1985, 17, fig. 2/4-5).

c₂ - Tot cu ocazia unor lucrări edilitar-gospodărești, la 20 iunie 1977 a fost descoperit incidental un mormânt de înhumație în poziția întinsă pe spate, datat de la sfârșitul sec. IV (poate începutul celui următor/p. Chr.) Németi, 1983, 135-137, fig. ¼: 2/1-6/, M.C. inv. 3295-3300).

d - La locul numit "Latura brazilor" (cimitirul nou românesc) a fost surprins un mormânt de înhumație (1969) din care au fost salvate: un fragment de sabie, o limbă de la o curea atârnată, lucrată prin turnare și o cataramă. Mormântul a fost încadrat cronologic în sec. VIII - prima jumătate a sec. IX - perioada avarică târzie (720-800 /M.C., inv. 3292-3294; Németi, 1983, 137-139, fig. 3/1-3).

e₁ - "La observator" (punct trigonometric pe terasă). În urma unor lucrări edilitare a fost descoperit în anul 1972 o vatră circulară cu gardină în care erau depuse 4-5 greutatea din lut, de format mare, piramidale. Împreună cu aceste greutatea a fost recuperat și un fragment de buză de vas aparținând unui recipient de provizie, care mai degrabă se încadrează în epoca bronzului decât în neolitic (Ciarnău, Lazarovici, 1985, 18, fig. 2/1 (M.C., inv. 40-44);

e₂ - așezare celtică, a fost salvată parțial o locuință (Németi, 1992, 110) încadrată în Lt. C1.

f - Vatra satului. Din vatra satului, în special zona care se află pe terasa pâraului, provin mai multe vestigii arheologice fără context de descoperire:

- în curtea locuitorului G. Borlan a fost descoperit un frumos nucleu de obsidiană.

- în curtea cetățeanului I. Harincea a fost găsit un topor de piatră, perforat.

- în grădina lui V. Donca a fost descoperit un topor de piatră, romboidal, perforat.

Aceste obiecte se află în colecția Școlii elementare (Ciarnău, Lazarovici, 1985, 17, fig. 1/6:2/2-3).

- în 1963 din grădina bisericii reformate a ajuns un mic depozit de bronzuri în Liceul "Kölcsey"- Satu Mare (informații culese în anul 1965: Bader, 1978, 127/34 - aceste obiecte de bronzuri s-au pierdut).

- tot de aici este menționat un vas (cană) lucrat la roată.

- în grădina lui Bobut Augustin, în anul 1975, a fost descoperit întâmplător un mormânt de înhumare în poziție chircită. Este zona "Cetății". Din inventarul mormântului a fost salvat un inel de buclă, precum au fost adunate și trei greutatea din lut, aflate în apropierea acestui complex (Németi, 1996, 30, fig. 9/3).

- în apropierea "cetății" a fost găsită o monedă romană dinar imperial-Lucius Verus, 162 /decembrie/-163 (Lazin, Ciarnău, 1992-93, 50).

g - Fântâna Indreichi. În arătură a fost găsit un topor de piatră șlefuită, de culoare cenușie, nefinisat, abandonat în timpul lucrului, se observă tehnica de perforare (Ciarnău, Lazarovici, 1985, 17, fig. 1/8).

h - Ograda lui Donca Aurel, nr. 322. În primăvara anului 1979, în ograda a fost săpată o groapă mare pentru topit var. Cu această ocazie au fost scoase la lumina zilei mai multe materiale arheologice din diferite perioade antice, fără posibilitatea de a face observații stratigrafice.

h₁ -fragmente ceramice specifice culturii Gáva (Németi, 1981-82, 50, pl. XII/1-2).

h₂ - câteva fragmente Latène celtic (?).

h₃ - fragmente ceramice modelate la roată, culoarea pastei este cărămizie-roșiatică sau cenușie (Németi, Gindele, 1997, 651-652). Din această zonă, grădina lui Pop. L. (nr. casei 323) provine un denar Hadrian, 125-128 p.Chr. și un denar Commodus, 181-182 p.Chr. (Lazin, Ciarnău, 1992-93, 50).

h₄ - fragmente ceramice foarte rudimentare lucrate cu mâna, de culoare cărămizie lutoasă, aparținând unor vase de tip borcan, castron, oale-(ceramică slavă din sec. VI-VII p. Chr.)

h₅ - fragmente ceramice de culoare cărămizie sau cenușie lucrate cu roata olarului, având nisip fin în pastă, ornamentate cu linii paralele simple sau în val, aparținând borcanelor, oalelor. Au fost descoperite și fragmente ceramice lucrate cu mâna din vase de tip tipsie. Aceste fragmente ceramice aparțin unui complex sau unei așezări din sec. VIII-X.

k - "Blocul inginerului agronom" - pe latura dreaptă a șoselei Dindești-Andrid, la 200m de la punctul "h" (nr. casei 301) în anul 1976, cu ocazia unei lucrări edilitare au fost descoperite două complexe arheologice:

k₁ - o groapă menajeră cu multe fragmente ceramice din cultura Gáva (Németi, 1981-82, 50, pl. XI/7-10).

k₂ - un cuptor de ars ceramică din epoca feudalismului dezvoltat.

l - la punctul numit Movilă (Hegy) - așezare halstattiană (1998-săpături de salvare). Ceramica descoperită din Halstatt-ul timpuriu din punctele "h" și "k" ne arată că pe această porțiune a terasei se întinde o așezare tip Gáva importantă și destul de mare.

Din perimetrul localității sunt menționate mai multe obiecte arheologice, fără precizarea locului de descoperire:

- o oală cu dimensiuni mici, lucrată cu roata înceată, pasta conține micro prundiș, ornamentată în jumătatea superioară cu un fascicol de linii în val unghiular, încadrate cu linii orizontale drepte (Lazin, Hep, 1990, 80, nr.13/c: Stanciu, 1996, 73, pl.V/15).

- din hotarul localității provin descoperiri monetare antice, izolate: un denar roman, Hadrian, 132-134 (Lazin, 1969, 112: Sășianu, 1980, 120); un denar probabil Commodus, (Lazin, Ciarnău, 1992-93, 50); un denar probabil Septimius Sever (*Ibidem*, 50; Németi, Gindele, 1997, 651).

- pe un grind de nisip din Valea Ieriului, în vara anului 1972 a fost descoperit un mormânt de înhu-mație, distrus aproape în întregime, fiind recuperate: o fibulă de tip Dux recent (Lt. B₂), un fragment dintr-o brătară de lignit (sapropelit) și o bucată dintr-un prinzător de cataramă (Németi, 1989, 112, fig. 23/5-7). Acest punct de hotar a fost numit convențional "Pășună".

- o oală de mărime mijlocie, de culoare cenușie, cu două toarte laterale, ornamentate cu proeminențe mici la baza gâtului și cu proeminențe mari, aplatizate pe pântec (grupul Pișcolt-Cehlăuț (Hajdúbagos).

- o cană cu toarta ușor supraînălțată, de culoare neagră, lucioasă, cu picior scund, decorat pe pântec cu caneluri dese și cu proeminențe mici (grupul Pișcolt-Cehlăuț-Hajdúbagos). Ambele vase se încadrează în epoca bronzului târziu și probabil provin din același complex arheologic, poate dintr-un mormânt de incinerare?

- în colecția Școlii generale Dindești se află un material arheologic relativ bogat, adunat cu ajutorul elevilor de către I. Ciarnău, profesor de istorie (azi pensionar). Până la anii 1980 personal am inventariat colecția și am determinat din punct de vedere cultural și cronologic piesele aflate în această colecție. Din motive obiective n-am avut posibilitatea să urmăresc soarta acestor obiecte. Materialul adunat între anii 1980 și până 1997, nu are nici-o documentație (nu este consemnat nici măcar proveniența). Mai mult ca sigur, a fost descoperit accidental în raza comunei Andrid, adică din localitățile Andrid, Dindești și eventual Irina. În continuare le consemnăm, pentru ca mai târziu, dacă va fi posibil, să revenim asupra lor: un topor de piatră, neperforat, altul fragmentar, un topor mic trapezoidal, două topoare de piatră, neperforate, o măciucă din piatră, un disc din piatră, semiperforat. O parte din aceste topoare provin probabil din așezări neolitice, iar cele mici, trapezoidale pot aparține și așezărilor din epoca bronzului timpuriu. Mai multe săpăligi din corn de cerb și trei fusaiole preistorice, mai mult ca sigur, aparțin așezării din epoca bronzului de la "Cetate". Probabil tot din raza localității provin și fragmentele ceramice din epoca bronzului timpuriu: un vas tip oală, ornamentat cu scrijelituri de la baza gâtului în jos și un castron cu toartă laterală având un aspect makoid (?). În colecție, sunt multe fragmente ceramice și cești întregi de la sfârșitul epocii bronzului, grupul Pișcolt-Cehlăuț (Hajdúbagos), care s-ar putea să provină de la Andrid -"Grajduri" (fost C.A.P.), sau din grădina lui Rendeș-Andrid. Mai putem menționa două vârfuri de lance, probabil de la cimitirul Latène-Dindești (12. b₂), fragmente de vase din epoca romană imperială (sec. II-IV p.Chr.), prășnele din epoca migrației, un vas tip borcan, modelat cu mâna din sec. VI-VII (slav?), fragmente ceramice și o fusaiolă tăiată din peretele unui vas, ornamentată cu roțițe, încadrată cronologic în epoca feudalismului timpuriu. Materialele neolitice care, în mod sigur, provin de la Andrid-"Pășuna" sau cele din epoca bronzului de la Pir-"Cetate" le vom discuta la localitățile sus-menționate.

Numele localității Dindești apare în documentele medievale prima dată în anul 1327-Dengeleg (Szirmai, 1810, 31).

13. Andrid-Érendréd (jud. Satu Mare) (fig. 15)

Vatra satului se împarte în două zone: Satul de jos care se întinde pe terasa Ieriului, iar cel de sus se află dincolo de Valea Morii, spre satul Pișcolt, lângă p. Zimoiaș.

a₁ - Dealul Taurului (Bikadomb). Pe o insulă din valea râului a fost identificată o așezare deschisă de către E. Andrassy, care a executat aici o mică săpătură (sondaj) de verificare, descoperind fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu și câteva motive excizate de tip Suci de Sus? (Muzeul "Andrassy" - Valea lui Mihai, nr. 1761/1949: Bader, 1972, 511: Idem. 1978, 1190.

Așezarea din epoca bronzului timpuriu cuprinde partea centrală a insulei, unde azi este mai înaltă, dar fragmente ceramice cu o mai slabă intensitate, apar pe întreaga suprafață a ei. Predomină ceramica ornamentată cu scrijelituri adânci (cat.1), fragmente de castroane cu toarte laterale, cu buza crestată, precum și ceramica fină cu un ornament compus din triunghiuri incizate (cat.3). Așezarea de tip "atoll" de la acest punct se încadrează în grupul Sanislău (Németi, Roman, 1994-1995, 25-31), inv. 2121-2122 /M.C./.

a₂ - din suprafața insulei au fost adunate și câteva fragmente ceramice care nu se mai încadrează în epoca bronzului timpuriu, depășind această fază evolutivă. De la "Bika-domb" provin și două toporașe de piatră șlefuită legate de așezarea din bronzul timpuriu, precum și un alt topor de piatră, fragmentar, perforat și o săpăligă din corn de cerb (Ciarnău, Lazarovici, 1985, 18, fig.1/2).

b - Korlát-ul este un grind imens din valea Ieriului, care se întinde spre canalul principal. La capătul dinspre "Bika-domb", înconjurat din trei direcții de apă și mlaștină a fost identificată o așezare întinsă aparținând culturii Gáva (1980 de ing. agr. G. Szabó). În urma cercetărilor de teren (ultima din toamna anului 1996) au fost culese fragmente ceramice specifice culturii (Németi, 1981-82, 47, pl. XIII /6-7).

c - Dâmbul Ars (Égető-domb) se află între Bika-domb și drumul Andrid-Chereușa, fiind inițial un alt grind din vale, separat azi de "Dâmbul Taurului" de un canal lateral, care se ramifică și spre "Korlát". Prin periegeze au fost culese din arătură:

c₁ - câteva fragmente ceramice neolitice;

c₂ - altele, care se încadrează foarte vag în epoca bronzului;

c₃ - puține cioburi din epoca migrației (?);

c₄ - fragmente ceramice de culoare cenușie, zgrunțuroase probabil din sec. X-XI (feudalismul timpuriu?).

d - Drumul Poștei (Posta-út) a fost identificat în toamna anului 1996, prin cercetări de teren efectuate în zona hotarului spre Sălacea. Reprezintă un grind îngust din vale, dar relativ întins pe o suprafață de 3-4 km. Acest grind a fost intens locuit în antichitate:

d₁ - câteva fragmente ceramice din neoliticul târziu, de culoare roșiatică cu pete cenușii;

d₂ - a fost adunat un lot mai bogat ceramic, specific pentru cultura Baden;

d₃ - cioburi de culoare cenușie, ornamentate cu linii în val, probabil sarmatice?;

d₄ - câteva fragmente ceramice din epoca migrației, nesemnificative?;

d₅ - fragmente ceramice cărămizii sau de culoare cenușie, ornamentate cu linii paralele sau în val, din sec. VIII-X, p.Chr.

e - În continuare spre Sălacea, în partea joasă a terasei a fost săpat un canal lateral, care a deranjat mai multe complexe arheologice:

e₁ - fragmente ceramice de culoare roșiatică, neolitică, fără posibilitatea de a încadra cultural?;

e₂ - câteva fragmente de vase din epoca bronzului mijlociu, cultura Otomani?;

e₃ - fragmente ceramice de culoare neagră în exterior și cărămizie în interior, ornamentate cu caneluri: ceramică clară de cultură Gáva;

e₄ - pe terasa dreaptă, vis-à-vis de Sălacea, se află un holm imens-H1, fără să cunoaștem destinația lui (pe suprafața holmului nu sunt materiale arheologice);

e₅ - tot pe terasă, între H₁ - Via de la Andrid, se disting clar urmele unei așezări din epoca feudală: vatra satului, urmele unei biserici construite din cărămidă și cimitirul din jurul bisericii. Aceste urme, probabil, se pot identifica cu satul feudal amintit în documentele medievale cu denumirea de Ragald din 1265, care se află la sud de Andrid "in comitatu de Zothmar existentem Ragald vocatam sitam iuxta Eer" (Maksai, 1940, 198). Într-un alt document, tot aici se vorbește despre o cetate numită Sarwarfuk ("Cetatea de pământ"), fără să fie identificată pe teren (anul 1338 - Oklevéltár, I, 135).

f - Canton-I.E.E.L.I.F. (cercetări de teren - 8 oct.1991). În anul 1987 s-au efectuat lucrări de diguire între capătul satului dinspre Dindești și ferma I.A.S.-Chereușa (Kandel) peste pășună, între Andrid și Sudurău. În anul 1991, digul a fost prelungit până la cantonul I.E.E.L.I.F. Cu ocazia acestor lucrări, care au afectat terasa stângă a Ieriului, au fost deranjate mai multe complexe arheologice din diferite perioade ale antichității:

f₁ - terasa a fost taluzată cu buldozerul până la solul viu, fiind deranjată chiar și prima depunere din epoca neolitică, prezentă prin câteva fragmente ceramice de culoare roșiatică sau cenușie, probabil din neoliticul târziu. Zona este foarte bogată în vestigii neolitice, fiind cunoscute relativ multe descoperiri incidentale, greu încadrabile cronologic;

f₂ - în toată zona deranjată, mărginită de un canal de colectare, au fost observate urmele unei așezări din Hallsatt-ul timpuriu - cultura Gáva, prezentă prin numeroase fragmente de vase de culoare neagră, lucioase la exterior și cărămizie în interior, ornamentate cu proeminență-buton și cu caneluri orizontale sau verticale;

f₃ - în apropierea canalului au fost culese fragmente de cioburi de culoare cenușie, modelate cu roata și câteva cu mâna, datate în sec.II-IV p. Chr. - epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 644, pl. XXII(1-2 și o fusaiolă conică, ornamentală);

f₄ - tot în această zonă, mai mult în incinta I.A.S. Chereușa (Kandel) se află vatra satului feudal, dispărut în secolul al XVIII-lea - numit în documentele medievale-Ete. Urmele satului se conturează bine pe teren (Petri Mór, 1902, IV, 227).

g - În partea dreaptă a șoselei Andrid-Chereușa, în apropierea podului (al doilea dinspre Andrid) se află un grind de nisip, având la suprafață relativ multe fragmente ceramice preistorice-epoca bronzului târziu și se văd urmele, poate ale unui sat dispărut sau ale unui cătun?

h - Curtea Grajdurilor (fosta fermă C.A.P.). O lutărie deschisă în anii 1970 (azi nu mai funcționează) pe terasa Ieriului a deranjat mai multe complexe arheologice (Németi, 1974, 579-584).

h₁ - o așezare din epoca bronzului cu mai multe nivele de locuire și un cimitir de înhumăție în poziție chircită. Așezarea din epoca bronzului se încadrează, pe de o parte la începutul epocii bronzului clasic (începutul culturii Otomani, poate și cu un nivel de locuire dintr-o fază mai evoluată și tot de aici provin și o serie de complexe, deranjate de nivelul de locuire din epoca Latène, care se încadrează în grupul cultural Piscolt-Cehăluț/Hajdúbagos (Németi, 1996, 28-29). În această zonă, incidental au mai fost descoperite și câteva obiecte: mai multe prâsnele și greutăți de lut, un inel din bronz și o valvă de tipar din gresie, pentru turnat probabil pandative (inv. 2107-2130 M.C).

h₂ - Așezare din epoca Latène: o locuință adâncită în pământ și două cuptoare de ars ceramică (Németi, 1974, 580, fig.1/1 a, b, 2 a, b: 3: fig.2/1-4,5-6 -castron din bronzul târziu, inv. 2131-2140 M.C.).

h₃ - Din apropierea acestui punct de hotar (mai spre Sălacea) au fost adunate fragmente ceramice din epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 644/4).

k - Dâmbul Morii - la est de Valea Zomoiașului, care taie adânc terasa Ieriului; lângă cimitirul reformat, cu ani în urmă, funcționa aici o lutărie, fiind redeschisă în ultimii ani.

k₁ - Preotul reformat Márton Ferenc a salvat inventarul unui mormânt din sec. V p. Chr.-gepidic (Németi, 1983, 134, fig.1/A. 1-3, inv. 32663 M.I.S.M).

k₂ - Întâmplător a fost descoperit și un topor de piatră șlefuită, romboidală.

k₃ - Din zona lutăriei a fost găsită o monedă feudală (denar) emisă de Iancu de Hunedoara-1454 (moneda a fost recuperată de elevul Tóth Csaba).

l - Pășunea (Ördögös) la stânga șoselei Dindești-Andrid, la intrare în comună cu ocazia unei lucrări de diguire, în anul 1987 a fost deranjată (distrusă) o așezare însemnată din epoca mijlocie a neoliticului-grupul Pișcolt, faza mijlocie. Materialul arheologic, relativ numeros, a fost adunat de I. Ciarnău. Pe baza cercetărilor de teren, ulterioare lucrărilor, se constata că în această zonă a digului a fost nivelat cu buldozăr un grind relativ întins din vale, pe care inițial se afla o așezare neolitică. Materialul arheologic, verificat de noi în toamna anului 1997, este în saci de hârtie amestecat cu alte materiale preistorice (fragmente Tiszaplogár, din epoca bronzului, cioburi din epoca romană imperială, precum și din epoca feudală, fără nici-o însemnare: gropi menajere, locuințe, strat de cultură; mai mult, am recunoscut o serie de cioburi, care în mod sigur aparțin complexelor de la Tiream). Acest material arheologic aflat în colecția Școlii generale Dindești, din păcate, fără observațiile de specialitate a devenit "mort". Pe baza examinării materialului, notăm următoarele: ceramica, în bună parte, se încadrează în categoria semifină și fină, ornamentată cu o pictură neagră bituminoasă sau cu mici proeminențe. Sunt relativ puține fragmente din categoria grosieră (poate n-au fost adunate) cu decor liniar. Apar fragmente din vase de tip cupă cu picior înalt, castroane, tăvi plate, vase miniaturale, multe fragmente de lame de obsidiană și deșeuri de obsidiană. După relatările lucrătorilor și informațiilor obținute ulterior, ar fi fost descoperite probabil și morminte de înhumăție în poziție chircită (patru morminte?). Tot de aici provine și un corn de bizon?

- Din raza satului (multe chiar din vatra localității) provin următoarele descoperiri: un vas menționat de I. Emödi/1980, fig.12/1-din colecția "Kovács"-Berea/: o cană și un vas mic de la curtea grajdurilor (Németi, 1978, 99, fig. 1/1,3 - Ferma C.A.P.); o cană din grădina lui D. Rendeș (malul stâng al p. Valea Morii; Németi, 1978, fig. 3/3); un topor de piatră șlefuită cu perforație începută; altul plat, neperforat; un mic toporaș trapezoidal, neperforat; un topor de piatră șlefuită, perforată, cu locul de descoperire - "Stejar" (Ciarnău, Lazarovici, 1985, 18, fig. 1/7 - n-am putut identifica acest punct de hotar). Elevul Tóth Csaba a cules din vatra satului mai multe fusaiole (una este preistorică) din epoca migrației? și din epoca feudală. Din hotarul satului este menționat și un tezaur monetar din sec. III a.Chr., probabil celtic, descoperit în anul 1893 (Sășianu, 1980, 88, s-a păstrat o singură monedă).

Tradiția locală păstrează știrea despre existența unei cetăți de piatră vis-à-vis de biserica reformată, pe partea dreaptă a străzii "Alsóveg" într-o zonă înaltă a terasei, mărginită de un șanț adânc, din ograda familiei Szabó I. Numele localității apare în documentele medievale în anul 1398 -Endred sau Endrid (Szatmár vármegye, 1910, 63).

14. Pir (Szilágypér), jud. Satu Mare (fig.16).

Localitatea se află pe terasa stângă a Ieriului, prin sat curge un pâraias, care se varsă în canalul principal. Localitatea este cunoscută în literatura de specialitate prin descoperirile arheologice dintre cele două războaie mondiale.

a - Károlyi-tag, descoperiri izolate: un vas (cană) de lut și un prâsnel bitronconic (Roska, Rep, 1942, 225/46).

b - Tatárdomb-descoperire incidentală - o statueta din bronz reprezentând un bărbat (Roska, 1934, 187-190, fig.1: Idem, Rep, 1942, fig. 276).

c - Cetate și Curtea Cetății (Vársziget și Várudvar) sunt amintite deja la sfârșitul secolului trecut, fiind înconjurată de mlaștina Ieriului (Petri Mór, IV, 1902, 227). Situl de la Pir este situat la NE de comună, pe o insulă naturală în valea pârâului, înconjurat de mlaștini întinse. Printr-un șant artificial insula a fost împărțită în două: Cetate și Curtea Cetății, ambele locuite în epoca bronzului. Cercetări ample au fost făcute numai la "Cetate", iar la "Curtea Cetății" a fost executat doar un mic sondaj (lățimea șanțului este cca. 20 m). Cercetările arheologice au fost efectuate între anii 1953-1954. Între anii 1948-1952 căutătorii de comori au deranjat partea centrală a "Cetății", fiind descoperite și un număr de 12 morminte de înhumăție în poziție chircită. În cursul săpăturilor din 1954, pe lângă materialul arheologic provenit din depunerile aparținând așezării, au fost descoperite și 31 morminte de înhumăție (M.24 și M.24a) și un mormânt de incinerăție. În anul 1977 cu ocazia unui sondaj de verificare (zona nederanjată) a fost găsit încă un mormânt de înhumăție (la adâncime de 0,35 m) ușor deranjat. Stratigrafia verticală a S.I./1977 este următoarea: 0-0,25 arătură cu fragmente ceramice din epoca bronzului mijlociu-Cultura Otomani: la adâncimea de 0,30-0,35 a apărut o vatră circulară în profil (n-a fost dezvelită integral), care reprezintă un nivel de locuire: la adâncimea de 0,65 m s-a constatat o depunere de lut galben, adus dintr-o zonă apropiată, gros de 0,10-0,15 m, ca strat izolator sau așternut pentru o locuință. Stratul de cultură între 0,25-0,65 are o culoare mai deschisă, conține multă cenușă, iar materialul ceramic este specific pentru Cultura Otomani (cești cu corp rotund, ornamentate cu un decor geometric-spiralic). Sub lutul galben așternut, la adâncimea de 0,75 m a apărut o altă vatră circulară, atestând nivelul al doilea de locuire. Între 0,75/0,80-1 m se află o depunere compusă din multă cenușă, dar mai compact, cu materialul ceramic similar stratului superior de cultură - tot bronz clasic. Peste nivelul antic s-a observat o depunere de lut galben adus din apropiere, fără urme de locuință sau de vatră. Sub nivelul solului antic apare un lut galben cu multe concrețiuni calcaroase. La această secțiune nu am observat nici o depunere caracteristică pentru epoca bronzului timpuriu. Din păcate, materialul arheologic adunat cu grijă și însoțit de etichete, rămas la Școala generală din comuna Pir, cu permisiunea directorului școlii, a fost luat de I. Ciarnău la Dindești, unde o parte s-a amestecat cu unele descoperiri de la Dindești-Cetate, altele au fost preluate de Gh. Lazin și date la Muzeul Tășnad (opt cești întregi), apoi aduse la M.J. Satu Mare, unde au dispărut în "depozit"; (Székely, 1955, 843-863: Idem, 1966, 125-135: Mathé M, 1988, 41-44; Németi, 1996, 31-32).

d - Várgáncz-mic (se întinde pe terasa Ieriului între drumul Poștei, care coboară spre valea pârâului lângă Holmul mare (H₁) și satul Piru-Nou.

d₁ - Terasa Ieriului lângă "Complexul de porci" (azi nu mai există) în partea stângă a drumului a fost taluzat, nivelat. În urma acestor lucrări a fost deranjată o locuință neolitică. Au fost culese fragmente ceramice de culoare cărămizie, din vase mari uzuale și câteva fragmente semifine, neornamentate, probabil neolitic târziu? (Németi, 1986-87, 27).

d₂ - La marginea terasei, pe ambele laturi ale drumului, la cca. 300 m spre vale se întinde o așezare din feudalismul timpuriu, fiind adunate mai multe fragmente ceramice de culoare cenușie sau cărămizie ornamentate cu linii paralele sau linii în val (uneori intercalate, date în sec. IX-X). Tot de aici provine și un vârf de lance (cercetări de teren, 18 apr. 1979) M.C., inv. 2011-2013.

d₃ - Lângă canal, în apropierea podului, în primăvara anului 1997, pe o ușoară ridicătură, au fost culese fragmente ceramice la stânga drumului "Poștei", ce se pot încadra vag în epoca bronzului (?)

e - Várgáncz-mare - se întinde pe terasa Ieriului de la drumul "Poștei" spre holmul mic (H₂) într-o zonă foarte meandrată a pârâului.

e₁ - În dreapta drumului apar multe fragmente ceramice, chirpici, urmele unei așezări din epoca imperială romană - sec. II-IV p.Chr. Printre fragmente de vase de culoare cenușie sau cărămizie se află și unul de culoare cărămizie cu aspect fin, ornamentat cu ștampile (Németi, Gindele, 1997, 657, 56, pl. XI/6: XVI/2: XXIII/5, M.C. inv. 5734-5739).

e₂ - Pe terasă, în continuare, în apropierea unei fântâni au fost găsite mai multe fragmente ceramice de culoare cărămizie, ornamentate cu "cioc de pasăre", specifice pentru cultura Tiszapolgár, din eneoliticul timpuriu (18. apr.1979) M.C. inv. 5722.

e₃ - În această zonă apar relativ multe materiale din epoca bronzului, faza evoluată a culturii Otomani (în apropiere este o fântână) chiar la marginea terasei, M.C. inv. 5723-5733.

e₄ - Așezarea din epoca bronzului este suprapusă parțial de alta, din epoca Latène-celtic: fragmente din vase de tip situlă cu grafit în pastă, altele din oale și castroane, inv. 5734-5739 M.C.

Din această zonă provin obiecte, care nu se leagă cultural de așezările susmenționate: fragment lamă din obsidiană, fragment dintr-un topor de piatră (M.C., inv. 5721), cută din piatră (inv. 5740).

f₁ - La o mică distanță de la terasă (cca. 200 m) în vale se află un grind-insulă, care se distinge bine din zona joasă, mlăștinoasă, de unde au fost culese fragmente ceramice din epoca bronzului târziu (chiar și fragmente de o culoare neagră în exterior și cărămizie în interior - cu caracter gavoid (?);

f₂ - Fragmente ceramice modelate la roată, de culoare cărămizie sau cenușie, încadrate în epoca romană imperială din *barbaricum* (Németi, Gindele, 1997, 657/57, pe un grind-insulă în valea Ieriului).

g - Lângă drumul "Poștei", în interiorul văii, la podul peste canal, se află o ușoară ridicătură (un grind-Grófirét-Râtul grofului - de unde inginerul J. Rózsahegyi a adunat un topor din piatră șlefuită, neperforată și un fragment mare de buză de vas, care se pare că este din epoca bronzului, M.C. 9632-9633).

k - Krumpli-földek se află pe terasa stângă a Ieriului spre Sălacea, de unde în vara anului 1996 J. Kóka (Pir, str. Hegyalja nr. 390) a adunat șase celturi din bronz (M.C., inv. 8323-8328). De la lotul vecin E. Szász/elev a găsit încă un celt, dar piesa s-a pierdut. Se pare că aici a fost împrăștiat un depozit de bronzuri, care s-a descoperit cu ocazia muncilor agricole.

h - În primăvara anului 1998, prin cercetări de teren, în zona deluroasă a comunei lângă p. Roszgáz, au fost identificate următoarele situri arheologice:

h₁ - o așezare din epoca neolitică, pe malul pârâului - "Pășunea porcilor";

h₂ - o așezare întărită cu val și șanț din epoca bronzului, în zona izvoarelor pârâului.

Din hotarul comunei provin numeroase descoperiri fortuite, fără precizarea locului de descoperire:

- două monede imperiale, una Antonius Pius, Roma, 147-148, alta Marcus Aurelius, 169-170 (Sășianu, 1980, pl. XXV/5-6). Locuitorii din Pir susțin, că la "Újsor" în anii 1964/65 a fost descoperit un tezaur monetar roman, poate din acesta provin cele două piese menționate.

- o strachină plată, frumos ornamentată în maniera culturii Wietenberg (M.C., inv. 5666; Boroffka, 1994, 67, pl. 111/4. De la "Cetate" provin mai multe fragmente de vase cu motive ornamentale specifice culturii Wietenberg (Székely, 1988, 160, fig. 2/2-4; Boroffka, 1994, pl.111/1-4, 6).

- vas-cană cu o toartă la mijlocul vasului, lucrat la roată, de culoare cenușie, ornamentat pe gât cu un inel ușor reliefat. Vasul a fost achiziționat în anul 1960, probabil a făcut parte din inventarul unui mormânt din sec. V p.Chr.

- o lingură din lut (se află în M.J. Satu Mare).

- ceașcă de culoare cafenie cu slip lucios, frumos ornamentat, face parte din ceramica caracteristică pentru bronzul târziu (M.C., inv. 5677).

- căniță cu gâtul bine detașat, ornamentat pe pântec cu fascicole de linii verticale, M.C., inv. 5679.

- fragment de lingură din lut (M.C., inv. 5680).

- ceașcă frumos ornamentată; castron miniatural frumos ornamentat; două castronașe miniaturale (jucării pentru copii); un alt văscior cu toartă; un fragment dintr-un castron de culoare portocalie, ornamentat cu motive caracteristice pentru epoca bronzului târziu (fără inv. M.C.).

- un topor de piatră găsit în zona deluroasă a localității (Mandula-hegy - Dealul Mandula).

- probabil din zona Krumpli földek elevii școlii au adunat două celturi de bronz.

- tot elevii au adus la școală un vârf de lance din fier, dar nu este notat locul de descoperire (incinta hotarului).

- în terasa stângă înaltă a Ieriului lângă pădurea comunei în partea hotarului vecin cu Sălacea se află un holm numit Movila Bonczó (Bonczó-halom). După informațiile primite de la J. Eördög și învățătorul Póti Zsigmond, Muzeul din Oradea a întreprins aici o săpătură arheologică în anii 1960, a secționat holmul și au fost descoperite și vestigii arheologice (o vatră din lut împreună cu vase ceramice?).

- În colecția Școlii generale din Pir, potrivit unei liste de inventar întocmite în anul 1977 au fost următoarele obiecte: cană de culoare negricioasă, prevăzută cu o toartă laterală, ornamentată cu o proeminență mică și cu "pliseuri", probabil se leagă de descoperirile de tip bronz târziu; un vas "ryton" cu toartă, de culoare cenușie, ornamentat cu linii paralele orizontale și cu mici alveole grupate; patru cești cu corpul rotund, ornamentate cu spirale (capete), decor incizat sau caneluri înguste verticale. Aceste cești au analogii la "Cetate", probabil provin de aici; un vas-capac fragmentar; un topor de piatră șlefuită; un alt fragment dintr-un topor de piatră, perforat; un fragment dintr-un ciocan, lucrat din corn de cerb; un prâsnel

bitronconic din epoca migrației; un topor de aramă de tip Baniabic, provenit de la Marghita(?). Aceste obiecte mai susmenționate, azi nu se mai găsesc la școala din Pir.

- În colecția particulară a lui J. Eördögh se aflau următoarele obiecte: un topor mare de piatră șlefuită, un alt topor perforat și un fragment dintr-un topor de piatră, perforat, precum și un celt de bronz, azi dispărut.

- I. Ciarnău menționează un topor de piatră masiv, perforat (lung de 14,5 cm), de la punctul "Holmuri" (Ciarnău, Lazarovici, 1985, 18, fig.1/3). Asemenea toponimie nu există în hotarul comunei Pir. Localitatea Pir este menționată în documentele medievale în anul 1475 - Peer (Petri Mór, IV, 219).

15. Pirul-Nou (Kispér), jud. Satu Mare (fig. 19).

Este un sat colonizat între 1926-1930, se află pe terasa joasă a Ieriului, lângă drumul între I.A.S.-Chereușa (Kandel) și Pir. Sub grădinile satului curge un canal lateral al Ieriului, curățat și lărgit în anul 1991. Cu această ocazie au fost adunate fragmente ceramice din următoarele perioade:

a₁ - În apropierea noului pod construit au apărut fragmente de vase de culoare cărămizie, din pastă moale, săpunoasă din neoliticul târziu.

a₂ - Fragmente de vase de culoare cărămizie sau neagră în exterior și cărămizie în interior, ornamentate cu caneluri orizontale sau verticale, cu proeminențe aplatizate, databile din bronzul târziu sau din faza de început a culturii Gáva).

16. Sărvăzel-Peleszarvad, jud. Satu Mare (fig.19).

Satul se află la est de Pir, cca. 2 km în valea pârâului Sărvăzel, care traversează drumul județean Andrid-Chereușa, între I.A.S. (Kandel) și Chereușa și se varsă în Ier.

a₁ - "La Hurdău-Hordó", un mal înalt, în partea stângă a pârâului, în 1967 paznicul de câmp Coriolan Pele a găsit un topor de aramă, M.C., inv. 1279. Toporul de aramă cu brațele "în cruce" a fost încadrat în tipul Nádudvar (Hammeraxt vom Typ Nádudvar: Vulpe, 1975, 27, pl. 5/48A). T. Bader publică un topor similar dintr-o colecție particulară. Ca loc de descoperire, menționează localitatea Pir (Bader, 1973, 703-705, fig. 1). Pe baza informațiilor culese ulterior credem că ambele topoare de aramă provin de la Sărvăzel-La Hurdău. În urma cercetărilor de teren efectuate în mai multe rânduri în această zonă, putem constata existența unei așezări vaste: urme masive de chirpici, fragmente ceramice din neoliticul târziu, probabil și din eneolitic. Din partea hotarului numit "La Hurdău" inginerul agronom J. Rózsahegyi a cules mai multe topoare de piatră șlefuită: două topoare mici și patru topoare mari, masive, neperforate (M.C., inv. 9634-9636).

a₂ - Fragmente ceramice din epoca romană (Németi, Gindele, 1997, p. 659).

b - Din hotarul satului Sărvăzel, mai mult din zona spre pădure (Csonkás), în anii din urmă, tot ing. Rózsahegyi a adunat șase topoare de piatră șlefuită, neperforate și un fragment de topor-ciocan perforat cu trăsături eneolitice. Acesta din urmă provine probabil de la "Hurdău". Aceste obiecte au fost predate Muzeului Județean Satu Mare (după informația de la descoperitor), dar ele nu apar în registrul de inventar al muzeului și nici nu le-am putut identifica în depozitele muzeului.

c - Clomoș (Klomós) - se află într-o zonă mai ridicată, spre satul Becheni, la obârșia bazinului de recepție (are multe izvoare) a pârâului Pătaļușa. Piesele unui depozit de bronzuri descoperit incidental au fost adunate mai mulți ani la rând din arătură de ing. J. Rózsahegyi, iar în februarie 1989 au intrat în patrimoniul M.J. Satu Mare (inv. 31.568-31.575). Cercetările de teren efectuate în 1988 au avut drept rezultat stabilirea în zonă a unei așezări din cultura ceramicii canelate (cultura Gáva, fază evoluată) și recuperarea unei seceri din bronz (Iercoșan, Németi, 1991, 57-61, pl.1-2: Bader, 1996, 268-269, fig. 9/1-9). În urma unei cercetări de teren, în vara anului 1996, au mai fost recuperate încă două celuri de bronz, care în mod sigur aparțin aceluiași depozit de bronzuri, M.C., inv. 9640-9541.

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1447 - Kis-Szarvad (Petri Mór, IV, 405).

17. Sudurău (Érszodoró), jud. Satu Mare (fig.14).

Se află în valea Ieriului, pe un grind imens, numele satului apare în Registrele Capitlului din Oradea între 1205-1235 - ca "villa Zudurou" (Petri Mór, III, 407). În afara fragmentelor ceramice feudale nu cunoaștem alte descoperiri arheologice din hotarul satului. Între Sudurău și Chereușa se află satul Suna dispărut în sec. al XVIII-lea. În 1475 este menționat un alt sat, depopulat, cu numele Tösised - praediis /pustă (Petri Mór, IV, 686).

18. Chereușa (Érkörös), jud. Satu Mare (fig. 19).

Se află la întâlnirea Văii Ieriului cu Dealurile Tășnadului, prin sat trece șoseaua Andrid-Tășnad. În hotarul satului a fost descoperit incidental un mic depozit de bronzuri (Petri Mór, I, 1901, 32; Roska, Rep., 80/12; Bader, 1978, 122/24).

Numele satului apare în documentele medievale prima dată în anul 1329- Keurus (Petri Mór, III, 391). Din hotarul satului este menționat și un Holm (H₁) - Szikhalom.

19. Santău (Szántó sau Tasnádszántó), jud. Satu Mare (fig. 12).

Se găsește la cca. șase km. spre vest de orașul Tășnad, la întâlnirea șesului Ieriului cu Dealurile Tășnadului, lângă pâraul Santău. Prin comună trece șoseaua Andrid-Tășnad. Din hotarul satului, fără loc de descoperire a fost recuperat un topor de luptă cu disc și spin (Bader, 1978, 127/76, pl. LXXXVI/3, M.C., inv. 3381). T. Bader menționează și un celt din bronz (Bader, 1978, 127/76, fig. XC/20, cu specificarea că se află în patrimoniul M.C. Această piesă nu se află însă în M.C.

- La locul numit "Íbolyás" sunt amintite urmele unei mănăstiri. Localitatea apare în documentele medievale între anii 1202-1235 ---Zanpto (Petri Mór, IV, 658).

20. Galoșpetreu (Gálospetri), jud. Bihor (fig. 17).

Se află pe terasa dreaptă a Ieriului și parțial în vale, iar hotarul comunei este mărginit și de valea lată a Ganașului.

La Galoșpetreu, într-o dună de nisip, la o adâncime de 2,10 m apare o bandă mai roșcată cu resturi de fosile de mamut, de *Cervus megacerus* și *Equus caballus fossilis* (Nicolăescu-Plopșor, Kovács, 1959, 40). Pe duna de nisip au apărut câteva nuclee microlitice, lame și grătoar de frânturi de lame, toate cu aspect microlitic, lucrate din obsidiană (cercetări de suprafață făcute de E. Andrassy: Păunescu, 1964, 321). Un nucleu a intrat în patrimoniul muzeului din Debrecen (Roska, 1935, 152; Roska, Rep., 96/16: în colecția lui E. Andrassy se află o daltă de piatră iar în cea a colegiului reformat de la Debrecen este un nucleu de obsidiană (Bona, 1986, 18).

a - Pădurea lui Frater (Fráter-erdő) au fost descoperite incidental unelte paleolitice din perioada musteriană (Repertoriu - Bihor, 1974, 36). Tot de aici sunt menționate fragmente ceramice din sec. IX-XII (Rusu, 1960, 9, nota 14). Din zona punctului de hotar susamintit, provin și fragmente ceramice din epoca bronzului - cultura Otomani.

b - Dâmbul Legii (Törveny-domb) sunt amintite urmele unei așezări din epoca neolitică. În colecția particulară a lui I. Emödi este un topor-ciocan (Hammmeraxt,-inedit (inf. Emödi).

c - Sárgeföldes-gödör au fost semnalate câteva complexe neolitice.

d - Szölöben (La Vii) au fost adunate fragmente ceramice din epoca bronzului -cultura Otomani (Bader, 1978, 124/39).

e - Podul cu cinci arcade (Ötlyukú-hid) - din apropiere apar urmele unei așezări din epoca bronzului-cultura Otomani (Repertoriu-Bihor, 14).

f - Cătunul Mic (Kis-tanya) a fost descoperit incidental un depozit de bronzuri, încadrat în seria Uriu-Domânești, Br. D/ Ha. A₁ (Rusu, 1964, 244; Bader, 1978, pl. LXXIII și LXXIV.

În anul 1942 cu ocazia unei construcții pe terasa înaltă a Ieriului, în centrul comunei au fost descoperite, incidental, patru morminte de înhumație: numai unul avea și inventar funerar. Inventarul mormântului a fost salvat de E. Andrassy din Valea lui Mihai. Mormintele aparțin unei populații migratoare, probabil maghiarilor (Chidioșan, 1965, 137-142, fig. 1-7).

h - Malomoldal-cu ocazia unei cercetări de teren (1979) între digul și lacul artificial (în această zonă sunt mai multe izvoare) au fost adunate mai multe fragmente ceramice;

h₁ - În partea stângă a lacului (Malomréoldal) s-a constatat existența unei așezări din sec. II-IV p.Chr., prin prezența fragmentelor ceramice și unei cantități mari de chirpici găsite în arătură.

h₂ - Paralel cu latura lungă a lacului, apar fragmente de vase eneolitice-cultura Tiszapolgár.

k - Malul drept al Ganașului, lângă baraj s-a săpat un șant de curgere spre lacul artificial. În profilul șanțului apar depuneri arheologice din mai multe culturi preistorice (cercetări de teren 1991).

k₁ - Cupe cu picior cu perforații mici (fragment), fragment de cupă cu buza lobată, castron cu buza dreaptă, alte fragmente din oale mari de culoare cărămizie, care pot fi încadrate în neoliticul mijlociu, faza evoluată (M.C., inv. 9535-9544).

k₂ - fragmente ceramice specifice epocii Latène-celtic (M.C., inv. 9545-9547).

k_3 - În apropierea albiei Ganaşului (terasa joasă) apar urmele unei aşezări din epoca bronzului: fragmente ceramice cu striuri sau decorate cu un ornament spiralic, geometric - epoca bronzului mijlociu, (M.C., inv. 9548-9567, cultura Otomani).

k_4 - au fost culese fragmente ceramice de culoare cenuşie lucrate cu roata olarului: chiupuri, castroane, fragment chiup lustruit, buza din castron de culoare cărămizie şi cenuşie, (M.C., inv. 9568-9572). Numele localităţii apare în documentele Capitlului din Oradea în anul 1291 - villa Petri în Nyr: în 1321 - Galospetury.

21. Sălacea (Szalacs) jud. Bihor (fig. 16).

Se află la sud-est de Valea lui Mihai, pe terasa stângă a Ieriului, fiind bine cunoscut în literatura arheologică. Dintr-un loc neprecizat este menţionată o aşezare din Cultura Criş (Ignat, 1983, 10).

a - Vărbóc - este un promontoriu de unde se cunosc fragmente ceramice din epoca cuprului (eneolitic). Tot de aici este menţionat un cimitir din feudalismul timpuriu (sec. XI-XIII).

b_1 - Burga (Vida-hegy). În muzeul din Debrecen sunt două vase din epoca bronzului, iar în colecţia lui E. Andrassy se găsesc mai multe vase şi o daltă de aramă (Roska, Rep., 252/9). Pe "Dealul Vida" au fost efectuate, în anii 1964-1969, săpături arheologice de către muzeul din Oradea. Aşezarea este întărită cu un şanţ şi val de apărare şi are cinci nivele de locuire (Ordentlich, 1971, 28/55. Primul nivel de locuire aparţine culturii Baden (Roman, Németi, 1978, 14, pl. 44/3, 4: pl.45: 46, 47, 48; Ordentlich, 1967, 147-148).

b_2 - I. Ordentlich în raza localităţii menţionează, fără a specifica locul de descoperire, încă trei aşezări aparţinând culturii Otomani. În colecţia lui E. Andrassy au fost câteva fragmente ceramice cu motive excizate şi un fragment cu încrustaţie albă, descoperite pe "Dealul Vida" (Bader, 1972, 515/29).

b_3 - Necropolă din feudalismul timpuriu - sec.X-XI (Chidioşan, 1969, 611-615).

c - Din zona văii Ieriului se cunoaşte un târnăcop de aramă cu braţele "în cruce" din eneolitic-tip Nádudvar (Repertoriu-Bihor, 63/334).

d - La intrare în localitate dinspre Otomani, la "Cărmidărie", a fost descoperit un mormânt de înhumăţie, având drept inventar o brăţară de bronz cu nodozităţi-celtică (Roska, 1944, 48, fig.44).

e - "Pe deal" prin cercetări de teren, în anul 1981 au fost adunate fragmente ceramice aparţinând:

e_1 - câteva cioburi specifice culturii Tiszapolgár-eneoliticul timpuriu.

e_2 - fragmente ceramice de culoare neagră, lucioasă în exterior şi cărămizie în interior-cultura Gáva.

Acest punct de hotar este identic probabil cu promontoriul de la Vărbóc, de unde sunt menţionate urme eneolitice (Ignat, 1973, 18). Din raza localităţii provine un pieptăn de os cu dinţi bilaterali (Dumitraşcu, 1983, 49/11; Stanciu, 1998, pl.III/5. Numele localităţii apare încă din 1067-Zoloch, apoi în 1214- "villa Ziloch" şi în 1223-"sales in Zaloch"; este un punct important de depozitare pentru sare şi totodată şi un drum de trecere militară şi comercială (Györffy, 1963, 661-664).

22. Otomani (Ottomány), jud. Bihor (fig. 17).

Se află pe terasa joasă a Ieriului, la sud-vest de Sălacea, la cca. patru km. Dintr-un la un loc neprecizat este menţionat un târnăcop de aramă cu braţele "în cruce"-eneolitic dezvoltat tip Jászladány (Repertoriu-Bihor, 48/270).

a_1 - Cetăţuia (Várhegy), prin săpăturile efectuate în anii 1924-1925:1928: apoi reluate în anul 1959 a fost cercetată aproape exhaustiv o aşezare de tip promontoriu, fortificată cu val şi şanţ, din cultura Otomani (Roska, Rep., 1942, 215/72, fig.256:257:258:259:260-vârf de lance: Ordentlich, 1963, 115-138).

a_2 - În apropiere, au fost descoperite morminte de incinerăţie în urnă (?) din epoca Latène-celtic (Roska, 1944, 47). În semnalarea acestui sit deosebit din epoca bronzului precum şi în salvarea unor materiale arheologice, descoperite incidental, a avut un rol deosebit dr. E. Andrassy din Valea lui Mihai.

b - Înainte de insulă (Elősziget) - săpături arheologice efectuate între anii 1958-1962 - aşezare temporară de la începutul epocii bronzului mijlociu (Ordentlich, 1971, 25/41).

c_1 - Cetatea de Pământ-Föld-vár -aşezare plasată pe un grind al Ieriului din sfârşitul epocii bronzului clasic-cultura Otomani (Roska, Rep., 19-42, 215/42: Ordentlich, 1971, 25/41).

c_2 - Tot de aici sunt semnalate şi urmele unei aşezări din sfârşitul epocii bronzului - grupul Pişcolt-Cehăluţ (Hajdúbagos), săpătura din 1966 (Ordentlich, 1963, fig. 15/1, 3, 6; 16/3-6: Chidioşan, 1970, 288, fig. 1/9: Micle, Florescu, 111, fig. 399). În incinta "Cetăţii de Pământ" în 1966, cu ocazia săpării unui canal de irigaţie, între dărămăturile unei locuinţe, a fost găsit şi un depozit de bronzuri compus din 99 de piese (Ordentlich, 1968, 397-404, fig. 1: Bader, 1978, 126/67, pl. LXXXVI/13; Nánási, 1974, fig. 6/3, 5, 6).

d - La fostul sediu al C.A.P. s-a semnalat un cimitir din feudalismul timpuriu (Repertoriu-Bihor, 51/270). În condiții de descoperire nesigure apare un celt de bronz (Nánási, 1974, fig. 3/2: denar roman-Hadrianus-134-138; sestertius-Antonius Pius-după 141; Sășianu, 1980, 140/88).

- În colecția școlară din localitate în anii din urmă au fost prezente materiale arheologice foarte interesante, preluate apoi (după profesorul de istorie Babos Endre) de fostul director al Muzeului Țării Crișurilor. Majoritatea materialelor adunate provin de la cele două așezări din epoca bronzului - Cetate și Cetatea de Pământ sau, în mod sigur, din perimetrul localității: 2 frecătoare de piatră, 2 topoare de piatră, 2 dălțițe din piatră, o bucată de piatră șlefuită și perforată (amuletă), mai multe fusaiole (2 buc.), o greutate mică din lut, 2 greutateți mai mari din lut, un capac din lut cu marginea crestată și perforată cu două găuri, vase mici (cești și căniță) specifice culturii Otomani și vase mici aparținând culturii Baden.

- În momentul de față în colecția profesorului de istorie Babos Endre este un topor de piatră șlefuită, perforată, o amuletă din piatră și un topor de bronz cu tortiță și cu plisc.

- În posesia preotului reformat Szabó Dániel sunt următoarele obiecte provenite din raza satului Otomani: un pandativ din colț de urs, o bucată dintr-un topor de piatră, găurită, o căniță din cultura Otomani, o altă căniță frumos ornamentată din faza finală a culturii Otomani sau din grupul Hajdúbagos (?); două cești mici-miniaturale, atipice (bronz târziu?), două topoare din bronz cu tortiță și cu gaura de înmănușare (Ha.B).

- În apropierea așezării întărite de la "Cetate" în anii 1960, a fost cercetat un curgan (mormânt de înhumatie, în poziția chircită, fără inventar funerar), care se încadrează probabil în orizontul eneoliticului final - cultura curganelor din stepă (Iamnaja).

Numele localității apare în documentele medievale în 1283 - Olthman (Jakó, 1940, 311/449).

23. Adoni (Éradony), jud. Bihor (fig. 17).

Se întinde în Valea Ieriului înconjurat înainte de canalizare, cu mlaștini. Azi se află lângă canalul Ieriului.

Fără loc de descoperire, este amintită o așezare din sec XI-XII, feudalismul timpuriu (Rusu, 1960, 9, nota 14; Pocsojas - Mlaștini).

a - Ferma Wagner (Wagner tanya) - topor de piatră de tip calapod - epoca neolitică (Repertoriu, Bihor, 7/3).

b - Insula ("Kürtös") - târnăcop de aramă cu brațele "în cruce"; Repertoriu-Bihor, 7; Ignat, 1973).

c - Într-un braț mort al Ieriului, în punctul numit "Szigeti-vár" ("Cetate de pe insulă") - un grind din vale; au fost găsite fragmente ceramice datate în faza finală a epocii bronzului clasic (Ordentlich, 1971, 20/1, cultura Otomani).

d - În fosta vie "Szilassy" în anul 1904 s-a descoperit un mormânt de înhumatie în poziția chircită cu următorul inventar funerar: un topor cu ceafă, un apărător de braț și un colier de aur, fără inventar ceramic (Roska, Rep., 1942, 80/4; Ordentlich, 1971, 20/1).

Un disc de aur de formă sferică, ornamentat cu cercuri concentrice (ArchÉrt, 1904, 434; Roska, Rep., 79-80/4). Probabil în apropierea fermei Wagner, în anul 1944, a fost descoperit un celt cu plisc dezvoltat (Bader, 1978, 119/2, pl. XC/19).

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1262 ca "villa" Odun și apoi "villa" Adan-1337 (Jakó, 1940, 191/1).

24. Tarcea (Értarcsa), jud. Bihor (fig.17).

Se găsește în valea Ieriului, pe un grind foarte întins, inițial înconjurat cu mlaștini. Azi trece lângă acest sat drumul nr. 19 (Oradea-Satu Mare).

În colecția lui E. Andrassy de la Valea lui Mihai sunt menționate fragmente ceramice eneolitice, printre care și un suport de vas (picior de cupă) cu perforații rotunde. Tot în această colecție era și un vas celtic (urnă?), fără precizarea locului de descoperire (Roska, Rep., 82/23): o lamă de bronz găsită în 1944 (Bader, 1978, 129/88).

a - În apropierea văii Ieriului, în punctul de hotar numit "Nagy domb"-Dealul Mare se află o așezare fortificată din epoca bronzului, cultura Otomani (Ordentlich, 1971, 30/69:

b - Dealul de Mijloc (Közép-hegy) o altă așezare fortificată din epoca bronzului, cultura Otomani (Ordentlich, 1971, 30/69).

c - Holmul Mare (La "Nagy halom") se află a treia așezare fortificată din epoca bronzului cultura Otomani (Bader, 1978, 129/88).

d - Dealul Legii (Törvény-domb) a fost găsită o ceașcă de tip Suciul de Sus (Bader, 1978, 129/88; Chidioșan, 1970, 288, fig. 1/4).

e - Din fosta vie a lui "Frater Béla" provin fragmente ceramice, dălțițe și topoare de piatră șlefuite, din epoca neolitică, cultura Criș (Repertoriu - Bihor, 1974, 75/397).

f - Rât (Alsó rét), a fost descoperit un târnăcop de aramă, eneolitic (Repertoriu-Bihor, 1974, 75/397). De la un punct de hotar neidentificat provin patru târnăcoape de aramă cu brațele "în cruce" (Repertoriu - Bihor, 1974, 75/397). Tot de la un loc neprecizat este amintit și un vas dacic (*Ibidem*).

Din zona viilor și probabil de la Közép-hegy provin fragmente ceramice din feudalismul timpuriu, sec. XI-XII (Rusu, 1960, 9, nota 14). De la locul numit Pénzgodör (Groapa cu Bani) locuitorul Kovács Gábor a predat numeroase materiale arheologice preistorice muzeului din Valea lui Mihai.

g - Togul Mic (Kis-tag) în spatele cartierului țiganilor au fost observate, cu ocazia unor cercetări de teren, următoarele obiecte arheologice:

g₁ - fragmente ceramice celtice - probabil în zonă există o așezare din epoca Latène.

g₂ - în malul abrupt al cărămidăriei se văd clar gropile unor morminte, probabil aici este un cimitir din epoca feudală (tradiția locală nu știe de existența lui), lucrătorii de la cărămidărie susțin că din aceste morminte provin și "oale"?

h - O monedă romană de bronz emisă de Theodosius II, găsită în 1911 (Sășianu, 1980, 172/126).

În partea estică a comunei, în vale, este un holm mare (H₁). Lângă șoseaua nr. 19, în apropierea satului există un alt holm, azi aplatizat (H₂); (Jakó, 1940, 362/652). Numele localității apare în anul 1924 - villa Torsa, apoi în 1327-Tarcha.

25. Cheșereu (*Érkeseű*), jud. Bihor (fig. 17).

Înainte de canalizarea Ieriului a fost complet înconjurat de mlaștini, se întinde pe un grind înalt.

Dintr-o insulă a văii Ieriului sunt amintite două obiecte din piatră șlefuită (topoare?); în colecția lui E. Andrassy a fost un alt topor de piatră perforată; în Muzeul din Oradea se găsește, având proveniența de la Cheșereu, un vârf de pumnal din bronz; în Muzeul din Debrecen sunt: un vârf de lance, trei seceri și un celt fragmentar, provenind dintr-un depozit de bronzuri (?) descoperit în 1914 - l pe lot F. Komoróczy (Roska, Rep., 80/9; AchÉrt, 1915, p. 127; Nánási, 1974, 177-178, fig. 11-7).

a - Pădurea Váro (Váro erdő) au fost găsite două topoare de piatră de tip calapod - neolitic.

b₁ - Dealul Episcopului (Püspök domb) așezare din epoca bronzului, cultura Otomani (Ordentlich, 1971, 22/16). Este o așezare de tip promontoriu, flancată de pârâul Móra și Ieriul. I. Ordentlich și T. Bader au considerat această așezare ca fiind fortificată cu șanț adânc și val. Cu ocazia unei periegeze (1980) se constată că "șanțul" și "valul" nu sunt altceva decât drumul ce coboară dinspre Șimian spre vale, care a tăiat adânc terasa Ieriului.

b₂ - așezarea din epoca bronzului este suprapusă de urmele unei clădiri medievale și ale unui cimitir medieval.

c - Insula Mare (Nagy sziget) - așezare din faza finală a culturii Otomani (Repertoriu-Bihor, 24/90).

d - La marginea satului (fostul lot al lui Pákay Dezső) au fost descoperite trei morminte atribuite sarmaților (Repertoriu-Bihor, 1974, 24/90): fibule din bronz (Dumitrașcu, 1976, 46/6).

e - Dealul Izvorului (Forrás-domb) - sunt menționate nouă morminte atribuite gepizilor sau eventual avarilor (Repertoriu-Bihor, 1974, 24/90).

Două monede, denari republicani romani (Sășianu, 1980, 102/31: dintr-un loc neprecizat/insulă?) provin fragmente ceramice din epoca feudalismului timpuriu (Rusu, 1960, 9, nota 14). Concomitent cu piesele de bronz achiziționate de Muzeul din Debrecen, descoperite în anul 1935, un număr de șase obiecte au ajuns într-o colecție particulară (Nánási, 1974, 177, fig. 1/1-6).

f - Dâmbul Bursucului (Borzdombja) - provin următoarele obiecte: un topor cu gaură de înmănușare transversală; un celt cu plisc pronunțat și o brătară de bronz îndoită (Nánási, 1974, fig. 4/2, 3/6, 6/2; Bader, 1978, 123/25, Pl. LXXXIII/12-16 - descoperiri izolate - 17-27 - depozit sigur după autori?). Numele localității apare în documentele medievale - 1215 Oueserue sau în 1236 - Kueserev (Jakó, 1940, 276/306).

25A. Târğușor (*Asszony-vásárhely*), jud. Bihor (fig. 17).

Se află lângă drumul național nr. 19, la sud de canalul Ieriului.

- Din raza localității provine un târnăcop de aramă cu brațele în “cruce”-epoca eneolitică (Roska, Repertorium, 1942, 28/ 124);

- În colecția S. Penkert-Săcuieni erau trei inele de buclă, frumos ornamentate cu linii incizate (Roska, Rep. 28(124, fig. 22);

- Un depozit de bronzuri găsit în anul 1962 se compune din: 6 topoare de luptă cu disc și spin și un fragment de spadă (Repertorium-Bihor, 1974, 80/413; Bader, 1978, 129/93; A. Alexandrescu, 1966, 175 nr. 75; A. Vulpe, PBF, IX/2, 81, 86, 93, nr. 362, 363, 459, 460, 521-522).

Numele localității este menționată în documentele medievale în anul 1203-Forum Reginae, 1268-Ahsunwasara (Jako, 1940, 197/19).

25B. Cherechiu (Kiskereki), jud. Bihor. (fig. 17)

Se găsește în valea Ieriului, lângă drumul național nr. 19, la cca un km. de la drum, la doi km. de la calea ferată Săcuieni-Marghita.

- În condiții de descoperiri nesigure a fost semnalat un depozit mare de bronzuri din care au fost recuperate: 2 celturi, 2 seceri cu limbă, 2 fragmente de tablă de bronz - încadrat în epoca bronzului târziu (M. Rusu, *Die Verbreitung*, 215; Repertorium-Bihor, 1974, 23/ 86; Bader, 1978, 122/174).

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1220 - “villa Kerequi” (Jakó, 1940, 273/ 296).

25C. Săcuieni (Székelyhid), jud. Bihor.

Se află pe terasa stângă a Ieriului. Prin localitate trec drumurile naționale 19 și 19B.

a₁ - Via Penkert. Incidental au fost descoperite: un târnăcop de aramă cu brațele “în cruce” și o daltă din cupru (Roska, Rep. 1942, 268/ 175; Lazarovici, 1983, 17; Al. Vulpe, 1975, cat. 16 I/ 17, 75).

a₂ - Au mai fost descoperite numeroase obiecte litice, topoare și dălți din piatră. Probabil a fost deranjată cu plantațiile de viță de vie și o așezare neolitică.

În via Săcuieni au fost găsite: trei (inițial opt) falere din aur și un fragment (Roska, Rep. 286) 175, fig. 321; Roska, ArchÉrt, XLIII, 1929, 41-44: 1931, XLV, 251-252, 348).

- un pandativ cordiform din aur.

- o diademă din epoca fierului ?

c - Cărămidărie Fabri - un vas din epoca eneolitică (Roska, Rep. 286/175).

În muzeul din Oradea cu provenința de la Cărămidărie: un fragment dintr-un târnăcop de aramă și un ciocan de bronz.

d - Vatra satului - str. Majorköz - este menționat vârful unui pumnal din aramă (Pulszky, Rézkor, 54/3).

În MNM - o brățară din aur - fără precizarea locului de descoperire - perimetrul localității (Bader, 1978, LXXXIX/1).

e - “Cărămidărie” (Téglavető) - morminte celtice descoperite incidental - un fragment de spadă împreună cu buterola și o strachină din lut au ajuns în colecția Reginei Maria.

f - Cetatea Boului (Ökör-vár) - săpătura arheologică condusă de T. Bader între anii 1971-72; o așezare de tip insulă cu mai multe nivele de locuire: primul nivel aparține epocii bronzului timpuriu-grupul Sanislău, apoi urmează depunerile din cultura Otomani (Bader, 1978, 128/79, pl. XII). Au fost descoperite: un lot bogat de ceramică, un pumnal din bronz frumos ornamentat, o figurină din lut, modele de cărucioare (Bader, 1978, pl. LXXXVIII/25).

g - “Ferma Horo” - în perimetrul fermei au fost descoperite numeroase materiale arheologice din diferitele epoci:

g₁ - o așezare neolitică și un mormânt de înhumație în poziție chircită (Comșa, Nánási, 1971, 633-6636; Idem, 1972, 3-18).

g₂ - în anul 1968, a fost recuperat un celt din bronz cu plisc;

g₃ - un mormânt de înhumație având ca inventar funerar o fibulă digitală (Dumitrașcu, 1976, 89/11) și un vas lucrat cu mâna, datat din sec. V-VI p. Chr. (Chidioșan, 1968, 517-520; Dumitrașcu, 1978, 48/8) șirag din mărgelă (Dumitrașcu, 1976, 68/5);

g₄ - mai multe morminte de înhumație din perioada avară timpurie sau mijlocie (?) (M. Comșa, 1974).

h - Dâmbul Veres - a fost decoperit un mormânt de înhumare din epoca târzie a migrațiilor (Nánási, I. Wilhem, 1996, 125-131, p. I și II/ 1-10).

i - "Limita sudică a comunei" - morminte avarice din perioada târzie (M. Comșa, 1974).

În anul 1996, I. Stanciu, Fl. Gogâltan, Doru Marta și Florin Ilieș au efectuat o cercetare arheologică pe teritoriul comunei Săcuieni, iar la punctul Horo au executat și mici sondaje de verificare. Situl arheologic "Ferma Horo" este situat la aproximativ 4 km vest de localitate, pe un grind.

j - Suró-domb se afla în perimetrul "Fermei Horo" - în urma verificărilor au fost identificate:

j₁ - o așezare din epoca neolitică, faza evoluată a grupului Pișcolt (A. Luca, Iercoșan, 1997, 11-13, pl. I și fig. 1-8).

j₂ - o așezare din sec. IX-X (Cronica, 1996, Călin Cosma, București, 1997).

k - Vatra satului - str. Horea - în anul 1958 a fost descoperit un celt din bronz (Repertoriu-Bihor, 62/333).

l - Pășuna "loc de casă" - sabie de bronz cu lama îngustă, descoperită în anul 1972 (Bader, 1978, 128/79).

m - Ferma "Soczó" - din perimetrul fermei sunt menționate: un celt din bronz și o daltă din bronz/ Cartierul Cadea Mică (Rep.-Bihor, 1974, 62).

- În 1896 Muzeul din Oradea a achiziționat un depozit de bronzuri cu proveniența de la Săcuieni (Bader, 1978, 128/79).

- Alte descoperiri de obiecte de bronz din perimetrul localității (1901, 365-Gy Középeșy): Nánási, 1974.

- O ceașcă celtică lucrată la roată (Debrecen, Muzeul Déri, nr. IV.1906, 1321).

- Descoperiri monetare din perimetrul localității: tetradrahma Tassos, denar Vittelius, moneda Nerva, denar Hadrian, denar Antoninus Pius, 2 denari Marcus Aurelius, dupondius Lucius Verus, sestertius Filip Arabul, sestertius Valerius, follus Constantinus Chlorus, monede din bronz - Constantinus II, Constantinus Gallus, Valerius.

- Mai multe vase găsite în raza localității de tip sarmatic (Rep. -Bihor, 1974, 63).

n - Probabil de la punctul Szik provin vase și fragmente ceramice eneolitice (așezare ? Lazarovici, 1983, 17).

Din zona Cărmidăriei ? provine un topor de piatră.

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1278 - Zekulhyd (Jakó, 1940, 351/619).

B. Câmpia Nirului (Nyírség).

26. Șilindru (Érselind), jud Bihor (fig.17).

Se află la marginea Nirului, spre vest se întinde pe nisipuri, iar la est înaintea canalizării erau mlaștinile Ieriului. În zona estică a satului curge canalul Balázs.

În colecția Andrassy se află o daltă din bronz, fără să fie menționat locul de descoperire: în muzeul din Oradea este amintită o brătară din semiove multiple-două segmente (Roska, Rep., 82/17).

a - În incinta satului, la nr. 308, a fost descoperit un topor de piatră (Repertoriu-Bihor, 72/384).

b - Pe malul pârâului "Füzék", pe un promontoriu se află o așezare din epoca bronzului - cultura Otomani (Ordentlich, 1971, 30/66).

c - În incinta satului, în apropierea bisericii ortodoxe, este menționată o așezare din epoca Hallstattului timpuriu - cultura Gáva (Repertoriu - Bihor, 1974, 72/384).

d - pe un deal (dună de nisip) lângă gara C.F.R., în anul 1904, incidental au fost descoperite morminte de incinerare în urnă - fără alte date mai concrete? (Repertoriu-Bihor, 1974, 72/384).

e - Holmul episcopului? (Püspök-halom) a fost descoperit un mormânt cu cal /atribuit sarmaților ?(Repertoriu-Bihor, 1974, 72/384).

f - Cătunul Szunyogi (Szunyogi-tanya) - în urma unor periegeze (1982) au fost adunate fragmente ceramice nu prea caracteristice, greu determinabile: f₁ - din neoliticul târziu; f₂ - din epoca bronzului timpuriu? Aceste materiale se află pe terasa înaltă a pârâului Móra.

g - Cătunul Lovas (Lovas-tanya) - în spatele fermei, lângă drumul de țară, se văd urmele unui sat feudal dispărut, împreună cu câteva fragmente ceramice preistorice (?)

h - Paralel cu drumul de țară de la Lovas-tanya spre Tarcea, a fost săpat un canal, care a tăiat terasa pârâului Móra și a deranjat o așezare din epoca eneolitică timpurie - cultura Tiszapolgar. (Această așezare este greșit plasată de Gh. Lazarovici la Șilindia - jud. Arad: 1983, 17/126).

- dintr-un loc de descoperire neprecizat este menționat un mic depozit de bronzuri format din: o daltă de bronz, o brățară și un vârf de lance (Bader, 1978, 129/86, fig. LXXXVI/17 - vârf de lance). La pl. LXXXVIII/26-28, T. Bader menționează trei piese cu proveniența de la Șilindru: un fragment dintr-un celt, o lamă de pumnal și un ac din bronz cu capul încovoiat. Mai sunt și alte obiecte menționate care nu apar în text: Șilindru-Voivozi ? pentru un pumnal (pl. LXXXVIII/27 - pumnal) și Rollennadel (Șilindru): (Bader, 1978, 95, respectiv 99; 130/103 - Voivozi - sondaj arheologic efectuat în 1969 ?).

Numele satului apare în documentele medievale între anii 1141-1162 - Zerend, apoi în 1281 - Serend (Jakó, 1940, 336/553).

27. Voivozi (Érkenéz), jud. Bihor (fig.17).

Se află în zona nisipoasă a Nirului, printre dune de nisip.

Dintr-un punct de hotar neprecizat ("De la nisipuri"), au fost adunate fragmente ceramice și o piatră de șlefuit, material atipic, dar după pasta fragmentelor ceramice se poate încadra în epoca neoliticului timpuriu - cultura Criș ? M.C. inv. 3375-3376.

a₁ - Lângă fostele grajduri ale C.A.P., pe o dună de nisip, este menționat un cimitir de incinerare în urnă din faza finală a epocii bronzului (Ordentlich, 1971, 31/81) sau mai degrabă se încadrează în Hallstatt evoluat - un mormânt cu 15 vase, nepublicat, (M.Ț. Crișurilor). Repertoriu-Bihor, 86-87/458).

a₂ - tot de aici sunt amintite și fragmente din perioada de trecere spre epoca bronzului - cultura Baden (Repertoriu-Bihor, 1974, 86-87/458): câteva obiecte de bronz, găsite în 1969 (Nánási, 1974, 183-184, fig. 416; 5/2, 6).

Numele localității este menționat în anul 1226 - Quenes (Jakó, 1940, 272/294).

28. Șimian (Érsemjén), jud. Bihor (fig.17).

Se află la marginea Nirului, la granița între valea Ieriului și zona nisipoasă, la sud-vest la Valea lui Mihai cca. trei km.

a - Strada Mică (Kis-utca nr. 98) - în colecția lui Andrassy. De la Valea lui Mihai - provin probabil câteva obiecte dintr-un mormânt sau mai multe morminte: o strachină, o cupă cu picior perforat și un pahar cu "patru piciorușe" - proeminente, "cioc de pasăre" încadrate în eneoliticul timpuriu - cultura Tiszapolgar și o teslă tocită (Roska, Rep., 82/18; Ignat, 1973, 15-16, pl. III/3-5).

b - "Groapa de lut" au fost descoperite fragmente ceramice neolitice.

c₁ - "Locul grădinilor" - fragmente ceramice din epoca bronzului de la o așezare fortificată (Ordentlich, 1971, 30/67).

c₂ - Tot aici au fost culese și fragmente de vase din cultura Gáva (*Ibidem*).

- În colecția lui Andrassy au fost prezente următoarele obiecte din bronz: un fragment de valvă de tipar, o brățară și două ace cu cap discoidal (Bader, 1978, 129/87). Se mai menționează o așezare din feudalismul timpuriu (Gropile de lut?), Rusu, 1960, 9, nota 14); denar roman descoperit în 1977 împreună cu fragmente ceramice din sec. II-IV p. Chr., Hadrianus, Roma, 125-128: (Sășianu, 1980, 158/123).

Numele localității este amintit în documentele medievale în 1332 Symian (Jakó, 1940, 337/554).

29. Valea lui Mihai (Érmihályfalva), jud. Bihor (fig. 28)

a₁ - În fața gării, pe terasa dreaptă a Ieriului, în fosta grădină a lui Ráthonyi J. și în grădinile vecine (zona gării C.F.R.) au fost descoperite mai multe complexe arheologice: așezare din cultura Baden (Roska, Rep., 1942, 81/14; Idem, 1932, 76-78, fig. 4/3-6:5/8-15:6/6-11).

a₂ - așezare din epoca bronzului târziu - grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdubágos) *Ibidem*, fig. 5/1-3:5, 7).

a₃ - mormânt de incinerare în urnă - cultura Baden (Roska, 1932, 73, fig. 11/1:12/1,2).

a₄ - mormânt de incinerare în urnă acoperit cu capac, având ca inventar podoabe din os (mărgele), (Roska, 1932, 78, fig. 8-10), Makó ?.

a₅ - în continuarea terasei a fost găsit un topor de piatră rupt, lipsește ceafa (*Ibidem*, fig. 7). Lângă acest mormânt de incinerare a fost găsit și altul de înhumare în poziție chircită, fără inventar funerar. În colecția lui Andrassy a fost prezent și un mormânt deranjat, descoperit în via localității, care avea drept

inventar cinci vase și o amuletă din piatră - din epoca eneolitică ?. Urna conținea osemintele unui copil de 7-9 ani (incinerat). Datarea mormântului nu este posibilă, fără cunoașterea inventarului funerar.

b₁ - SÁrgaföldes gödör - așezare din epoca bronzului, cultura Otomani (Roska, Rep., 1942, 81/14);

b₂ - trei vase din cultura Gáva (Bader, 1978, 130/99, LX).

c₁ - Mester utca, nr.162 (colecția lui Andrásy) provine un mic depozit de bronzuri (*Ibidem*, fig. 100) Valea lui Mihai II;

c₂ - un mormânt de incinerare (Repertoriu - Bihor, 1974, 83/439).

d - grădina lui Alex. Stantz - incidental a fost descoperit un mormânt de înhumare recuperat de E. Andrásy. Mormântul a fost datat în sec. V p.Chr. (Roska, 1932, 69-72, fig.1/1-8; Dumitrașcu, 1983, 49/12,15), piepteni de os cu dinți laterali - (Stanciu, 1997, 176).

e - În 1909 în colonia nouă a localității pe lotul lui Z. Benedek a fost descoperit un depozit de bronzuri (ArchÉrt, 1315, 127; Roska, Rep., 1942, 82/14; Bader, 1978, 130/99, pl. LXXVI/1-23 "Valea lui Mihai I" vezi și bibliografia).

f - În anul 1968 pe str. Bak (lotul lui Oláh) a fost descoperit un alt mic depozit de bronzuri (Bader, 1978, 130/99, fig. LXXXV - depozitul și alte descoperiri izolate Valea lui Mihai III).

g₁ - "Groapa cu lut" - un depozit de vase sau mormânt de incinerare în groapă compus din 28 vase (Ordetlich, 1965, 181-196, pl. I/1-5; II/1-12; III/1-11); patru vase descoperite în jurul anului 1950 (Németi, 1978, 115, fig. 4/1-4, M.C. inv., 2276-79).

g₂ - incidental au fost descoperite vase întregi care provin dintr-un mormânt din cultura Tiszapolgár (Ignat, 1973, 17, pl. III/1-2).

Probabil acest punct-"Groapa cu lut" - menționat în literatura de specialitate în limba română este identic cu punctul "b - SÁrgaföldes gödör"(Dumitrașcu, 1973, 49/14-15; Stanciu, 1997, pl. III/6-7).

h₁ - Groapa nouă de lut (Új sÁrgaföldes gödör) - un fragment de vas celtic (Repertoriu - Bihor, 1974, 83/439).

h₂ - Fragmente ceramice neolitice (Ignat, 1973, 17/27).

- Descoperiri neolitice mai sunt menționate la "Forrás kút"; incinta localității - Árpád-tér, toate din colecția lui Andrásy (*Ibidem*).

- Așezări din epoca bronzului, cultura Otomani, mai sunt menționate de la "Grădina lui Diénes"; "La pășune"; "La izvoare" și "La vie" (Bader, 1978, 130/99).

k - Ferma Gorove (Gorove-tanya) - obiecte celtice aparținând unor morminte de incinerare (Roska, 1938, 12, fig. 6; Idem, 1944, fig.18-19).

l₁ - Grădina lui Krizsár - au fost culese fragmente ceramice care indică prezența unei așezări celtice (Crișan, 1966, 74).

l₂ - Din această zonă sunt semnalate și morminte gepidice cu un inventar bogat (Repertoriu-Bihor, 1974, 84/439).

l₃ - Fragmente ceramice din epoca feudalismului timpuriu, sec. XI-XII (Rusu, 1960, 9, nota 14).

m- Via Bujánovics - obiecte metalice și fragmente ceramice, care au aparținut unor morminte avarice (Colecția lui Andrásy - inv. Muzeului din Valea lui Mihai, dosar 47/ 1954,13).

n₁ - Rétalj - întâmplător a fost descoperit un mormânt de înhumare din epoca avară târzie și o fibulă din sec. IV p. Chr./refolosită ? (Németi, 1983, 145-146, fig. 6/7-9; 7/1-5; 8/1-3; M.C. inv. 2280-2287).

n₂ - Din această zonă provine o cană lucrată la roată din perioada târzie a Hallstatt-ului (Németi, 1982, 130, fig. 20/3; M.C. inv. 1986).

- În Muzeul din Debrecen, 1921/13 - un cuțit mare de lovit - celtic descoperit la Szilávy-kuria (conac): dintr-un loc neprecizat (o dună de nisip ?) provin câteva gratoare cu aspect microlitic și unele fragmente de lame (Nicolăescu-Plopșor, Kovács, 1959, 8); o cană lucrată la roată, ornamentată cu motive lustruite, sec. IV p. Chr. (M.T.C. Crișurilor, inv. 10781); de la un loc neprecizat provine un târnăcop de aramă (Szilágy I., manuscris, 1981); doi denari imperiali și un antoninian emise de Traian, Hadrian și Philippus I (Sășianu, 1980, 189); o monedă de bronz emisă de Aurelian, găsită în anul 1957 la str. Horia nr. 8; de aici provin și fragmente ceramice de culoare cenușie, de epocă romană (*Ibidem*, 180).

Numele localității apare în documentele medievale în 1270 - Michal, apoi în 1280 - Nogmihal (Jakó, 1940, 302/4120).

30. Curtuiușeni (*Érkörtvélyes*), jud. Bihor (fig. 28).

Se află la granița între zona nisipoasă a Nirului și Câmpia Careiului, lângă șoseaua Carei - Valea lui Mihai /19).

a₁ - Dâmbul Ars-Egetőhegy -așezare cu un singur nivel de cultură din sfârșitul epocii bronzului - grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbajos), Roska, Rep. 1942, 80-81/13; Ordentlich, 1971, 22-22; Némethi, 1978, 103, fig. 2/7, 8, 10, Mc. Inv. 2267-2275). În legătură cu această descoperire menționăm că în anul 1943 în această zonă s-a găsit și un mic depozit de bronzuri, precum și alte obiecte de bronzuri izolate (Nánási, 1974, 170-180, fig. 2/1-6; 4/4-5; 5/3-4).

a₂ - necropola celtică cca 50 de morminte descoperite între 1932-1976 (Roska, 1944, 37-38, fig. 14-15; Némethi, 1992/93, 23-28 și bibliografia integrală).

b - pe lotul Ürgés "în anul 1953 a fost descoperit un depozit de bronzuri (Repertoriu-Bihor, 1974, 29-30/134; Bader, 1978, 124/33-un vârf de lance și o turtă de bronz).

- În Muzeul de la Săcuieni se află o daltă din bronz (Roska, Rep., 81/13) și un mic depozit de bronzuri (Repertoriu-Bihor, 29-30/134); în colecția "Kovács"-Berea se află o sulă de bronz.

a₃ - Dealul Cărmidăriei (cred că identic cu Dâmbul Ars provin morminte halstattiene târzii), Ha. D. (Nánási, 1969, 85-88, fig. 1/-4: pl. XXXIV/1-6).

- fără alte precizări este menționat aici un mormânt de incinerare în urnă, descoperit în anul 1947 (Repertoriu-Bihor, 29-30/134).

- În anul 1946 a fost descoperit incidental un mormânt de incinerare (?) din inventarul căruia au fost salvate: un vas cu picior, o ceașcă, o farfurie (castron) și o verigă de bronz - fără alte precizări (Repertoriu-Bihor, 1974, 29-30/134). Tot dintr-un loc de descoperire necunoscut provine o monedă bizantină (*Ibidem*) și fragmente ceramice din sec. XI-XII (Rusu, 1960, 9, nota 14).

d - Dealul Capelei (Kápolna hegy) sunt ruinele unei biserici și morminte din sec. XI-XII - feudalismul timpuriu (*Ibidem*, 31).

e - În vara anului 1982, canalul pârâului Gánás a fost lărgit, iar în urma unei periegeze au fost stabilite următoarele depuneri preistorice:

e₁ - în partea canalului care atinge în antichitate poalele "Dâmbului Ars", au fost adunate fragmente de vase de culoare neagră în exterior și cărămidă în interior, de caracter gavoid.

e₂ - în profilul canalului s-a observat o depunere clară cu arsură puternică aparținând unei așezări din epoca Latène, care se întindea spre malul drept al pârâului, în grădinile din str. Meseriașilor (Mester-utca). Probabil avem de-a face cu așezarea celtică corespunzătoare necropolei de la "Dâmbul Ars" (Égető-hegy).

f - Cu această ocazie a fost săpat și un șanț de scurgere pentru ape pluviale dinspre str. Meșter spre valea Gánásului. În profilul șanțului a fost sesizată o groapă din neoliticul târziu (Némethi, 1986-87, 26, fig. 28/5; 23/4-5).

g - În stânga șoselei Pișcolt-Curtuiușeni (vis-à-vis de livada I.A.S.) pe o ușoară ridicătură se află o mică așezare eneolitică - Cultura Tiszapolgar (cercetări de teren din 1982).

h - Pe terasa stângă a Gánás-ului, imediat în apropierea șoselei nr.19, pe terenul I.A.S.-ului, se află o așezare din epoca romană, sec. II-IV p.Chr.

i - În valea Gánás-ului spre Vășad, apar numeroase grinduri de nisip, care au fost intens locuite în antichitate. În zona care este mai apropiată de podul peste șoseaua nr.19 au fost adunate fragmente ceramice (vis-à-vis de grădina de pe malul drept):

i₁ - fragmente de vase din epoca bronzului;

i₂ - fragmente ceramice din epoca Latène-celtice.

l - Lângă cartierul "țiganilor" la capătul satului spre Valea lui Mihai, pe un grind de nisip, apar urmele unei așezări (fragmente de vase și chirpici) cu caracter gavoid ? (periegeze din 1981).

Menționez că Z. Nánási pentru "Égető-hegy" folosește consecvent în traducerea românească "Dealul Cărmidăriei", care de fapt este o dună lungă de doi km, pornind de la gara C.F.R. și se termină la valea Gánás-ului. Pe această dună se plasează și punctul "Ürgés" (b), de aceea depozitul de bronzuri descoperit în 1953 îl plasează tot aici (Nánási, 1974, fig. 2/1-6); precum și un pumnal (fig. 5/4); două brățări (fig. 4/4-5) - oate din epoca bronzului și un vârf de săgeată (fig. 5/3), care mai degrabă se încadrează în epoca Ha. D. sau ace parte din descoperirile celtice. În M. Satu Mare -inv. 31.467 este o căniță din lut ?

Numele localității Curtuiușeni apare în documentele medievale în anul 1342 - Kurthuelus, 1345 - Ćurthweles (C. Suci, I, 1966, 185).

31. Scărișoare (Liget), jud. Satu Mare (fig. 26).

Se află între dunele Nirului.

a - Ligetdomb - în colecția preotului reformat L. Kovács au intrat piesele provenite dintr-un mormânt sau din mai multe morminte. Aceste obiecte au fost încadrate de M. Roska în cultura materială a celților (Roska, Rep., 1942, 81/13, fig. 97-98; Zirra, 1971, fig. 8/30 - umbo de scut este datat în Lt. D₁). Aceste descoperiri mai recent sunt încadrate în sec. III-IV p. Chr. (Németi, Gindele, 1997, 651/32 - vezi și bibliografia I. Bona și S. Dumitrașcu).

b - Vincze-tag se află între Curtuiușeni și Scărișoara, pe o dună de nisip întins, într-o zonă mlăștinoasă, pe teritoriul Parcului nr. 3 - Romgaz. Aici, cu ocazia săpării unei conducte de gaz au fost deranjate gropi de provizii datate în epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 650/31: pl. XIII/1-3: V/1-8).

- În școala elementară se află un topor de piatră, găsit în hotarul localității, fără precizarea locului de descoperire (cercetări de teren 1979). Localitatea a fost colonizată între 1924-1930.

32. Vășad (Vasad, Érvasad), jud. Bihor (fig. 15/28).

Se află pe malul stâng al Gánás-ului, iar spre Galoșpetreu este mărginit de lacul artificial, care nu este umplut cu apă.

a - La nord de sat, pe malul înalt al Gánás-ului (este greșit al Ieriului) s-a identificat o așezare din epoca bronzului - cultura Otomani (Ordentlich, 1971, 31/75).

b - Pe "Dealul Viilor" este identificată o așezare din epoca bronzului - cultura Otomani, fortificată cu val și șanț (*Ibidem*).

c - Canton I.E.E.L.I.F. - pe terasa înaltă a Gánás-ului a fost identificată o așezare din neoliticul timpuriu - Cultura Criș, faza a IV-a (Lazarovici, Németi, 1983, 25, fig.1/1-7).

d₁ - Lutărie, terasa stângă a Gánás-ului, capătul satului spre Galoșpetreu - primul nivel de locuire este din epoca neolitică - faza târzie a grupului Pișcolt (*Ibidem*, 24). Cercetări de teren din anul 1981 și din anii următori.

d₂ - Așezarea neolitică este suprapusă de o alta, din cultura Baden (Roman, Németi, 1978, 14, pl. 22/9; M.C. inv. 9400).

d₃ - O groapă mare cu material arheologic (fragmente ceramice, chirpici, oase de animale) taie stratul Baden și intră adânc în lutul galben. Pe baza fragmentelor ceramice se încadrează în epoca bronzului târziu sau mai mult în cultura Gáva (Németi, 1990, 47, fig.18, M.C. inv. 9401-9403).

d₄ - Fragmente ceramice de culoare cenușie provenite din vase de tip "chiup" din epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 662, M.C. inv. 9404-9408).

e - "Cartierul Țiganilor" este un promontoriu care se încadrează între valea Gánás-ului (dinspre Curtuiușeni) și pâraul Ógat (Zónat) = Toptila, care se varsă în Gánás și curge dinspre Pișcolt. O zonă ideală pentru așezări preistorice:

e₁ - Au fost culese cioburi neolitice, fără alte precizări (aceste fragmente ceramice provin probabil din zona văii Toptilei de unde se scoate și azi lut și funcționează o cărămidărie) depunere din epoca neolitică; în urma cercetărilor de teren n-a fost constatată ? (Repertoriu-Bihor, 85/452).

e₂ - Pe malul stâng al Gánás-ului, pe o colină de nisip, apar fragmente ceramice specifice unei așezări de la sfârșitul epocii bronzului - grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos); (Németi, 1998, 45, fig.17; M.C. inv. 9669-9670).

e₃ - În spatele ultimei case din cartier (malul Gánás-ului) la terasă s-a deschis o lutărie; în profilul ei se observă o depunere clară din epoca bronzului mijlociu, cultura Otomani (fragmente ceramice și o fusaiolă, M.C., inv. 9674-9679, 9680);

e₄ - Tot aici a fost găsit și un fragment de vas de culoare cenușie, probabil din sec.II-IV p.Chr (sarmatic ?), M.C. inv. 9681.

e₅ - Pe malul stâng al Gánás-ului, la cca 250 m spre Curtuiușeni, pe panta dunei de nisip, au fost adunate fragmente ceramice neolitice târzii și o bucată de lamă de obsidiană, M.C. inv. 9671-9672.

e₆ - Pe terasa care coboară spre valea Topilei, partea dreaptă, în spatele "Cartierului Țiganilor" se continuă așezarea din epoca bronzului mijlociu și târziu, dar apar și fragmente ceramice din neoliticul târziu precum și un fragment de topor de piatră șlefuită, M.C. inv. 8696: 8697-9698 (1991).

e₇ - Chiar pe malul pâraului spre Pișcolt se întinde o așezare din feudalismul timpuriu, cu multe fragmente ceramice și urme de locuire a unui sat din sec.XIII-XIV, M.C. inv. 9694-9695.

f - În dreapta drumului Curtuiușeni-Vășad, la fostele grajduri C.A.P. și o nisipărie care au distrus o așezare din epoca bronzului timpuriu (azi nu mai există) au fost adunate fragmente de vase specifice perioadei și un fragment de model de căruță (?), M.C. inv. 9705-9711.

g - În urma cercetărilor de teren, efectuate în anul 1980 și în alte ocazii, pe terasa Ieriului spre Andrid au fost identificate mai multe situri arheologice din mai multe perioade:

g₁ - De la cantonul hidrologic spre stânga (terasa dreaptă a Ieriului) au fost găsite câteva fragmente de vase necaracteristice, probabil neolitice (?) și un topor de piatră șlefuită, M.C. inv. 9667/1991.

g₂ - Fragmente de vase hallstatiene-gavoide.

g₃ - Câteva cioburi din epoca Latène-celtic.

g₄ - Fragmente de vase feudale - de aici se întinde spre Andrid vatra unui sat feudal dispărut, cu cel puțin două nivele de locuire, precum și urmele unui cimitir deranjat de plug; M.C. inv. 9747 - fragment dintr-un cazan de lut.

g₅ - Lângă drumul de câmp, care coboară spre Sălacea, pe lângă fragmente de vase preistorice nesemnificative (epoca bronzului ?), apar în arătură numeroase cioburi din epoca migrației (?), M.C. inv. 9731-9735: 9741-9745.

g₆ - Lângă Ieriul morii, care taie terasa dreaptă a Ieriului și se varsă în culoarul Ieriului, în toamna anului 1996 au fost adunate fragmente ceramice eneolitice (?), M.C. inv. 9715-9718 și cioburi din epoca bronzului timpuriu (?), M.C. inv. 9712-9714.

h - Terasa (malul) Gánás-ului, în partea stângă precum și grindurile de nisip din vale sunt intens locuite în preistorie:

h₁ - Pe terasă, la doi km de șoseaua Pișcolt-Curtuiușeni se conturează o mică așezare eneolitică - cultura Tiszapolgár.

h₂ - Imediat în continuare spre Vășad apare o așezare relativ întinsă aparținând culturii Gáva.

h₃ - Suprapusă de așezarea hallstatiiană este o alta, din epoca romană imperială, din sec. II-IV p. Chr.

k - Pe un grind din vale se află o așezare din neoliticul timpuriu - cultura Criș, faza a IV-a, M.C. inv. 9699-9703.

l - Ierul Morii este un pâraiaș care curge dinspre Pișcolt și cu doi km înaintea vărsării în Ier este barat cu un dig, formând un lac artificial.

l₁ - Lângă lac, pe malul stâng se distinge o așezare din epoca Latène - fragmente ceramice modelate cu mâna și cu roata olarului - de caracter celtic, M.C. inv. 9719-9724, punctul nr. 1.

l₂ - Fragmente ceramice din neoliticul târziu, M.C. inv. 9725-1927 punctul nr. 2.

l₃ - Fragmente de vase din sec. II-IV p. Chr. (cenușie, roșiatic-cărmăzie) și un fragment de import provincial roman, M.C. inv. 9728-9730 punctul nr. 3.

l₄ - Câteva fragmente ceramice necaracteristice - eneolitic (?) și cioburi celtice din epoca Latène, M.C. inv. 9731; un fragment de vas găsit incidental lângă dig, probabil din epoca migrației, sec. VII-VIII (?).

m - Între Vășad și șoseaua nr.19, în apropierea grădinei I.A.S. au fost adunate fragmente din epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 662/80 - așezarea se întinde și în "Grădinărie"-Curtuiușeni).

- Locul de descoperire neprecizat - un tezaur de denari romani (67 buc.) republicani, o drăhmă Dyrrachium, găsite în hotarul satului în anul 1910 (Sășianu, 1980, 180/144); un topor de luptă cu disc și cu spin găsit incidental pe terasa Gánás-ului, nu s-au recuperat (inf. Boroș Ioan): la locul numit "Anghet" spre Galoșpetreu s-a găsit incidental un mormânt de incinerare fără alte precizări (Vasile Beșe, 1973, manuscris): fragmente ceramice și un vas în formă de butoiș din epoca bronzului, cultura Otomani, M.Ț. Crișurilor, inv. 1546-1547.

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1219 - villa Voznad; 1380 - poss. Vasad (C. Suci, 1968, 242).

33. Pișcolt (Piskolt), jud. Satu Mare (fig. 15).

Se află lângă drumul național nr.19 (trece prin sat), la întâlnirea Câmpiei Careiului cu Câmpia Nirului. Prin hotarul satului curg mai multe pâraiașe, care colectează apele dinspre dunele nisipoase și le drenează spre valea Ieriului: p. Zimolyás, p. Nouborda, p. Ógát = Téglás și altele mai mici (Ieriul rece-Hidegér). Zona este extrem de bogată în vestigii arheologice.

a₁ - Lângă biserica reformată (curtea școlii elementare): cu ocazia unor lucrări elementare au fost

descoperite fragmente ceramice și o cană din epoca bronzului mijlociu, cultura Otomani (1967, informații de la Török József, atunci elev la Liceul din Carei). Fragmente de vase, printre care unul aparținând unui castron ornamentat cu caneluri pe pânțele se află și azi la școala din Pișcolt, iar cănița este la muzeul școlar din Dindești. Tot aici a mai fost descoperit incidental (1955) un cuptor de redus minereu din epoca feudală (preot Balogh Sándor).

a₂ - O oală intactă ornamentată cu "roțițe" în registre și o piedică de cal din fier ornamentat cu "nasturi" din bronz, aparținând feudalismului timpuriu, sec. XI-XIII.

a₃ - În anul 1968 drumul național a fost lărgit lângă biserica reformată. Cu această ocazie au fost descoperite morminte de înhumăție, probabil fără inventar funerar, din epoca feudală.

b - Besenyő-tag (Hidegér-Ieriul Rece) într-o zonă mlăștinoasă apare o ușoară ridicătură pe care se află o așezare din epoca bronzului timpuriu.

c₁ - Via veche-"Livada" (Öregszőlő) în toamna anului 1969 au fost descoperite în cadrul unei așezări de tip Gáva, fragmente ceramice și o fusaiolă, un coif de bronz și o ceașcă de bronz (Németi, 1972, 113-117, fig.1; fig.2: pl. XXVI/1-2; XXVII/1-2,3-4), M.C. inv. 2290-91; 9292-2300.

c₂ - Așezarea din epoca romană se află pe malul drept al p. Téglás=Ógat, la dreapta șoselei nr.19 (Pișcolt-Curtuiușeni), de aici fiind adunate fragmente ceramice modelate cu roata olarului, de culoare cenușie sau cărămizie (fragmente de oale, chiupuri (Németi, Gindele, 1997, 657, pl. XXXIV/4:XXXIX /1).

d - La marginea dunei de nisip (Via veche), la cca. 250 m spre Curtuiușeni (unde în timpul celui de al doilea război mondial a fost amenajat un aeroport militar), au fost găsite cioburi din cultura Baden (Roman, Németi, 1978, 15, pl. 43/1-2, M.C. inv. 2301-2303).

e - Nisipărie (Homokos-domb) reprezintă capătul unui șir de dune de nisip zburător, care se întind dinspre Resighea și intră într-o vale lată, mlăștinoasă. Duna de nisip a fost tăiată de un drum de câmp, care se duce și astăzi la via satului. Duna fiind aproape de șoseaua nr.19 este folosită pentru exploatarea nisipului "geologic". Prin scoaterea nisipului au apărut primele descoperiri arheologice, recuperate încă din anii 1970 (săpături arheologice sistematice au fost efectuate între anii 1970-1977; săpături de salvare în anul 1995).

e₁ - În special în zonele mai apropiate de mlăștină ale dunei au apărut fragmente de vase din neoliticul mijlociu. La adâncimea de 190-200 cm., în zona mai înaltă a dunei, în stratul de nisip geologic, au fost descoperite două vase (castronașe) fragmentare, care inițial au fost, probabil, depuse lângă un schelet uman, dispărut în acest sol nisipos cu straturi de limonit, în care nu se păstrează materialele organice (Lazarovici, Németi, 1983, 23, fig.14/3-4).

e₂ - Așezare cercetată din cultura Baden (Roman, Németi, 1978, 14-15:28-31, pl. 24/1a-1b:25-42).

e₃ - Morminte de incinerăție în urnă - cultura Makó (Németi, 1969, 63, pl. XVII/6; Idem, 1979, 527-535; Idem, 1996, 32), respectiv morminte de înhumăție în poziție chircită, fără inventar funerar; morminte de cranii; un mormânt de incinerăție în groapă, epoca bronzului târziu (?).

e₄ - Așezare din epoca bronzului timpuriu, grupul cultural Sanislău (Németi, Roman, 1994-95, 25-31).

e₅ - Așezare din epoca bronzului târziu (Németi, 1978, 106-114, fig. 6-10; fig.11/1-5; Idem, 1987, 110-111 - grupul Pișcolt - Cehlăut (Hajdúbagos).

e₆ - Morminte de incinerăție în urnă și în groapă, datate din a doua jumătate a sec.VI și prima jumătate a sec.VII - morminte slave (Németi, 1983, 139, fig. 8/5-10).

e₇ - O fibulă de bronz și câteva fragmente de vase găsite pe nivelul antic (*Ibidem*, fig. 4/6), epoca romană imperială.

e₈ - Necropolă celtică din sec. IV-II a. Chr., fiind descoperite un număr de 185 de morminte, iar cu ocazia unei săpături de salvare, în anul 1995, la poalele dunei, printre alte materiale arheologice a mai apărut încă un mormânt celtic (nr. 208: Németi, 1975, 187-190, pl. I-VII; Idem, 1988, 49-73; Idem, 1989, 74-113; Idem, 1992, 59-111; Idem, 1993, 117-129).

f - Lutărie (Kincsverem). În apropierea "Nisipăriei", la cca. 200 m spre sat se află un grind imens, într-o vale mlăștinoasă, intens locuit în antichitate, fiind înconjurat de apele care curgeau dinspre nisipuri din direcția satului Resighea.

f₁ - Prima depunere arheologică aparține unei așezări sau mai multor așezări din epoca neolitică, faza evoluată-grupul cultural Pișcolt, cu trei nivele de locuire evolutive, care cuprinde neoliticul mijlociu (Lazarovici, Németi, 1983, 22-23, pl. I-XXII; Németi, 1986-87, 15-16).

f_{1a} - Câteva fragmente de tip Tiszapolgár (S.I. 1998) - săpătura lui I. Németi.

f₂ - Așezare celtică contemporană cu necropola de la "Nisipărie", în bună parte distrusă de lutărie, fiind dezgolate parțial sau integral patru locuințe adâncite în pământ și mai multe complexe - gropi de provizii (Németi, 1978, 121 - manuscris).

f₃ - Așezare din epoca romană imperială, sec. III-IV p. Chr. (Németi, 1983, 140-143, fig. 5/A-1-6: B-1-5: 6/1-5. Incidental au fost descoperite și patru morminte de înhumăție cu inventar funerar foarte sărac (*Ibidem*, fig. 4/1-5, precum și complexe, care se pot încadra în sec. IV-V p.Chr. (Németi, Gindele, 1997, 656-657, pl.15/1-4, XVII/1, 4-5). În anul 1995 a fost descoperit un mormânt de înhumăție în poziție chircită, fără inventar funerar, dar pe baza observațiilor stratigrafice aparține unei perioade post Latène; în anul 1997, într-o groapă cu resturi menajere neolitice a fost descoperit scheletul unui copil.

g - Cărămidărie-S.M.A. (Téglágető) Se află în partea stângă a șoselei nr. 19, vis-à-vis de "Lutărie", pe terasa zonei mlăștinoase, la fel de bogată în vestigii preistorice:

g₁ - Prima depunere arheologică de pe terasa menționată este din epoca neolitică, respectiv din faza a treia a grupului Pișcolt (Lazarovici, Németi, 1983, 33-34, fig. 19; Németi, 1986-87, 16-21, fig. 4/1-6: 5/1-4: 6/1-7 - împreună cu topoare de piatră).

g₂ - În urma lucrărilor edilitare, lângă S.M.A. au fost descoperite fragmente ceramice ornamentate cu "cioc de pasăre" și cu alveole mici, rotunde, specifice eneoliticului timpuriu (cultura Tiszapolgár cercetări de teren din 8 aug. 1980).

g₃ - În anul 1979, în profilul cărămidăriei s-a observat o groapă relativ mare, care a tăiat o altă groapă neolitică. Ambele gropi au fost dezvelite printr-o săpătură de salvare. Groapa nr.1, cu un conținut arheologic bogat, face parte dintr-o așezare a culturii Baden, faza de început cu multe elemente tradiționale din cultura Cernavodă III-Boleráz.

g₄ - În urma lucrărilor de scoatere a lutului au fost deranjate și morminte de înhumăție cu scheletul întins pe spate, orientate Est (capul) - Vest sau S (capul) - N, cu inventar funerar sărac (de obicei un vas depus la picioarele defunctului). Mormântul salvat în 17 iulie 1984 (cu ajutorul lucrătorului V. Zámbo) se află în lutul galben, la adâncimea de 1,20 m: groapa s-a conturat printr-o pată cenușie, parțial deranjată. La picioarele scheletului se află încă "in situ" o căniță cenușie, iar pe bazin fragmente dintr-o centură. Acest mormânt se poate data în sec. V p.Chr.

h - În partea stângă a drumului, spre via comunei, vis-à-vis de fosta fermă de vaci, pe o ușoară ridicătură dincolo de "Nisipărie", au fost adunate fragmente ceramice foarte rudimentare, cu pleavă în pastă, ornamentate în maniera culturii Criș, din neoliticul timpuriu.

i - În spatele Parcului nr.1 - Romgaz spre "Nisipărie", din arătură au fost culese fragmente ceramice lucrate cu roata olarului și cu mâna, de tradiție halstattiană aparținând unei așezări din epoca Latène (materialul ceramic este puțin și nu prea caracteristic ?).

k - Zónat sau Ógát, malul stâng al pârâului Téglás sau László-rét (Toptila la Vășad) prin periegeze repetate au fost identificate mai multe situri arheologice:

k₁ - Lângă canalul care coboară dinspre pădurea "Zónát" și taie malul pârâului Téglás (Toptila) se observă pe teren urmele unei așezări din sec. II-IV p.Chr. din epoca romană imperială.

k₂ - În continuare, tot pe malul stâng al pârâului se întinde o așezare relativ mare, având în zona centrală un mic "tell" din epoca bronzului, cultura Otomani.

k₃ - Suprapusă parțial așezării de tip Otomani este și un sat feudal dispărut, cu o depunere groasă de case și alte complexe, care acoperă în bună parte depunerile din antichitate.

l - Dincolo de "Via veche" (Öreg szőlő) -spre Curtuiușeni, învecinată cu livada I.A.S. (Balázsi-tag) se află o zonă joasă, un teritoriu de interdune cu mai multe grinduri formate din nisip zburător. Pe una din acestea, în apropierea fântânii de la pășune, este o așezare din feudalismul timpuriu; au fost adunate fragmente ceramice de culoare cenușie cu pasta aspră (ca degresant sunt folosite nisip și pietricele de râu), ornamentate cu linii paralele sau linii în val, uneori intercalate între ele.

m - Prin sat (centrul comunei) curge p. Nóborda venind dinspre Resighea, apoi sub denumirea de Ieriul Morii (la Vășad) este barat, formând un lac artificial. Pe malul drept, prin periegeze, au fost identificate (1981) mai multe situri arheologice:

m₁ - La locul numit Gárdovány-acolo unde pârâul cotește spre Vășad au fost identificate urmele unei mici așezări din eneoliticul timpuriu-cultura Tiszapolgár;

m₂ - Tot în această zonă, parțial suprapusă așezării eneolitice, se află o alta, din epoca Latène-celtic (Németi, 1978, 121).

m₃ - În continuare, pe malul drept al lacului artificial, au fost adunate mai multe fragmente ceramice și au fost observate, în arătură, cantități mari de chirpici, râșnițe, oase de animale, deșuri de obsidiană. Urmele unei așezări din epoca neolitică, probabil neoliticul târziu. Tot din această zonă provine și un fragment de culoare cenușie, zgrunțuroasă, din epoca migrației, sec. V-VI p.Chr.

În colțul muzeistic al Școlii generale sunt mai multe piese arheologice adunate de fostul elev Török József (azi locuitor în orașul Satu Mare), care în bună parte provin de la punctele de hotar: "Nisipărie", "Lutărie", Căramidărie-S.M.A., Via Veche sau chiar din curtea școlii. Cele mai semnificative sunt următoarele: un mic toporaș din piatră șlefuită neperforat: două fragmente de topoare din piatră perforate, fragment dintr-o săpăligă din corn de cerb; mai multe râșnițe și pietre de frecători, cești mici din cultura Baden și din epoca bronzului târziu, prășnele din cultura Baden și din epoca bronzului, un pinten din fier-probabil vandalic, un mic depozit de unelte din fier (clame, cuie etc.) descoperit incidental la "Lutărie-Kincsverem" donația lucrătorului Alex. Zámbo; fusaiole din epoca migrației, fragmente ceramice din feudalismul timpuriu (inventarul școlii). Numele localității apare în documentele Capitolului din Oradea în anul 1939-villa Piscalch (C. Suci, 1968, 44).

34. Resighea (Reszege), jud. Satu Mare (fig. 23)

Se află în zona nisipoasă a Nirului și parțial pe câmpia Careiului-spre Pișcolt.

a₁ - În stânga drumului Pișcolt-Resighea, la cca 200 m pe malul unei zone mlăștinoase, au fost adunate fragmente ceramice modelate cu roata, încadrate cronologic în sec. II-IV p. Chr. -epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 658/61).

a₂ - tot în această zonă, pe malul mlaștinei au apărut sporadic și fragmente ceramice, de culoare roșiatică în exterior și cenușie în interior, cu slip roșiatic, care se tocește, fiind o ceramică neolitică târzie de proastă calitate.

b - la capătul satului, în stânga drumului, în apropierea gării CFR, în anul 1987, a fost nivelată o dună de nisip. Cu ocazia acestor lucrări a fost distrusă o așezare din epoca neolitică din faza evolutivă a grupului Pișcolt (au fost adunate fragmente de vase, deșuri și lame de obsidiană, șlefuitoare și alte materiale neolitice)

c - în anul 1986, la Parcul nr. 2 - Romgaz au fost săpate șanțuri pentru conducte de gaz. Cu aceste ocazii au fost recuperate de profesorul de geografie Kassay Attila, inventarul unui mormânt de incinerare celtică (Németi, 1989, 112, fig. 23/1-2, 4).

d - Cu ocazia lucrărilor efectuate pentru nivelarea dunelor de nisipuri zburătoare, între Pișcolt, Resighea și Cutuiușeni, lângă calea ferată între Cutuiușeni și Resighea (la km. 727 și zona) a fost distrusă vatra unei așezări din epoca feudalismului timpuriu (sec. XII-XIV).

e₁ - La punctul numit "Livada" între Resighea și Sanislău - în zona plantațiilor noi (20 mai 1982) s-a observat o pată neagră care se întindea pe coama unei dune de nisip. Această pată reprezintă urmele unui cătun din feudalismul timpuriu fără posibilitatea de a-l încadra cronologic mai exact.

e₂ - Tot din această zonă, sporadic, au fost adunate fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu -grupul Sanislău.

Numele satului apare în documentele medievale începând cu data de 1215-Rezuge; 1297-poss. Rezuge; 1320-Mezuerezuge (Szátmar vámege, 147).

35. Sanislău (Szánislóz), jud. Satu Mare (fig. 23)

Se întinde între câmpia Nirului și Câmpia Careiului. Partea hotarului spre vest se află pe nisipuri, iar zona de est pe un sol brun-roșcat. Marginea Nirului este marcată de un pârâiaș, care azi este canalizat și colectează apele pluviale spre Mlaștina (Câmpia) Ecedea. În special malurile acestui pârâiaș au fost intens locuite în preistorie.

a₁ - Sanislău I /≠în continuare cu S/ (capela cimitirului romano-catolic). În anul 1964, la lutărie au fost descoperite piese din epoca Latène-celtic. Cercetările efectuate în anul 1965 (VI. Zirra, I. Németi) au avut drept rezultat dezvelirea unui număr de 22 de morminte celtice (Zirra, 1972, 151-192). În anii următori au mai fost salvate și recuperate încă două morminte (Németi, 1975, 245-248).

b - Gara C.F.R. În apropierea gării, pe malul unui mic pârâiaș a fost identificată așezarea contemporană cu necropola (Németi, 1992, 111). M.C. inv. 1999-2000.

c - Sanislău II - Nisipărie (Homokos-domb). La marginea vestică a comunei, spre satul Horea, în

partea dreaptă a drumului, în anul 1966 profesorul de istorie Merényi V. a salvat de la Nisipărie (azi nu mai există, a fost nivelată) un mormânt de incinerare în urnă. Între anii 1967-1968 au fost executate săpături de mari proporții pentru dezvelirea integrală a unei necropole halstattiene.

c₁ - Necropola halstattiană a fost săpată într-o așezare de la începutul epocii bronzului faza a treia-grupul Sanislău (Németi, 1969, 63); precum și patru morminte: două de incinerare în urnă și două de înhumare în poziția chirchită, cvasi contemporane cu așezarea susmenționată (*Ibidem*, 63-64; idem, 1996, 32).

c₂ - Cu ocazia cercetărilor din anul 1967-68 și a săpăturilor de salvare din 1974, 1976, 1979 au fost dezvelite în total 71 morminte de la sfârșitul epocii halstattiene -Ha. D (Németi, 1972, 121-149; idem. 1977, 57-62; Idem, 1982, 115-144).

d - În partea stângă a drumului Sanislău-Horea, aproximativ vecin cu "Nisipărie", în grădina S.M.A.-ului și în curtea Fermei de vaci (fosta C.A.P.) au fost cercetate mai multe complexe arheologice (Sanislău III):

d₁ - În 1968 a fost săpată o groapă pentru fundația unui turn de apă. Cu această ocazie au fost observate depuneri din cultura Baden și au fost salvate mai multe vase care proveneau din morminte de înhumare ? (Roman, Németi, 1978, 15, pl. 21/3-12). În urma unor nivelări de teren, efectuate în toamna anului 1980, sub conducerea lui I. Németi (participă și N. Iercoșan) au fost întreprinse săpături de salvare, fiind cercetate mai multe complexe arheologice: majoritatea lor provin din locuințe de suprafață deranjate și din gropi de provizii sau menajere (Iercoșan, 1989, 232-233; Idem, 1991, 43-46).

d₂ - împreună cu materialele culturii Baden au fost recoltate și câteva vase care aparțin probabil epocii bronzului timpuriu (Németi, 1996, 32, fig. 8/1-7) precum și puține fragmente legate de ceramică șnurată (Iercoșan, 1991, fig.13/2).

d₃ - Din curtea S.M.A.-ului provine un vas modelat cu roata olarului, descoperit cu ocazia executării unei conducte de apă. Vasul are o culoare cenușie, ornamentat pe gât cu o nervură în relief și cu motive lustruite I=10,5 cm; d.g.=7 cm; d.f.=6 cm; d.m.=11 cm. Se află în colțul muzeistic din școală. Se încadrează în sec. V p.Chr. - epoca migrației.

e₁ - Sanislău IV-Livada. În anul 1968, cu ocazia defrișării unei păduri de salcâmi și plantării unei livezi, un țăran a găsit două fibule cu scut dintr-un singur fir, fiind achiziționate de Muzeul din Satu Mare (Bader, 1978, 127/75, pl. LXI/5; M. Satu Mare, inv. 31.577). Aflând de această descoperire, am făcut periegeze la locul descoperirii în 1968 și am constatat că prin arăturile adânci au fost deranjate morminte de incinerare în urnă și am întreprins o mică săpătură de salvare (nu din însărcinarea Muzeului din Satu Mare Bader, 1970, 209-224, nota nr. 2). Situl se află în direcția satului Resighea la cca. 4 km de Sanislău, în apropierea căii ferate Sanislău-Resighea. Cu ocazia acestor intervenții de salvare au fost stabilite "locurile" unui număr de opt morminte în urnă, acoperite cu capac, având ca vase adiacente unul sau două recipiente (străchini sau cești: Németi, 1981-82, 51-54, pl. XVII; XVIII: XIX/1-LL. Mormintele aparțin Hallstatt-ului timpuriu - Ha.A₂. Cultural se încadrează în cultura Gáva - faza clasică, evoluată: M.C. inv. 1931-1980).

e₂ - În apropierea necropolei, la marginea livezii, spre calea ferată, prin cercetări de teren (în repetate rânduri) au fost semnalate prin fragmente ceramice, zone cu chirpici masive, o fusaiolă tronconică ornamentată cu linii incizate, urmele unei așezări contemporane cu necropola, încadrată în cultura Gáva (*Ibidem*, pl. XII/3-5).

e₃ - Tot din această zonă (La nisipuri) provin și câteva fragmente ceramice de tip eneolitic, cultura Tiszapolgár.

f - Sanislău V-La Hârburi (Cserepeș). Această zonă a hotarului Sanislăului se află lângă pârâul Berea, cu albia mlăștinoasă, care se intercalează între satele Sanislău și Ciumești, mai mult, sub grădinile străzii spre Ciumești și se întinde până la nisipuri. Probabil din această zonă a cules un material arheologic, interesant, preotul reformat de la Berea - Kovács Gyula - care notează în colecția sa cu cifre romane de la I la VI punctele de aici (Sanislău). În urma cercetărilor de teren efectuate între anii 1965-70 și din ultimii ani, putem constata că această zonă este extrem de bogată în vestigii arheologice:

f₁ - În apropierea drumului Sanislău-Ciumești, între anii 1964-1966, sub grădinile ultimelor case, exista o lutărie pentru a confecționa vaioage. Lucrătorii au salvat și un vas întreg, care probabil aparținea unui mormânt ? (Németi, 1978, 114/7, fig.1/2). Vasul se încadrează în bronzul târziu - grupul Pișcolt - Cehăluț (Hajdúbagos).

f₂ - În continuare, sub grădinile străzii spre Ciumești se întinde o vastă așezare din epoca bronzului, cu o concentrație de material din bronzul timpuriu; în alt loc apare mai pregnant bronzul mijlociu, iar suprapusă depunerilor din epoca bronzului este și o așezare întinsă, aparținând culturii Gáva? (f₃), M.C. inv. 1988-1992.

Din zona "Cserepes" provine o descoperire întâmplătoare și anume o brățară de aur găsită în 1992, asemănătoare piesei descoperite în anul 1855 la Acaș, în albia Crasnei. Brățara de la Sanislău, din păcate, a ajuns pe mâna traficantilor, a fost tăiată în bucăți și scoasă din țară?

g₁ - Sanislău VI-(La Pășune)-Legelô se află în partea stângă a drumului spre satul Horea, unde cu ocazia săpării unui șanț de scurgere, a fost descoperit un mormânt de incinerare în urnă cu o brățară din bronz și un alt vas intact, care poate proveni tot dintr-un mormânt ? (Németi, 1978, 114, fig.5/3-4: Idem, 1996, 33, fig.8/5).

g₂ - În această zonă, pe un grind de nisip, au fost adunate fragmente ceramice dintr-o așezare din epoca feudalismului timpuriu (sec. X-XII ?), M.C. inv. 1996-1998 - Homoksor.

h - Pe marginea stângă a drumului Sanislău-Horea, imediat după cimitirul ortodox, în apropierea unei păduri de salcâmi, au fost observate urmele unei așezări (în bună parte distrusă deja în anul 1967, sesizată încă odată în anul 1982) din epoca bronzului timpuriu, grupul Sanislău.

j - Tot în această zonă (fosta grădină a C.A.P.-ului - lângă "Heleşteu" au fost adunate fragmente ceramice din epoca bronzului mijlociu.

k - În iulie 1987, în urma unor lucrări de canalizare și construcții rutiere la stânga drumului Sanislău-Horea, au fost deranjate complexe arheologice din diferite epoci istorice:

k₁ - Prin săpături de salvare au apărut urmele unei așezări neolitice, probabil din neoliticul mijlociu ?

k₂ - Tot în această zonă a fost deranjată și o așezare din epoca prefeudală (sec.VI-VII) și din feudalismul timpuriu (sec.VIII-X ?; Iercoșan, 1992-93, 81; respectiv Lazin, Hep, 1990, 82/24b).

l - Lângă "cartierul țiganilor" - o dună nivelată în urma exploatării nisipului, a avut inițial în partea sudică o mică așezare din epoca bronzului timpuriu, cu fragmente ceramice rudimentare, ornamentate cu scrijelituri adânci, în maniera ceramicii Nyírség?

m₁ - Curtea grajdurilor (ferma de vaci) lângă grajdurile fostului C.A.P., la 2 aprilie 1982, un grup de țărani, conduși de Horila Augustin, au săpat fundația pentru fixarea unui gater de cherestea. La adâncimea de 0,35-0,40 m au găsit un mormânt de incinerare în urnă acoperită cu fragmente ceramice, datat din Ha.D. (Németi, 1984, 137, fig. 6/17).

m₂ - Într-o groapă având în profil, lungimea de 1,55 m și adâncimea de 1,20 m au fost găsite fragmente ceramice de culoare roșiatică, ornamentate cu proeminențe aplatizate și cu o vopsea bituminoasă de culoare neagră (Németi, 1986-87, 19, fig.14/6,7 - neoliticul mijlociu - grupul Pișcolt - faza târzie.

n - La cca. 250 m de la punctul Ciumești-Bostănărie - C.II (Tökös) imediat după hotarul Ciumeștiului începe o dună de nisip care se întinde pe malul unui canal recent săpat (1992) până sub comuna Sanislău, ultima stradă spre nisipuri (Homoksor). Această dună a fost folosită pentru pășunat și numai în ultimul timp (după 1980) a fost desțelenită și folosită ca teren agricol. Din arătură au fost culese fragmente ceramice aparținând mai multor situri arheologice:

n₁ - Pe o ridicătură, unde începe hotarul Sanislăului, au fost adunate fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu aparținând probabil unei așezări cu ceramică șnurată?

n₂ - Pe o altă zonă mai ridicată apar fragmente ceramice cu scrijelituri adânci specifice bronzului timpuriu - grupul Sanislău.

n₃ - Parțial suprapusă așezării din epoca bronzului timpuriu se întinde alta din Hallstatt-ul timpuriu, cultura Gáva.

n₄ - În zona unde canalul cotește spre nisipurile de sub satul Sanislău au fost adunate fragmente ceramice de culoare cenușie-zgrunțuroase încadrate cronologic în sec. IV-V p.Chr.

n₅ - Fragmente ceramice de culoare cenușie, ornamentate cu linii paralele sau în val din sec. VIII-X - feudalismul timpuriu.

Din hotarul comunei Sanislău provin numeroase descoperiri arheologice fără precizarea locului de proveniență:

- în 1925 (10 nov.) Hrébik Elemér a donat un fragment de oală (korsó töredék) la Baia Mare (nr. inv. 202) lucrat la roată rapidă, pasta cenușie-închis, conține mult nisip, aspră la pipăit (făcea parte, inițial, din colecția lui Schmog Antal - geolog, aparține probabil feudalismului timpuriu.

- Un fragment dintr-un vas de tip pahar cu patru proeminențe "cioc de pasăre" descoperit la "nisipuri", curtea grajdurilor C.A.P. În colecția școlii elementare se află încă un fragment ornamentat cu "cioc de pasăre" de la "nisipuri"? În această zonă probabil este o mică așezare din eneoliticul timpuriu - cultura Tiszapolgár?

partea dreaptă a drumului, în anul 1966 profesorul de istorie Merényi V. a salvat de la Nisipărie (azi nu mai există, a fost nivelată) un mormânt de incinerare în urnă. Între anii 1967-1968 au fost executate săpături de mari proporții pentru dezvelirea integrală a unei necropole halstattiene.

c₁ - Necropola halstattiană a fost săpată într-o așezare de la începutul epocii bronzului faza a treia-grupul Sanislău (Németi, 1969, 63); precum și patru morminte: două de incinerare în urnă și două de înhumare în poziția chirchită, cvasi contemporane cu așezarea susmenționată (*Ibidem*, 63-64; idem, 1996, 32).

c₂ - Cu ocazia cercetărilor din anul 1967-68 și a săpăturilor de salvare din 1974, 1976, 1979 au fost dezvelite în total 71 morminte de la sfârșitul epocii halstattiene -Ha. D (Németi, 1972, 121-149; idem. 1977, 57-62; Idem, 1982, 115-144).

d - În partea stângă a drumului Sanislău-Horea, aproximativ vecin cu "Nisipărie", în grădina S.M.A.-ului și în curtea Fermei de vaci (fosta C.A.P.) au fost cercetate mai multe complexe arheologice (Sanislău III):

d₁ - În 1968 a fost săpată o groapă pentru fundația unui turn de apă. Cu această ocazie au fost observate depuneri din cultura Baden și au fost salvate mai multe vase care proveneau din morminte de înhumare ? (Roman, Németi, 1978, 15, pl. 21/3-12). În urma unor nivelări de teren, efectuate în toamna anului 1980, sub conducerea lui I. Németi (participă și N. Iercoșan) au fost întreprinse săpături de salvare, fiind cercetate mai multe complexe arheologice: majoritatea lor provin din locuințe de suprafață deranjate și din gropi de provizii sau menajere (Iercoșan, 1989, 232-233; Idem, 1991, 43-46).

d₂ - împreună cu materialele culturii Baden au fost recoltate și câteva vase care aparțin probabil epocii bronzului timpuriu (Németi, 1996, 32, fig. 8/1-7) precum și puține fragmente legate de ceramică șnurată (Iercoșan, 1991, fig.13/2).

d₃ - Din curtea S.M.A.-ului provine un vas modelat cu roata olarului, descoperit cu ocazia executării unei conducte de apă. Vasul are o culoare cenușie, ornamentat pe gât cu o nervură în relief și cu motive lustruite I=10,5 cm; d.g.=7 cm; d.f.=6 cm; d.m.=11 cm. Se află în colțul muzeistic din școală. Se încadrează în sec. V p.Chr. - epoca migrației.

e₁ - Sanislău IV-Livada. În anul 1968, cu ocazia defrișării unei păduri de salcâmi și plantării unei livezi, un țăran a găsit două fibule cu scut dintr-un singur fir, fiind achiziționate de Muzeul din Satu Mare (Bader, 1978, 127/75, pl. LXI/5; M. Satu Mare, inv. 31.577). Aflând de această descoperire, am făcut periegeze la locul descoperirii în 1968 și am constatat că prin arăturile adânci au fost deranjate morminte de incinerare în urnă și am întreprins o mică săpătură de salvare (nu din însărcinarea Muzeului din Satu Mare Bader, 1970, 209-224, nota nr. 2). Situl se află în direcția satului Resighea la cca. 4 km de Sanislău, în apropierea căii ferate Sanislău-Resighea. Cu ocazia acestor intervenții de salvare au fost stabilite "locurile" unui număr de opt morminte în urnă, acoperite cu capac, având ca vase adiacente unul sau două recipiente (străchini sau cești: Németi, 1981-82, 51-54, pl. XVII; XVIII: XIX/1-LL. Mormintele aparțin Hallstatt-ului timpuriu - Ha.A₂. Cultural se încadrează în cultura Gáva - faza clasică, evoluată: M.C. inv. 1931-1980).

e₂ - În apropierea necropolei, la marginea livezii, spre calea ferată, prin cercetări de teren (în repetate rânduri) au fost semnalate prin fragmente ceramice, zone cu chirpici masive, o fusaiolă tronconică ornamentată cu linii incizate, urmele unei așezări contemporane cu necropola, încadrată în cultura Gáva (*Ibidem*, pl. XII/3-5).

e₃ - Tot din această zonă (La nisipuri) provin și câteva fragmente ceramice de tip eneolitic, cultura Tiszapolgár.

f - Sanislău V-La Hârburi (Cserepeș). Această zonă a hotarului Sanislăului se află lângă pârâul Berea, cu albia mlăștinoasă, care se intercalează între satele Sanislău și Ciumești, mai mult, sub grădinile străzii spre Ciumești și se întinde până la nisipuri. Probabil din această zonă a cules un material arheologic, interesant, preotul reformat de la Berea - Kovács Gyula - care notează în colecția sa cu cifre romane de la I la VI punctele de aici (Sanislău). În urma cercetărilor de teren efectuate între anii 1965-70 și din ultimii ani, putem constata că această zonă este extrem de bogată în vestigiile arheologice:

f₁ - În apropierea drumului Sanislău-Ciumești, între anii 1964-1966, sub grădinile ultimelor case, exista o lutărie pentru a confecționa vasioage. Lucrătorii au salvat și un vas întreg, care probabil aparținea unui mormânt ? (Németi, 1978, 114/7, fig.1/2). Vasul se încadrează în bronzul târziu - grupul Pișcolt - Cehăluț (Hajdúbagos).

f₂ - În continuare, sub grădinile străzii spre Ciumești se întinde o vastă așezare din epoca bronzului, cu o concentrație de material din bronzul timpuriu; în alt loc apare mai pregnant bronzul mijlociu, iar suprapusă depunerilor din epoca bronzului este și o așezare întinsă, aparținând culturii Gáva? (f₃), M.C. inv. 1988-1992.

Din zona "Cserepes" provine o descoperire întâmplătoare și anume o brățară de aur găsită în 1992, asemănătoare piesei descoperite în anul 1855 la Acaș, în albia Crasnei. Brățara de la Sanislău, din păcate, a ajuns pe mâna traficantilor, a fost tăiată în bucăți și scoasă din țară?.

g₁ - Sanislău VI-(La Pășune)-Legelő se află în partea stângă a drumului spre satul Horea, unde cu ocazia săpării unui șanț de scurgere, a fost descoperit un mormânt de incinerare în urnă cu o brățară din bronz și un alt vas intact, care poate proveni tot dintr-un mormânt ? (Németi, 1978, 114, fig.5/3-4: Idem, 1996, 33, fig.8/5).

g₂ - În această zonă, pe un grind de nisip, au fost adunate fragmente ceramice dintr-o așezare din epoca feudalismului timpuriu (sec. X-XII ?), M.C. inv. 1996-1998 - Homoksor.

h - Pe marginea stângă a drumului Sanislău-Horea, imediat după cimitirul ortodox, în apropierea unei păduri de salcâmi, au fost observate urmele unei așezări (în bună parte distrusă deja în anul 1967, sesizată încă odată în anul 1982) din epoca bronzului timpuriu, grupul Sanislău.

j - Tot în această zonă (fosta grădină a C.A.P.-ului - lângă "Heleşteu" au fost adunate fragmente ceramice din epoca bronzului mijlociu.

k - În iulie 1987, în urma unor lucrări de canalizare și construcții rutiere la stânga drumului Sanislău-Horea, au fost deranjate complexe arheologice din diferite epoci istorice:

k₁ - Prin săpături de salvare au apărut urmele unei așezări neolitice, probabil din neoliticul mijlociu ?

k₂ - Tot în această zonă a fost deranjată și o așezare din epoca prefeudală (sec.VI-VII) și din feudalismul timpuriu (sec.VIII-X ?; Iercosan, 1992-93, 81; respectiv Lazin, Hep, 1990, 82/24b).

l - Lângă "cartierul țiganilor" - o dună nivelată în urma exploatării nisipului, a avut inițial în partea sudică o mică așezare din epoca bronzului timpuriu, cu fragmente ceramice rudimentare, ornamentate cu scrijelituri adânci, în maniera ceramicii Nyírség?

m₁ - Curtea grajdurilor (ferma de vaci) lângă grajdurile fostului C.A.P., la 2 aprilie 1982, un grup de țărani, conduși de Horila Augustin, au săpat fundația pentru fixarea unui gater de cherestea. La adâncimea de 0,35-0,40 m au găsit un mormânt de incinerare în urnă acoperită cu fragmente ceramice, datat din Ha.D. (Németi, 1984, 137, fig. 6/17).

m₂ - Într-o groapă având în profil, lungimea de 1,55 m și adâncimea de 1,20 m au fost găsite fragmente ceramice de culoare roșiatică, ornamentate cu proeminențe aplatizate și cu o vopsea bituminoasă de culoare neagră (Németi, 1986-87, 19, fig.14/6,7 - neoliticul mijlociu - grupul Pișcolt - faza târzie.

n - La cca. 250 m de la punctul Ciumești-Bostănărie - C.II (Tökös) imediat după hotarul Ciumeștiului începe o dună de nisip care se întinde pe malul unui canal recent săpat (1992) până sub comuna Sanislău, ultima stradă spre nisipuri (Homoksor). Această dună a fost folosită pentru pășunat și numai în ultimul timp (după 1980) a fost desțelenită și folosită ca teren agricol. Din arătură au fost culese fragmente ceramice aparținând mai multor situri arheologice:

n₁ - Pe o ridicătură, unde începe hotarul Sanislăului, au fost adunate fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu aparținând probabil unei așezări cu ceramică șnurată?

n₂ - Pe o altă zonă mai ridicată apar fragmente ceramice cu scrijelituri adânci specifice bronzului timpuriu - grupul Sanislău.

n₃ - Parțial suprapusă așezării din epoca bronzului timpuriu se întinde alta din Hallstatt-ul timpuriu, cultura Gáva.

n₄ - În zona unde canalul cotește spre nisipurile de sub satul Sanislău au fost adunate fragmente ceramice de culoare cenușie-zgrunțuroase încadrate cronologic în sec. IV-V p.Chr.

n₅ - Fragmente ceramice de culoare cenușie, ornamentate cu linii paralele sau în val din sec. VIII-X - feudalismul timpuriu.

Din hotarul comunei Sanislău provin numeroase descoperiri arheologice fără precizarea locului de proveniență:

- în 1925 (10 nov.) Hrébik Elemér a donat un fragment de oală (korsó töredék) la Baia Mare (nr. inv. 202) lucrat la roată rapidă, pasta cenușie-închis, conține mult nisip, aspră la pipăit (făcea parte, inițial, din colecția lui Schmog Antal - geolog, aparține probabil feudalismului timpuriu.

- Un fragment dintr-un vas de tip pahar cu patru proeminențe "cioc de pasăre" descoperit la "nisipuri", curtea grajdurilor C.A.P. În colecția școlii elementare se află încă un fragment ornamentat cu "cioc de pasăre" de la "nisipuri"? În această zonă probabil este o mică așezare din eneoliticul timpuriu - cultura Tiszapolgár?

- În colecția școlii sunt câteva fragmente ceramice neolitice cu pleavă în pastă și un nucleu frumos din obsidiană, probabil aparțin unei așezări din neoliticul timpuriu - cultura Criș (?)
- Fragmente de topoare de piatră șlefuite și perforate, o ceașcă de tip Baden și alte fragmente care probabil provin de la Sanislău II.
- Numeroase fragmente tipice pentru grupul Sanislău, aparțin așezării de la Nispărie – (Homokosdomb). Deosebit de interesant este un fragment de la un vas de tip “cană de bere” (partea inferioară) ornamentat cu striuri și brâu vertical alveolat, aparținând grupului Sanislău.
- Mai multe fragmente de vase de culoare neagră în exterior și cărămizie în interior și o fusaiolă, mai mult ca sigur, provin de la Sanislău IV (așezare Gáva).
- În colecția menționată mai sunt: un fragment de vas celtic; un prăsnel din epoca migrației: fragment de culoare cenușie cu pastă aspră, ornamentată cu linii în val - epoca feudalismului timpuriu (Șc. Sanislău, inv. 1-24).
- Două fragmente dintr-un cuțit curb din piatră lucrat prin tehnica cioplirii, foarte fin, M.C. inv. 9421-22
- O teslă de piatră șlefuită și un topor ciocan din piatră șlefuită, perforată, descoperite probabil în via localității.
- Un vas fragmentar (reconstituit în desen) a fost adus de la Sanislău în M.C. de Horilla Francisc - poate din epoca migrației?
- Două celturi cu plisc în M.C. (Bader, 1978, 127/75, pl. XC/21-22).
- Un celt a fost recent publicat de T. Bader, care indică ca loc de păstrare - colecția școlii, dar azi nu mai există în această colecție (Bader, 1996, 273/17. Piesa a fost descoperită incidental la 14 mai 1981 în grădina locuitorului Seiche Leontin).
- La “cartierul țiganilor”, în grădina lui G. Kanalas a fost descoperit un vas mare, probabil din epoca bronzului (s-a spart și nu s-a recuperat).
- Din hotarul localității provine un denar (1961) Vespasian (Lazin, 1969, 113; Sășianu, 1980, 152).
- În colecția “Kovács” de la Baia Mare sunt menționate fragmente dintr-un vas mare de tip Gáva, M. Baia Mare, inv. 12.996.
- În colecția “Kovács” Satu Mare (1977) apar multe descoperiri de la Sanislău, dar ele sunt codificate și notate cu cifre romane (I-VI), fără posibilitatea întotdeauna de a le identifica pe teren, sau a le determina pe baza registrului de inventar:
 - S.I. - relativ multe fragmente litice (obsidiană) indică prezența unei așezări din epoca neolitică, inv. 31.073; 30.860-30.861.
 - S.II-III - sunt adunate fragmente ceramice specifice culturii Baden și multe materiale din epoca bronzului timpuriu, inv. 31.176; 31.191; 31.244.
 - S.III - fragmente ceramice din epoca hallstattiană, cultura Gáva, inv. 31.236; 31.237; 30.868.
 - S.I, II, III - fragmente ceramice și o cută din epoca Latène, inv. 30.512; 31.281.
 - S.I, II - fragmente ceramice de culoare cenușie modelate cu roata, dar și cu mâna, din epoca romană imperială, inv. 31.333.
 - S.I, II, III - fragmente ceramice din epoca migrației, sec. V-VII, inv. 31.359.
 - S.II-III - fragmente ceramice din epoca feudalismului timpuriu, sec. VIII-IX, inv. 31.372.
 - S.II, III - fragmente ceramice din epoca arpadiană, sec. XI-XIII, inv. 31.424.
 - S.IV - fragmente ceramice de culoare cenușie și cărămizie, modelate cu roata olarului, din epoca romană imperială, sec. II-IV p. Chr, inv. 31.346.
 - S.V - Tököstöl délre (la sud de Bostănărie) apar des materiale litice, fragmente de lame și așchii de obsidiană: inv. 30.983-30.994; un topor de piatră, inv. 30.502; fragmente ceramice, inv. 31.280 - pot aparține unei așezări neolitice (?); fragmente de tip Baden, inv. 31.109; fragmente ceramice din epoca bronzului, inv. 31.204; roată de căruță, inv. 30.982.
 - Sanislău -“Grădinărie” - fragmente ceramice și obiecte litice, inv. 30.996.
 - S.VI - model de căruță din lut, fragmentar, inv. 31.334; fragmente ceramice hallstattiene, inv. 31.250; Tököstöl délre (la sud de Bostănărie) fragmente ceramice și cești întregi sau întregibile (inv. 31.251; 31.258; 31.259 - probabil o așezare din epoca bronzului; fragmente ceramice din sec. VIII-X, inv. 31.398; 31.411).
- Sanislău - vas menționat de J. Emödi - tot din colecția Kovács (Emödi, 1980, fig. 1/2).
- Numele localității apare în documentele medievale în anul 1338 - Zanyzlo (Maksai, 1940, 210/333).

36. Ciumești (Csomaköz), jud. Satu Mare (fig. 23/25).

Satul se află la marginea Câmpiei Careiului, mai bine zis pe terasa pârâului Berea, care marchează marginea Nirului, o albie lată, mlăștinoasă, cu multe grinduri, insule de nisip.

După anul 1960, în hotarul satelor Sanislău, Ciumești-Berea, Foieni, Vișoarea, Horea, agricultura a devenit mecanizată, iar plugul tras de tractor, este știut că pătrunde în sol până la 0,30-0,40 m, mai ales în zona nisipoasă. În acest fel, au fost bulversate serios depunerile arheologice din antichitate. Preotul Kóvacs Gy. a vizitat în mod regulat punctele de hotar cu vestigii arheologice și a adunat tot materialul găsit la arătură, iar de la caz la caz, a executat și mici săpături de salvare, în special la "nisipării" și la "lutării" din zonele menționate. Din păcate, însemnările referitoare la materialul adunat și la micile "săpături" se rezumă doar la indicarea locului de descoperire și la încadrarea cronologică și culturală a materialului achiziționat excluzând contextul de descoperire al lor. La această situație se adaugă și modul cum a fost inventariat acest material: n-a fost marcat, iar nr. de inventar a fost trecut pe pachet, ambalajul a putrezit, numerele de inventar s-au șters din cauza umezelii iar, ulterior, custozii de la Muzeul Județean Satu Mare au și umblat la aceste pachete, căutându-și materialul ce îi interesa; apoi, au fost scoase din pachete unele obiecte pentru expoziția de bază-obiectele nu au fost marcate sau nu au fost trecute pe ele nr. de inventar, așadar foarte multe materiale litice și fragmente ceramice azi sunt amestecate, pierzând foarte mult din valoarea lor documentară. Identificarea pe teren a punctelor menționate de colecționar, a necesitat o muncă de teren de peste un deceniu fiindcă azi, pe arătură nu mai apare dispersarea naturală a urmelor de locuire (locuințe, gropi, extinderea așezărilor și diferitelor situri). Multe vase intacte și obiecte de metal în mod sigur provin din morminte, la care însă lipsește totalmente descrierea contextului de descoperire, de aceea cu greutate se pot reconstitui. Munca noastră a fost îngreunată și prin faptul că, de la anumite puncte de hotar indicate, provin materiale din epoci și perioade diferite, foarte variate cronologic și cultural. Azi, cu toate greutatea înșirate mai sus, aproape 85-90% din siturile menționate de Gy. Kovács au fost identificate pe teren. Va urma, verificarea unor situri prin mici sondaje arheologice și apoi se va trece la valorificarea științifică a colecțiilor (toate cele trei împreună).

C.I. Moara sau ferma-fosta "Grajduri C.A.P Malomháta. Reprezintă capătul unui șir de dune, care face joncțiune cu mlaștina alimentată de pârâul Berea, azi canalizat și trece prin satul Ciumești, atingând capătul satului Berea, lângă podul peste canal. Unul dintre obiectivele arheologice cărui i s-a dat o deosebită atenție, a fost cimitirul celtic aflat pe această dună (Săpătura arheologică condusă de Vl. Zirra, I. Németi).

Ia - Săpăturile arheologice sistematice au fost începute în anul 1962 și au fost terminate în 1965, conduse de Vl. Zirra, iar subsemnatul a participat la aceste lucrări din anul 1964. La cercetarea necropolei celtice a participat în anul 1962 și M. Rusu. Numărul mormintelor celtice aflate în cimitirul de la C. I. este de 35. Mormântul nr. 28 a fost salvat în iarna anului 1964 de subsemnatul. Un număr de 21 de piese provenite, în mod sigur, din morminte distruse de exploatarea nisipului, au fost salvate de preotul Kovács Gyula, între anii 1960-1963; ele se aflau în colecția de la Baia Mare (Zirra, 1967, 4, 52-54; Crișan, 1971, 55-92). Lucrând la nivelarea unei zone a dunei, în ziua de 10 august 1961, într-o groapă circulară, țărani au descoperit incidental, resturile unui coif de fier și ale păsării din bronz, ce îl împodobeau, două cnemide din bronz, un vârf de lance din fier și o cămașă de zală tot din fier, împăturită, de care era fixată o aplică de bronz ornamentată în stilul Latène (Rusu, Bandula, 1970, 3, fig. 1; pl. I-XIV; Rusu, 1971, 267-300). În 1973, T. Bader a reușit să recupereze restul mormântului princiar, care a clarificat că cele publicate anterior și considerate ca aparținând unui mormânt cenotaf, nu au un suport documentar și de fapt au aparținut unui mormânt de incinerare în groapă (Németi, 1975, 23-245). În colecția "Kovács" de la Muzeul Satu Mare sunt câteva piese celtice, care în mod sigur provin din morminte distruse de la această necropolă (Németi, 1996, 61-64, fig. 1/3, 4, 6, 7; 2/1-6; fig. 3/1-3). În anul 1995 (M.C. nr. inv. 8329) a fost achiziționată de la locul necropolei lama unei spade celtice (Németi, 1997, 1114, fig. 1/1,1a).

Ia₂ - Pe teritoriul necropolei celtice au fost descoperite și morminte de incinerare în urnă din epoca bronzului timpuriu: M. 24, 26, 27, 30. Unele (M. 26-27) au fost publicate mai de mult (Kacsó, Ordentlich, 1970, fig. 3/5, 7; 4/5-6), iar M. 30 mai recent (Németi, 1996, 30, 9/4, 7). Mormântul nr. 24 nu apare nici între descoperirile celtice (Zirra, 1967, 7) și nici între mormintele datate în epoca bronzului. Nu se cunoaște nimic în legătură cu acest complex funerar (?)

Ia₃ - Atât mormintele din epoca bronzului cât și cele celtice stratigrafic străpung sau sunt săpate în depunerile culturii Baden, materiale salvate și observate de către subsemnatul (Roman, Németi, 1978, 15) -

aici punctul grajdurile C.A.P. apare la C. III, fiindcă autorii s-au orientat după schița întocmită de Alex. Păunescu, dar la Zirra și la schița făcută de E. Kovács de la Baia Mare, după indicațiile preotului Gy. Kovács, locul cimitirului celtic este notat cu C.I.). Noi, în continuare, vom lucra pe baza crochiului întocmit în 1961 (Németi, 1997, 66, fig.5).

Ia₄ - Din zona necropolei celtice a fost salvat un vas mare de provizie de către Gy. Kovács. Descoperirea se leagă de orizontul mormintelor din epoca bronzului timpuriu. Deși în curtea fermei am urmărit lucrările edilitare și din ultimii ani așezarea din această perioadă nu a apărut (Németi, 1996, 30, fig. 11/1).

Ia₅ - Pe această dună inițial era "Via veche" a Ciumeștiului, de aceea straturile superioare cu depunerile din sec. III-IV și V-VI p.Chr. au fost totalmente bulversate, Totuși, am reușit să salvăm câteva complexe, mai puțin deranjate și relativ multe fragmente ceramice răscolite. În special, au fost observate multe fragmente ceramice sub lipitura frânturilor de vatră păstrate, folosite ca izolație sau pentru reținerea căldurii. Menționăm un vas roșiatic de tip bol, probabil provincial roman (de fapt, acest complex a tăiat un mormânt celtic). "Vârful de lance" lucrat din bronz este considerat de autorul publicației ca o limbă de curea în formă de sulică. Piesa, însă, nu are cârlig pentru a se atașa de veriga din celălalt capăt al curelei (Zirra, 1967, 45, fig. 24/ M. 25; fig. 35/M. IV). De fapt, ambele complexe au fost săpate într-o groapă mare aparținând culturii Baden (Stanciu, 1985-86, 553-558, fig. I-X). Ceramica modelată cu roata și câteva fragmente modelate cu mâna sunt din epoca romană imperială din *barbaricum*. Alte fragmente ceramice din sec. V-VI (Stanciu, 1997, 182-183, pl. IV/1c, d).

C.II₂ - Pășuna (Legelö). Săpăturile de la acest punct au cuprins o suprafață de 30 m². După semnalarea sitului de către Kovács Gy., materialul litic folosit pentru prelucrarea uneltelor a fost obsidiană de culoare cenușie sau deschisă (40%) silex de diferite nuanțe (55%) și, în mică măsură, alte roci (5%). Păunescu (1964, 325, fig. 3) a datat așezarea în epipaleolitic cu elemente tardenoasiene.

IIB - Bostănărie (Tökös) este un grind imens dintr-o zonă mlăștinoasă a pârâului Berea, o insulă de nisip, cu o locuire intensă din antichitate și din epoca feudalismului timpuriu. Se află la o distanță de 500 m de C. I.

IIB₁ - obiectivul principal al cercetărilor arheologice a fost dezvelirea așezării celtice contemporane cu necropola, situată la cca 600m VSV de necropolă. Între anii 1962-65, la aceste lucrări au participat: Vl. Zirra, M. Rusu, I. H. Crișan, M. Zdroba și subsemnatul. Au fost dezvelite, în total, opt locuințe celtice, precum și alte complexe din epoca Latène (gropi de provizii, gropi menajere: Zirra, 1980, 39-83; Crișan, 1966, 22-44; Col, 1977, inv. 31.278).

IIB₂ - În cursul săpăturilor au fost descoperite fragmente ceramice și obiecte litice, în general în poziție secundară, databile în neoliticul dezvoltat (Grupul Pișcolt, faza evoluată). Zirra (1967, nota 2) le încadrează cultural (cult. Tisa) greșit. Vezi: col. Kovács, Satu Mare, 1977, inv. 31.145 (Tyukháztól délre-sud de ferma avicola (care azi nu mai există) din zonă spre mlaștina-malului; inv. 31.155-ceramică pictată de culoare roșiatică și neagră-faza târzie a grupului numit Pișcolt; col. 1977, inv. 30.792-materialul litic; inv. 30.877-30-883-materialul litic; Kovács, Baia Mare, 1961, inv. 12.134-obsidiană (aschii) și silex; col. 1961, inv. 12.100-material litic?; topor din piatră, inv. 12.421; fragmente ceramice, inv. 12.511-12.528.

IIB₃ - fragmente ceramice și unele materiale litice aparținând culturii Baden (materiale din săpăturile 1962-1965, Zirra, 1967, nota nr.2); col. 1961, inv. 12.311-12.326; col. 1977, inv. 31.177 (Tyukház).

IIB₄ - fragmente ceramice foarte specifice pentru cultura Makó decorate în interior/strachină (Roman, Németi, 1986, 210); col. 1961, inv. 12.356-12.362 (Kacsó, 1998, 426-427, fig. 1/1-4).

IIB₅ - necropolă de incinerare în urnă din epoca bronzului timpuriu. În total au fost descoperite 25 de norminte (Kacsó, Ordentlich, 1970, 49-63; Németi, 1996, 30, fig. 9/6:10/1; col. 1977, inv. 31.235; 31.214:31.227 - fragmente ceramice din diferite forme de vase recipiente întregibile; 31.255-31.256, oase umane calcinate din mai multe morminte distruse, recuperate de Gy. Kovács; un model de casă, inv. 31.229-cultura Nyírség Nir după Bader, 1978, pl. VII/6; un fragment de cană de tip Sanislău). Modelul de casă, probabil, se leagă mai mult de grupul Sanislău: col. 1961, inv. 12.327-12.355: 12.421-12.422.

IIB₆ - câteva fragmente ceramice de culoare cenușie din sec. II-IV, epoca romană imperială (colecția Kovács, Satu Mare, 1977).

IIB₇ - puține fragmente ceramice din epoca migrației, sec. V-VI (col. 1977).

IIB₈ - câteva fragmente ceramice din sec. XI-XIII-epoca feudalismului timpuriu (col. 1977).

IIB₉ - mormântul nr. 3 (1964-cultura Otomani; M. 6-grupul Pișcolt-Cehăluț-Hajdúbagos (Németi, 1996, 30, fig. 1/1; 5/1).

C. III= La Silozuri=Fântâna Pășunii (Legelő kút-Silögödörök) este o zonă nisipoasă plată, întinsă. Azi, această parte de hotar este din nou folosită ca pășune, pe care au fost executate în anii 1960 gropi de silozuri ale căror urme au fost identificate încă pe teren. În urma executării acestor lucrări și prin desțelenirea pășunii inițiale, a fost descoperit incidental un bogat material arheologic din diferite perioade ale antichității:

IIIa₁ - în urma desțelenirii a fost deranjată o vastă așezare neolitică, probabil cu două nivele de locuire, fapt constatat pe baza col. 1977, inv. 30.544-30.561; 30.793-30.803; 30.530-30.553 - material litic și 31.141-31.146 - fragmente ceramice; 30.463-30.468 - topoare de piatră. Tot aici a fost descoperit un fragment dintr-un vas tip biberon (inv. 31.297), o figurină zoomorfă (inv. 31.141), un alt vas miniatural în formă de pâlnie (inv. 31.146), tot lotul ceramic, precum și un alt vas tip biberon. Au fost publicate mai de mult, iar vasul biberon era considerat eneolitic (Iercoșan, 1981-82, 35-37; Németi, 1997, 64-65, fig. 3/1-3; fig. 4/1-3). Așezarea se încadrează în grupul Pișcolt, faza mijlocie, cu multă ceramică pictată, dar este prezentă și ceramică liniară, specifică fazei mai vechi a grupului sus-menționat.

IIIa₂ - din zona gropilor de silozuri provin mai multe vase descoperite incidental, care fac parte din morminte de înhumare în poziție chirchită, datate din eneoliticul dezvoltat, cultura Bodroghkeresztúr (Kacsó, 1969, 49-54) dar cu evidente reminiscențe din faza anterioară a eneoliticului, cultura Tiszapolgár (Németi, 1997, 64).

IIIa₃ - de aici se mai cunosc și câteva fragmente ceramice din cultura Baden, col.1977, inv. 31.166; 31.167; 31.219-31.245; 31.289, dar mai ales piese din epoca bronzului și fragmente ceramice din grupul Sanislău.

IIIa₄ - câteva fragmente ceramice, adunate ulterior din această zonă a silozurilor, ne arată că depozitul de tipare pentru turnat obiecte de bronz, se leagă de o așezare datată din epoca bronzului târziu sau Ha.A. De fapt, după relatările lui Gy. Kovács, tiparele au fost găsite în colțul unei locuințe-poate atelier: 15 valve de tipare (Rusu, 1963, 207/20; Petrescu Dîmbovița, 1977, 90. pl. 133).

-Tot în această zonă a fost descoperit un vârf de suliță (?) în formă de frunză, care se leagă de orizontul așezării contemporane cu depozitul de tipare pentru turnat piese de bronz (Ha. A₁). Bader, 1978, 123, pl. LXIV/1-21). Mai este menționat și un celt de bronz cu proveniența de la Fântâna pășunii (*Ibidem*, 123; Inv. 30.523: 30; 526-col. 1977).

C. IV, a-b - Via veche din Ciumești (Csomaközi régi=ószölök) se află pe aceeași dună de nisip cu C. II, care se întindea spre Berea, pe malul stâng al pârâului. Acest punct apare și pe schița publicată de către Alex. Păunescu, care menționează două puncte distincte, notate cu literele "a" și "b". Azi, această dună, este nivelată în bună parte de S.M.A. Apoi, între două loturi de vie, se afla o nisipărie, iar în continuare spre satul Berea, se găsesc clădirile fermei de vaci de la acest sat.

a - fragmente ceramice ornamentate cu striuri adânci-probabil din epoca bronzului timpuriu, col. 1977. Inv. 31.241; alte fragmente ceramice din epoca bronzului, clasic, inv. 31.241.

b - materialul litic adunat în abundență denotă prezența unei așezări neolitice, col. 1961, inv. 877-11.878; col. 1977 inv. 30.845-30.845 (vârf de săgeată din obsidiană).

C. V - Via nouă din Ciumești (Csomaközi új szölő) sau Lezelő sarok (Colțul Pășunii).

În capătul sudic al viilor au fost adunate fragmente ceramice de culoare cenușie și cărămizie decorate cu scrijelituri adânci. Apar și fragmente din categoria fină, fără ornamente. Datarea este din epoca bronzului timpuriu.

Vb - "sub Vii (Szölő alatt) printre alte materiale litice sunt amintite și două vârfuri de săgeți cioplite din obsidiană, col. 1961, inv. 11.879-11.880, 11.995.

C. VI - Nagylapos (o dună de nisip plat, alungită cu o suprafață considerabilă era folosită pentru pășunat (Pășuna Mare-Nagy legelő), iar mai târziu a fost desțelenită (zona mai înaltă) și cuprinsă în cultura mare. În acest fel, au fost culese de aici relativ multe materiale arheologice:

Vla - în col. 1977 apar puține fragmente ceramice cu motive specifice culturii Bodroghkeresztúr (lotul cu nr. inv. 31.197).

Vlb - în același lot de material apar mai multe fragmente ceramice din categoria fină, decorate cu triunghiuri incizate (cat. 3), precum și altele din pastă grosieră, ornamentate cu striuri (cat. 2b) și creștături pe buza vasului, brăuri alveolate (inv. 31.197) - grupul Sanislău.

Vlc - în partea estică a dunei se află o așezare din epoca bronzului mijlociu cu fragmente ceramice ornamentate cu motive incizate, fâșii de linii, ogive, inv. 31.203.

VI d - tot din această zonă au fost adunate și fragmente ceramice specifice epocii bronzului târziu de tip Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos) inv. 31.211.

VI e - ceramica neagră lucioasă canelată indică și prezența unor complexe gavoide (inv. 31.291).

VI f - foarte rar, dar apar și fragmente ceramice de tip Latène-celtice, inv. 31.291.

VI g - atât în colecția "Kovács" cât și prin cercetări de teren au fost găsite fragmente ceramice din epoca migrației, sec. V-VII, ceramică de tip gepidic (?), inv. 31.369-31.370 (Stanciu, 1997, 183).

VI h - în apropierea unei fântâni capătul estic al "Nagylapos" apare o mică așezare (o bună parte a zonei este și azi folosită ca pășune) din epoca feudalismului timpuriu, inv. 31.396. (sec. XI-XIII).

C.VII - Lutărie din Ciumești sau Cărămidărie (Csomaközi vályogvető). Punctul se află la capătul satului spre Marna, mai precis spre Valea Sânpaul-Szent Pál patak, în partea dreaptă a drumului de câmp. Azi nu mai există, zona este nivelată și redată agriculturii.

VII a - fragmente ceramice din eneolitic dezvoltat sau eventual din perioada de trecere spre epoca bronzului, col. 1977. Inv. 31.157-un vas întreg (Németi, 1977, 64, fig. 1/10).

VII b - fragmente ceramice, urme de așezare din epoca Latène-celtice, material adunat în urma unei cercetări de teren din anul 1964-păstrat în Muzeul din Baia Mare.

C.VIII - Podul Sân Paul (Szent Pál patak hídjá) - se referea la malul stâng al pâraului Sân Paul, la partea dreaptă a drumului de câmp, între Ciumești și satul Marna.

VIII a - O linie electrică între Foieni și Ciumești, care se ramifică și spre satul Marna, trece peste drumul de câmp Ciumești-Marna, iar un șanț adânc a tăiat malul pâraului, paralel cu acest drum. Cu ocazia acestor lucrări, la al treilea stâlp electric, a fost găsit un mormânt de înhumăție celtic cu un bogat inventar funerar, care datează mormântul în LT. B2 - (col. 1961, inv. 3348-3352:3372 cu mențiunea că aparțin hotarului comunei Foieni). VI. Zirra menționează la fel un cimitir celtic de la Foieni "La silozuri", care este mereu amintit în literatura de specialitate (Zirra, 1967, 3, nota 2 - punctul nr. XII). Partea hotarului în care se afla mormântul sus menționat aparține și azi Ciumeștiului, deci a fost greșit localizat în hotarul comunei Foieni.

Pe baza cercetărilor noastre din anul 1966-67, la punctul numit "La Silozuri-Foieni" nu sunt descoperiri celtice (cimitir) ci a fost deranjată o necropolă din sec. XI-XIII.

VIII b - În profilul șanțului menționat, precum și în arătura situată în apropierea drumului Ciumești-Marna, a fost identificată o așezare din epoca bronzului târziu sau Halstatt timpuriu. S-a recuperat un fragment mare dintr-un castron de culoare cenușie-negricios.

Pe malul drept se află așezarea, probabil, contemporană cimitirului celtic, dar de această dată deja în hotarul satului Foieni. De aici provine, probabil, localizarea greșită a mormântului de către Kovács Gy.

C.IX - Vatra satului Ciumești (Csomaköz faluhely) - menționăm acele descoperiri, care sunt localizate pe raza intravilană a satului sau sunt menționate că provin din hotarul satului, fără alte precizări:

IX a - în grădina fostului sediu al C.A.P.-ului (menționat C.VII) cu ocazia unor construcții edilitare au fost descoperite fragmente ceramice de culoare neagră, ornamentate cu caneluri verticale, de caracter gavid (Németi, 1981-1982, 5/49).

IX b - în luna aprilie 1978 în ograda parohiei romano-catolice, cu ocazia unei construcții edilitare (pivniță) la adâncimea de cca. 1 m, a fost găsită o căniță intactă cu toarta supraînălțată din epoca bronzului, M.J. Satu Mare, f. inv.

IX c - fără alte precizări este menționat un vas piriform cu picior gol în interior, perforat, gâtul înalt, ușor evazat, decorat cu proeminente "cioc" dispuse pe umărul vasului, perforate (r= 30 cm), Muzeul de Istorie al României, inv. 69.642 (I. Miclea, R. Florescu, 1980, nr. 235/p. 89 - cu mențiunea bibliografică: Kacsó, 1961, dar în acest capitol nu apare vasul amintit).

IX d - Cimitirul Catolic (Katólikus temető) - incidental a fost descoperit un vas tipic Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos), M.J. Baia Mare, f. inv. (Kacsó, 1997, 88, fig. XII/1).

În toate trei colecțiile "Kovács" sunt menționate materiale cu proveniența de la Ciumești, fără alte precizări privind punctul de hotar al satului. Ele vor face obiectul unui studiu consacrat acestor colecții.

37. Berea (Bere), jud. Satu Mare (fig. 24/25).

Satul se întinde în continuarea Ciumești-ului spre comuna Foieni. La capătul satului curge pâraul Folyás (p. Berea), iar hotarul se extinde atât pe Câmpia Careiului cât și la liziera Nirului. Această zonă este extrem de bogată în vestigii arheologice, în special, ambele maluri ale pâraului mai sus menționat:

B.I. (Berea I, în continuare cu B.) - Stavila Mică (Kisrengátja) reprezintă o zonă plată, intercalată între mai multe dune de nisip cu o deschidere spre o zonă joasă, mlăștinoasă.

Ia - aici, Al Păunescu a efectuat un mic sondaj de verificare cu o suprafață totală de 76 m² (Păunescu, 1964, 322). În iarna anului 1965 (ajunul de Crăciun) la punctul Id - Al. Păunescu și I. Németi au efectuat un mic sondaj de control, pe o suprafață de 10 m² (material litic și fragmente ceramice foarte sfărâmițate, ne semnificative, neolitice?)

I a, b, c, d - din aceste puncte semnalate de Kovács Gy., provine un material arheologic relativ bogat compus din obiecte litice, col.1977, inv. 30.594-30.655; 31.084-31.107; 31.107; 31.284 precum și fragmente ceramice ornamentate cu motive liniare 31.153 și cu motive specifice culturii Criș (poate numai remișcențe): col.1961, inv. 8905-8993; 8967; 8989; 8860; 8968; 8966 - un bogat material ceramic ornamentat cu decor liniar și cu pictură bituminoasă. Din acest punct de hotar, prin cercetările de teren efectuate în ultimii ani, au fost adunate fragmente ceramice specifice grupului Pișcolt, faza I, cea mai timpurie. Nu au fost însă identificate materiale ceramice care ar indica prezența curată a a fazei târzii a culturii Criș, deși acest fapt nu se exclude aprioric (col. 1977, inv. 31.153).

- printre materialele adunate, în ambele colecții apar fragmente ceramice specifice culturii Tiszapolgár, col.1961, inv. 8906; col.1967, inv. 857-M.C. Cercetările ulterioare de teren nu au confirmat însă existența vreunei locuiri eneolitice în acest punct. În punctul imediat vecin B.III apare în schimb un bogat material din eneoliticul dezvoltat; poate de aici provine acest material amestecat.

- tot din acest punct este adunat un lot de material ceramic specific epocii Latène celtic, col. 1961, inv. 7655. Fragmente ceramice celtice au fost identificate pe teren și prin cercetările noastre ulterioare, în apropierea punctului vecin B.III. Mai sunt prezente și fragmente de tip Baden, inv. 12.066-12121 (1961) și de bronz timpuriu, inv. 12122-12133 (Roman, Németi, 1978, 17, pl. 17, 18, 19/1-3, 5-6).

B.II - Miriștea lui Csányi (Csányi sűrűje) face parte din duna de nisip zburător care se întinde pe malul stâng al pârâului Berea (Folyás) între satele Berea și Foieni. Pe această dună se află și punctul de hotar numit Viile Berei (Berei szölő), de care punctul B.II se desparte numai printr-un drum de câmp.

IIa - cu ocazia muncilor agricole, în primăvara anului 1965, au fost găsite câteva obiecte arheologice împreună cu fragmente ceramice și oase umane calcinate (un inel de tâmplă și două vârfuri de săgeți din obsidiană: Németi, 1969, 60, pl. XVI/3-5). Cu ocazia unei periegeze, în anul 1970, a fost identificată o necropolă de incinerare în urnă, fiind observate chiar locurile unor morminte distruse: oase calcinate împreună cu fragmente ceramice, provenite din urne sau din vase adiacente, o fusaiolă și un ac din bronz (Németi, 1996, 29, fig. 9/1-2).

IIb - din această zonă au fost adunate materiale litice (foarte multe deșeuri de obsidiană): col.1961, inv. 7733-7734; 7767; o fusaiolă-8274; alte fragmente din prâsnele - 8276-8277; col.1977, inv. 30.817-30.834 - material litic, fragmente ceramice eneolitice - 8278-8295 care probabil aparțin unei așezări din neoliticul final sau din eneolitic?

IIc - tot din zona acestui punct de hotar sunt culese fragmente ceramice din epoca bronzului, materiale prefeudale și feudale, col.1961, inv. 8296-8316.

B.III - Colina Cocoșată (Pupos hegy). Se prezintă pe teren ca o dună de nisip mamelonată, care flanchează punctul B.I.

IIIa - fragmente ceramice probabil din cultura Bodrogkeresztúr, col.1977, inv. 31.162 și materiale litice, inv. 30.936-30.942.

IIIb - fragmente ceramice din cultura Nyírség, inv. 31.161-31.162: trei vârfuri de săgeți din obsidiană.

IIIc - fragmente ceramice lucrate cu roata olarului, de culoare cenușie sau brună, fragmente ceramice de tip situlă cu grafit în pastă - celtice și un vârf de săgeată din bronz cu trei muchii, de tradiție hallstattiană (identică cu cele aflate în locuința celtică de la C.II, inv. 30.914).

IIId - fusaiolă, mărgelă din sticlă, probabil din epoca feudală?, inv. 30.915-30.916.

În col.1961 sunt menționate fragmente ceramice din epoca neolitică, epoca bronzului și din epoca prefeudală, inv. 8315-8333.

B.IV - Stavila Mare (Nagy rengátja) - se întinde dincolo de punctul B.III spre drumul de țară numit Drumul Debreșinului (Debrecen-iut) - o zonă plată de interdună.

IVa - fragmente ceramice neolitice ornamentate (pictate), col.1977, inv. 31.164; materiale litice inv. 30.953-30.965; 31.118; inv. 8334/col. 1961 - probabil aparțin unei așezări neolitice.

IVb - câteva fragmente ceramice eneolitice - Bodrogkeresztúr?

B.V. - Colina Libuc (Libuc-hegy) este o dună de nisip care se întinde spre satul Foieni, acoperită cu nisip zburător atât de gros că nivelul antic și depunerile culturale apar numai în cazuri cu totul deosebite (arături adânci sau lucrări edilitare).

Anislău Va - fragmente ceramice și materiale litice (lame de obsidiană, ceramică rudimentară cu pereții groși) probabil din neoliticul timpuriu - cultura Criș? în col. 1961 - Baia Mare.

Vb - fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu, col. 1977, inv. 31.220 așezare aparținând grupului Sanislău?

B.VI. - Csányi sűrűje-északi vége - capătul nordic al punctului B.II sau Pășunea Foieniului (Fényi legelő): o dună de nisip plată, folosită și azi pentru pășunat, atât de cei din satul Berea cât și de cei din satul Foieni. Materialul colectat din această zonă se află numai în colecția "Kovács". Terenul fiind acoperit, prin cercetări de teren nu am putut identifica obiectivele menționate de Gy. Kovács.

VIa - fragmente ceramice neolitice atipice, găsite cu ocazia cercetărilor de teren de care se leagă probabil și obiectele litice adunate de Gy. Kovács, col. 1977, inv. 31.132.

VIb - potrivit însemnărilor lui Gy. Kovács, artefactele aparținând culturii Makó au fost găsite în apropierea fântânii din pășune (Foieni), într-o groapă cu diametrul de 80 cm, la adâncimea de 30 cm: o urnă fragmentară ce conținea oase umane calcinate, mai multe fragmente ceramice, care probabil au acoperit urma cinerară și oase de animale- (ofrandă alimentară?) (Németi, 1996, 31; Kacsó, 1998, 428, fig. 3/5-8: col. 1961 - Baia Mare, inv. 12.997-13.000).

VIc - fragmente ceramice de culoare cenușie, ornamentate cu linii paralele, din sec. XI-XIII, epoca arpadiană (urmele unui sat din feudalismul timpuriu).

B.VIIa - Râțul Țiganului (Cigány-rét). La capătul B.II spre Foieni, într-o zonă mlăștinoasă, băltoasă (înaintea canalizării). Au fost culese numeroase materiale litice (lame, nuclee, gratoare) lucrate din obsidiană și din silex precum și multe fragmente ceramice din neoliticul timpuriu (cultura Criș) sau mai degrabă de la începutul neoliticului mijlociu, (inv. 30.943-30.952; 31.119; 31.163; Satu Mare, 1977, 8406-8434; Baia Mare, 1961). În lotul notat cu nr. inv. 31.163 sunt fragmente ceramice din eneoliticul dezvoltat - cultura Bodrogkeresztúr.

VIIb - sporadic au fost adunate și fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu (cultura Nyírség?), inv. 31.234.

VIIc - tot din această zonă sunt menționate și două fragmente ceramice lucrate la roata olarului (celtic?) din epona Latène, inv. 31.290 (Satu Mare, 1977).

B.VIII. - Între movile (Hegyköz) este o zonă de interdune; punctul de hotar se află la dreapta fostului drum de țară care se ducea spre Debrecen (Debreceni-út).

VIIIa - din arătură au fost adunate mai multe topoare de piatră șlefuită și fragmente ceramice neolitice, inv. 8435-8452 (Baia Mare, 1961).

B.IXa - Togul lui Sultész (Sultész-tag) se întinde pe malul drept al pârâului Berea (Băltoasa), pe o dună de nisip care formează o insulă prin care trece drumul de țară dintre comuna Foieni și satul Berea. Acest punct de hotar cuprinde o zonă centrală, mai înaltă a dunei, azi fiind acoperită aproape integral de nisip zburător. După desființarea C.A.P.-urilor acest teren arabil a trecut din nou la hotarul comunei Foieni, împreună cu punctul codificat de B.IXb, care de fapt cuprinde partea sudică a dunei, spre Berea. Această zonă în antichitate a fost înconjurată din trei părți cu mlaștini și băltoace, constituind un teren prielnic pentru habitat. În ambele colecții "Kovács" sunt numeroase descoperiri arheologice provenite de la aceste puncte. În anul 1962 la punctul B.IXa a fost executată o mică săpătură de verificare care viza o așezare neolitică (Comșa, 1963, 477-484).

a₁ - din zona mai înaltă a dunei de nisip provine un bogat material litic format din unelte cioplite din obsidiană și din silex (multe deșeuri): inv. 8744-8774; 9071-9194-1961; 30.687-30.740-1977; fragmente de vase cu ornamente cu motive liniare, ciupituri - faza timpurie a grupului Pișcolt, (inv. 8453-8470-1961; 31.143-1977).

a₂ - fragmente ceramice specifice culturii Tiszapolgár, (inv. 8581; 8612-8617-1961).

a₃ - fragmente ceramice aparținând culturii Baden, (inv. 8618-8623-1961: 31.174-1977).

a₄ - fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu (așezare din cultura Nyírség - cercetări de teren 1992, (inv. 8624-8626-1961; 31.186-1977).

a₅ - fragmente ceramice "gavoide", (inv. 8627-8645-1961).

a₆ - fragmente ceramice din epoca Latène - celtic, (inv. 8646-8650-1961) - cercetări de teren 1992.

a₇ - fragmente ceramice din epoca romană, sec. III-IV, (inv. 8651-8657-1961; 31.340-1977).

a₈ - fragmente ceramice din epoca migrației, sec. V-VII, (inv. 8658-8692; 8741-8742 - fusaiole-1961; 31.367).

a₉ - fragmente ceramice din epoca feudalismului timpuriu - sec. VIII-IX, inv. 31.385: cercetări de teren din 1986, 1992.

IXb - cuprinde partea dunei de nisip spre zona mlăștinoasă, în direcția satului Berea (Dolláros- Togul dolarului).

b₁ - fragmente ceramice neolitice (faza a doua a grupului Pișcolt) - materiale aflate în colecțiile Kovács și salvate în anul 1982 cu ocazia reparării drumului de țară Foieni-Berea, inv. 30.656-30.686; 31.045-31.055 - material litic; 31.142; 9195-9196 - fragmente ceramice.

b₂ - fragmente ceramice de tip Tiszapolgár, inv. 31.148 (1977) și câteva cioburi de tip Bodrogkeresztúr, inv. 9525-9531 (1961).

b₃ - fragmente ceramice din faza relativ timpurie a culturii Baden, inv. 31.173.

b₄ - fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu - cultura Nyírség și eventual grupul Sanislău, inv. 31.217 (1977); 9197-9231 (1961).

b₅ - fragmente ceramice "gavoide" sau de tip Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos) printre care apar des materiale de tip Suci de Sus, faza clasică, finală, inv. 9232-9235/1961; 31.253/1977;

b₆ - fragmente ceramice de tip Latène-celtic, inv. 9236: 31.295, precum și două vârfuri de săgeți din bronz, specifice pentru Ha.D-final, dar ele pot să apară și în context de Latène, inv. 9272-9273 (1961).

b₇ - fragmente ceramice din epoca migrației, inv. 9237-9270; 31.368/1977.

b₈ - fragmente ceramice din feudalismul timpuriu, inv. 31.410/1977.

Punctul B.IX.a,b ocupă relativ restrâns, bine delimitat de o zonă mlăștinoasă. În acest fel, deși în colecțiile "Kovács" apar ca descoperiri distincte, credem, pe baza cercetărilor noastre de teren, că aceste materiale fac parte din așezări mai vaste: cea neolitică cu cel puțin două orizonturi distincte - grupul Pișcolt; alta eneolitică din cultura Tiszapolgár, suprapusă de cultura Baden cu elemente Coțofeni; apoi o așezare aparținând bronzului timpuriu - cultura Nyírség și nu culturii Otomani (Bader, 1978, 11/121. Eventual, s-ar putea încadra în grupul Sanislău așezarea de la Dolláros (Bader, 1978, pl. VI/3-4), precum și alte așezări în epoca bronzului târziu sau în cultura Gáva timpurie, Latène-celtic, epoca romană, sec. II-IV, epoca migrației, sec. V-VII și epoca feudalismului timpuriu, sec. VIII-IX.

B.X - Colina cu măcriș (Sóskás) se află pe malul drept al pârâului Folyás (Băltoasa-Berea), într-o zonă ușor ridicată, datorită unei coline de nisip zburător. Pe baza colecției "Kovács", în anul 1962, pe acest punct de hotar, au fost executate sondaje de verificare fiind dezvelite două morminte de înhumație ce aveau un bogat inventar funerar (unul 12, altul 8 vase întregi) aparținând fazei mijlocii a epocii bronzului (Németi, 1969, 57-71; 1996, 29, fig.1/2; 7/1), au mai fost descoperite și gropi de provizii din epoca Latène, complexe din epoca romană (Németi, Gindele, 1997, 8/645), iar în stratul de cultură au apărut și fragmente ceramice din sec. X-XIII. La suprafață s-au găsit întâmplător relativ multe materiale din secolele VII-VIII p.Chr. (Mircea Rusu, Raport de săpătură, 1962, manuscris).

X_a - așezare neolitică ce a fost atestată prin sondajele de verificare din 1962, 1964, 1967 (C. Kacsó), inv. 5176-5266 - faza a treia a grupului Pișcolt, colecția "Kovács"-1961, inv. 9476 - fragmente ceramice; o daltă de piatră (inv. 886); material litic (inv. 9584-9821); vârfuri de săgeți din obsidiană și din silex (inv. 9823, 9831-9847); găuritor din os și fragmente ceramice pictate (inv. 30.805, 31.151 - din col. 1977).

X_b - fragmente de vase din epoca bronzului timpuriu - cultura Nyírség (Bader, 1978, fig. VI/60, inv. 31.200 - grupul Sanislău).

X_c - morminte de înhumație în poziție chircită din epoca bronzului mijlociu și alte descoperiri similare din această perioadă, inv. 9480-9505/1961; Krummesser din silex-9576; greutăți din lut - 9577-9580; fusaiole - 9581-9584: 31.209-31.213: 31.260 - fragmente ceramice (col. 1977). În colecția "Andrássy" de la Valea lui Mihai se află un vas cu proveniența de la Berea, asemănător oalelor ornamentate cu fascicole de linii incizate, descoperite în mormintele de înhumație (Muzeul Țării Crișurilor).

X_d - fragmente ceramice hallstattiene, cultura Gáva, inv. 9506-9508.

X_e - câteva fragmente ceramice lucrate cu roata olarului de tip celtic se leagă de vasta așezare din epoca Latène de la punctul "La soci" (Bodzás) (B. XXI), inv. 31.293.

X_f - fragmente ceramice și alte obiecte din epoca romană, inv. 9509-95522; 9574-9575, așezare care se leagă de cea cercetată la B. XXI (inv. 31.321).

X_g - fragmente ceramice din epoca migrației, sec. V-VI, inv. 9523-9572; 31.365-așezarea se întinde mai ales la B. XXI (Stanciu, 1997, 178-181, pl. IV(2-4; V-VIII).

X_h - o vastă așezare din sec. VIII-IX, inv. 31.396.

X_k - o altă așezare din epoca arpadiană - sec. XI-XIII, inv. 31.416 - fragmente ceramice.

B.XI - Platoul acastăului (Akasztófalapos), se află la stânga drumului de câmp, care se duce spre Viile Berei, între pădurea de la Dâmbul cocoșat și Viile noi ale Berei; un teren plat de interdune, cu multe zone joase, mlăștinoase.

XI_a - au fost adunate numeroase fragmente ceramice un bogat material litic și topoare de piatră, care atestă prezența unei așezări din epoca neolitică, inv. 9849; 9887-9893-10.008-10029/1961; 30.493-30.494; 31.060-31.062:31.060.

XI_b - fragmente ceramice de tip Baden, inv. 31.189.

XI_c - fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu-grupul Sanislău, inv. 30.190 (1977).

XI_d - fragmente ceramice din epoca bronzului târziu, grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos), inv. 31.189;31.190/ 1977.

XI_e - multe materiale ceramice lucrate cu mâna de tradiție hallstattiană și ceramică celtică lucrată cu roata olarului, inv. 31.277/1977.

XI_f - fragmente ceramice de epoca romană extraprovincială, inv. 31.347 și cercetări de teren din 1992 (sec. II-IV p.Chr).

XI_g - fragmente ceramice din epoca migrației, sec. VIII-IX inv. 31.372; 31.384; 31.387; 31.400/1977.

În legătură cu acet punct de hotar, în colecția Kovács este menționat și punctul numit "Groapa cu noroi" (Kátyó) - cu descoperiri din epoca bronzului, inv. 31.160/ din 1977. Nu s-a identificat pe teren (?)

B.XII - "Viile Berei" (Berei szölő) - se întinde pe o dună de nisip alungit, care se află între "Pășuna Foienuului" și satul Berea. Pe o parte este flancată de pârâul Mogyorós (Aluniș, p. Berea) și este despărțit de Miriștea lui Csányi (B. II) de un drum de câmp. În colecțiile "Kovács" sunt menționate următoarele puncte: B. XII_a - észak-i vég - capătul nordic; B.XII c-szölő közepe, keleti oldal-mijlocul viei sau latura dinspre est; déli vég-capătul sudic-B.XIIb. Acest punct de hotar este menționat în literatura de specialitate prima dată de I. Ordentlich, sub denumirea de "Dealul Viilor" (Szölő domb) ca locul unui cimitir de incinerare din epoca bronzului, cultura Otomani I (1971, 21). De fapt, autorul plasează greșit, aici, necropola distrusă de la B. II (Németi, 1969, 60, idem, 29), apoi T. Bader (1978, 121; idem, 1981, 23, fig. 5), care în anul 1973, a executat un mic sondaj de verificare la B. XII/a, identificând o mică așezare din epoca bronzului timpuriu, grupul Sanislău. În urma cercetărilor de teren (1991-1995) au fost identificate și localizate mai multe descoperiri mai vechi din zona Viilor Berei, care datorită pârâului Mogyorós (Aluniș-Berea) a fost locuită în antichitate.

XIIa₁ - sporadic, au fost adunate mai multe obiecte litice și fragmente ceramice neolitice, inv. 30.918-30.927.

a₂ - pandativ din piatră (epoca bronzului ?); un inel din bronz, fusaiole și mărgelile din lut, fragmente ceramice atipice.

a₃ - mărgelile și fragment de brățară din sticlă de culoare albastră probabil din epoca Latène, inv. 30.920.

b₁ - la cca.150 m de la capătul viei, spre satul Berea, unde duna de nisip este înconjurată din trei părți de zona mlăștinoasă a pârâului, au fost identificate mai multe complexe arheologice printre care și o așezare din perioada de trecere, cultura Baden, inv. 31.178-31.199; 30.813.

b₂ - fragmente ceramice makoide și un fragment de topor de piatră-(cercetări de teren-1991-1995), inv. 31.154/1977.

b₃ - au fost culcse de pe arătură numeroase fragmente ceramice ornamentate cu caneluri late- "gavoide" și de maniera culturii Suci de Sus, inv. 31.228.

b₄ - urmele unei așezări din epoca Latène-fragmente ceramice de tradiție halstattiene și ceramică celtică lucrată la roată (cercetări de teren-1995).

b₅ - fragmente ceramice zgrunțuroase semifine și fine, lucrate la roată sec. V-VI, cercetări de teren-1991; col. 1977, inv. 31.360 (Stanciu, 1997, 181).

b₆ - o întinsă așezare din epoca feudalismului timpuriu; multe fragmente ceramice zgrunțuroase, de culoare cenușie, ornamentate cu linii paralele și în val, sec. XI-XIII (epoca arpadiană).

c₁ - material litic și fragmente ceramice neolitice ornamente cu "ciupituri", reminescente din cultura Criș, un vas neolitic reconstituit, inv. 31.024; 31.122-31.371; 31.147; 31.152.

c₂ - fragmente ceramice din epoca bronzului-nesemnificative

B.XIII - Cetatea Iepurului (Nyúlvár) -se află pe o altă dună de nisip alungită, care se întinde spre comuna Foieni, cultivată în întregime de viță de vie (aparține locuitorilor din Căpleni). Mărginită tot de pârâul Mogyorós (Aluniș-Berea), capătul dunei intră adânc în mlaștină și formează o peninsulă; loc prielnic pentru habitat. În colecția "Kovács" această parte a dunei este numită "capătul sudic" = "déli vég", de unde au fost culese relativ multe vestigii arheologice. Tot aici, T. Bader a executat în anul 1973 un mic sondaj de verificare și menționează o așezare din cultura Nir, faza Berea (adică cultura Nyírség: 1978, 121, pl. IV/1-2:4-10:V/1-17). În anul 1992, tot aici a fost verificată o așezare din epoca Latène. Cu această ocazie, a fost stabilită și stratigrafia verticală a zonei: primul nivel de locuire aparține culturii Baden, urmată de o așezare din epoca bronzului timpuriu-cultura Nyírség și suprapusă în final de o așezare din epoca Latène-celtic (Németi, 1994-95, 33-38, fig. 1și 2, pl. I).

XIIIa - fragmente ceramice din cultura Baden (Bader, 1978, pl.-V/10): idol cu cap mobil, inv. 31.193; col. 1977 (Németi, 1997, 65. Fig. ½; fig. 2/1-2; 31.171; 31. 188; 10.130-10.055; Roman, Németi, 1978, 17, pl. 20/1-13).

b - așezare din epoca bronzului timpuriu-cultura Nyírség, inv. 10.56-10.199 (col. 1961); 31.194; 31.231 (col-1977).

c - așezare celtică-fragmente ceramice de tradiție halstattiană și celtică, inv. 10.200-10.232/ 1961; 31.283; col. 1977 (Németi, 1994-95, 33-38, fig. 1-2; 2/1-4).

B. XIV - Via Căpleniului (Kaplonyi szőlő) - se află tot pe aceeași dună de nisip zburător-spre pășunea comunei Foieni.

a - cu ocazia lucrărilor agricole (plantația viței de vie) au fost găsite incidental, numeroase obiecte litice și fragmente ceramice ce atestă prezența unei așezări neolitice, inv. 10.233-10.470 (col. 1961).

XIVb - fragmente ceramice necaracteristice - probabil din epoca bronzului - cercetări de teren din 1990.

B. XV - Togul Cantorului (Kántor-tag sau Kántor dülő) se află la răzorul între satul Berea și comuna Foieni, pe un grind nisipos, înconjurat de zone joase, mlaștinoase din valea pârâului Mogyorós (Aluniș).

a - fragmente ceramice și material litic aparținând unei așezări din cultura Baden-31.028; 31.025/1977.

b - fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu, cultura Nyírség, inv. 31.182-31.183/1977; (Bader, 1978, pl. VI/1-2, 5-p. 121-de tip Nir).

c - așezare din epoca Latène-celtic, inv. 31.282, cercetări de teren din anii 1990-1995.

d -așezare din epoca feudalismului timpuriu-sec. XI-XIII, inv. 31.397, cercetări de teren din 1994.

B. XVI - Grădina Florilor (Virágkert) -se află pe un grind de nisip zburător la răzorul hotarului între satul Berea și Ciumești, la stânga drumului de țară al Debreșinului. În toamna anului 1963 aici a fost executat un mic sondaj de verificare (10 m²) în cadrul unei așezări din epoca neolitică (Păunescu, 1963, 467).

a - așezare din epoca neolitică-grupul Pișcolt, faza timpurie, inv. 31.149/1977; 10.804-10.828-material litic din 1961; 30.562-30.593.

b - câteva fragmente ceramice aparținând culturii Baden, inv. 31.184.

c - așezare din epoca bronzului; inv. 31.264 - o ceașcă.

d - câteva fragmente ceramice din epoca Latène-celtic, inv. 31.275.

e - așezare din epoca romană, inv. 31.348; 31.368.

f - fragmente ceramice din sec. V-VI (Stanciu, 1997, p. 181), col. 1977, nr. 31.364.

g - așezare din epoca feudalismului timpuriu, inv. 31.276-fragment de bază dintr-un cazan de lut: 31.384-alte fragmente ceramice din 1977.

B. XVII - Pârâul turcului (Török folyás), reprezintă o zonă mai joasă, respectiv o albie lată între B.IV și B.V. Pe malul acestei albie de interdune au fost adunate de Gy. Kovács mai multe materiale arheologice:

a - fragmente ceramice din epoca bronzului-cultura Otomani (?), inv. 31.172.

b - așezare din epoca romană fragmente ceramice, obiecte de sticlă, inv. 10.849:10. 920-10.922/1961.

B. XVIII - Lutărie din Berea (Berei vályogvető) - se află sub grădinile satului Berea, lângă drumul de câmp spre comuna Foieni, în spatele cimitirului de la Berea. Acest sit se leagă strâns de punctul de hotar B.XXI, de aceea unele așezări semnalate din această zonă se întind probabil pe o suprafață mai mare, cuprinzând ambele puncte de hotar.

a - fragmente ceramice găsite incidental cu ocazia exploatării lutului din epoca romană - așezare din sec. II-IV p.Chr. (Németi, Gindele, 1997, 645: inv. 31.335).

B. XIX - Togul Sfântu Gheorghe (Szentgyörgy-tag) - se află pe malul drept al pârâului Mogyorós (Aluniș) între punctele de hotar B.X-B.XX, pe terasa pârâului, flancată de o zonă joasă, mlăștinoasă. De la drumul de câmp, care trece peste această terasă spre stânga, în direcția pârâului, se întinde un teren, azi cultivat, care apare în notițele preotului Gy. Kovács sub denumirea de "Latura estică a râului sub vie" (Szölő rét keleti oldal). Presupunem că este vorba de punctele de hotar notate pe schița de hartă cu B.X; B.XIX și B.XX (Németi, 1997, fig. 5).

a - fragmente ceramice și material litic aparținând unei așezări neolitice - faza mijlocie a grupului Pișcolt, inv. 31.151; 30.473-30.475; 30.497-30.500/1997.

b - fragmente ceramice aparținând culturii Tiszapolgar, inv. 31.156; 10.927-10.650/1961.

c - fragmente ceramice specifice culturii Baden, inv. 31.169; 10.951-10.962.

d - așezare din epoca bronzului timpuriu - cultura Nir (Bader, 1978, pl. VII/1-5; 7-9 - cultura Nyírség și grupul Sanislău. În 1973, T. Bader a executat un mic sondaj de verificare, dar relațiile lui sunt foarte sumare, menționând prezența doar a unei așezări din epoca bronzului (Bader, 1978, 120). Pe baza cercetărilor de teren, efectuate în mai multe rânduri, menționăm că materialele din epoca bronzului timpuriu se găsesc mai mult în punctul Togul Evreului (Zsidó-tag) - B.XX, iar în punctul în discuție se află o așezare mai mult din epoca bronzului târziu - grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdubagos) - sau un orizont corespunzător mormintelor de la B.X. (Soshai).

e - așezare din epoca bronzului târziu, inv. 31.242, 31.206-31.207 - fragmente ceramice de tip Suciul de Sus.

f - fragmente ceramice și o monedă romană (denar) emisă de împăratul Lucius Verus, între 162-163 (Sășianu, 1980, 13/91, pl. XXVI/7).

B. XX - Togul Evreului (Zsidó-tag) se află pe malul drept al pârâului. Reprezintă capătul terasei, care pătrunde adânc în zona mlăștinoasă a pârâului. Este o zonă ideală pentru habitat, foarte bogată în vestigii arheologice.

a - așezare din epoca neolitică - faza mijlocie a culturii/grupului Pișcolt - ceramică pictată și material litic, inv. 31.151; 31.147/1977; 10.963-10.966/1961.

b - așezarea cu materialele caracteristice ale culturii Baden de la B.XIII, s-a extins și la B.XX, inv. 31.171 (Roman, Németi, 1978, 17, pl. 20/14-18).

c - o mică așezare din epoca bronzului timpuriu, fragmente ceramice macoide și de tip Nyírség clasic, inv. 31.200 - cercetări de teren între 1990-1996.

d - fragmente ceramice și alte materiale arheologice specifice epocii bronzului mijlociu, inv. 31.205/1977. Cu ocazia arăturilor adânci au fost descoperite incidental: o pereche de valve de tipar pentru turnat topor cu ceafă și o pereche de valve de tipar pentru turnat dălți (Bader, 1978, 120, pl. LXIII/4-6; 10-11).

e - așezare din epoca Latène-celtic, inv. 31.284-31.292, multe fragmente ceramice lucrate cu mâna - reminiscențe din Ha. târziu.

f - fragmente ceramice din epoca romană imperială, inv. 31.340.

g - urme de așezare din sec. VIII-IX, inv. 31.373.

h - așezare din epoca arpadiană - feudalismul timpuriu, inv. 31.42/1977.

În urma cercetărilor de teren efectuate în ultimul timp am constatat că din cauza faptului că punctele de hotar B.XIX și B.XX sunt învecinate, în colecțiile lui Gy. Kovács, așezările cu materiale comune sunt menționate la ambele puncte, dar în realitate ele fac parte dintr-un singur obiectiv arheologic, de exemplu materialele ceramice din eneolitic - cultura Tiszapolgár, iar situația este similară și pentru descoperirile din epoca bronzului.

B. XXI - La soci (Bodzás) - se extinde sub grădinile satului Berea. Materialele arheologice se concentrează lângă Izvorul Bodzás (Bodzás-forrás) între punctele B.X și B.XVIII. Între anii 1964-1965 aici au fost efectuate săpături arheologice ce vizau cercetarea unei așezări din epoca Latène (Zirra, 1980, 65-69, pl. XLIII). Totodată au fost descoperite urmele unei așezări din epoca neolitică, epoca romană și locuiri din epoca migrației, sec.V-VI (o locuință semiadâncită și alte complexe).

a - urme ale unei așezări neolitice- faza mijlocie și târzie a grupului Pișcolt, inv. 11.752 (topor de siatră), 11.315-11.354: fragmente ceramice/1961.

b - fragmente ceramice "gavoide", inv. 11.141-11.142 /1961(?)

c - fragmente ceramice celtice și de tradiție hallstättiană lucrate cu mâna, inv. 11.143-11.155: 11.156-11.190.

d - urme de așezări din epoca romană, inv. 11.191-11.263, printre care și cele de "terra sigillată" (Németi, Gindele, 1997, 645).

e - descoperiri din epoca feudalismului timpuriu - sec. XI-XIII, inv. 11.275-11.314.

În colecțiile "Kovács" sunt menționate mai multe puncte de hotar, care azi, parțial, au dispărut din toponimia celor două localități sau pot fi greu identificate pe teren: Fekete-tag, lângă C.VIII, la stânga spre Foieni; Bay-tag, de la C.VIII spre dreapta - în direcția Marna; Cămunul Gugyori (Gugyori tanya) - nuclee și materialul litic din obsidiană, inv. 8340/1961; grădina lui Keszi din Berea, inv. 8338-8339 - material litic; Epres-inv. 8382-8385 - obiecte din obsidiană; Buttyán-tag, inv. 8388-8389 - material litic; Biroul Zootehnic - Ciumești, inv. 30.472, 31.198/1977 - material litic, fragmente ceramice din epoca bronzului (?); ograda lui Fazekas Lajos - Berea, inv. 31.232 - fragmente ceramice din epoca bronzului; Lésza, inv. 30.522 - vârf de lance (?); Toptila (Kenderásztató) - Ciumești, inv. 30.844 - fragmente ceramice probabil din epoca bronzului (?); Puțul cu mortăciuni (Dögtér), inv. 30.935, 31.156, 31.367 - material litic și fragmente ceramice din faza timpurie a grupului Pișcolt și fragmente ceramice din sec. V-VI (Stanciu, 1997, 182); Toptila (Kenderásztató) - Berea, inv. 31.175 - fragmente ceramice din culturile Baden și Nyírség.

Numele localității Ciumești apare în documentele medievale în sec. al XIII-lea sub forma de Terra Chamakuz și Terra Warchamakuz (Cetatea Ciumești) (Monografie, 1910, 52). Satul vecin Berea este menționat în anul 1291 sub denumirea de Bere (familia Berey).

38. *Viișoara (Ponyvás), jud. Satu Mare (fig. 24).*

Inițial era un cătun în zona nisipoasă a Nirului, azi este o mică localitate în apropierea frontierei de stat.

a - Au fost sesizate urmele unei așezări neolitice în zona Viei, inv. 8386-8387 - material litic și fragmente ceramice de tip Baden (Roman, Németi, 1978, 17).

b - Valvă de tipar pentru turnat un ac (Bader, 1978, 123, pl. LXIII/ 9).

39. *Horea (Károlypuszta), jud. Satu Mare (fig. 27).*

Se află tot în zona nisipoasă a Nirului, lângă frontiera de stat.

a - Din hotarul localității, cu locul de descoperire neprecizat este menționat un topor de piatră, Mz. S.M., inv. 31.496.

b - În ograda lui Gh. Mateș, nr. casei 25, au fost descoperite incidental două morminte de incinerare. Inventarul mormintelor s-a risipit, fiind salvate doar fragmente ceramice din mai multe vase de ofrandă și un vârf de lance din fier fragmentar, Mz. Carei, inv. 1981-1985, (Németi, 1978, 121 - manuscris).

Numele localității - Karoly este menționată din anul 1347. Repopulare s-a făcut între cele două războaie mondiale (Mahsai, 1940, 159).

40. *Foieni (Fény sau Mezőfény), jud. Satu Mare (fig. 22/24).*

Se află la marginea Câmpiei Nirului, parțial pe malul pârâului Negru și Berea (Mogyorós). Hotarul comunei este bogată în descoperiri arheologice și este semnalată prima dată de Gy. Kovács.

a - Curtea grajdurilor (fosta C.A.P.) - azi Ferma de zootehnie sau "Moara Nouă" care se află pe malul stâng al pârâului Negru (Fekete patak).

În spatele grajdurilor a fost deschisă o lutărie, care azi este nivelată, iar cu ocazia lucrărilor, incidental, au fost descoperite mai multe vestigii arheologice. În anul 1968 au fost organizate săpături de salvare ce vizau printre altele verificarea și identificarea unui cimitir deranjat cu ocazia săpării mai multor gropi pentru silozuri.

a₁ - a fost identificată o așezare din epoca bronzului și un mormânt de incinerare în urnă, acoperită cu capac, datat din epoca bronzului timpuriu cu caracter Nyírség (Németi, 1969, 63, pl. XVI/2; Idem, 1996, 31) sau mai degrabă se poate plasa în grupul Sanislău, inv.1315-1317 - MC; ac de bronz, inv. 1318, M.C.

a₂ - un complex (groapă menajeră) cu fragmente ceramice din Ha. D - târziu lucrate cu mâna și cu roata olarului - inv. 1390-1400, MC; S.2 - inv.1401-1410.

a₃ - fragmente ceramice lucrate la roată cu grafit în pastă - celtice, inv. 1411-1420.

a₄ - un complex (groapă menajeră) din epoca romană, inv. 1375-1380 - fragmente ceramice, 1381-1383 - fibule din fier (Németi, Gindele, 1997, 652, pl. IV/1-7).

a₅ - au fost salvate 32 de morminte de înhumăție, din epoca arpadiană, sec. XI-XIII, inv. 1325-1337; 1338-1374 - inedite. Mormintele descoperite incidental în anul 1961 au fost considerate de Vl. Zirra ca descoperiri funerare celtice, introducând în literatura de specialitate o necropolă inexistentă în realitate în acest punct al comunei Foieni (Zirra, 1980, 69; Némethi, 1998 - sub tipar; idem, 1978, fig. 5/2).

b - Moara Veche (Malomháta) - în grădina cetățeanului I. Várkuthi a fost descoperit un mic depozit de bronzuri, printre care și mărgelile de chihlimbar, inv. 10.306-1314 MC (Némethi, 1978, 103-105, fig. 4/5-8; fig. 5/1).

c - Malul stâng al pârâului Negru spre Marna (în spatele S.M.A.-ului) - respectiv malul pârâului numit de localnici Via Neagră (Fekete szőlő); tradiția locală plasează în această zonă prima vatră a satului (așezare din sec. XI-XIII).

c₁ - fragmente ceramice din epoca bronzului - printre care și un ciob de tip Suciul de Sus. Probabil aici se află o mică așezare din prima perioadă a bronzului târziu.

c₂ - fragmente ceramice din epoca romană - un fragment șampilat (Némethi, Gindele, 1997, 652, pl. XXIV/1: XXXII/7).

c₃ - vatra satului din sec. XI-XIII - contemporană cu cimitirul de la a₅.

d - Cărămidărie veche (Régi téglavető) - se află pe terasa dreaptă a pârâului, la cca. 250 m de capătul satului. Cu ocazia lucrărilor au fost descoperite incidental mai multe complexe din epoca romană, printre care și un cuptor de copt pâine sau o vatră, având sub lipitură fragmente din mai multe chiupuri (Némethi, Gindele, 1997, 652/40, pl. XLI/1-4).

e - Tot pe acest mal, în direcția podului peste pârâu, pe ambele laturi ale unui drum de câmp, ce coboară spre vale, se află o așezare din epoca Latène-celtic. Au fost adunate fragmente ceramice celtice lucrate cu roata și olărie de tradiție hallstattiană, lucrată cu mâna (cercetări de teren din 1986).

f - Háromköblös - lângă drumul de țară spre Berea (drumul vechi), în apropierea unei cruci, în anul 1984 au fost descoperite incidental două brățări de bronz (Bader, 1996, 268/3, fig. 6/3-4), încadrate de autor în faza Cincu - Aranyos - Kurd - Ha.A1. Menționăm prezența în zonă a două așezări din cultura Gáva: B.a₅ și Foieni g₂ (Bader, 1996, fig. 7).

g - Nisipărie veche (Régi homokbánya) - capătul unei dune de nisip, care se extinde dinspre satul Berea, fiind tăiată de un drum de câmp, ce se duce spre livadă, în direcția Viișoarei. Cu ocazia exploatarei nisipului au fost adunate de către Gy. Kovács mai multe vestigii arheologice din diferite epoci și culturi arheologice.

g₁ - așezare din epoca de tranziție - cultura Baden, inv. 30.859-30.860 - material litic; 31.261; 31.268 - fragmente ceramice (ceașcă și castron) și materialul provenit din săpătura de salvare din 1982 (o groapă menajeră).

g₂ - așezare din cultura Gáva - fragmente ceramice, fusaiole, inv. 31.243/1977 (Némethi, 1981-82, 50, pl. XIV/1-2).

g₃ - În anul 1990 nisipăria a fost nivelată și redată agriculturii. Cu această ocazie au fost descoperite fragmente ceramice de culoare cenușie lucrate la roată, probabil aparținând unui complex din Hallstatt-ul târziu - Ha.D.

g₄ - așezare din sec. VIII-IX - au fost adunate mai multe fragmente ceramice, inv. 31.372.

g₅ - au fost deranjate mai multe morminte de înhumăție, fără inventar funerar și posibilitate de datare.

h - lângă drumul spre Berea - situl se află între drumul spre Viișoara, podul peste pârâu Berea și pe ambele laturi ale drumului spre Berea.

h₁ - câteva cioburi adunate din arătură indică prezența unei așezări din epoca neolitică (cercetări de teren din 1986).

h₂ - relativ multe fragmente ceramice aparținând unei așezări din epoca bronzului - cultura Otomani (1986, 1992).

h₃ - în nisipul zburător se conturează mai multe complexe (gropi sau locuințe adâncite) cu materiale ceramice celtice (1986, 1992, 1995).

i - Fântâna Pășunii (Legelő-kút) - în colecția Kovács - 1961 se află o strachină fragmentară cu puține oase umane și alte cioburi cu caracter "makoid" - probabil provin dintr-un mormânt de incinerăție în urnă? (Némethi, 1979, 535; idem, 1996, 31; Kacsó, 1997, fig. 3/5-8). Deși în această zonă funcționează de mai mulți ani o nisipărie, nu au fost semnalate alte descoperiri funerare. A fost descoperit întâmplător, un corn de Bos primigenius (se află într-o colecție particulară - Carei).

j - terasa (malul) drept al pârâului Berea (Mogyorós) de la capătul comunei spre Urziceni, unde se varsă în Valea Neagră, a existat înainte de canalizare o zonă mlăștinoasă, relativ întinsă, bună pentru habitat.

j₁ - fragmente ceramice ornamentate cu "cioc de pasăre", alveole mici rotunde, cioburi de culoare cenușie sau cărămizie, inv. 1421-1430 MC. Sunt din cultura Tiszapolgár.

j₂ - în vale, pe o insulă imensă, se găsesc fragmente ceramice de culoare roșiatică cu aspecte de Prototiszapolgár (?)

j₃ - "Messzelátó" - punct trigonometric - la 300-350 m de la capătul comunei Foieni spre Urziceni, din arătură au fost adunate relativ multe fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu (grupul Sanislău).

j₄ - suprapusă așezărilor preistorice, în această zonă se află și o așezare din epoca romană imperială - sec. II-IV p. Chr. (Németi, Gindele, 1997, 652).

j₅ - între comuna Foieni și satul Urziceni se află vatra satului feudal dispărut, cu numele Vadavatra satului. S-a identificat arheologic pe teren; mai pe larg la Urziceni.

k - Livada (Gyümölcsös) - pe malul stâng al pârâului Aluniș (Mogyorós) la poalele unei dune de nisip a fost surprinsă o așezare celtică, fiind salvată parțial, o groapă menajeră.

- din această zonă locuitorul Vakter Elek menționează că în anul 1938 la "marginea satului" spre Urziceni au fost descoperite vase cu obiecte de culoare "verde" (bronz ?, argint ?) și oase arse (?), probabil morminte de incinerare în urnă.

l - "Károlyi sau Kis földek - loturi spre Carei - punctul se află în dreapta șoselei Carei-Foieni la cca. 300 m pe malul unei zone mlăștinoase numită "Vadalom".

l₁ - fragmente ceramice de tip Tiszapolgár - o așezare relativ restrânsă, concentrată într-o microzonă.

l₂ - pe o ușoară ridicătură se află o mică așezare din perioada de trecere spre epoca bronzului - cultura Cernavodă III-Boleráz (?).

l₃ - mai aproape de șosea au fost adunate câteva cioburi din epoca Latène - celtic, precum și fragmente ceramice de tradiție hallstattiană.

După tradiția locală, vatra veche a comunei se afla la Via Neagră (Fekete szőlő) = c₃. Numele localității apare în documentele medievale în 1332-1337 sub denumirea de Feen (Monografie, 1910, 72; Szolomájer, 1929, 7).

41. Urziceni (Csanálos), jud. Satu Mare (fig. 22).

Localitatea se extinde pe malul înalt al pârâului Aluniș (Mogyorós) până la frontiera de stat, având hotarul comunei marcat de o zonă nisipoasă din Câmpia Nirului, iar spre Cămin este mărginit de un alt pârâiaș numit Papirgyár-pataka (pârâul fabricii de hârtie) -azi canalizat, dar în antichitate colecta apele dinspre Câmpia Careiului spre Mlaștina Ecedea. Zona a fost intens locuită în antichitate (cercetări de teren între 1970-1996).

a₁ - zona intravilană, partea stângă a străzii principale. În special, din epoca bronzului. Depunerile din antichitate sunt acoperite gros de un nivel feudal, iar urmele preistorice apar numai cu ocazia unor lucrări edilitar-gospodărești. Urmele unei așezări din epoca bronzului-cultura Otomani au apărut în anul 1995 în șanțul săpat pentru conducta de apă potabilă. În anul 1984, în ograda lui Scilli János (nr. 416) au fost descoperite șase vase intacte dintre care un număr de patru cești se aflau în școala din localitate, fiind ridicate ulterior de T. Bader la muzeul din Satu Mare Bader (1978, 98; 130, pl. XXXII/2, 3, 9; Németi, 1996, 34) - presupune apartenența lor la o descoperire funerară sau un depozit de vase (?).

a₂ - Pichetul de grăniceri. Cu acazia unor construcții edilitare a fost găsit un schelet uman. Din inventarul mormântului a fost recuperat un vas mic de culoare roșiatică, lucrată la roată, datată din epoca migrației (Németi, Gindele, 1997, 660, pl. XXXVI/ 6).

a₃ - din incinta localității, provin descoperiri monetare izolate: un denar roman, Traian, 103-111 p.Chr., un denar Antoninus Pius (Sășianu, 1980. 179; Németi, Gindele, 1997, 660).

b - Nisipărie veche (Régi homokbénya) - în partea stânga a drumului spre Urziceni de Pădure, în zona nisipoasă, a fost distrusă integral o mică așezare din epoca bronzului timpuriu - grupul Sanislău. În profilul nisipăriei a fost observată o depunere de culoare neagră-cenușie între 0.60-0,80 m sub nivelul zburător, fiind strânse puține fragmente ceramice, oase de animale, chirpici. Probabil, de aici provine un vas-cană ornamentată cu motive formate din mici triunghiuri incizate, de culoare cenușie (vasul se afla într-o colecție particulară, iar azi nu se mai știe nimic despre acest obiect ?).

c - Crucea Vada (Vada kereszt) - în stânga drumului spre Urziceni Pădure, se află o zonă puternic deranjată; după primul război mondial, aici a existat o lutărie. Din arătură, au fost culese fragmente ceramice din diferite perioade istorice:

c₁ - fragmente ceramice din epoca neolitică - prima fază a grupului Pișcolt, cu elemente pregnant liniare.

c₂ - ceramică neagră, lustruită, canelată în exterior și cărămie în interior, de caracter gavoid (Németi, 1990, fig. 18).

d - Podul canalului (Hid Csanálosi Erdő felé vezető uton) - cu ocazia săpării canalului au fost descoperite mai multe vestigii arheologice:

d₁ - urme de așezare neolitică - faza finală a grupului Pișcolt.

d₂ - câteva fragmente din cultura Tiszapolgár. Situl se concentrează la "Pășuna".

d₃ - mai multe fragmente ceramice din epoca romană imperială, olărie de culoare cenușie.

e₁ - La pășune (Disznó legelő) în anul 1987, la adâncimea de 0,50-0,65 a fost surprinsă o depunere din epoca neolitică, iar parțial a fost dezvelită o groapă menajeră cu ceramică pictată (Németi, 1986-87, fig. 9/1: 10/ 1-11.

e₂ - câteva fragmente ceramice - Latène (*Ibidem*, p. 19).

f - Lângă pădure (Az erdő mellett - az országhatár közelében) cu ocazia unei cercetări de teren a fost identificată o așezare neolitică - puține fragmente ceramice nesemnificative și un topor de piatră neperforată (Németi, 1986-87, 15-30, fig. 9/5).

g - Insulă (Sziget a mederben) în valea Alunișului - reprezintă de fapt un grind din albia mlăștinoasă.

g₁ - un nucleu de obsidiană cu o greutate impunătoare (Németi, 1986-87, 19, fig. 9/4).

g₂ - mai multe fragmente ceramice, ce arată prezența unei așezări din epoca bronzului mijlociu ?

h - Râțul Vada (Vada rét sau Csikaló) - este o insulă perfect înconjurată de mlaștină.

h₁ - așezare din epoca neoliticului timpuriu - cultura Criș - faza finală.

h₂ - mai multe fragmente ceramice din cultura Baden.

h₃ - așezare restrânsă din epoca Latène - celtic.

h₄ - un mormânt de înhumăție deranjată. Lângă craniu au fost observate pete verzi de la inele de tâmplă din bronz sau argint. Au fost recuperate un inel intact și un fragment, inițial depuse la Muzeul S.M., azi neputând fi identificate în depozitul de arheologie. Mormântul probabil se încadrează în epoca târzie avară (sec. VIII-IX ?).

h₅ - vatra satului feudal Vada, care se întinde spre comuna Foieni. Satul Vada apare în documentele medievale la 1221 - "Villa Vada"(Suciu, 1968, II, 420) și dispăre în cursul secolului al XVI-lea (Maksai, 1940, 228).

i - Valea pârâului "Fabricii de hârtie" (Papirgyár pataka) - pornește din zona Careiului și conectând apele pluviale trece pe lângă Urziceni și se varsă în Crasna, între Cămin și Berveni (odinioară mlaștina Ecedea).

i₁ - pe o ușoară ridicătură, pe malul canalului au fost sesizate urmele unei așezări din epoca bronzului timpuriu - grupul Sanislău.

i₂ - în continuare, într-un meandru se află o altă așezare din epoca bronzului târziu - grupul Pișcolt - Cehăluț/Hajdúbagos.

i₃ - tot în această zonă, parțial suprapusă de nivelul din epoca bronzului se află și o așezare din epoca Latène - celtic (cercetări de teren 1983) inv. 7243-7245, 7253; 6831-6835; M.C.

j₁ - Lângă drumul Căminului (a kálmándi düllő út mentén), în dreapta drumului de câmp, aproape de valea menționată mai sus, se observă pe arătură o pată neagră: depunerile unei așezări din epoca bronzului timpuriu - grupul Sanislău.

j₂ - parțial suprapusă de această așezare se observă și un nivel de locuire din epoca bronzului târziu - prima etapă, grupul Pișcolt - Cehăluț/Hajdúbagos, cercetări de teren din 1986.

k - "La fântâna" (a mezei kutnál) - lângă drumul de câmp ce se coboară spre Vadarét au fost culese fragmente ceramice de tip Tiszapolgár, cercetări de teren - 1985.

l - Lângă drumul Careiului (a nagykarolyi út mentén) - în partea stângă a drumului. Între Carei și Urziceni, la 500 m de la capătul satului, pe o ușoară ridicătură, mărginită de un mic pârâiaș (azi canalizat) se întinde o așezare din epoca bronzului. Zona este numită de localnici "Károlyi-tag" (Togul Károlyi). În 1985, a fost efectuat un mic sondaj de verificare: la adâncimea de 0,25-0,50 m este o depunere din epoca bronzului, fiind descoperite mai multe fragmente ceramice, fragmente din greutăți de lut. Fără să fie

cercetată integral, a apărut și groapa menajară. Așezarea se încadrează cronologic spre finele bronzului mijlociu - orizontul Koszider.

Localitatea este menționată, prima dată, în documentele medievale în anul 1423 (Chanalos) când se desprinde de Vada (aparținea domeniului din Carei).

42. *Urziceni-Pădure (Csanálosi-Erdő), jud. Satu Mare (fig. 24).*

Se află în plină zonă nisipoasă a Nirului, lângă frontiera țării.

a - Lângă cimitir (Temető kert) a fost semnalată o mică așezare (un cătun) din epoca feudalismului timpuriu, pe malul unui pâraiaș. Cercetări de teren din anul 1986. Satul s-a înființat după primul război mondial.

43. *Câmpia Careiului, Carei (Nagykároly), jud. Satu Mare (fig. 22, 29, 33).*

Este situat în partea vestică a județului Satu Mare, pe Câmpia Careiului, cu înălțimi cuprinse între 120-163 d.n.m. Este un relief monoton, pe alocuri cu denivelări. La nord-est de hotarul localității se întinde câmpia Edecea, iar la sud-est de punctul numit "Bobald" are joncțiune cu Valea Ieriului spre localitățile Ghenci și Tiream. Din partea de nord-vest a teritoriului, apele pluviale curgeau spre Mlaștina Edecea prin pâraiașele Sárosvölgy și Papir-gyár pataka precum și prin alte intermitențe mai mici, care inițial treceau pe lângă marginea localității (Kis-Károly pataka-Valea Bödör), iar apele din estul teritoriului sunt drenate și azi de pâraul Mérges, tot spre fosta mlaștină. Spațiul intravilan al orașului neavând ape curgătoare nu constituia, în antichitate, condiția favorabilă pentru habitat. În urma lucrărilor edilitar-gospodărești au ieșit însă la suprafață numeroase vestigii din epoca feudală, mai ales urme de cimitire. Majoritatea descoperirilor arheologice din antichitate se grupează pe terasa pâraului Mérges sau la zone apropiate de Mlaștina Edecea, care prin "golfuri" - azi colmatate - s-au extins până în apropierea gării C.F.R.

Bobald I (Bobad, Budad, Bubard) este numele unei localități dispărute, menționată în documentele medievale prima dată în anul 1329, aparținând domeniului feudal al familiei Károlyi (C. Suci, II, 1968, 299; Maksai, 1940, 117).

I_a - În anul 1966 au fost întreprinse sondaje de verificare la punctul de hotar menționat de A. Vende (Monografie, 1910, 409; Szirmai, 1810, II, 10) numit "Livada". Săpăturile sistematice au fost reluate în 1986 și se desfășoară și azi. Obiectul principal al cercetărilor îl constituie dezvelirea unei așezări de tip "promontoriu" (tell) din epoca bronzului (Németi, 1981-1982, 169-171). Primul nivel de locuire datează din epoca bronzului timpuriu, grupul Sanislău, iar locuirea din bronzul mijlociu aparține purtătorilor culturii Otomani. Dezvoltarea așezării își încheie evoluția la sfârșitul epocii bronzului mijlociu (Roman, Németi, 1994-95, 31).

I_b - câteva fragmente ceramice descoperite în solul actual răscolit face parte din epoca Hallstatt-ului timpuriu - gavoide.

I_c - tot din stratul superior deranjat, provin câteva fragmente ceramice celtice (în apropiere sunt două așezări din epoca Latène - celtic).

I_d - cimitir feudal - sec. XVI - începutul sec. XVIII-lea.

I_e - ruinele unei biserici contemporane cu cimitirul.

I_f - în partea centrală a promontoriului, în solul antic, apar fragmente ceramice din neoliticul târziu (Németi, 1986-87, 21-22, fig. 25/5-7). Un fragment ceramic găsit într-un strat de lut așternut, de tip Tiszapolgár, a fost adus din apropiere.

I₁ - Zona de teren între gardul livezii și B.II (drum de acces ce coboară spre pâraul Mérges).

1_a - fragmente ceramice din cultura Baden.

1_b - așezare din epoca bronzului timpuriu și începutul culturii Otomani (material cules din arătură și provenit dintr-un sondaj de verificare în 1988).

1_c - probabil o așezare dacică din epoca clasică - o groapă menajeră a fost dezvelită parțial în anul 1997- suprapusă umpluturii din șanțul de apărare al tell-ului (?)

I₂ - Zona de teren între gardul livezii și punctul trigonometric - spre sud.

2_a - așezare din epoca bronzului mijlociu.

2_b - așezare din epoca Latène - celtic.

2_c - urmele satului feudal Bobald, care se întindea în jurul bisericii și cimitirului.

2_d - din arătură provine și un topor de piatră neperforată, probabil din neolitic (datorită depunerilor groase din epoca bronzului și din epoca feudală, stratul vegetal antic și cel neolitic este atins numai de plug).

Bobald II. Partea terasei de la drumul de câmp spre pâraul Mérges ce coboară la vale și la cei doi stâlpi de înaltă tensiune.

Ila - drumul de câmp intersectează o așezare din perioada de tranziție spre epoca bronzului, cultura Baden (Roman, Némethi, 1978, 18).

b - așezare din epoca bronzului mijlociu și câteva fragmente de vase specifice grupului Pișcolt-Cehăluț/Hajdúbagos, (Iercoșan, 1986-87, 140, fig. 6/5).

c - așezare din epoca romană imperială, sec. II-IV p.Chr. Tot de aici provin și descoperiri monetare izolate: un sestertius Gordian al III-lea, un bronz Claudius al II-lea Gothicul (Alexandria, fără an de emisie), un follis - Maximin Daza/Șișca, 310-311 (Némethi, Gindele, 1997, 648 și bibliografie).

d - cu ocazia sondajului de verificare efectuat în anul 1988 (S.I.) a fost dezvelită parțial și o groapă menajeră din sec. VI cu ceramică specifică gepizilor (?) Din arătură au fost adunate alte fragmente ceramice din epoca migrației și două fusaiole ornamentate cu linii incizate în val (Stanciu, 1997, 182).

e - fragmente ceramice adunate din arătură indică prezența unei așezări din epoca arpadiană - începutul satului Bobald (printre altele și fragmente de buză de cazane de lut).

Bobald III_a - la 250 m spre șoseaua Carei-Satu Mare (de la B.II) tot prin cercetări de teren a fost identificată o așezare din eneoliticul timpuriu, cultura Tiszapolgár; fragmentele ceramice sunt ornamentate cu proeminențe plastice neperforate de tipul "cioc de pasăre" (Némethi, 1981-82, 175, pl. XLIII/8-10).

b - poate tot de această așezare se leagă și descoperirea incidentală a unui topor-ciocan (Hammeraxt) de aramă, menționat în literatura de specialitate cu proveniența de la Carei-Bobald (Bader, 1973, fig. 2).

c - vatra satului feudal Bobald se întinde și în această zonă.

Bobald IVa - Cu ocazia unui sondaj de verificare (la 150 m de la B.III spre șosea) tot pe terasa pâraului Mérges a fost identificată o așezare din epoca Latène - celtic (Némethi, 1981-82, 175-177, pl. XLVI/1-2; XLVII/1-10; XLVIII/1-8).

IVb - Această zonă a fost deranjată în anul 1982 de săparea unui canal pentru o conductă de scurgere. Cu această ocazie au fost adunate fragmente ceramice din epoca bronzului târziu sau poate din Hallstatt-ul timpuriu, cultura Gáva - faza de început.

IVc - Tot aici au apărut și fragmente ceramice aparținând primului nivel de locuire - epoca neoliticului târziu (Iercoșan, 1986-87, 141, fig. 9/1-6; Némethi, cercetări de teren 1982, 1997).

Bobald Va - În continuare pe malul pâraului Mérges, cu ocazia lucrărilor din 1982 s-a conturat mai clar așezarea din Hallstatt-ul timpuriu, fiind deranjate de această dată mai multe complexe arheologice: locuințe de suprafață, gropi menajere pline cu fragmente ceramice și alte materiale din faza de început a culturii Gáva.

Vb - așezarea din neoliticul târziu se continuă și în această zonă (cercetări de teren din 1982, 1997).

Bobald VI - Cuprinde zona din partea stângă și dreaptă a șoselei Carei-Moftinu Mic, în primul rând terasa înaltă a pâraului Mérges. Această terasă a fost tăiată de două ori de conducte de gaze și un șanț adânc paralel cu șoseaua (în dreapta) și de o conductă de apă potabilă (în stânga). Urmărind aceste lucrări, au rezultat relativ multe observații stratigrafice și salvate multe materiale arheologice.

VIa - la nivelul antic vegetal apar urme slabe de depuneri din neoliticul târziu.

VIb - la cca. 100 m spre stânga drumului a fost tăiat un complex din eneoliticul timpuriu - cultura Tiszapolgár (în 1987).

VIc - în profilul șanțului adânc (imediat lângă șosea) au fost observate mai multe complexe din epoca bronzului mijlociu, cultura Otomani.

VId - așezarea din Halstatt-ul timpuriu se extinde dincolo de șosea (stânga drumului), fiind observate și urmele șanțului de apărare în profilul șanțurilor și conductelor săpate. În gropile deranjate au fost descoperite fragmente ceramice, greutatea de lut și alte obiecte din cultura Gáva (Némethi, 1981-82, 47-48, pl. XII/11-15, XX/ 2).

VIe - pe marginea șoselei (în stânga) lângă drumul de câmp spre Domănești (azi nu mai există) au fost adunate fragmente ceramice din cultura Baden (Roman, Némethi, 1978, 18, fig. 22/8).

VI f - în profilul conductei de apă (în stânga) săpată în 1980 s-a observat o locuință semiadâncită cu vatra de tip "pietrar", tăiată și în bună parte distrusă. Fragmentele ceramice culese cu această ocazie și în anul 1996 (șanț săpat pentru cablu de telefon) ne arată că în zonă a existat și o așezare din epoca feudalismului timpuriu (?).

VIg - șanțul săpat pentru conducta de apă (în stânga drumului) a deranjat și un mormânt de înhumăție, fără inventar funerar (?) Între zona semnalată cu B.IV. și B.V. este o movilă ridicată artificial (H₁), fără

elemente de încadrare cronologică. Movila se află pe terasa pârâului Mérges.

Vih - bulversată de construcții moderne (un han de la începutul sec. XX) (se află aici și o așezare din epoca romană imperială/*barbaricum* (Németi, Gindele, 1997, 648; Lazin, Németi, 1972, 199-213; Németi, 1981-1982, 177, fosta B.V.).

Bobald VII - este zona între punctul trigonometric (I₂) și drumul de câmp ce coboară de la cantonul C.F.R. spre valea Mérges-ului.

VIIa - fragmente ceramice de culoare cărămizie, decorate cu ornamente plastice de tip "cioc de pasăre" sau verticale alungite, care pornesc de la gura vasului, inv. 7927 M.C. (cercetări de teren - 1974).

VIIb - suprapusă așezării relativ restrânse din eneoliticul timpuriu - cultura Tiszapolgár, se întinde o așezare mai vastă din epoca bronzului timpuriu-grupul Sanislău (fragmente ceramice ornamentate cu motive triunghiulare incizate, ceramică decorată cu scrijelituri).

Bobald VIII - zona de teren în stânga și dreapta drumului de câmp, care coboară spre valea Mérges-ului. Este o zonă foarte favorabilă pentru habitat, datorită faptului că formează o peninsulă, care intră adânc în albia mlăștinoasă.

VIIIa - cu ocazia executării unui șanț de scurgere pentru apele pluviale au fost adunate fragmente ceramice din neoliticul târziu-de culoare cărămizie, ornamentate cu motive plastice.

VIIIb - așezare din epoca bronzului timpuriu - grupul Sanislău.

VIIIc - o așezare (epoca bronzului târziu) suprapusă așezării neolitice se extinde în dreapta și în stânga drumului de câmp-grupul Pișcolt-Cehăluț/Hajdúbagos.

VIII d - în dreapta drumului, chiar pe botul terasei, se afla o așezare din epoca romană imperială târzie, (sec. IV-V?)

VIIIe - în partea cea mai înaltă a terasei (dreapta) este o movilă artificială (H₂), fără material arheologic.

VIII f - în stânga drumului de câmp, la cca. 800 m de cantonul C.F.R., este o altă movilă artificială, tot fără material arheologic (H₃).

VIII g - în dreapta șoselei Carei-Tășnad (1 F), în apropierea cantonului C.F.R., se află încă un holm considerabil numit "Lyukas-halom", tot artificial. Pe această movilă este construită o capelă, la sfârșitul secolului al XVII-lea (H₄).

VIII h - în stânga șoselei 1F - între drumul de câmp de lângă cantonul C.F.R. și marginea terasei pârâului Mérges, se disting încă două movile artificiale, fără material arheologic, foarte aplatizate (H₅₋₆).

Bobald IX - Marginea terasei pârâului Mérges-stânga șoselei 1F (Carei-Tășnad) este o zonă ușor înaltă, care coboară lent spre o zonă mlăștinoasă, care se întinde până la marginea satului Ghenci.

IXa - în urma unor periegeze, între drumul de câmp și marginea terasei, au fost culese fragmente ceramice din epoca Hallstatt-ului timpuriu - cultura Gáva, faza evoluată.

IXb - suprapusă așezării halstattiene se află și o așezare din epoca Latène-celtic. În anul 1987 o porțiune din valea Mérges-ului și anume de la șoseaua 1F spre stânga, până la ferma de stat (fosta crescătorie de oi) a fost canalizată. Noul canal a fost tras chiar la marginea terasei, fiind deranjate mai multe complexe din cultura Gáva și din epoca Latène - celtic (Németi, 1990, 48, fig.18).

X - Pășune Sic (Szik-legelő) - este o zonă joasă, inițial mlăștinoasă cu numeroase grinduri, locuite în antichitate. Canalul nou tras în direcția Fermei de oi, la răzorul între hotarul orașului Carei și comuna Ghenci a tăiat acest grind.

Xa - așezare din perioada de trecere la epoca bronzului - cultură Baden. Parțial, așezarea de tip Baden se întinde și pe teritoriul comunei Ghenci.

Xb - în zona numită Râtul tărânelor (Korpa-rét) situat spre localitatea Sânmiclăuș - în apropierea fermei de oi, în anii din urmă, întâmplător a fost descoperit un topor-ciocan (Hammeraxt) - inv. 8281 M.C. (Iercoșan, Lazin, 1996, 15, fig.1) probabil ambele piese (B.IIIb) se leagă de orizontul Tiszapolgár.

Xc - pe un grind, cu ocazia unei periegeze, a fost identificată o așezare din epoca bronzului timpuriu - grupul Sanislău. Situl se află dincolo de ferma de oi spre satul Sânmiclăuș.

XI - La dreapta șoselei 1F, pe terasa joasă a pârâului Mérges, prin cercetări de teren și printr-un șanț săpat pentru cablul telefonic, au fost semnalate mai multe complexe arheologice din diferite perioade ale antichității.

XIa - primul nivel de locuire aparține neoliticului târziu - fragmente ceramice de culoare roșiatică, ornamentate cu motive plastice.

XIb - șanțul a tăiat mai multe complexe/gropi menajere din epoca bronzului timpuriu (grupul Sanislău).

XIc - alte complexe aparțin epocii bronzului târziu - grupul Pișcolt-Cehăluț /Hajdúbagos.

XId - așezare din epoca romană imperială - *barbaricum* (Németi, Gindele, 1997, 648).

XII - Ferma "Lili" (Lili tanya) - în curtea grajdurilor, la cca. 150 m de la calea ferată Carei-Zalău este o movilă artificială, fără material arheologic (H₇).

XIII - În partea dreaptă a căii ferate Carei-Zalău, în apropierea podului, cu ocazia unei periegeze a fost găsit un topor de piatră șlefuită, neperforat și câteva fragmente ceramice necaracteristice - așezare neolitică ?

XIV - În partea stângă a căii ferate Carei-Zalău, la răzorul hotarelor Carei, Ghenci, Tiream prin cercetări de teren a fost identificată o așezare din epoca romană imperială - *barbaricum*.

XV - Kozárd - este partea hotarului Carei, care se întinde de la șoseaua 19 (Carei-Satu Mare) și până la calea ferată Carei-Domănești.

a - lângă fostul drum de câmp spre Domănești, în apropierea podului peste canalul Mérges se află o movilă artificială (H₈) având la suprafață câteva cioburi ne semnificative, poate aduse din zonele vecine, odată cu ridicarea movilei.

b - lângă drumul de țară, care se duce spre calea ferată Carei-Domănești, în partea dreaptă la cca. 50 m se află o altă movilă, fără material arheologic (H₉ - tot pe terasă dar foarte aplatizată).

c - în partea stângă a drumului spre calea ferată la cca. 250 m este o ușoară ridicătură, de unde provin câteva fragmente ceramice din neoliticul târziu. Din arătură au fost culese, din mai multe puncte, cioburi neolitice târzii și observate cantități mai mari de chirpici dislocate de plug - urme de locuință de suprafață.

În anul 1974 și apoi 1984 au fost executate șanțuri pentru conducte de apă potabilă, în stânga căii ferate (borna km 754/5, azi hotarul comunei Căpleni, punctul notat de noi - VII). În 1988 paralel cu calea ferată (partea dreaptă) a fost săpat un șanț lat și trei mai înguste trasate perpendicular pe primul, pentru evacuarea apelor pluviale. Cu ocazia acestor lucrări au fost deranjate mai multe complexe arheologice din diferite epoci și culturi arheologice:

c₁ - o vastă așezare din neoliticul târziu, care se întinde și dincolo de calea ferată, în hotarul comunei Căpleni (Németi, 1986-1987, 22 și 24-26), fosta Căpleni A/ canton C.F.R. - dispărut ca un punct topografic, inv. 7208-7220 M.C.

c₂ - așezare restrânsă semnalată încă în anul 1974, prin cercetări de teren, cu ceramică specifică culturii Tiszapolgár.

c₃ - câteva fragmente dintr-un vas de tip Bodrogkeresztúr și de tip Baden.

c₄ - cimitir de înhumăție din epoca migrației, sec.VI.

În punctul codificat cu XVc - colegul N. Iercoșan a întreprins o săpătură arheologică sistematică începând cu anul 1991 (Iercoșan, 1996, 83; Idem, 1997a, 23-30, pl.1-28).

d₁ - în vara anului 1986 au fost efectuate lucrări de hidroameliorații cu scopul de a lărgi albia canalului Mérges. În apropierea podului peste canal a fost deranjată o clădire construită din cărămidă, legată de satul feudal Kozárd. Vatra satului și urmele bisericii se disting și azi pe teren, printr-o ușoară ridicătură. Satul este menționat prima dată în documentele medievale în anul 1335 (Károlyi Oklevéltár, I, 114) dar în anul 1421 este menționat deja ca "prediis - pusta" (Ibidem, II, 64: III, 90). Apar fragmente ceramice din sec. XI-XIII: cazane de lut.

d₂ - lucrările au deranjat mai multe gropi menajere aparținând unei așezări din Hallstatt-ul târziu - cultura Vekerzug: fragmente ceramice lucrate cu mâna și cu roata olarului - ceramică cenușie.

d₃ - cu această ocazie au fost adunate mai multe fragmente ceramice de tip Latène - celtic, fiind deranjată și o groapă menajeră din această epocă.

d₄ - prin periegeze (1982), în zona mai înaltă a terasei pârâului Mérges au fost adunate fragmente ceramice din epoca migrației, sec. V-VI (gepidice), care aparțin probabil așezării corespunzătoare celor patru morminte descoperite până în prezent (Stanciu, 1997, 182, pl. III/4).

d₅ - în valea Mérges-ului, într-o zonă mlăștinoasă, lângă calea ferată Carei-Domănești a fost nivelată o movilă artificială (fosta Sós-kás-domb= Măcriș) pe care n-au fost găsite materiale arheologice (H₁₀).

XVI - Ferma I.A.S.-Moftin (Spitz). În primăvara anului 1987, între pârâul Mérges și ferma I.A.S., respectiv între calea ferată Carei-Domănești și șoseaua națională (19) Carei-Moftinu Mic, au fost executate lucrări de îmbunătățiri funciare, fiind săpate mai multe canale. Canalul central și cele opt canale perpendiculare au deranjat mai multe complexe arheologice din diferite perioade istorice:

a - canalul nr. II a deranjat o mică așezare eneolitică (?) - materialul arheologic nu este destul de concludent.

b - între canalele nr. II-III este o movilă artificială, fără material arheologic (H₁₁).

c - canalul nr. VI a tăiat o așezare din epoca bronzului mijlociu, fiind deranjate un număr de trei gropi menajere.

d - între canalele nr. III-V (borne km. 756, 2-756, 8) a fost mult deranjată o așezare din cultura Gáva-Holyhradi - faza de început. În zona așezării a fost descoperit incidental (canalul nr. IV) și un depozit de bronzuri, încadrat cronologic în Reineche Br.D - Ha.A1/orizontul Kurd după A. Mozsolics (Németi, 1990, 29-38, fig. 10-16; Iercoșan, 1988, 127-129; Bader, 1996, 270, 266-267). Prin periegeze, în primăvara anului 1996 a mai fost recuperată încă o bucată mare de turtă de bronz (inedită).

e - canalul nr. VIII a secționat o așezare din epoca romană imperială.

f - între canalul nr. III-IV se află o movilă artificială, fără material arheologic (H₁₂). Németi, 1990, fig.10.

XVII - Pârâul Careiului Mic (Bödör-völgy sau Kis-Károlyi pataka) se află imediat sub orașul municipal Carei, o vale relativ lată, care drenează, în antichitate, apele pluviale din zonele mai înalte ale orașului spre valea pârâului Poșta. În anul 1981 această vale a fost canalizată, iar pe malul stâng a fost construită Fabrica de zahăr. Cu ocazia acestor lucrări au fost descoperite incidental mai multe materiale arheologice:

a - pe malul drept al pârâului se disting în arătură două movile artificiale, una lângă calea ferată Carei-Domnești (cca. 250 m), alta lângă gardul Fabricii de in și cânepă, ambele fără material arheologic (H₁₃₋₁₄).

b - în bazinele de sedimentare, pe lângă Fabrica de zahăr au fost descoperite fragmente ceramice neolitice, inv. 9099 M.C.

c - a fost semnalată și o așezare din epoca romană imperială, inv. 9100 (Németi, Gindele, 1997, 648).

d - noul canal săpat în 1981 a secționat două gropi menajere din neoliticul mijlociu, care se întinde spre Fabrica de zahăr de la punctul b.

e - în ambele maluri ale canalului (Kis-Károlyi pataka) atât în dreapta cât și în stânga căii ferate, sunt adunate fragmente ceramice din epoca feudalismului timpuriu (borna km. 753) din sec. XI-XIII.

XVIII - Grădina I.A.S. se află pe malul drept al pârâului Poșta, care colectează și drenează apele pluviale din zona orașului Carei. În anul 1987 a fost săpat un șanț pentru o conductă cu scopul de irigație.

a - la baza solului antic este o depunere slabă din neoliticul târziu, ceramică roșiatică cu miez cenușiu.

b - canalul a tăiat două gropi menajere și probabil o locuință de suprafață cu materiale ceramice din epoca eneolitică evoluată. În anul 1992, în zona mai apropiată de malul pârâului, a fost executat un mic sondaj de verificare (10x2 m). Stratul de cultură, între 0,30-0,50 m conține un material ceramic foarte fragmentar, de culoare cărămizie, cafenie-roșiatică. Cronologic se încadrează la începutul orizontului cultural Bodrogkeresztúr? (Németi, Sălceanu, 1995, 10).

XIX - Stația de epurare - se află tot pe malul pârâului Poșta, dar mai aproape de marginea orașului. Cu ocazia lucrărilor de construcție și săpării bazinelor de sedimentare (iazuri biologice) au fost deranjate și parțial distruse mai multe complexe arheologice din diferite epoci:

a - o așezare din eneoliticul timpuriu - cultura Tiszapolgár. Sondajele de verificare din 1992, au confirmat acest fapt (Németi, Sălceanu, 1995, 57).

b - o altă așezare din eneoliticul dezvoltat - orizontul Bodrogkeresztúr, cu unele elemente de Hunyadi-halon (Németi, 1988, 121-122, fig.1).

c - un mic sat din epoca feudalismului timpuriu - epoca arpadiană, sec. XI-XIII; situl a fost în cea mai mare parte distrus de lucrările de la Stația de epurare (Németi, Sălceanu, 1995, 57), inv. 8718-8922 M.C.

XX - Albia pârâului Poșta - pe un grind din albie, în apropierea Fabricii de ulei, cu ocazia săpării unui canal de scurgere a fost secționată o groapă menajeră cu relativ multe oase de animale și puține fragmente de oale de tip Latène - celtic (așezare).

XXI - "Drumul Căminului" - în partea stângă a șoselei, între Carei - Cămin apar la cca. 300 m nord de marginea orașului, două mici ridicături dintre care prima a fost sondată în anul 1992. Situl a fost cunoscut prin cercetări de teren încă din anul 1970, considerat inițial după fragmentele de vase găsite în arătură, ca o mică așezare de la începutul epocii bronzului, încadrate în cultura Otomani, I-a (Ordentlich, 1971, 21; Bader, 1978, 121; Németi, 1981-1982, 179).

a - o mică așezare din perioada de trecere spre epoca bronzului, care după materialul ceramic descoperit în stratul de cultură și în complexele degajate, se încadrează în orizontul Cernavodă III (Boleráz).

b - în cadrul sondajelor efectuate în 1992 a fost descoperit și un mormânt de înhumare în poziție întinsă pe spate; groapa mormântului taie stratul de cultură, deci este ulterioară orizontului Cernavodă III (Boleráz). Cu ani în urmă, deranjate de plug și împrăștiate au fost găsite fragmente ceramice dintr-o oală celtică și fragmente de brățări lucrate din tablă subțire de bronz de tip "Hohlring", specific mai mult pentru Latène timpuriu, faza B₂. Probabil și mormântul descoperit în anul 1992 se încadrează cronologic în epoca Latène (Németi, Sălceanu, 1995, 55-57).

XXII - "Poligonul grânicerilor" - în apropierea fostelor solarii ale Fabricii de conserve, în anul 1986 a fost săpat un șanț de scurgere pentru apele pluviale, care a tăiat mai multe gropi menajere (în număr de trei) din care au fost recuperate fragmente de oale de culoare cărămizie de tip neolitic târziu.

XXIII - Incinta fabricii de in și cânepă - în partea stângă a șoselei 19, cu ocazia lucrărilor edilitare a fost deranjat un complex (?) din care s-a recuperat un fragment dintr-un vas mare, de culoare neagră în exterior și cărămizie în interior, ornamentat cu caneluri late, de factură "gavoidă", inv. 2177 M.C.

XXIV - Incinta orașului municipal Carei. Această zonă era în antichitate în bună parte împădurită. Situația se menține până la epoca feudală. Neavând o apă curgătoare sau izvoare de apă dulce, această parte intravilană n-a fost locuită în antichitate. Totuși pe malul pârâului Sáros-víz (völgy) și periferia localității spre Mlaștina Ecedea prezintă, în urma observațiilor făcute, unele slabe locuiri:

a - str. Petőfi Sándor nr.108 (incinta veche a uzinei "Unio" - clădirile vechi - cu ocazia unor lucrări edilitare, la 31 mai 1983) a fost descoperit incidental un mormânt de incinerare în urnă, împreună cu un cuțitaș de fier. Mormântul face parte din cultura Vekerzug și se încadrează în sec. V-IV a.Chr. (Németi, 1984, 129-146) inv. 5220-22.

b - tot cu această ocazie a apărut și un topor de piatră și câteva fragmente ceramice neolitice, inv. 6751-6752 M.C. (Németi, 1986/87, 16; Iercoșan, 1986/87, 144, fig. 12/1-2).

XXV - str. Esenin, nr. 4 - malul pârâului Sárosvölgy - atât în ograda locuinței cât și pe stradă cu ocazia unor lucrări edilitar-gospodărești au fost deranjate complexe din epoca neolitică, faza mijlocie a grupului Pișcolt (Németi, 1986/87, 16; idem, 1981(82, 197 - fostul punct notat cu cifra romană, X).

XXVI - Cimitirul reformat din str. Ignișului situat pe malul drept al pârâului Sárosvölgy, în continuarea spre incinta orașului de azi, dar situat în zona de periferie a localității.

a - în această zonă au fost culese din arătură mai multe fragmente ceramice de tip Latène - celtic, lucrate cu mâna și cu roata olarului. Ceea ce este însă deosebit de interesant, prezența unei cantități însemnate de zgură de fier, care atestă existența unui atelier de fierărie, în cadrul unei așezări celtice. Din nefericire toată zona este deja răscolită din cauza înmormântărilor moderne de aici.

XXVII - str. N. Iorga, nr. 3 - se află în zona pârâului Poșta. Azi face parte din zona locuită a orașului. Cu ocazia unor lucrări edilitare, în ograda imobilului a fost găsit incidental un topor de bronz cu disc și spin de către cetățeanul Țicle Dorel.

XXVIII - la capătul orașului spre Oradea, în dreapta șoselei nr. 19, în direcția Crescătoriei de porci, în arătură a fost găsit un topor de piatră, perforat (f. inv. Școala generală nr. 3 - Carei). În urma cercetărilor de teren n-au fost găsite urme de locuire din epoca preistorică.

XXIX - Puzta-Pusta - pe malul unei zone mlăștinoase, la dreapta drumului Carei-Urziceni, imediat la capătul orașului, în spatele uzinei "FIUT" au fost descoperite incidental mai multe fragmente ceramice:

a - fragmente ceramice din epoca bronzului ?

b - fragmente ceramice lucrate la roata de factură Latène, printre care și un fragment de culoare cenușie dintr-un chiup sau din fructieră, inv. 2252-2253 M.C. Sondajele de verificare efectuate ulterior de Muzeul din Satu Mare, n-au dat materiale concludente noi (Németi, 1981-82, 179, fostul punct notat cu XII).

XXX - Vadalom - tot pe malul acestei zone mlăștinoase, dar deja la dreapta drumului Carei-Foieni a fost găsită incidental o daltă de piatră (Németi, 1981-82, 180, fostul punct notat cu XIII) inv. 3534 M.C.

XXXI - lângă calea ferată Carei-Oradea pe malul pârâului numit Nagy-völgy (Valea Mare) prin cercetări de teren efectuate în toamna anului 1980 a fost identificată o așezare deschisă de tip Latène-celtic. Au fost adunate numeroase fragmente ceramice lucrate cu mâna și cu roata olarului precum și o râșniță din piatră.

XXXII - Ferma Ianculești (Klára-major). În această zonă sunt două pârâiașe, azi canalizate, care drenează apele din Câmpia Careiului spre marginea Nirului, unde se unesc sub satul Foieni cu apele colinelor de nisip și se varsă în valea Ecedea. Cele două pârâiașe sunt: Valea Mare și Valea Mică, ambele traversând drumul național nr. 19 (Carei-Oradea). Prin cercetări de teren efectuate între anii 1980-1990 au fost identificate două așezări:

a - o așezare întinsă de tip Gáva evoluată, cu fragmente ceramice canelate, de culoare neagră (Németi, 1990, 48, fig.18).

b - un mic cătun din epoca feudalismului timpuriu - perioada arpadiană, cu urme de locuințe de suprafață și ceramică ornamentată cu linii paralele sau în val, specifice pentru sec. XI-XIII.

Din "împrejurimile orașului", M. Párducz a publicat în 1947 un prâsnel de lut, o cataramă sarmatică din bronz, o verigă din bronz, două fibule de bronz cu "genunchi" (Németi, Gindele, 1997, 648, fig.1/4-5). În colecția Școlii Elementare nr. 3 - Carei sunt mai multe topoare din piatră (două intacte și unul fragmentar); o rotiță din lut de căruță; râșnițe cu frecător și fragmente ceramice provenite din împrejurimile orașului, adunate de copii cu ocazia diferitelor excursii făcute în special în zona Bobald-ului.

Numele orașului Carei, sub denumirea de "villa Karul" apare în documentele medievale la 7 februarie 1320 într-un act emis de regele Carol Robert, la Timișoara (Documente privind istoria României, sec. XIV, vol.I/1301-1320/1953, 336).

44. Ianculești - suburbia orașului municipal Carei (Szent János-major), fig.13, un sat feudal depopulat în sec. al XVII-lea, reînființat între anii 1921-1930.

a - în partea stângă a șoselei nr.19 (spre comuna Petrești) la cca. 350/400 m de la drumul spre Ianculești se află o movilă artificială, fără material arheologic (H₁).

b - la sud de localitate curge în direcția văii Ieriului, pârâul Barnot, care este barat. Există azi aici un lac artificial. În urma cercetărilor de teren efectuate în anii 1970 au fost culese, pe malul drept al pârâului, la sud de lac, fragmente ceramice provenite dintr-o așezare din epoca bronzului, (cultura Otomani ?)

45. Marna Nouă (Dégenfeld tanya), jud. Satu Mare (fig.13/23).

Se află în mijlocul câmpiei într-o zonă care în antichitate a fost împădurită fiind existența apelor curgătoare sau izvoarelor cu apă potabilă. Hotarul satului spre Foiene este mărginit de pârâul Sf. Paul (Szent János pataka), iar pe malul stâng, într-o zonă mai înaltă, au fost găsite fragmente ceramice, puțin chirpici, care indicau, aici, o așezare preistorică, neîncadrabilă arheologic (probabil din perioada de trecere spre epoca bronzului - cultura Baden timpurie ?).

46. Petrești (Mezőpetri), jud. Satu Mare (Fig.13).

Are o situație geografică similară cu localitățile anterioare, din aceste motive este săracă din punct de vedere arheologic.

a - în stânga șoselei nr. 19, într-o zonă mai ridicată, se află satul Kide depopulat în sec. al XVIII-lea. Vatra satului se observă bine în arătură.

b - în vatra fostului sat feudal, la cca. 500 m, în stânga șoselei nr. 19, se află o movilă artificială (H₁) pe care este clădită o capelă (după holera din 1831). Satul Kide sau Kigye apare în documentele medievale în anul 1324 (Károlyi oklevétár, I, 67).

c - câteva cioburi adunate și intrate în Muzeul din Satu Mare, fără precizarea locului de descoperire, atestă prezența unei așezări din epoca bronzului (?); din sec. II-IV - (epoca romană imperială ?). Numele localității apare în 1366 - Mezenpetri (Károlyi oklevétár, I, 267).

47. Dindeștiul mic (Kisdengeleg, Csárda), fig.15.

Se află tot în Câmpia Careiului, dar hotarul satului se extinde spre valea Ieriului. Lângă sat curge pârâul Tamm sau Damm (în limba șvabă) cu vechea sa Toptila (Kenderásztató) care se varsă în Ier, lângă Dindești.

a - spre Portița se distinge în arătură o movilă artificială, fără material arheologic, numit Kereszthalom (Holmul Crucii: H1).

b - pe malul pârâului Tamm (Damm ?) în anul 1982 au fost adunate fragmente ceramice nu prea caracteristice, probabil neolitice. Numele localității apare în documentele medievale în anul 1316 sub denumirea de Kys Bescnew (Brázay, 1886, 180).

48. Chenci (Gencs), jud. Satu Mare (fig. 33).

Teritoriul satului, din punct de vedere geografic, se întinde între Câmpia Careiului și Câmpia Ieriului. Se află pe marginea șoselei 1F/ Carei-Tășnad, la cca. 8 km sud-est de orașul municipal Carei. Teritoriul

satului, după forma de relief, este monoton, brăzdat de o serie de albie de pâraie părăsite, azi canalizate, iar vatra satului (intravilan, cel mai vechi locuit) se află pe un grind vast cu zona centrală marcată de biserica reformată. În antichitate, această zonă avea un aspect mlăștinos cu mai multe grinduri neinundabile. În ansamblul ei foarte propice pentru habitat:

a - Movila Spânzătorii (Akasztódomb) este un grind mai înalt, care se află la doi km. sud de localitate, unde a funcționat aproape un deceniu o carieră de nisip, fiind deranjate mai multe complexe funerare și gropi de provizii.

a₁ - În anul 1958 după relatările locuitorului Csomai Sándor "vasele în formă de ciupercă - gomba alakú edények" au fost descoperite incidental ca morminte de incinerare în urnă, acoperite cu capac (strachină) datate inițial în Latène mijlociu (I. H. Crișan, 1964, fig. 7/1-7; idem, 1966, fig. 28/1-2, 4-6), ulterior la finele Hallstatt-ului târziu (Ha.D₂). (Németi, 1982, 130, fig. 4).

a₂ - tot aici printr-o săpătură de verificare în 1958, a fost dezvelită și ridicată "in situ" (ulterior s-a distrus în M.C.) o vatră de lut cu diametrul maxim de 1.50 m, care eventual ar putea aparține unui "ustrinum".

a₃ - incidental, au fost descoperite două morminte de înhumare încadrate cronologic în sec. V p.Chr. (Németi, 1967, 499-506; idem, 1969, 121-123; idem, 1983, 134-149).

a₄ - au fost recuperate fragmente ceramice lucrate la roată, de culoare neagră, din pastă aspră, cu pietricele mărunte, folosite ca degresant, ornamentate cu benzi simple sau în val, specifice epocii feudalismului timpuriu. Întrucât acest material arheologic s-a găsit împreună cu oase umane, credem că ele aparțin unor înmormântări (Dumitrașcu, 1978, 67; Németi, 1992-93, 57-75), din sec.VIII-X.

b - Vatra satului (intravilan)

b₁ - în ograda lui Bartha L. (nr. casei 430), în primăvara anului 1968, pe malul lacului "Csurgó" a fost găsit incidental un topor de piatră șlefuită (Németi, 1986-87, 27, fig. 27/1).

b₂ - fără locul precizat (str. Careiului) cu ocazia săpării unei fântâni a fost deranjat un mormânt de înhumare. La picioarele scheletului se afla un vas-borcan lucrat cu mâna, încadrat cronologic în epoca migrației (Németi, 1986-87, fig. 2/ 2).

b₃ - în apropierea parohiei reformate, în vara anului 1994, a fost distrus un cuptor de ars ceramica din sec. XVIII-lea, fiind recuperate câteva cahle nesmălțuite (colecție particulară).

c - Malul canalului - lângă șoseaua 1F, partea stângă, la cca. 1.5 km spre comuna Căuaș, în anul 1970 cu ocazia săpării unui canal a fost deranjată o așezare neolitică (Németi, 1986-87, fig. 24/ 3).

d - Pădurea ciorilor (Csókás erdő) - în partea hotarului spre Sânmiclăuș, în vara anului 1970 a fost găsit un celt din bronz și mai multe fragmente ceramice atipice (Bader, 1978, 123, pl. LXXXVI/11), inv. 9925-9927 M.C.

e₁ - Togul Mare-cătunul Kardos (Nagytag-Kardos-tanya). În toamna anului 1982, cetățeanul I. Jakab a găsit o spadă cu garda mânerului formată în cupa cu buton (Schalenknaufschwerter) încadrată în Ha. B1 (Iercoșan, 1984, 121-122, pl. I/ 1, 1a; II; Bader, 1996, 271, fig.15), inv. 7023 M.C.

e₂ - în apropierea locului de descoperire al spadei, recent s-a identificat o așezare din Hallstatt-ul timpuriu (cultura Gáva evoluată ?).

f - Lutărie (Vályovető) - lângă drumul de câmp spre Sânmiclăuș, la cca. 150-200 m de grajdurile unei ferme, cu ocazia exploatării lutului, au fost deranjate mai multe complexe arheologice din diferitele perioade ale antichității. Canalul săpat în anul 1986 a tăiat malul acestui pâraiaș (malul stâng), fiind deranjate mai multe complexe arheologice.

f₁ - Relativ puține materiale neolitice indică prezența în zonă a unei așezări ?

f₂ - Urmărind anual (de la 1970) exploatarea lutului, fără posibilitatea de a interveni cu o săpătură de salvare, totuși am reușit să salvăm un număr de patru complexe mai mari și altele mai mici (locuințe ?, gropi menajere) din etapa târzie a Hallstatt-ului, Ha. D2 - cu materiale ceramice lucrate cu mâna și cu roata olarului, aparținând culturii Vekerzug (Németi, 1984, 133, fig. 7/5, 10; 8/1-9), ultima intervenție în 1998.

f₃ - Tot de aici, relativ puținele materiale ceramice indică prezența în apropiere a unei așezări din epoca Latène, fără să fie salvat vreun complex concludent din această perioadă.

f₄ - Se conturează o așezare relativ întinsă din epoca romană imperială cu ceramică cenușie, lucrată la roată, ceramică provincială romană de import și un pieptene din os (Németi, Gindele, 1997, 653-654).

f₅ - Așezare din epoca feudalismului timpuriu cu cel puțin două nivele de locuire: una din sec. IX-X și alta din epoca arpadiană sec. XI-XIII (Németi, 1992-93, 57-75).

g - În partea stângă a drumului de câmp Ghenci-Sânmielăuș, prin cercetări de teren, pe o ușoară ridicătură, a fost identificată o așezare din epoca Latène mijlociu - celtică (Németi, 1992-93, 57-75, fig. 6/1-3).

h - Tot în această zonă, aflată în dreapta drumului menționat și încadrată între drumul de câmp spre satul Rădulești și o albie părăsită (canalizată) se află o așezare din epoca feudalismului timpuriu. Au fost adunate fragmente ceramice lucrate cu roata olarului, aparținând vaselor de tip borcan sau oale, ornamentate cu benzi simple sau în val (Németi, 1992-1993, 57-75, fig.10/5-9), sec.VIII-IX/X?).

i - În partea dreaptă a șoselei 1F, imediat înainte de a intra în satul Ghenci, cu ocazia depunerii cablului telefonic, a fost deranjată o așezare din epoca bronzului timpuriu - grupul Sanislău (cercetări de teren din 1997).

j - Togul lui Kati (Kati-tag) - în partea stângă a drumului de câmp Ghenci-Sânmielăuș, pe un grind imens, prin cercetări de teren (23 III 1997) a fost identificată o așezare din epoca bronzului timpuriu - (evoluat ?) Au fost adunate fragmente ceramice și de rășnițe, inv. 9919-9920; 9609-9618 M.C.

k - Pe strada principală din localitate (1F), în partea dreaptă, la nr. casei 329 și în ogrăzile vecine, înconjurată de o zonă mlăștinoasă (azi canalizată) prin cercetări de teren (la data de 2 IV 1997) a fost identificată o așezare din epoca arpadiană, sec. XI-XIII, un mic sat din epoca feudalismului timpuriu.

l - Papuriște mic și mare - (Gyékényes (kis és nagy)) - la dreapta drumului de câmp de la Ghenci spre Tiream (lotul inginerului agronom Szabó Gábor) pe un grind nisipos, înconjurat de o zonă mlăștinoasă, au fost adunate (15 III 1997) mai multe materiale arheologice:

l₁ - fragmente ceramice badenoide și un fragment dintr-un topor de piatră șlefuită, inv. 9944-9946 M.C.

l₂ - un bogat material ceramic, legat de o așezare din Hallstatt-ul timpuriu, cultura Gáva, inv. 9940-9943 M.C.

m - Ierul Körte (Körte-Ér) - partea hotarului a satului Ghenci, care se întinde spre Tiream. ("La Movilă").

m₁ - o movilă artificială numită Tarcsa-halom, fără material arheologic, (H₁), care indică însă și o cumpănă de apă, fiindcă din această zonă mai înaltă apele pluviale sunt drenate deja spre valea lată a Ierului (spre cavata de la Tiream).

m₂ - puține fragmente ceramice adunate din malul înalt al lui Körte-ér, de culoare cărămizie sunt specifice neoliticului târziu și a fost recuperat un ic masiv, folosit pentru crăpat lemne, lucrat din piatră, inv. 9956 MC.

m₃ - așezare din eneoliticul timpuriu-cultura Tiszapolgár, inv. 9928-9931 MC.

m₄ - o așezare din epoca bronzului târziu în apropierea holmului mare (Tarcsa) grupul Pișcolt-Cehăluț/Hajdubagos. În această zonă a fost găsit și un topor de luptă cu disc și spin, dar s-a pierdut (informația inginerului agronom Szabó Gábor) inv. 9932-9935 MC.

m₅ - tot pe malul înalt al pârâului Körte Ér, a fost identificată vatra unui sat din epoca feudalismului timpuriu -epoca arpadiană, sec. XI-XIII-lea; fragmente ceramice decorate cu linii paralele și în val, iar altele sunt ornamentate cu roțițe (motiv imprimat), inv. 9936-9939 MC. Din arătură a fost culeasă și zgură de fier, atelier de fierărie(?) Inv. 9951-9955.

n - lângă calea ferată Carei-Tășnad, partea stângă, la răzorul hotarelor între Carei, Ghenci și Tiream, au fost găsite în urma periegezelor din 1995, mai multe complexe arheologice în profilul canalului de scurgere:

n₁ - pe un grind din valea mlăștinoasă a pârâului se află o mică așezare din epoca bronzului timpuriu-grupul Sanislău.

n₂ - tot pe acest grind, dar pe malul drept al canalului (p. Tireamului) și mai aproape de calea ferată (la cca 150 m spre Tiream de la podul peste canal) se află o așezare din epoca bronzului târziu -grupul Pișcolt-Cehăluț/Hajdubagos.

n₃ - în apropierea holmului mare, pe malul înalt al pârâului antic, azi colmatat și canalizat, se găsesc și fragmente ceramice și urme de locuire din epoca romană imperială care credem că aparțin așezării mai întinse de la Carei-XIV (Németi, Gindele, 1997, 654).

Din hotarul acestei localități provine o descoperire monetară izolată: un dupondius Vespasian, 73-76, (Lazin, 1969, 112); alta din partea hotarului spre Sanmielăuș-o monedă de argint din sec. III a.Chr, din primele emisiuni monetare celto-dacice sau celtice (Chirilă, Németi, 1974, 136, pl. I/14).

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1328-sub denumirea de Gench (Maksai, 1940, 140).

49. *Câmpia Ecedea-Bervenii (Börvely), jud. Satu Mare (fig. 30/31).*

Se afla pe malul relativ înalt al Mlaștinii Ecedea. Azi, după desecarea mlaștinii, față de canalul nr.1 (albia Crasnei) se găsește în dreapta râului. Terasa stângă înaltă a mlaștinii, precum și grindurile (insulele) mai apropiate de mal, au fost intens locuite în antichitate.

a - Cetatea (Vársziget) - este un grind imens în mlaștină la cca. 500 m de la malul inițial al albiei vechi. În partea centrală, se pare că este întărită cu un șanț adânc executat în epoca feudală. În realitate, nu este vorba de o cetate feudală de pământ ci construirea unui punct de pază pentru cetatea de la Ecsed (Ungaria) cu un turn sau chiar a unor locuințe de lemn. Ca să se înalțe mai mult terenul, a fost scos pământul din șanț spre interior în așa fel încât suprafața internă a "cetății" este acoperită de un strat gros de argilă albicioasă cu concrețiuni de calcar, provenit din fundul șanțului; solul aluvional, care constituie baza grindului (sondajul efectuat în anul 1986), arată clar că stratul de cultură din epoca bronzului timpuriu se află sub pământul steril așternut la adâncimea de 1.60 m. Insula a constituit un loc ideal pentru habitat; deci este intens locuită în antichitate.

a₁ - din arătură au fost culese mai multe fragmente ceramice de culoare roșiatică cu trăsături specifice neoliticului târziu (7.VI.1967).

a₂ - într-o zonă mai joasă a insulei se conturează o mică așezare din perioada de trecere spre epoca bronzului - cultura Cernavodă III -Boleráz ? (1983).

a₃ - cu ocazia sondajului de verificare efectuat în 1986 (Gh. Lazin), în partea centrală a insulei a fost surprins un strat subțire de depuneri și o groapă menajeră chiar la capătul secțiunii dinspre centrul "cetății". Groapa a fost dezvelită parțial de noi. Materialul arheologic-ceramică, relativ bogat, făcea parte din grupul Sanislău. Prin cercetări de teren, efectuate în mai multe rânduri, se poate constata că în zona centrală a grindului se află o așezare relativ întinsă din epoca bronzului timpuriu, inv. 2021-2040 M.C.

a₄ - în partea nordică a insulei, din zona tăiată de un canal de scurgere, au fost adunate mai multe fragmente ceramice (chiar complexe deranjate de canal) din epoca bronzului târziu sau "gavoidă", inv. 9409-9418 M.C.

a₅ - așezare din epoca romană imperială, care cuprinde o mare parte a grindului (cu ocazia săpării canalului sus-menționat au fost deranjate mai multe complexe din această perioadă, fiind găsite incidental "vase mari", probabil niște chiupuri - după relatările excavatoristului (Németi, Gindele, 1997, 647-648).

a₆ - câteva fragmente ceramice și o aplică din bronz indică prezența unei așezări din epoca migrației. Stratul superior al grindului - datorită cultivării terenului este totalmente deranjat și distrus.

a₇ - la locul numit "La dâmb" plasat în hotarul satului Lucăceni (lotul de la "Cetate" aparține C.A.P.-ului de la Lucăceni), dar este vorba în realitate de Vársziget, elevii au găsit o monedă romană imperială - Antonius Pius (153-154), Lazin, 1980, 127, pl. LXVII/3 - denar roman.

b - Râțul caprei (Kecske-rét) pe malul stâng al albiei vechi a Crasnei (malul mlaștinii Ecedea) a existat ani de-a rândul o cărămidărie, care a deranjat mai multe complexe arheologice din diferite epoci ale antichității:

b₁ - câteva fragmente ceramice ornamentate cu "cioc de pasăre" și un topor de piatră, indică prezența unei așezări din eneoliticul timpuriu-cultura Tiszapolgár (Németi, 1990, 19).

b₂ - o vastă așezare, care se întinde pe malul Crasnei vechi, pe o distanță de cca. 600 m, este din prima fază a culturii Gáva (Németi, 1990, 19-29, fig.1-8).

b₃ - așezare din epoca Latène mijlociu - celtic (Németi, 1986, 72-74, fig.1-4).

c - Cătunul Halmos (Halmos-tanya) - Pe un grind alungit din Mlaștina Ecedea (T. Bader indică - greșit - malul albiei vechi al Crasnei) în anul 1968 a fost găsit un celt de bronz (Bader, 1978, 121/ 12, pl. LXXXVI/16).

c₁ - în anul 1997, prin periegeze, a fost identificată o așezare de tip "tell" pe grindul menționat, fortificat natural și parțial artificial, cu șanț și val. Așezarea aparține culturii Otomani.

c₂ - la cca. 250 m de prima așezare, pe un alt grind, se află o altă așezare preistorică cu foarte multe materiale ceramice, aflate la suprafață, din cultura Gáva (cercetări de teren din 1997).

c₃ - în zonă se întinde și o așezare din epoca romană imperială(1998).

d - "Lângă pădure" - aproape de graniță, un elev de liceu (Molnár Lajos, nr. casei 171), a găsit în 1982, un celt cu plisc, inv. 5823 M.C. T. Bader localizează greșit această descoperire incidentală, la punctul "c" - Halmos (Bader, 1996, 270, fig.13/3).

e - "La canal" - pe malul stâng al Canalului Mare, pe un grind alungit din mlaștină, se află o așezare întinsă din epoca romană imperială: fragmente ceramice de culoare cenușie, modelate la roată și cu mâna,

fragment de "terra sigillata", fusaiole, cute din piatră (Bader, 1974-75, 269; Németi, Gindele, 1997, 646-647), inv. 8967-9010 M.C.

f - la dreapta drumului de câmp, care duce din ferma satului Lucăceni spre graniță (Drumul grănicerilor), pe un grind flancat de canale laterale, au fost adunate fragmente ceramice de culoare cenușie, săpunoase sau negricioase, lucrate cu roata olarului, aparținând unei așezări din sec. IV p.Chr. (Németi, Gindele, 1997, 646).

g₁ - Ferma Ágerdő-major (Ág-erdő) - la cca. 400 m de la calea ferată, pe un grind, în apropierea graniței, a fost identificată o așezare din epoca romană imperială / cercetări de teren-1997 (Németi, Gindele, 1997, 648).

g₂ - fragmente ceramice din neoliticul târziu ?

g₃ - fragmente ceramice badenoide (așezare);

g₄ - fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu - grupul Sanislău;

g₅ - fragmente ceramice gavoide ?

h - Togul Korán (Korán-tag) se află la cca. 350/400 m în partea dreaptă a drumului de câmp spre graniță (spre Halmos), pe un grind considerabil din mlaștină, azi pe malul unui canal lateral (cercetări de teren din 3 iunie 1998).

h₁ - o așezare din epoca bronzului târziu, grupul Pișcolt-Cehăluț/Hajdúbagos.

h₂ - o altă așezare din epoca romană imperială, cu multe fragmente ceramice lucrate la roată, de culoare cenușie.

h₃ - un sătuc din epoca feudalismului timpuriu, sec. XI-XIII.

i - Malul stâng al Crasnei vechi de la Crescătoria de porci și până la canalul lateral, ce leagă drumul grănicerilor cu drumul de câmp spre Halmos; prin perieghetă au fost identificate mai multe situri arheologice:

i₁ - fragmente ceramice preistorice, probabil din epoca bronzului ?

i₂ - fragmente ceramice de culoare cenușie-săpunoasă din epoca romană târzie?

i₃ - un mic cătun din epoca feudalismului timpuriu, cu fragmente ceramice necaracteristice(?)

i₄ - tot din această zonă, provin fragmente ceramice eneolitice - cultura Tiszapolgár și ceramică neagră, lucioasă în exterior și cărămizie în interior, aparținând culturii Gáva (faza evoluată).

j₁ - pe malul canalului principal (mare), lângă stația de pompă au fost adunate, din pământul excavat, fragmente ceramice din epoca bronzului mijlociu; probabil canalul a deranjat o așezare din epoca bronzului ?

j₂ - tot din această zonă provin și fragmente ceramice din neoliticul târziu, olărie de culoare roșiatică, ornamentate cu butoane simple, fragmente de vase cu picior (cupe), inv. 7257-7258:7255-7256 (cercetări de teren din 1985).

k - lângă drumul de câmp spre Ágerdő-major au fost găsite două topoare din piatră șlefuită, neperforate, într-o zonă de unde provin fragmente ceramice de tip Baden/Coțofeni (?)

Din hotarul comunei Berveni provin mai multe obiecte arheologice sau situri, menționate fără posibilitatea stabilirii locului de descoperire: A. Vende=1910) menționează o așezare din epoca bronzului (Szatmar vármegye, 409); pe malul anbiei Crasna, între Berveni-Lucăceni, T. Bader menționează o așezare din epoca bronzului (mai recent n-am reușit s-o identific pe teren (Bader, 1978, 121/12). Din hotarul satului, găsit incidental, a ajuns în colecția școlii un topor de piatră șlefuită din granit, perforat, frumos lucrat (azi nu mai este în colecția școlii): o monedă din bronz emisă în timpul regelui István al IV-lea al Ungariei (găsit în 1967, azi lipsind - la fel - din colecția școlii) emisă între 1162-1163. În curtea Fabricii de Cănepă a fost găsită o căniță din epoca bronzului târziu (Németi, 1978, 100, fig. 2/ 2).

l - "Malul Crasnei" - între stația de pompare și podul peste Crasna, la intrarea în sat, cu ocazia lucrărilor de hidroameliorații au fost deranjate mai multe complexe arheologice din diferite epoci ale antichității:

l₁ - pe malul stâng al Crasnei - bornele 3/3-3/1 km - atât între mal, în albia lărgită și dig și în șanțul din exteriorul digului, au fost deranjate mai multe complexe arheologice: locuințe de suprafață, gropi menajere, fiind observate și adunate cantități însemnate de chirpici și fragmente ceramice, obiecte litice și o săpăligă din corn de cerb, încadrate în eneoliticul târziu, cultura Tiszapolgár, inv. 7471-7475 M.C.

l₂ - tot pe malul stâng al râului, între bornele 2,4-2,7 km în față cu fabrica de in și cănepă (malul drept) au fost sesizate mai multe materiale din Hallstatt-ul timpuriu, cultura Gáva timpuriu ?

l₃ - în malul stâng, între bornele 1.8-2.4 km au apărut urmele unei așezări din epoca feudalismului timpuriu, sec. XI-XIII - locuințe deranjate, arsuri puternice - vetre de foc, gropi menajere cu un bogat material ceramic lucrat la roată.

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1281 sub denumirea de Bérve sau Tótbörvej (Maksai, 1940, 119).

50. Lucăceni, jud. Satu Mare (fig. 22).

Se află între localitățile Cămin și Berveni, în zona Mlaștinii Ecedea.

a - pe malul drept al Crasnei, lângă drumul ce se duce spre ferma satului, în apropierea gardului Fabricii de in și cânepă, în anul 1982 a fost săpat un șanț de scurgere, iar în profilul acestuia s-a observat o depunere masivă de chirpici, care provenea dintr-o locuință deranjată. Pe baza puținelor fragmente ceramice recoltate din pământul excavat se poate spune că așezarea aparține neoliticului târziu (?): ceramică roșiatică cu motive plastice.

b₁ - "Lângă Cruce" sau "Garab" - în partea dreaptă a drumului de câmp, care se duce din Ferma Lucăceni spre graniță lângă o cruce, este un drum de câmp care înaintază până la canalul principal (mare). Într-o zonă înaltă, tăiată de acest drum, înconjurată cu terenuri joase, au apărut materiale din epoca bronzului târziu - grupul Pișcolt-Cehălu/Hajdúbagos - multe fragmente ceramice, urme de locuințe de suprafață, râșnițe de mână, etc. (cercetări de teren din anul 1986).

b₂ - pe acest grind au apărut și fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu.

c - Malul Crasnei - fosta grădinărie - malul vechi al mlaștinii.

c₁ - fragmente ceramice, material litic din obsidiană și silex, așezare din neoliticul târziu ? eventual eneolitic timpuriu (?)

c₂ - o fusaiolă și fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu ?

c₃ - fragmente ceramice de culoare cenușie lucrate cu roata olarului cu aspect săpunos (având măr în pastă) încadrate cronologic în epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 655).

Satul Lucăceni a apărut între cele două războaie mondiale (1921-30).

51. Cămin (Kálmánd), jud. Satu Mare (fig. 22/29).

Satul se întinde pe malul Mlaștinii Ecedea. Hotarul lui se încadrează între teritoriul satelor Berveni și Lucăceni. Unele situri arheologice se găsesc chiar la răzvorul acestor localități.

a - Malul Crasnei - zona podului. Între anii 1980-1986 au fost executate lucrări de hidroameliorații de mari proporții care au constat din: executarea unui șanț lat de scurgere, paralel cu digul, din malul drept al Crasnei; lărgirea albiei râului, taluzarea unei zone late de cca. 40-50 m pentru a construi digul pe malul stâng și săparea unui alt șanț de scurgere în interiorul noului dig ridicat. În urma acestor lucrări au fost deranjate numeroase situri și complexe arheologice din diferite perioade ale antichității și epocii feudalismului timpuriu:

a₁ - Pășuna porcilor (Disznó legelő) - malul drept al Crasnei, dincolo de pod, spre interiorul fostei mlaștini - morminte de înhumatie în poziție chircită din epoca eneoliticului dezvoltat - cultura Bodrogeresztúr din care au fost salvate în număr de nouă (Németi, 1988, 123-126: fig. 8-12; 13/1-4). Pășuna porcilor se încadrează între bornele 6.8-6.9 km-pe malul drept al Crasnei.

a₂ - sporadic au apărut, cu ocazia săpăturilor de salvare din anul 1986, câteva fragmente ceramice din epoca Latène, așezare celtică ce se concentrează mai mult în malul stâng al Crasnei, spre direcția podului din satul vecin (Căpleni).

a₃ - deși stratigrafic n-a fost sesizat, din materialul adunat se conturează și un nivel de locuire din epoca romană, sec. III-IV p.Chr. prin fragmente ceramice de culoare cenușie lucrate la roată și altele modelate cu mâna de caracter Przeworsk. Un vas aproape intact tot din această perioadă, a fost salvat pe malul stâng, în apropierea podului (Németi, Gindele, 1997, 649/ 22).

a₄ - în această zonă, dar concentrat mai ales pe malul stâng, au fost sesizate urmele unei așezări din sec. VIII-X, cu ceramică de culoare cenușie, aspră, ornamentate cu linii incizate, paralele sau în val.

a₅ - pe ambele maluri au fost observate urmele unei așezări din epoca feudalismului timpuriu, sec. XIII-XIV, probabil vatra veche a satului Cămin, care inițial (și după tradiția locală) se afla mai aproape de mlaștină.

a₆ - pe malul stâng al Crasnei, la cca. 100 m spre Căpleni s-a conturat o așezare cvasi-contemporană cu mormintele sus-amintite (a₁), cu fragmente ceramice, locuințe distruse și vetre de foc, încadrate în

eneoliticul dezvoltat, cultura Bodrogkeresztúr (Németi, 1988, 123, fig. 7/1-16), cu un material litic lucrat din silex și din obsidiană.

a₇ - tot pe malul stâng, dar în direcția spre Berveni (stația de pompă) atât în malul taluzat cât și în profilul șanțului interior au apărut mai multe complexe (gropi menajere) din eneoliticul timpuriu - cultura Tiszapolgár. Printre fragmentele ceramice salvate (groapa nr.1) a fost găsită și o lingură de lut (Németi, 1988, 129).

b - Malul Crasnei, partea stângă spre Berveni.

b₁ - în apropierea stației de pompă a fost deranjată o așezare din epoca neoliticului târziu, respectiv mai multe complexe, în special gropi menajere, cu un bogat material arheologic (Németi, 1986-87, 22-24, fig.15-18).

b₂ - în apropierea stației de pompă, chiar în incinta așezării din neoliticul târziu a fost găsit în stare răvășită și un mormânt de înhumatie și un topor de piatră șlefuită (Ibidem, 23, fig.16/1).

c - dincolo de stația de pompă, dar încă în hotarul satului Cămin, în albia lărgită și la malul taluzat au fost observate complexe (gropi menajere) și un mormânt de incineratie în urnă, distrusă, aparținând orizontului de tip Cernavodă III/Boleráz (Németi, 1988, 129, fig. 13/5-8).

d - malul Crasnei spre direcția satului Căpleni:

d₁ - în apropierea fostului pod, distrus în timpul celui de-al doilea război mondial, lucrările au deranjat mai multe complexe din neoliticul mijlociu ?

d₂ - între zona podului distrus și până la răzorul hotarului spre Căpleni, în bună parte suprapusă stratigrafic, au fost observate următoarele situri arheologice:

d_{2a} - o așezare vastă sesizată prin locuințe distruse sau în mare parte deranjate, gropi menajere, aflate pe ambele maluri (în albia lărgită, în zona taluzată și în ambele șanțuri săpate) aparținând Hallstatt-ului timpuriu - cultura Gáva evoluată (Németi, 1990, fig.18/ 8) (toamna anului 1998 - cercetări de teren - gropi menajere).

d_{2b} - o așezare surprinsă exclusiv prin mai multe complexe menajere (poate și o locuință adâncită în sol ?) din Hallstatt-ul târziu - cultura Vekerzug: Ha.D₂, (Németi, 1988 b, fig. 3/3-9; fig. 4/1-7, 10, 12-14).

d_{2c} - o vastă așezare din epoca Latène - celtic surprinsă pe ambele maluri prin mai multe complexe formate din locuințe (ultima aflată în toamna anului 1998), gropi menajere, zgură de metal, obiecte metalice, etc.

d_{2d} - câteva cioburi adunate dintr-o groapă menajeră - cultura Tiszapolgár.

d_{2e} - tot în această zonă, dar sesizată numei pe malul drept, în profilul șanțului interior au apărut și fragmente ceramice badenoide (?)

d_{2f} - în profilul șanțului au fost observate mai multe complexe, gropi menajere cu umplutură formată dintr-o cantitate mare de cenușă și oase de animale, dar cu puține fragmente ceramice. Datorită faptului că șanțul a fost plin cu apă nici măcar taluzarea profilului nu s-a reușit, așadar încadrarea culturală a acestor complexe este dificilă. Probabil sunt eneolitice târzii (?). Ele au fost observate la bornele 7,5-7,6 km.

d_{2g} - așezare din epoca bronzului târziu - grupul Pișcolt-Cehăluș/Hajdubagos.

e - Via Căminului - partea dreaptă a drumului de câmp spre comuna Urziceni, în zona pârâului Papirgyár-pataka, în direcția fostei mlaștini, spre satul Berveni-Noi.

e₁ - din via propriu-zisă au fost adunate câteva cioburi preistorice din solul răscolit aparținând unei așezări din epoca bronzului ?

e₂ - din zona situată între drum și canalul recent săpat, paralel cu granița țării (lângă cruce) au fost culese din arătură câteva fragmente ceramice de caracter Latène și din epocă romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 642).

e₃ - lângă cătunul Berveni Noi sunt două movile aplatizate având o distanță de 1,5 km între ele (H₁ și H₂). Cercetări de teren din 1981.

f - în partea dreaptă a drumului Carei-Cămin, imediat după calea ferată Carei-Berveni, de pe malul unei zone mlaștinoase au fost adunate câteva fragmente ceramice din epoca Latène - celtic aparținând unei așezări cu o suprafață redusă.

g - lângă pădurea mică de la Cămin, dincolo de câmpul de instrucție al grănicerilor, într-o zonă mai înaltă se conturează o așezare preistorică cu puține materiale arheologice, dar relativ multe fragmente de chirpici, aparținând probabil unui sit din epoca neolitică.

În zona mlaștinii, lângă drumul de câmp ce se duce spre canalul nr. 2, săpat în mijlocul bălții, au fost sesizate mai multe holmuri dispărute în ultima vreme. Aproape de malul mlaștinii era "Holmul Bili" nivelat în anul 1970, fără material arheologic concludent. Sigur că nu avea rol de tumul funerar (H₃).

Cu ocazia lucrărilor de canalizare pentru desecarea Mlaștinii Ecedea în anul 1989 a fost descoperit, incidental, un depozit de bronzuri compus din 9 celturi și dintr-o seceră cu limba la mâner precum și dintr-un vârf de lance (Roska, 1939, 11; Bader, 1978, 121/ 18, pl. LXXXII/1-10).

Numele localității Cămin apare în documentele medievale în anul 1392 - Kalmánd (Monografia Sătmăruului, 1910, 89).

52. Căpleni (Kaplony), jud. Satu Mare (fig. 22/29).

Se află pe malul pârâului Poșta, care se varsă în Mlaștina Ecedea și apoi pe malul propriu-zis al mlaștinii. Cu ocazia lucrărilor de hidroameliorații, între anii 1980-1986 au fost deranjate mai multe situri arheologice atât de canalul lărgit al pârâului Poștei cât și de lucrările din zona râului Crasna.

a - lângă calea ferată Carei-Satu Mare, în partea stângă (hotarul comunei Căpleni) au fost săpate două conducte de apă (în 1974, 1984), care au tăiat terasa (malul) pârâului Mérges, fiind deranjate mai multe complexe arheologice de la Kozárd-düllő (Lotul de la Kozárd - punctul "A").

a₁ - așezarea întinsă din neoliticul târziu menționat și la Carei-Kozárd (43. XV.c1).

a₂ - fragmente ceramice de tip Bodrogkeresztúr (așezare: Némethi, 1988, 122-123) fostul Căpleni-A/fig. 6/3-10).

a₃ - fragmente ceramice găsite în arătură, din epoca Latène. Se leagă de așezarea menționată deja la Carei-Kozárd (43.XV.d3).

a₄ - așezare din epoca romană imperială - Gr. 3/1984 cu o ceramică specifică culturii Przeworsk și o fibulă de fier foarte corodată - sec. IV p.Chr. (Némethi, Gindele, 1997, 649-650, pl. II-III).

a₅ - canalul a tăiat și vatra satului feudal Kozárd fiind sesizate mai multe complexe: locuințe de suprafață, gropi special amenajate pentru depozitarea cerealelor, gropi menajere, cuptoare de copt pâine, etc. Satul feudal Kozárd are și o fază din epoca arpadiană, sec. XI-XIII. Au fost găsite mai multe fragmente de buză perforată din cazane de lut și altele mai târzii, sec. XIV-XV când apare tot mai mult ca "praediis"-localitate depopulată.

b - Pășunea Macskás sau "Százaz-rét" (Macskás-legelő) se află pe malul stâng al râului Crasna, în exteriorul digului, în direcția comunei Domânești. Cu ocazia construirii digului și apoi în anul 1982 în urma executării unui șanț de scurgere pentru evacuarea apelor stagnante, a fost deranjată o așezare din epoca neolitică mijlocie - grupul Pișcolt, faza evoluată. Au fost observate mai multe gropi menajere, cu relativ multe fragmente ceramice și materiale litice (borna 3/2-3/4 km).

c - lângă cimitirul reformat - în partea stângă a canalului Poșta, în stânga drumului de țară între Căpleni și Cămin, în apropierea podului peste canal (fostul "Grădinărie I") se află:

c₁ - așezare din epoca neolitică - grupul Pișcolt - faza mijlocie, relativ întinsă. O groapă menajeră a fost surprinsă și lângă capela recent construită în cimitirul romano-catolic și în locul de înmormântare al călugărilor franciscani (Némethi, 1986-87, 26, fig.12-13;26-27, punctul "B").

c₂ - din malul canalului și din cimitirul reformat au fost adunate fragmente ceramice din epoca bronzului timpuriu - grupul Sanislău (Roman, Némethi, 1986, fig. 8/15).

c₃ - în dreapta podului, din profilul canalului, au fost recuperate mai multe fragmente ceramice din epoca Latène - celtic fără să se contureze o așezare propriu-zisă.

c₄ - în profilul canalului s-a observat o depunere groasă din epoca feudală. Vatra veche a satului - biserica și mănăstirea de la Căpleni se afla în apropiere.

d - "lângă canalul Poștei" (fostul punct nr. VIII - Grădinărie I), în apropierea stâlpului de linie electrică (nr. 3 de la colțul cimitirului reformat, lângă pod) am aflat:

d₁ - așezare din epoca neoliticului târziu: multe fragmente ceramice, obiecte litice, topoare din piatră șlefuită (Némethi, 1986-87, 178, fig. XLIX/2-5 - punctul B).

d₂ - fragmente ceramice adunate de pe malul stâng al canalului - așezare din cultura Baden - faza evoluată (punctul "B").

e - Togul lui Reök (Reök-tag) - reprezintă o ușoară ridicătură, de fapt un grind mai întins la cca. 1,5 km spre Cămin de la canalul Poștei. În urma unei cercetări de teren din anul 1982 s-a sesizat o mică așezare din neoliticul târziu: multe fragmente ceramice de culoare roșiatică cu ornamente plastice, mult material litic, fragmente de șlefuitoare și râșnițe (Némethi, 1986-87, 26, fig. 22/10-13). În anul 1986, N. Iercoșan a

întreprins aici o mică săpătură de verificare, fiind descoperit și un nivel de locuire neolitică mai veche, iar în anul următor a fost descoperit de subsemnatul și un mormânt de înhumăție în poziție chircită (M.2/1987), fără inventar funerar, dar în mod sigur, după poziția stratigrafică aparține epocii neolitice (Iercoșan, 1992-93, fig. 1/ a,c). Așezarea este mult deranjată de o fermă modernă (Căpleni-“C”).

f - Canalul de irigații este orientat E-V între râul Crasna și Ferma nr. 9 I.A.S. - Grădinărie (Carei) pe o distanță de cca. 3 km, lat de 8 m și adânc de 2,5-3m. În zona menționată au fost deranjate mai multe complexe arheologice din diferitele faze ale neoliticului și din epoca bronzului. În continuare, vom prezenta descoperirile care se profilau în malurile canalului dinspre Crasna spre “Grădinăria” I.A.S.

f₁ - în malul drept al canalului, la cca. 50 m la dreapta drumului de țară Căpleni-Cămin, a fost identificată o așezare din epoca neoliticului târziu: fragmente ceramice de culoare roșiatică, ornamentate cu motive în relief, un fragment de topor de piatră șlefuită și un material litic din obsidiană și din silex (Németi, 1981-82, 178; idem, 1986-87, 26, fig. 28/9-10, 12 - Căpleni “E”-Grădinărie II).

f₂ - canalul a tăiat în două locuri șanțul exterior al așezării de tip “atol” din epoca bronzului de la punctul Căpleni-“Király-földek”. Din umplutura șanțului au fost recuperate numai fragmente ceramice din epoca bronzului. Pe o distanță de cca. 100 m canalul este săpat paralel cu latura dreaptă a drumului de țară Căpleni-Cămin. În profilele canalului au fost sesizate mai multe gropi menajere din epoca bronzului timpuriu.

f₃ - pe malul drept al canalului a fost observată o groapă menajeră din epoca bronzului mijlociu: fragmente ceramice din cultura Otomani.

f₄ - în zona așezării neolitice de la Reök-tag (52.e.) în ambele maluri ale canalului, în urma taluzării au fost identificate un număr de 11 complexe: gropi menajere, o vatră, un cuptor de ars ceramica și un mormânt de înhumăție într-o poziție semichircită și o cantitate însemnată de ceramică din neoliticul mijlociu - grupul Pișcolt, faza mijlocie (Iercoșan, 1992-1993, 9-11, fig. 2/1-12; 3/1-11). Prin cercetări de teren, efectuate în anii 1985-86 au mai fost descoperite: o daltă din piatră șlefuită și mai multe topoare de piatră, recuperate din pământul excavat (Németi, cercetări de teren; Iercoșan, 1987, 73-75, fig. 1/ 1-3 cuptor?).

f₅ - pe malul canalului Poștei la cca. 600 m de la punctul 52.d spre direcția Careiului a fost identificată o altă așezare din neoliticul târziu: în profilul unei conducte de apă au fost observate mai multe gropi menajere (fostul punct notat cu litera “D”).

g - Pământul regesc (Király-földek) - (Cetate - lângă drumul Căpleni - Carei, partea stângă se află o așezare de tip “atol”, întărită cu două șanțuri și un val circular. Această așezare se sprijină de un golf al mlaștinii (Németi, 1981-82, 178-179, fig.XLIX/6-7; L/1-4). În anul 1986, T. Bader și apoi în 1989 Petre Roman și I. Németi au executat mici sondaje de verificare, în urma cărora se pot afirma următoarele:

g₁ - așezare din epoca bronzului timpuriu - grupul Sanislău (Roman, Németi, 1986, 211, fig.8/14 - fostul punct notat cu “IX”).

g₂ - așezare din epoca feudalismului timpuriu - epoca arpadiană. Poate șanțul de apărare nr.2 a fost executat în această perioadă.

h - Canalul Mergheș (Büdösárok) - cu ocazia construirii unui dig nou, pe malul pârâului, în anul 1995, au fost observate, prin lărgirea albiei, complexe din epoca neolitică, fragmente ceramice și materiale litice - grupul Pișcolt, faza mijlocie.

i - Malul Crasnei - în urma cercetărilor de teren efectuate în ultimii treizeci de ani, apoi cu ocazia lucrărilor de hidroameliorații efectuate între 1980-1986 precum și a executării unui șanț de scurgere, în interiorul digului, pe malul stâng al râului au fost deranjate mai multe situri arheologice:

i₁ - fragmente ceramice neolitice și un topor de piatră șlefuită, neperforată, deșeuri de obsidiană și lespezi de piatră pentru șlefuit atestă prezența unei așezări din epoca neolitică sau se leagă de așezarea din punctul “h” - Canalul Mergheș (Büdösárok).

i₂ - între malul stâng al Crasnei și canalul Poștei (fosta Grădinărie), prin periegeze, în anul 1985 a fost stabilită o așezare din epoca bronzului târziu (Németi, 1990, 39, fig. 15/9-14).

i₃ - pe malul stâng al Crasnei, în interiorul digului, în arătură și în profilul șanțului de scurgere, săpat în 1985 și curățat în 1998, au apărut relativ multe materiale celtice aparținând unei așezări probabil distinctă față de cea din hotarul Căminului (51.d_{2a}).

i₄ - în malul stâng al Crasnei - marginea mlaștinii, prin cercetări de teren a fost delimitată o așezare din epoca romană imperială, zona fostei “Grădinării” (Németi, Gindele, 1997, 649/25).

i₅ - prin periegeze s-a localizat pe teren o așezare din epoca feudalismului timpuriu: fragmente ceramice lucrate cu roata olarului, de culoare cenușie-negricioasă, ornamentate cu linii paralele și în val, probabil că se încadrează în sec. IX-X la fosta "Grădinărie" - în toamna anului 1998 s-a curățat șanțul exterior al digului p. Poștei și au fost observate mai multe complexe din această așezare - locuințe semiadâncite, gropi menajere, cantități mari de chirpici, depunere arheologică clară a unui cătun sau a unei mici așezări rurale.

j - la grajdurile fostei ferme C.A.P. - azi centrul Caritasului - Căpleni - cu ocazia construcțiilor au fost descoperite fragmente ceramice eneolitice. Probabil aparțin unei așezări de tip Bodrogkeresztúr.

k - Pășuna vesche a jelerilor (Ó zsellér legelő). În iarna anului 1972, în spatele grajdurilor C.A.P., lângă lanul cu nutrețuri s-a săpat un șanț de scurgere în direcția Căminului. Cu această ocazie, după relatările locuitorului Schrádi Ferenc din Căpleni, a fost descoperit incidental un depozit de bronzuri (Németi, 1978, 115-117, fig. 11/6-7; fig.12/1-4; Bader, 1983, pl. 53/1-34, fig. 53). Piesa inv. nr. 18, inițial, se afla în colecția Școlii elementare Căpleni. Azi nu mai există.

k₁ - pe un grind din mlaștină, mai spre canalul central (nr. 2) un șanț de scurgere a deranjat o așezare din epoca neolitică: fragmente ceramice, material litic aparținând neoliticului târziu.

l - Între calea ferată Carei-Satu Mare și șoseaua Carei-Căpleni, în anul 1985 a fost executat un șanț pentru o conductă de canalizare. Din pământul excavat au fost adunate mai multe fragmente ceramice de culoare cenușie, dintr-un vas de tip "oală de lapte" și "ghiveci de flori", specifice culturii Bodrogkeresztúr (Németi, 1988b, 123, fig. 6/1-2).

- În monografia județului Satu Mare, A. Vende menționează o așezare din epoca bronzului, fără a preciza punctul de hotar ? (Monografia comitatului Sătmar, 1910, 409; Marcuș, 1938, 71).

- În anul 1897, cu ocazia lucrărilor de canalizare pentru desecarea mlaștinii a fost descoperit un mic depozit de bronzuri (Mz NatBp. Nr.106/1897: Bader, 1978, 122/19, pl. LXXIX/1-5).

- În colțul muzeistic al Școlii Generale din Căpleni sunt următoarele obiecte arheologice: un topor de piatră fragmentar, probabil în așezarea neolitică din malul p. Poștei (52.f₁), un castronaș de culoare cărămizie cu aspect eneolitic, fără precizarea locului de descoperire, mai multe fragmente de topoare de piatră cu mențiunea "malul Crasnei", fragmente ceramice din epoca bronzului care după aspectele generale provin de la așezarea (52.f₂), un brăzdar de fier din epoca feudală.

- Din zona mlaștinii sunt menționate mai multe holmuri: Schili-domb (H.₁), Óhajdomb (H.₂), Nagyhalom (H.₃), Kis-halom (H.₄). Ultimele două sunt plasate în apropierea canalului actual al Crasnei, spre hotarul satului Domănești.

Numele localității Căpleni apare în documentele medievale sub denumirea de Kaplonmonostura (Mănăstirea Căpleni), în anul 1212.

53. Domănești (Domahida), jud. Satu Mare (fig. 29).

Se află pe malul Mlaștinii Ecedea, pe un grind imens, înconjurat inițial de apele Crasnei înmlăștinite. Numele satului este cunoscut deja în secolul trecut în literatura arheologică, datorită descoperirii accidentale a unui important depozit de bronzuri în anul 1880 (compus din 357 de piese) (Pulszky, 1880, 342; idem, 1883, 32-36; Hampel, 1886, 43-44; idem, I, 32, 36; Bader, 1978, 224) cu bibliografie (pl. LXVII-LXX-Domănești I).

Cu ocazia lucrărilor de desecare a mlaștinii, în hotarul satului, lângă podul peste canalul nou al Crasnei a fost găsit un schelet de mamut sau mastodont (*Elephas primigenius* ? (Szatmár váremegyé, 1910, 402).

a - în zona crescătoriei de porci (fosta fermă) - în anul 1962 cu ocazia săpării unei gropi de siloz a fost descoperit al doilea depozit de bronzuri compus din 72 de piese (Bader, 1978, 124/37, LXX-LXXI - Domănești II). În apropierea locului de descoperire a depozitului D.II., T. Bader menționează și o așezare deschisă din cultura Otomani. Subsemnatul n-a reușit să identifice pe teren acest sit.

b - Vatra satului - în ograda lui Augustin Pișcoran cu ocazia săpării unei fântâni a fost descoperit un topor de piatră șlefuită - achiziție a M.J. Satu Mare.

c - cu ocazia unei periegeze efectuate la 9 oct. 1996 în partea hotarului, între digul Crasnei și liziera mlaștinii inițiale, de la capătul satului spre hotarul satului Căpleni (spre Holmul Mare) au fost identificate mai multe situri arheologice:

c₁ - lângă apropierea liniei de curent electric, pe o ușoară ridicătură au fost semnalate în arătură fragmente ceramice, bucăți de chirpici aparținând unei așezări preistorice, greu de încadrat cronologic (epoca eneolitică ?).

c₂ - în apropierea primului punct, pe malul unui canal de scurgere a fost identificată o așezare din epoca bronzului târziu cu aspecte "gavoide".

c₃ - în continuare, pe același mal, spre Holmul Mare, care se află chiar la răzorul dintre hotarele celor două localități, se întinde o așezare din epoca feudalismului timpuriu, vatra unui sat din epoca arpadiană, sec. XI-XIII. Este menționat documentar în sec. XII.

Numele satului Domânești apare în documentele medievale sub denumirea de Domanhyda în anul 1332. În hotarul localității este menționat Tagy-puszta, un sat feudal dispărut (Maksái, 1940, 131).

54. *Moftinu Mic (Kis-Majtény), jud. Satu Mare (fig. 29).*

Din punct de vedere geografic se află în câmpia Ecedea, respectiv la zona de interferență cu Câmpia Crasnei. Situându-se pe un imens grind ce are înclinație lentă spre fosta mlaștină, aceasta oferea în antichitate condiții optime pentru habitat, fapt ce se concretizează printr-o locuire intensă din epoca neolitică și până la apariția satelor feudale din zonă.

- Cu ocazia săpăturilor arheologice efectuate în apropierea gării Domânești, în lutul diluvial a fost descoperit un molar de mamut, inv. 4133 M.C.

- Paralel cu calea ferată Domânești-Moftinu Mare, în apropierea unui canton C.F.R., între bornele 761/6-761/8 km, a fost săpat un șanț adânc. Din lutul de culoare verzui-albăstrui, diluvional, au fost adunate alte fragmente de oase de mamut sau mastodont ? (16.X.1988).

a - "Pescărie-A" - în anul 1982, în locul numit "Pescărie", în urma lucrărilor de îndiguire au apărut mai multe vestigii arheologice:

a₁ - în latura nord - vestică a pescăriei, pe un grind în apropierea canalului Crasnei, a fost deranjată și pe cât se pare, aproape în întregime distrusă, o așezare din epoca neolitică. Au fost observate mai multe complexe: gropi menajere, locuințe de suprafață, vetre de foc. Pe baza observațiilor sumare și a materialului arheologic provenit din complexele mai bine păstrate, putem considera că inițial a existat aici, o așezare neolitică cu cel puțin două nivele de locuire din două etape evolutive: din faza mai timpurie a neoliticului mijlociu (începutul fazei mijlocii ale grupului Pișcolt) și apoi din faza finală a grupului (Németi, 1986-87, 101-103, fig. 1-5; Ibidem, 17-18, fig. 7/1-6; 8/1-2).

a₂ - tot în această zonă a pescăriei a fost observat și un complex - o locuință de suprafață deranjată, cu foarte mult chirpici și relativ puține fragmente ceramice, ornamentate cu striuri neregulate pe suprafața fragmentelor ceramice recuperate. Probabil aparțin epocii bronzului timpuriu.

b - "pescărie B" - în partea sudică a bazinului, la cca. 250 m de la linia ferată, lucrările de amenajare au deranjat în anul 1982 alte complexe arheologice:

b₁ - câteva fragmente ceramice neolitice indicau prezența în zonă a unei așezări din faza finală a perioadei. Mai târziu (16.X.1988) a fost săpat un șanț de scurgere dincolo de calea ferată (lângă cantonul C.F.R.) între bornele 761/6-761/8 km. În profilul șanțului au fost observate gropi menajere. Legate de această așezare semnalată sunt fragmente ceramice, material litic, râșnițe și șlefuitoare, etc.

b₂ - o așezare din perioada de tranziție spre epoca bronzului mult deranjată de o orezărie din 1950 (șanțurile orezării s-au văzut încă). Cu ocazia unei mici săpături de salvare au fost trasate trei secțiuni și o casetă pentru a degaja gr. nr.1, complex mai puțin deranjat (Németi, 1986-87, 104-106, fig. 6-13; Iercoșan, 1986-87, 63-69, fig. 1-13).

b₃ - lucrările pentru amenajarea orezării au distrus mai multe morminte din epoca Latène, iar cu ocazia săpăturilor de salvare au fost identificate două morminte, deranjate și ele (Ibidem, 107-108, fig. 14/1-6; fig. 15/1-3).

c - Curtea parohiei reformate. În vara anului 1984, cu ocazia unei lucrări gospodărești au fost descoperite două vase din epoca bronzului mijlociu (Ibidem, 108, fig. 14/7; fig. 17/1).

d - Malul Crasnei - în colecția Școlii Generale din localitate sunt următoarele obiecte aflate pe malul Crasnei, în zona vetrei vechi ale satului (Ebesfalva): o căniță din epoca bronzului timpuriu (?) și un topor de piatră șlefuită. Ambele obiecte au fost găsite în condiții de descoperire nesigure, fără informații suplimentare (Ibidem, 108, fig. 17/2,4).

e - Vatra satului: pe marginea drumului național Carei-Satu Mare (19), în primăvara anului 1982, în locul morii demolate (punctul inițial se numea "Messzelátó csárda-Hanul") a fost lărgit drumul și apoi construit un bloc pentru locuințe. Cu aceste ocazii a fost semnalată o așezare din epoca bronzului cu două nivele de locuire distincte. Această situație s-a constatat și în anul 1997, când a fost săpat un șanț pentru cablu telefonic. Primul nivel aparține epocii bronzului timpuriu - grupul Sanislău, iar într-o groapă au fost

găsite și câteva fragmente ceramice cu motiv excizat de caracter Nyírség. Al doilea nivel de locuire aparține epocii bronzului mijlociu cu multe afinități cu descoperirile similare din Câmpia Someșului (zise cultura Suci de Sus, faza întâi: Némethi, op. cit., 109, fig. 16/1-9; fig. 17/3,5-8; Roman, Némethi, 1989, fig. 1 - harta de răspândire).

f - Dealu - în anul 1971 pe acest loc a fost descoperit un inel de aur, fără contexte de descoperire (Kacsó, 1981, 376, fig. 5/4).

g - "Pe deal" probabil un punct de hotar identic cu 53.f - în anul 1968 MC. a întreprins sondaje de verificare în zona gării Domănești. Au fost trasate șapte secțiuni și o casetă mai mare (Némethi, op. cit., 110, fig. 18/1-3).

g₁ - așezare din Hallstatt-ul târziu cu ceramică lucrată cu mâna și cu roata - cultura Vekerzug (inv. 1523-1530; 1583-1592 MC: Ibidem, 110, fig. 20/1-11; 21/1-3; 19/4-6).

g₂ - așezare din epoca romană imperială (Ibidem, 111, fig. 19/1-3, 7-9; 21/4,6.14; Némethi, Gindele, 1997, 655-656).

g₃ - cimitir din epoca feudalismului timpuriu - sec. X-XI. Au fost cercetate un număr de 13 morminte (Némethi, op. cit., 111-112, fig. 21/5-13).

h - ograda sediului asociației agricole (fostul sediu C.A.P.) se coboară lent spre o vale mlăștinoasă, azi canalizată.

h₁ - o așezare din epoca bronzului mijlociu, cu multe fragmente ceramice, urme de locuire (masă de chirpici dislocat de plug).

h₂ - tot în această zonă, parțial suprapusă așezării sus-menționate, apare o altă așezare din epoca bronzului târziu cu elemente "gavoide".

i - Râtul negru (Fekete-rét). Zona de pășune între șoseaua Moftinu Mic-Satu Mare (19) și calea ferată Domănești-Satu Mare a fost afectată de lucrări de îmbunătățiri funciare, fiind săpate șanțuri pentru evacuarea apelor interioare. În șanțul nr. 1, în profilul spre ogrăzile satului, au fost observate gropi menajere cu fragmente ceramice, oase de animale și chirpici din cultura Gáva (cercetări de teren din 16.X.1988).

j₁ - Via comunală (Kismajtényi szőlők). Spre satul Sânmiclăuș sunt zone mai ridicate cultivate cu viță de vie. La stânga drumului spre Sânmiclăuș au fost culese câteva fragmente ceramice din epoca Latène, poate se leagă de o așezare ? (Cercetări de teren - R. Gindele - 1996).

j₂ - tot de aici sunt menționate și fragmente ceramice atipice - preistorice, probabil din epoca neolitică?

k₁ - în stânga drumului de țară Moftinu Mic-Moftinu Mare sunt mai multe grinduri înalte cultivate în ultimul timp (inițial aici era o pășune întinsă). Din arătură au fost culese mai multe fragmente ceramice preistorice, mai mult atipice, probabil aparțin perioadei de trecere spre epoca bronzului (cultura Baden ?).

k₂ - suprapusă parțial așezării anterioare apar și fragmente ceramice celtice (fragmente de situle cu grafit) atestând o așezare din epoca Latène.

Numele localității Moftinu Mic apare în documentele medievale sub denumirea de Kishajtény sau Ebesfalva în sec. al XVIII-lea, iar satul s-a mutat pe vatra actuală la sfârșitul secolului al XIX-lea (Mahsai, 1940, 172).

55. Păulian, jud. Satu Mare (fig. 32).

Se întinde pe malul Crasnei, într-o zonă inițial mlăștinoasă. Pe malul canalului Homorodului, în apropierea satului au fost culese mai multe fragmente ceramice din diferite epoci:

a₁ - fragmente ceramice din epoca bronzului, ornamentate cu incizii - bronz mijlociu ?

a₂ - o așezare din epoca romană imperială, fragmente ceramice din chiupuri de culoare cenușie, ceramică zgrunțuroasă, un fragment șampilat (Némethi, Gindele, 1997, 655, fig. XI/3; XIX/2 - inițial a fost trecut la Moftinu Mic (inv. 9803-9813 MC).

Satul Păulian a fost înființat între 1921-1930 (cercetări de teren - 4.VII.1985).

56. Dacia, jud. Satu Mare (fig. 32).

Se află în albia fostei mlaștini, în stânga canalului Homorod, în apropierea frontierei țării cu Ungaria. Hotarul satului este un șes monoton, cu mici denivelări, care reprezintă grinduri-insule din fosta mlaștină. La răzorul între satul Domănești și Dacia, pe un grind din arătură au fost adunate fragmente ceramice atipice, probabil din epoca bronzului (?).

C. Câmpia Crasnei

57. Moftinu Mare (*Nagy Majtény*), jud. Satu Mare (fig. 32).

Se află în valea Crasnei, pe un grind imens. Biserica romano-catolică este clădită pe punctul cel mai înalt al grindului.

a - în colecția Muzeului din Carei se află câteva fragmente ceramice din vatra satului (ograda lui I. Bota), care provin dintr-o așezare din epoca bronzului (Bader, 1978, 126/60).

b - lângă gara C.F.R. - perpendicular drumului spre localitate, în anul 1988 a fost executat un canal de scurgere. În profilul canalului au fost sesizate mai multe complexe arheologice (gropi menajere, vetre de foc) cu multe fragmente ceramice, material litic din obsidiană și silex. Ceramica este de culoare cărămie cu miez cenușiu, decorată cu motive plastice, făcând parte din neoliticul târziu.

c - pe malul canalului, la cca. 300 m de la stația de pompare, pe o ușoară ridicătură tăiată de acest canal, în profil s-a observat o groapă menajeră din care, în urma taluzării, s-au recuperat câteva fragmente ceramice de culoare cenușie, ornamentate cu linii incizate în val, alte fragmente cu grafit în pastă - situlă, puțin chirpici, oase de animale, slabe urme de locuire din epoca Latène târziu ?

Numele localității apare în documente sub Mohten - 1332 (Maksai, 1940, 171).

58. Sânmiclăuș (*Kraszna szentmiklós*), jud. Satu Mare (fig. 33).

Se află la cumpăna de apă a Câmpiei Ieriului și Câmpia Crasnei, într-o zonă de câmpie monotonă cu unele terenuri mlăștinoase, cu grinduri mai puțin proeminente.

a - între Moftinu Mic și Sânmiclăuș, pe malul unui canal lateral al Crasnei a fost identificată o așezare mică din epoca bronzului târziu - grupul Pișcolt - Cehăluț (Hajdúbagos).

b - la răzorul hotarelor localităților Ghenci și Sânmiclăuș a fost identificată o așezare din epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 654/46 - inițial a fost trecut greșit la Ghenci).

Satul Sânmiclăuș apare în documentele medievale sub denumirea de Zentmiklós-Katazentmiklós în anul 1428 (Szatmár vármegye, 1910, 156-157).

59. Ghilvaci Gara (*Gilvácsállomás*), (fig. 32), azi General Gh. Avramescu.

a₁ - prin periegezele efectuate în anul 1985 (4,8 iulie) pe malul unui canal săpat lângă podul de peste calea ferată (borna 769/6 km), a fost identificată o așezare din perioada de trecere spre epoca bronzului cultura Baden (cercetări de teren - J. Németi, N. Iercoșan (inv. 9809-9818).

b - tot pe marginea canalului, spre satul Aliza, unde acesta taie un grind ușor înălțat din câmpie (inițial o zonă mlăștinoasă) din pământul excavat și din taluzarea malului au fost recuperate fragmente ceramice din epoca bronzului târziu cu elemente Suciul de Sus evoluat ? (inv. 9770-9782 M.C.).

Satul apare după 1871, când a fost construită linia de cale ferată Carei-Satu Mare.

60. Aliza (*Alizamajor*), jud. Satu Mare (fig. 32)

Paralel cu calea ferată îngustă Ghilvaci-Ardud care azi nu mai funcționează, a fost săpat un canal pentru evacuarea apelor stagnante. Din pământul excavat și din taluzarea malurilor au fost recuperate fragmente ceramice:

a₁ - fragmente de vase atipice, probabil aparținând unui sit din epoca bronzului, inv. 9799-9802 M.C.

a₂ - fragmente ceramice de culoare cenușie, pastă zgrunțuroasă, ornamentată cu linii paralele sau în val, din sec. VIII-IX, inv. 9783-9798; o așezare ce se evidențiază ca o pată mare, cenușie pe arătură, aflată pe un grind înalt.

Satul s-a format dintr-un cătun modern.

61. Ghilvaci (*Gilvács*), jud. Satu Mare (fig. 32)

Se află pe malul Crasnei într-o zonă joasă, cu multe grinduri înconjurată, în antichitate, de mlăștini.

a - cu ocazia cercetărilor de teren efectuate în anul 1985 (20 martie) la capătul satului, în apropierea podului peste râu, din pământul digului au fost recuperate fragmente ceramice atipice, probabil din epoca neolitică.

b - pe malul pârâului Terebești - canalizat și colțul Viei Ghilvaci, lângă cimitir, au fost culese fragmente ceramice din mai multe epoci:

b₁ - fragmente de vase modelate la roată de culoare cărămizie sau cu angobă neagră din epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 654/48, pl. XI/4 - șampilat: XIX/5).

b₂ - urmele unei așezări din epoca feudalismului timpuriu, sec. XI-XIII.

c - partea hotarului numit "Hostat" spre gară, pe malul vechi al Crasnei. Un canal lateral a secționat vatra unui sat feudal, care ar fi putut dispărea pe la finele sec. al XVII-lea (poate vatra vechiului sat Kis Majtény menționat în documentele medievale).

Numele localității apare în documentele medievale sub forma de Gyluach - 1393 (Szatmár vármegye, 1910, 75-76).

62. Terebești (Krasznaterebes sau Töketerebes), jud. Satu Mare, se află pe malul p. Terebești (fig. 32).

a - Curtea S.M.A. - vatra satului. Fragmentele ceramice adunate din ograda și curtea stației indică prezența unei așezări din epoca bronzului mult deranjat de numeroasele construcții, gropi pentru carburanți (cercetări de teren din 1985).

b - La "Hotar" lângă linia electrică, în apropierea unei troițe din arătură au fost adunate fragmente ceramice: perete din situlă având în pastă grafit, alte fragmente de vase de culoare cenușie lucrată cu roata olarului cu aspecte de Latène târziu.

c - În hotarul satului Terebești, localnicii pe baza tradițiilor, amintesc despre "Valul lui Traian" - informații de la profesorul de limba română - Nae Antonescu. Pe teren nu s-a putut identifica.

În grădina parohiei ortodoxe, în anul 1966, a fost descoperit un tezaur feudal, sec. XVII (Chirilă, Zdroba, 1968, 99-119).

Numele localității apare în documentele medievale sub Therebes - 1219 (Maksai, 1940, 219).

63, 64. Istrău (Esztró), jud. Satu Mare și Ghirolt (Girólt), (fig. 33/34), sunt două mici localități aflate pe cumpăna de apă între Valea Ieriului și Câmpia Crasnei.

a - Podul peste canal - se găsește pe malul unui canal, lângă drumul Sânmiclăuș-Istrău. Pe un grind, dintr-o zonă mlăștinoasă au fost culese din arătură fragmente ceramice din mai multe epoci:

a₁ - fragmente de vase de culoare cenușie și roșiatică, ornamentate cu decor plastic "cioc de pasăre" - cultura Tiszapolgár (cercetări de teren din 1985) - așezare.

a₂ - fragmente de vase de culoare cenușie, lucrate cu roata olarului aparținând unei așezări din epoca romană imperială (cercetări de teren-1985).

b - Lotul cu varză (Káposztás) - între Istrău și Ghirolt, la răzorul între cele două sate au fost adunate fragmente ceramice atipice, probabil din epoca bronzului.

Numele localității Istrău apare în documentele medievale sub denumirea de Ezhre în anul 1450. Satul Ghirolt este menționat în anul 1240 sub denumirea de Gyrolt (Szatmár vármegya, 1910, 54 - din anul 1410 este menționat ca Érgiroid. Ambele toponimii sunt de origine slavă).

65. Pișcari (Piskárkos), jud. Satu Mare (fig. 34) - o mică localitate la sud de Terebești, într-o zonă de șes, care în antichitate era înmlăștinită cu mai multe grinduri.

a - din hotarul satului provine un fragment de topor de piatră șlefuită, fără precizarea locului de descoperire.

b - lângă pădurea Szarvas (Pădurea Cerbului) au fost adunate fragmente ceramice atipice, poate din epoca neolitică ?

Numele satului - Pyskarkos este menționat într-un document datat din 1332 (Maksai, 1940, 197), toponimie de origine slavă.

66. Crișeni, jud. Satu Mare (fig. 34) - pe malul Crasnei, la cca. 700 m de la Școala Generală în direcția N-E, elevii școlii au adunat mai multe fragmente ceramice:

a₁ - fragmente de vase de culoare cenușie, lucrate cu roata olarului, cu o angobă negricioasă, ornamentate cu linii în val datate în epoca romană imperială (Szatmári Hirlap, 6 iunie 1979, 3).

a₂ - suprapusă așezării anterioare - tot pe malul Crasnei au fost găsite alte fragmente ceramice de culoare cenușie-negricioase, lucrate cu roata olarului și ornamentate cu linii paralele sau în val, databile din sec. VIII-IX (*Ibidem*).

Satul Crișeni s-a dezvoltat dintr-un cătun, lângă comuna Craidorolț.

67. *Craidorolț (Királydaróc), jud. Satu Mare* (fig. 34) - se află pe malul Crasnei, într-o zonă de șes.

a - S-a semnalat în literatura veche arheologică o așezare din epoca bronzului, fără precizarea locului (Szatmár vármegye, 1910, 409 - A. Vende).

a₁ - Vatra satului - în colecția școlară se aflau fragmente ceramice adunate de elevi, printre care și un fragment de căldare de lut, lucrat la roata cu buza perforată, care provine, probabil, dintr-o așezare din sec. XI-XIII.

b - biserica reformată din localitate este menționată din sec. al XI-lea (1024?), (Mándi Szabó M, 1917, 21).

Localitatea este menționată deja în anul 1217 sub denumirea de Solymus (Szatmár vármegye, 1910, 92; apoi în anul 1272, terra Draucariorum Regiorum: 1421 - Oppidum Daroch: Maksai, 1940, 127/78).

68. *Tegea (Krasznacégény), jud. Satu Mare* - se găsește tot pe malul Crasnei, între brațul vechi și cel nou al râului.

a - în apropierea satului a fost găsit incidental un topor de piatră șlefuită, ce s-a pierdut.

b - în incinta satului au fost adunate fragmente ceramice din sec. XIV-XV. Biserica reformată este datată (fundată) în sec. al XIII-lea.

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1181 (Chegen), apoi în 1345 - Czegen (Maksai, 1940, 120/59).

69. *Mihăieni (Krasznamihályfalva), jud. Satu Mare* (fig. 11) - se află pe malul brațului vechi al Crasnei, pe cumpăna de apă între Valea Ieriului și cursul Crasnei (Sechereșa), într-o zonă cu aspecte colinare.

a - Pe locul numit "Cetate" (Várhely) este menționată o așezare din epoca bronzului (Bader, 1978, 126/58). Acest sit nu s-a identificat pe teren, în toponomia locală nu există această denumire de "Cetate". Probabil se referă la o altă localitate din Transilvania (Roska, Repertoriu, 182/229 - după AchÉrt, 1897, IX, 283 - Mihályfalva, Boarta, Michalsdorf).

b - în albia Crasnei (albia veche) unde se afla în secolul trecut o moară de apă, în anul 1867 a fost găsit un târnăcop de cupru, lung de 25 cm, lucrat grosolan (Ortvay, 1875, 282; Petri Mór, Szilágy vármegye, I, 1901, 30; Roska, Repertorium, 316/143 p; Torma Kárilly, 1880, 107).

Numele localității sub denumirea de Mihályffalwa (în comitatul Kraszna) apare în sec. al XIV-lea (Petri Mór, III, 271).

70. *Acâș (Ákos), jud. Satu Mare* (fig. 35) - pe malul Crasnei lângă șoseaua 19A.

a - în anul 1855 în albia Crasnei a fost găsită o brățară de aur masiv (bară) și cu câte două spirale la capete. Corpul are dungii reliefate și este ornamentat cu creștături (Roska, Repertorium, 1942, 29-3/7, fig. 24/1-3; Petri Mór, I, 1901, 31; Popescu, Materiale II, 1956, 160, 177, 215, fig. 130/2; Bader, 119/1, pl. LXXXIX/2 - și bibliografia).

b - fără precizarea locului de descoperire, în literatura veche este menționată o așezare din epoca bronzului (Mărcuș, 1938, 117).

c - din malul Crasnei (albia veche) profesorul de istorie din localitate, mi-a prezentat în anul 1970 un fragment de vas, găsit în zona morii, de culoare neagră, ornamentat cu caneluri (informația lui L. Kónya). Azi fragmentul se află la Muzeul Județean Satu Mare (?) Cu ocazia cercetărilor de teren efectuate împreună cu L. Kónya nu am putut sesiza existența siturilor arheologice datorită faptului că toată zona Crasnei era folosită ca pășună. Slabe urme de locuire au fost, în schimb, semnalate în grădinile ultimei străzi, care ajungeau pe albia veche a râului, în zona morii (fragmente ceramice din epoca bronzului mijlociu).

Între anii 1982-1984 pe malul Crasnei au fost executate lucrări de hidroameliorații de mari proporții între localitățile Supuru de Jos, Acâș, Mihăieni și până la Moftinu Mare-Ghilvacii. Cu această ocazie a fost construit un dig pe malul stâng al Crasnei, au fost eliminate meandrele și mărită albia râului. În urma acestor lucrări au fost deranjate mai multe situri arheologice și în zona Acâș, fiind descoperite incidental numeroase materiale arheologice. Au fost executate și săpături de salvare între 1982-84 la care au participat Gh. Lazin și N. Iercoșan. Din nefericire, se fac referiri mereu la aceste descoperiri, fără să fi fost publicate complexe cu documentația necesară (plan de situație, foto, desene, profile). Fără acestea, greu se poate reconstitui raportul stratigrafic și bineînțeles cronologic între siturile deranjate și distruse aproape în întregime de aceste lucrări, care au afectat o suprafață considerabilă pe malul Crasnei vechi.

c₁ - zona morii (sub grădinile ultimei străzi) se află pe ambele maluri ale albiei vechi, pe un meandru al râului. În urma cercetărilor de teren efectuate de subsemnatul în anii 1983, 1985 și 1998 în această zonă există o așezare din epoca bronzului mijlociu cu materiale ceramice specifice pentru culturile Otomani și Wietenberg.

c₂ - din ograda morii au fost semnalate fragmente ceramice de culoare cenușie, lucrate la roata din epoca migrației ?

d - Râțul lui Veres (Veres rét), pe malul stâng al Crasnei vechi și actual într-un meandru accentuat și altul mai vechi din antichitate, înconjurat din trei părți cu apa râului, au fost deranjate mai multe situri arheologice:

d₁ - câteva fragmente ceramice din eneoliticul timpuriu, de culoare cărămizie sau cenușie, provenind de la diferite tipuri de vase decorate cu proeminente-cioc specifice culturii Tiszapolgár, inv. 6936-6940 M.C.

d₂ - parțial suprapusă așezării din epoca bronzului mijlociu, a fost deranjată și o așezare din epoca bronzului târziu - grupul Pișcolt-Cehăluț-Hajdúbagos, fiind observate gropi menajere, locuințe distruse (masă de chirpici), vetre de foc și o cantitate însemnată de fragmente ceramice (Németi, 1990, 45, fig.17/1; Kacsó, 1997, 87, pl. V-VIII, pl. IX/1-2 - idoli din lut ars). În toamna anului 1998, pe malul stâng al Crasnei, la borna 38/4 km a fost executată o mică săpătură de salvare - o groapă menajeră sau colțul unei locuințe care a avut un conținut bogat, format din ceramică și din două ace din bronz, databile în epoca bronzului târziu (săpătura lui J. Németi).

d₃ - sporadic, din această zonă au fost semnalate și fragmente ceramice din vase de tip situlă cu grafit în pastă, fapt care indică prezența în zonă a unei așezări din epoca Latène, fără posibilitatea de a o încadra cronologic (poate un Latène târziu ?).

d₄ - tot din această zonă este menționată o așezare din sec. VIII-IX de Gh. Lazin și M. Hep, apoi, pe baza informațiilor anterioare, și I. Stanciu (Lazin, Hep, 1990, 79/1; Stanciu, 1996, 71/1, pl. V/3, 10-14) și fragmente ceramice cu pastă degresată cu microprundiș, ornamentate cu fascicole de linii orizontale drepte sau vălurite.

e - Râțul lui Majtini (Majtyni-rét) se află la un alt meandru al Crasnei vechi, pe malul stâng, la cca. 1,5 km sud de localitate, spre satul Dobra.

e₁ - în anul 1981 a fost găsit incidental un brăzdar de fier, pe malul râului - M.J. Satu Mare, inv. 31.497 datat din sec. XIII-XIV-lea (Lazin, 1993, 115-117, fig. 1).

e₂ - așezare din epoca Latène târziu (Lt.D1) cu ceramica lucrată cu mâna și cu roata olarului de caracter dacic - perioada clasică (Lazin, Cionca, 1986-87, 85-92, fig.1-4; Bader, Lazin, Mărturii, 1980, 13). În ceea ce privește atelierul de olărit sunt menționate cuptoarele de la Dobra, care în realitate nu există. În iarna anului 1980, între Acâș și Dobra, a fost descoperit incidental un cuptor de ars ceramica sau mai multe cuptoare distruse de lucrările efectuate pe malul Crasnei, încadrate cronologic de Gh. Lazin în sec. III-II a.Chr. (ar fi Latène mijlociu). Pe lângă faptul că această descoperire este mereu menționată la Acâș (Lazin, 1981-82, 71); datarea este incertă (despre acest cuptor nici până în prezent n-a fost publicată nici o fotografie, desen sau măcar descrierea lui).

e₃ - tot în această zonă sunt atestate și urme de locuire din sec. II-III p.Chr. (Lazin, 1981-82, 69-71; Lazin, Cionca, 1986-87, 85); din această așezare se cunoaște și o fibulă din bronz puternic profilat (Stanciu, 1995, 165; Németi, Gindele, 1997, 643-644). În anul 1995 fosta carieră de nisip (balastiera) pe malul căreia au fost făcute săpături arheologice a fost nivelată și redată agriculturii. Prin periegeze efectuate în primăvara anului 1998 se constată că așezarea din epoca romană imperială a fost distrusă integral până la apropierea albiei vechi a Crasnei. Cu această ocazie au fost adunate și câteva fragmente ceramice și un topor de piatră șlefuită, probabil din epoca neolitică ? (Cercetări de teren, J. Németi, L. Marta, 1998).

f - În continuare, pe malul Crasnei, spre drumul care duce la șoseaua (19A) la satul Dobra, prin cercetări de teren este stabilită și vatra unui sat feudal dispărut din sec. XIII-XIV (Lazin, Cionca, 1986-87, 85-92; cercetări de teren - J. Németi din 1983, 1998).

g - Vatra satului - în curtea primăriei, în toamna anului 1998 a fost executată o mică săpătură de verificare:

g₁ - câteva fragmente preistorice din epoca bronzului indică, în apropiere, pe malul vechi al Crasnei, o așezare.

g₂ - depuneri groase din epoca feudală începând din sec. XII-XIII - epoca arpadiană și apoi din sec. XIV-XVI și în special din sec. XVIII-lea (săpătura lui J. Németi și P. Szöcs).

h - un mic sondaj de verificare în ograda bisericii reformate, atestă prezența unui cimitir cu mai multe (cel puțin două) nivele începând cu sec. al XIV-lea (săpătura lui J. Németi și P. Szöcs).

În perimetru localității este menționată mănăstirea Ákusmonostura în 1342 și apoi Oppidum Ákos în 1421 (C. Suci, I.1966, 24), iar biserica reformată construită în stil romanic (basilica cu trei nave) - sec. XII (Vătășianu, I.1959, 33-35; Kiss, Tóth, f.a., 1-11).

71. *Supuru de Jos (Alsószopor), jud. Satu Mare* (fig. 36) - se află pe terasa înaltă a Crasnei, lângă șoseaua nr.19A.

a - din literatura de specialitate în perimetrul localității sunt menționate: un fragment de ceașcă cu motive specifice culturii Suci de Sus (Roska, Repertorium, 1942, 21/74).

b - cu ocazia construirii unui drum în pădure s-a găsit o brățară de bronz ornamentată cu linii crestate (Bader, 1978, 129/85, pl. XC/23).

c - la data de 27.V.1977 a intrat în colecția Muzeului din Carei un topor de aramă găsit în albia Crasnei (Al. Vulpe, 1975, 38, catalog 99/A).

d - Dealul Sentiului - se află pe terasa înaltă a Crasnei, pe malul stâng al râului. La cca. 150 m de la șoseaua 19A, la capătul satului, vis-a-vis de gara C.F.R. în malul înalt a fost deschisă, în anul 1983, o balastieră. Prin cercetări de teren efectuate au fost observate următoarele depuneri arheologice (ultima din primăvara - 1998):

d₁ - o așezare din epoca neoliticului târziu - fragmente de culoare cenușie-cărămizie, ornamentate cu motive plastice. În anul 1995 și primăvara anului 1998 în ruptura malului se observă o groapă menajeră sau locuință de tip semiadâncită în sol, din această perioadă (Németi, 1986-87, 27, fig. 23/1-3), inv. 3785-3790 M.C.

d₂ - în ruptura malului balastierei și în arătura din zonă (cercetări de teren din 1983, 1995, 1998) se conturează o așezare din epoca bronzului târziu, grupul Pișcolț-Cehăluț/Hajdúbagos, (Németi, 1978, 114, fig. 5/5-7).

e - în continuare, pe terasa din dreapta șoselei nr.19A, pe teritoriul viei (este o plantație nouă) au fost descoperite mai multe complexe arheologice (cercetări de teren din 1983-1985; 1998).

e₁ - o așezare din eneoliticul timpuriu cu fragmente ceramice de culoare cărămizie și cenușie, ornamentate cu proeminențe de tip "cioc de pasăre" tipice pentru cultura Tiszapolgár, inv. 3831-3842 M.C.

e₂ - tot pe această terasă, mai spre un pârâiaș ce colectează apele dinspre Sechereșa au fost adunate câteva cioburi de tip Coțofeni.

f - tot pe terasă, în dreapta drumului 19A dincolo de această vâlcea mai spre Supuru de Sus se extinde o altă așezare din epoca bronzului târziu, grupul Pișcolț-Cehăluț/Hajdúbagos (cercetări de teren - 1998).

Numele localității Supuru de Jos apare în documentele medievale în 1205-1235 - Zupur, iar Asowzopor în 1475 (Petri Mór, Szilágy vármegye, IV, 1902, 619).

72. *Supuru de Sus (Felsőszopor), jud. Satu Mare* (fig. 36) - se află pe terasa înaltă a Crasnei (malul stâng). Trece prin sat șoseaua nr.19A.

a - Înainte de a intra în sat, pe partea dreaptă, la locul numit "La Cosmi", în toamna anului 1998 a fost executată o mică săpătură de verificare (R. Gindele și L. Marta, Muzeul Satu Mare):

a₁ - câteva fragmente ceramice de tip Latène târziu indică în apropiere probabil o așezare din a doua epocă a fierului.

a₂ - o așezare din epoca romană imperială cu ceramica romană provincială și cu unele elemente Przeworsk (Săpătura lui R. Gindele și L. Marta - Muzeul Satu Mare).

b - În apropierea intersecției între drumurile naționale Satu Mare-Zalău (19A) și Carei-Zalău (1F) se află pe terasă locul numit de localnici Bondaua (Petri Mór, Szilágy vármegye, IV, 1902, 629 - Bondava). Unei părți (zone) ale Bondavei i s-a zis și "Șanțuri" întrucât se observă pe teren o ridicătură de pământ de o culoare deosebită față de terenul înconjurător, adică aceasta se pare că este scoasă dintr-un șanț și alcătuieste un val de pământ (I. P. Lazăr, D. Stoica, 1908, 14). Torma Károly presupunea în Sălaj un "regio trans vallum" în zona Zalnocului (Zálnok). În primăvara anului 1998 presupusul "val" din Bondaua a fost sondată de Alex. Matei (Zalău) și de R. Gindele (Satu Mare). Lucrarea atestă existența unei "fortificații" formate din șanț și val. Datarea însă este încă înceată (Torma, 1880, 106).

Numele localității Supuru de Sus apare împreună cu satul vecin - Zopur, iar separat Felsew Zopor în 1543 (*Ibidem*, 619).

73. Dobra (Dobra), jud. Satu Mare (fig. 36) se află pe terasa înaltă de pe malul drept al Crasnei.

a - În literatura istorică veche este menționat de aici un depozit de bronzuri, care s-a pierdut-nesigur Pogányvár (Vende, Szatmár vármegye, 1910, 60). După informațiile mele din 1968 în zona punctului de hotar "Pogányvár" a fost găsită o turtă de bronz. Piesa s-a aflat în colecția Școlii elementare din localitate (Bader, 1978, 124/36 - menționează această piesă, indicând ca loc de descoperire - "Dealul Acăs"; ibidem, 1996, 271/10 - "Ákos hegy").

b - În zona holmului Dâmbul Tătarului (Tatár-domb) a fost găsit incidental o mărgea cu "ochi de păun" de culoare albastru închis, fără context arheologic (Ha.D sau Laténe ?).

c - Vatra satului - în ograda lui Nagy Ferenc, în anul 1972 a fost găsit un topor de piatră șlefuită - neperforat.

În colecția Școlii elementare mai exista un topor de piatră perforată, fără să fie menționat locul de descoperire.

Numele localității Dobra apare în documentele medievale în anul 1424. Face parte din domeniul familiei Drágffy (Szatmár vármegye, 1910, 59-60).

74. Hurezu Mare (Nântű), jud. Satu Mare (fig. 36), se situează pe terasa înaltă din malul drept al Crasnei.

a - În literatura veche este menționată o așezare din epoca bronzului, neidentificată pe teren (Vende A., Szatmár vármegye, 1910, 127; Mărcuș Sătmar, 132).

b - În stânga drumului Supuru de Jos-Corund la locul numit "Farkasorra" se identifică pe teren un holm înalt (H₁). Reprezintă un semn de hotar între două domenii feudale din 1383: Corund, Bogdand, Nadișul Hododului, Ser și Lelei (Petri Mór, Szilágy vármegye, III, 1902, 134).

c - Din ograda Școlii elementare din localitate au fost culese fragmente ceramice atipice. Probabil aparțin unei așezări din epoca romană imperială(?). Un alt holm (H₂) se află la marginea satului.

Numele localității Hurezu Mare apare în documentele medievale în sec. al XIV-lea și aparține domeniului Drágffy, în 1555 - Nanthew (Szatmár vármegye, 1910, 127).

75. Giorcuta (Girókuta), jud. Satu Mare (fig. 36), se găsește pe malul drept al Crasnei, pe o terasă înaltă, cu dealuri relativ înalte cu pante abrupte. Hotarul satului a fost cercetat prin periegeze încă din anul 1985 și o verificare făcută în primăvara anului 1998, dar n-au dat rezultate concrete privind siturile arheologice.

a - În zona unei fântâni - alunecări de teren - au fost adunate fragmente ceramice preistorice atipice, probabil aparținând unei așezări din epoca bronzului (?).

b - Hotarul numit "Pusta" este legat de vatra unui sat medieval depopulat în sec. al XVII-lea.

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1423 - Girókuta (Petri Mór, III, 1902, 434).

D. Valea pârâului Corund sau Maja, afluent al Crasnei.

76. Corund (Korond), jud. Satu Mare, se află pe dreapta pârâului (Maja), pe o terasă înaltă (fig. 37).

a₁ - Pe malul stâng al pârâului, la capătul satului spre localitatea Bogdand, în apropierea unei cariere de piatră au fost adunate câteva fragmente ceramice preistorice, atipice, probabil din epoca de trecere sau din perioada bronzului timpuriu.

a₂ - Tot din această zonă provin și fragmente de vase din epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 650/30).

b - "Pe izvoare" - o vale care se varsă în p. Corund (Maja) - în anul 1962 cu ocazia săpării unor gropi pentru vaioage (un fel de cărămidărie), la o adâncime de 1-1,5 m au fost descoperite incidental: un vas bol - "terra sigillata", tip Dragendorff 37; o strachină romană provincială, două fragmente de buză și un fund inelar, tot din vase romane provinciale (Bader, 1974-75, 269-276). În anul 1995 în această vale au fost executate lucrări de mari proporții pentru a construi o hală mare, pentru o uzină de cherestea, ulterior abandonată (cercetări de teren J. Németi, N. Iercoșan). Deși am urmărit atent aceste lucrări n-am reușit să identific nici o depunere arheologică, privind o așezare din epoca romană imperială (n-au apărut nici descoperiri funerare). Punctele a₁ și b sunt însă foarte aproape - la o distanță de cca. 150-200 m.

Numele localității Corund apare în documentele medievale în 1423 Tóth-Korond (Petri Mór, III, 1902, 681).

77. Bogdand (Bogdánd), jud. Satu Mare (fig. 37), se extinde tot pe malul p. Corund sau Maja (Mázsa), pe terasa dreapta.

a - Măgura (Kötetö). Aici este menționată în literatura veche o “cetate” cu următoarele dimensiuni: lungimea este de 40 m și lățimea de 25-30 m (Roska, Repertoriu, 1942, 43/145). Cetatea este numită Kunavár.

b - Togul Popii (Pap-tag) se află la capătul estic al satului, iar la malul drept al p. Maja (Corund) în anul 1971 a fost identificată o așezare din epoca bronzului (Bader, 1978, 121/13).

c - Râțul din Sus (Felső-rét) - azi este în partea dreaptă a drumului în direcția satului Ser (Szér); în ograda ultimelor case se află un holm artificial (H₁). În zona holmului, care a fost ridicat pe un grind în valea p. Maja au fost culese în 1972 câteva fragmente ceramice de tip Latène târziu.

Numele localității Bogdand apare în documentele medievale în anul 1383 sub forma Bogdand (Petri Mór, 1902, III, 133).

78. Nadișu Hododului (Hadadnásd), jud. Satu Mare (fig. 37), se află pe marginea drumului național Bogdand-Hodod; lângă localitate curge p. Hododului, care se varsă în p. Maja (Corund).

a - La locul numit “Csergőkút”, în anul 1978, în partea stângă a șoselei, pe terasa înaltă, lângă o vâlcea, a fost identificată o așezare din epoca bronzului: relativ multe fragmente ceramice ornamentate cu striuri, aparținând unor vase mari de provizii (cultura Suciului de Sus).

Numele localității apare sub forma de Hadadnásdya numai în anul 1566. În Registrul din Oradea (Várad Regestrum) este menționată între 1205-1235 localitatea Násd, dar lângă Cehul Silvaniei, care este însă o altă localitate cu același nume - mai târziu Nadișul Românesc (Olah-Násd: Petri Mór, IV, 1902, 134).

79. Hodod (Hadad), jud. Satu Mare (fig. 37), se află pe marginea șoselei naționale Supuru de Jos-Cehul Silvaniei, pe malul pârâului Hodod.

a - Un topor cu disc și spin descoperit în hotarul comunei, fără precizări topografice (Torma, 1880, 107/4), s-a pierdut.

b - În hotarul satului, la punctul numit “Pășunea nemților”, se găsesc mai mulți tumuli cu mari dimensiuni (Bader, 1978, 125/44).

c - Dâmbul Tătarului (Tatárdomb); în această zonă apar mai mulți tumuli (Roska, Repertoriu, 1942, 103/1; Petri Mór, Szilágy vámegeye, III, 496-497).

d - În partea hotarului numit “Halmok” (poate identică cu “Pășunea nemților” ?), la dreapta șoselei, înainte de a intra în sat se văd clar mai mulți tumuli (cel puțin opt) unul lângă altul, la distanțe mici între ele (cercetări de teren 1982, 1998).

Din perimetrul localității provine o monedă romană (351-354: Németi, Gindele, 1997, 655/50).

Numele localității apare într-un document din 1368 - Hadad. În 1482 este menționat ca “oppidum” (Petri Mór, III, 1902, 489).

80. Lelei (Lele), jud. Satu Mare (fig. 37), se află la cca. trei km la dreapta șoselei Supuru de Jos-Cehul Silvaniei, lângă pârâul Kusaly, care se unește cu pârâiașul (Patak-Pârâu) din sat și la Hodod este numit p. Corund.

a - În anul 1876 în partea hotarului numit “Újhegy” s-a găsit un depozit de bronzuri compus din 25 brățări. Două dintre ele au ajuns în Muzeul din Cluj (Torma, 1880, 107/8; Roska, Repertoriu, 1942, 146/16).

b - “Lângă cimitir” - a fost găsită o verigă din aur, crestată (Roska, Repertoriu, 1942, 146/14).

c - Movila Kákány (Kákányhegy). În anul 1978 a fost descoperit un topor-ciocan din aramă (Iercoșan, Lazin, 1996, 16, fig. 3). Pe baza informațiilor primite de la profesorul de istorie Erdöközi Zoltán, în realitate la Kákány forrás (Izvorul Kákány) au fost găsite două topoare de cupru, identice, unul însă a fost topit de un fierar din localitate.

c₂ - câteva fragmente ceramice de tip Coțofeni (cercetări de teren - 1998).

d - Dâmbul Sinai (Sinai hegy). În anul 1977 prin cercetări de teren a fost identificată o așezare din eneoliticul timpuriu, cultura Tiszapolgár, nr. inv. 5777-5782 M.C.

Menționăm că între punctele 80.c (topor-ciocan din aramă) și 80.d (Dâmbul Sinai și nu "Movila") este o distanță de cel puțin 2,5-3 km, deci cele două descoperiri nu se pot lega decât cronologic (Iercoșan, Lazin, 1996, notele 18 și 19) și nu topografic.

e - Viile Baglyos (Baglyos szőlők) - în anul 1977 în urma unei periegeze, în profilul unei nisipării s-a conturat o groapă cu lipitura arsă la bază, cu diametrul maxim de 1,20 m. În umplutura gropii au fost găsite relativ puține fragmente ceramice și o cantitate mică de cenușă. Complexul aparține unei vetre, parțial distrusă, și se poate data cu aproximație în epoca Latène ? inv. 3798 M.C.

f - Alsóoldal - din acest punct de hotar provine un topor de piatră descoperit întâmplător și predat la Muzeul Transilvaniei - Cluj (în anul 1974 de Z. Erdőközi).

g - Vatra satului - ograda lui Z. Erdőközi (Lelei nr. 297) a fost găsit incidental un alt topor de piatră șlefuită, perforată (Erdőközi în Szatmari Friss Újság, 7.IV.1997, 5).

h - Vénhegy - la acest punct de hotar în anul 1898 a fost găsit într-o cană de plumb un tezaur monetar bogat, din sec. al XVII-lea (Petri Mór, Szilágy vármegye, IV, 1902, 23).

k - În apropierea șoselei Hodod-Cehul Silvaniei, în partea stângă a drumului spre Lelei, pe terasa înaltă au fost observate urmele unei localități dispărute. Poate este vatra satului Sándorháza. Aceasta este însă menționată în documentele medievale mai spre Sălăpig, Mineu ? (jud. Sălaj).

Numele localității Lelei apare în 1330 sub denumirea de Leley.

81. *Ser (Szér), jud. Satu Mare*, o mică localitate, la cca. 4 km de la drumul național Supuru de Jos-Cehul Silvaniei, la dreapta de la comuna Bogdand.

a - Din perimetrul localității este menționat un nucleu de obsidiană (Petri Mór, Szilágy vármegye, I, 1901, 29).

Numele localității Ser apare în documentele medievale în anul 1349 - Zeertelek (Petri Mór, Szilágy vármegye, IV, 1902, 422).

E. Zona colinară a Tășnadului.

82. *Tășnad (Tasnád), jud. Satu Mare* (fig. 18).

Prin localitate trece drumul național 1F, zona cea mai veche a Tășnadului se afla pe terasa înaltă a unui teren mlăștinos, datorită vărsării pârâului Cehal (lângă Tășnad se numește p. Santăului) în valea Ieriului. Împrejurimile orașului Tășnad sunt relativ bogate în vestigiile arheologice:

- un topor de luptă cu disc și spin se află într-o colecție particulară, fără precizarea locului de descoperire (Fetzer I., F., 1899, 261-262; Roska, Repertorium, 1942, 279/9).

- un tezaur monetar feudal (Bader, 1968, 133).

a - La "Viile de stat" cu ocazia arăturilor adânci au fost găsite următoarele obiecte: 4 dălți, 2 topoare de piatră, 2 inele de calcar, o greutate din lut, două lame din cremene, 2 vase mai mari și două mai mici, 3 fragmente ceramice mai mari, două buc. chirpici. Tot materialul a ajuns în colecția Liceului din Șimleul Silvaniei (Fetzer I. F., 1898, 418), încadrate în epoca neolitică.

b - Strada Crasnei - se coboară spre valea Cehalului, iar în ogrăzi au fost găsite mai des topoare de piatră șlefuită, perforate sau simple, inv. 461-462 M.T. aflate de K. Török în 1976: inv. 831-832 M.T. (donajia Vârban Ilie).

c - Din fosta colecție M. Vass sunt menționate alte topoare de piatră, provenite din raza orașului ?, inv. 549 (str. Belșugului, descoperire din 1979); alte două fragmente f. inv. și fără precizarea locului de descoperire.

d - Cartierul Zorilor - partea dreaptă a drumului spre Sărăuad - elevii au adunat în urma lucrărilor edilitare, fragmente ceramice dintr-o așezare din epoca bronzului (anul 1996).

e₁ - "Sere" - pe prima terasă a p. Cehal (în zona ștrandului termal) prin cercetări de teren din 1987 și apoi începând cu 1989 - prin săpături sistematice, a fost identificată o așezare din epoca neoliticului timpuriu, cultura Criș (Iercoșan, 1994-1995, 9-23, fig. 1-10; Cronica, 1996, 64/112).

e₂ - lucrările edilitare din zona ștrandului termal, precum și cercetările de teren ulterioare au pus în evidență și o așezare din epoca bronzului târziu, grupul Pișcolt-Cehăluț-Hajdúbágos (Iercoșan, 1994-95, 9; cercetări de teren J. Némethi - 1989, 1995).

e₃ - sporadic au fost găsite și fragmente ceramice din epoca romană imperială, sec. II-IV p.Chr. (Németi, Gindele, 1997, 659/67).

Numele orașului Tășnad (Oppidum) apare în documentele medievale în anul 1246 - Thasnad (Petri Mór, Szilágy vármegye, IV, 1902, 633).

83. Blaja (Balázsháza sau Tasnádbalázsháza), jud. Satu Mare (fig. 18), se află în apropierea orașului Tășnad; prin sat trece drumul Tășnad-Marghita. Satul se întinde pe terasa înaltă a p. Cehal, partea stângă.

a - "Pe deal" - în anul 1957 un țăran a găsit un topor de piatră de tip eneolitic ? inv. 23 M.C. (Iercoșan, 1981-1982, 657-658, fig. 1/b: fig. 2/b).

b - Jolța (Zölce) - se află la sud de Tășnad - pe terasa dreaptă a p. Cehal, dar în hotarul satului Blaja, arheologul Orosz Endre după ce a luat cunoștință despre materialele trimise de medicul Martonfi L. de la Tășnad la Gherla (Szamosújvar), a vizitat în anul 1909 situl menționat de mai sus (Orosz, 1910, 182-185). În acest punct de hotar au fost descoperite fragmente ceramice ornamentate cu motive plastice, material litic din obsidiană și silex, topoare și dălți din piatră și un mormânt de înhumatie în poziție chircită. După autor, așezarea se încadrează în neoliticul târziu (Idem, Gherla, 1909, 1-10). În ambele articole Orosz E., amintește și despre fragmente ceramice ornamentate cu șnur (Schnurkeramik). M. Roska examinează materialele de la Gherla și contestă existența ceramicii șnurate și a unui vas de tip clopot (Glochenbecker: Roska, 1910a, 359-366). Discuțiile au continuat (Orosz, E.M., 1910, 71-72; Roska, E.M., 1910b, 192; Roska, Repertorium, 1942, 280/10). În anii 1969-1970 în punctul sus-menționat (Jolțe), în locul viței de vie au fost plantați pomi fructiferi. Cu ocazia arăturilor adânci au fost adunate fragmente ceramice, așchii de obsidiană, apoi au fost observate vetre de foc și locuințe de suprafață deranjate, inv. 2053-2080 M.C. (Németi, 1986-87, 27, fig. 24/4-9; 25/5-7) - așezare din neoliticul târziu.

Topoarele menționate la Tășnad - "Viile de stat" (82.a) precum și piesele din M.S.M., inv. 30.374-30.376, au fost descoperite, probabil, tot la Zölce (Jolțe-83.b). Satul Zölce este menționat în documentele medievale (Petri Mór, Szilágy vármegye, III, 1902, 243).

Numele localității Blaja apare în documentele medievale în anul 1454 sub denumirea de Tasnád-Balázsháza (*Ibidem*, III, 77).

84. Sărăuad (Tasnádszarvad), jud. Satu Mare (fig. 20), se află în apropierea orașului Tășnad, prin localitate trecând drumul național 1F., se găsește pe malul p. Saradului, un afluent al Ieriului.

a₁ - în cabinetul de istorie din Școala Elementară se găsește un topor de piatră șlefuită, descoperit incidental în anul 1988 (de Zoltán Béla) în locul numit "Pusztá", probabil Pusztá Szentmiklós ?

a₂ - tot din zona punctului de hotar Pusztá Szentmiklós, Pákai Zoltán a adunat o greutate din lut și un alt topor de piatră șlefuită, neperforată (Sărăuad, nr. casei 324).

a₃ - tot dintr-o descoperire întâmplătoare provine o monedă romană din bronz, emisă de Faustina (Faustina mică). Este tot în posesia lui Pákai Zoltán (precum și o monedă feudală din 1539).

a₄ - în urma cercetărilor de teren efectuate în toamna anului 1997 (J. Németi, R. Gindele și L. Marta) la locul numit "Pusztá Szentmiklós" au fost adunate din arătură fragmente ceramice aparținând unei așezări din epoca bronzului târziu (grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos).

a₅ - tot din această zonă provin și câteva fragmente ceramice specifice secolelor VIII-X, de culoare cenușie, ornamentate cu fascicole de linii paralele și în val.

a₆ - suprapuse stratigrafic apar urmele unui sat feudal, Szentmiklós, iar în pădure, în locul Templom-dombja, se văd și urmele bisericii și ale cimitirului fostului sat. Localitatea a dispărut între 1680-1700 ? (Petri Mór, Szilágy vármegye, IV, 1902, 468).

b - în locurile numite "Forrás" și "Mikó" plugul scoate din pământ fragmente ceramice mari (*Ibidem*, IV, 422). Această informație nu a fost verificată pe teren.

c - în punctul de hotar "Cserepes-Ciripici" este o așezare preistorică (Roska, Repertorium, 1942, 280/11). Pe baza toponimiei locale punctul a fost verificat, fără un rezultat concret. Au fost găsite doar câteva cioburi atipice.

Numele localității Sărăuad apare în documentele medievale în anul 1279 - Zaward.

d. Din vatra satului (zona bisericii) Il. Sălceanu a adunat în anul 1998 fragmente ceramice din epoca bronzului târziu grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdubagos).

85. Cig (Csög), jud. Satu Mare (fig. 11), aparține din punct de vedere administrativ orașului Tășnad.

a - În curtea școlii din localitate a fost găsită o monedă de aur din epoca romană târzie, sec.V (Dumitrașcu, 1969, 46, nota 3; Stanciu, 1997, 182/5).

Numele satului apare în documentele medievale între 1205-1235 (Registrele din Oradea) sub denumirea de Chug (Petri Mór, Szilágy vármegye, III, 1902, 241).

86. Cean (Csán sau Tasnádcsán), jud. Satu Mare (fig. 18), se găsește la sud de Tășnad.

a - în Muzeul Tășnad a ajuns, din colecția Vass, o brățară din bronz inventariată cu nr. 1020, menționată cu proveniența din Cehăluț (Bader, 1996, 270-271/8, fig. 13/5 - având informații de la M. Vass; vezi nota nr. 20) din 1986 și ca loc de descoperire este dat punctul "Telek". Subsemnatul a avut ocazia să vadă colecția regretatului M. Vass în mai multe rânduri la acesta acasă, notând proveniența acestei piese de la Cean (Tasnádesán).

Numele localității Cean este menționat în documentele medievale în anul 1244 - Chan, care a fost distrusă de invazia tătarilor (Petri Mór, Szilágy vármegye, III, 1901, 226) și repopulat ulterior (sec. XVIII).

87. Orbau (Orbó sau Tasnádorbó), jud. Satu Mare (fig. 21), se găsește la sud-est de orașul Tășnad.

a - în muzeul Tășnad, inv. 1080 se află un topor de piatră șlefuită neperforată, lucrat din andezit, cu proveniența din raza satului Orbau, predat de Tuns Dumitru (nr. casei 148).

Numele satului apare în documente în anul 1475 - Orbo (Petri Mór, IV, 1902, 156).

88. Valea Morii (Tasnádmalomszeg), jud. Satu Mare (fig. 18), se găsește în apropierea Tășnadului, în direcția nord-vest spre satul Santău. A fost întemeiat pe lângă moara Bánffy în sec. al XVIII-lea (1759).

a - din raza localității este menționat un tezaur monetar din epoca feudală, care s-a risipit (informație din 1972) nu s-a putut identifica pe teren.

89. Săcășeni (Szakácsi), jud. Satu Mare (fig. 20). Se află la est de Tășnad. Prin localitate trece drumul național Tășnad-Zalău (1F), se întinde pe malul p. Săcășeni, afluent al Ieriului.

a - Din pădurea "Hereșteț" provine un molar de mastodont descoperit în anul 1979 (Didi Károly, Săcășeni, nr. 180), inv. 531 M.T.

- din perimetrul localității provine o descoperire monetară izolată din bronz, foarte tocită, Vespasian sau Traian (Sășianu, 1980, 158).

b - Cu ocazia săpării canalului p. Săcășeni (numit și Ier ?) a fost deranjată o groapă menajeră: fragmente ceramice de culoare cenușie cu angobă negricioasă, lucrată cu roata olarului, altele cu mâna și o fusaiolă, datate în epoca romană imperială (Németi, Gindele, 1997, 658/64).

c - "Drumul Cigului" la cca. 1,5 km nord-vest de Săcășeni, în apropierea drumului de câmp spre Cig a fost sondată o așezare din epoca romană imperială (Lazin, 1975, 61-74, fig. 2; pl. XIII/4, XIV/1-4).

d - "Fântâna ciobanului" - în apropierea localității, lângă drumul de câmp, care face legătura între sat și Ferma I.A.S.-Tășnad. Printr-un sondaj de verificare (S.I. lung de 45 m) a fost identificată o așezare din sec. VIII-X (Lazin, 1975, 67, fig. 6/1-10 - tipsii lucrate cu mâna) și alte fragmente lucrate cu roata olarului (fig. 7/1-11, 12 - fusaiolă).

e - "Via Braunecker" - în Muzeul Déri-Debrecen, inv. 1937, 42, 3 se află o brățară masivă, lucrată din bronz, ornamentată cu linii paralele incizate. Într-un vas au fost găsite mai multe brățări din care un exemplar a ajuns la Balassy István, care a donat-o muzeului din Debrecen.

-în hotarul satului, la locul numit "Várdomb-Dâmbul Cetății" în direcția satului Chegea (Kegye) probabil există un sit arheologic, neverificat.

Numele localității Săcășeni apare în documentele medievale în anul 1300 - Zakachy (Petri Mór, IV, 1902, 365).

90. Silvaș (Tasnádszilvás), jud. Satu Mare (fig. 18), se află în apropierea Tășnadului, într-o zonă colinară.

a - în Muzeul Național Maghiar din Budapesta. Este un topor de bronz (?) lung de 28 cm, cu brațele în cruce (?) - poate este vorba de un topor de aramă de tip Jaszladány (?)

Numele localității apare în documentele medievale în anul 1234 - Zilvas (Petri Mór, Szilágy vármegye, IV, 1902, 602).

91. Săuca (Szödemeter), jud. Satu Mare (fig. 19), se află tot într-o zonă mai înaltă - colinară, însă în apropierea văii Ieriului. Între satul Becheni și Săuca, în zona "Viilor" apar două movile artificiale, una mai înaltă, alta aplatizată, având o distanță de 10-15 m între ele (H₁ și H₂). În apropierea drumului de țară, care se coboară spre valea Ieriului se află un alt tumul sau Holm (lângă livadă) - H₃.

Numele localității apare în documentele medievale în 1330 - Zewdemeter (Petri Mór, Szilágy vármegye, IV, 1902, 474).

92. Becheni (Pele), jud. Satu Mare (fig. 19), se găsește la sud de satul Chereușa, de drumul național Tășnad-Andrid, într-o zonă colinară, lângă un pâraiaș, afluent al Ieriului.

a - Töberke, lângă livada de azi, apare vatra unui sat feudal dispărut (în arătură se găsesc multe fragmente de vase - cercetări de teren din anul 1977).

b - "Lângă Pădurea", la capătul satului spre deal au fost culese fragmente ceramice preistorice, destul de atipice, probabil aparținând unei așezări din epoca bronzului ? (cercetări de teren - 1989).

c - În vatra satului, lângă cimitirul evreiesc a fost descoperit incidental un topor de aramă (Hammeraxt), colecție particulară din Satu Mare.

Numele satului Becheni apare în documentele medievale în anul 1447 sub denumirea de Pelé (Petri Mór, Szilágy vármegye, IV, 1902, 228).

93. Chisău (Keszi), jud. Satu Mare (fig. 19), satul este legat de Becheni aflându-se însă pe dealul (înălțimea) dinspre Sărvazel.

a - "Lângă cimitir" - prin cercetări de teren au fost culese fragmente ceramice dintr-o așezare din epoca feudală timpurie, dar și dintr-o perioadă mai recentă. Poate este vatra unuia dintre satele menționate în evul mediu: Kis besenyő, Nagybesenyő, Nemeskeszi, Románkeszi (?).

b₁ - "Nagybesenyő" - la o distanță de cca. 600 m de la satul Chisău-Keszi, pe terasa înaltă a unui pâraiaș, care se varsă lângă punctul "Hurdău" (Sărvazel) în p. Sărvazel și apoi lângă Chereușa în Valea Ieriului, se întinde o vastă așezare din epoca romană imperială: ceramică cenușie cu fund inelar din vase de tip bol, castroane, cane cu toartă. Fragmentele de vase au un slip cenușiu-închis (Németi, Gindele, 1997, 644/5 - inițial a fost trecut la Becheni).

b₂ - câteva fragmente de vase preistorice, atipice, probabil neolitice.

b₃ - fragmente ceramice din epoca feudalismului timpuriu, pot aparține unei faze mai timpurii a satului Nagybesenyő (?).

Numele satului Chisău apare în documentele medievale împreună cu satul Becheni în sec. al XV-lea sub denumirea de Nemeskeszi sau Olahkeszi (Petri Mór, IV, 1902, 230).

94. Cehăluț (Magyarcsaholy), jud. Satu Mare (fig. 18), se găsește la sud de Tășnad, pe terasa stângă a p. Cehal.

- cu proveniența din raza satului Cehăluț se afla un topor de piatră în colegiul Wesselényi din Zaláu (Roska, Repertorium, 1942, 150/24).

- tot în perimetrul satului, fără precizarea locului, în anul 1873 a fost descoperit un depozit de bronzuri compus din patru fragmente de celturi, 19 brățări, 63 de falere, 4 ampix și o verigă (Roska, Repertorium, 1942, 150/24; Petri Mór, I, 1901, 31; Bader, 1978, 122/22, pl. LXXII/1-19 - Cehăluț I).

- din colecția Vass a fost achiziționat inventarul unui mormânt descoperit incidental între anii 1974-1975 în raza satului Cehăluț, inv. 976-981 M.T. Mormântul are un inventar funerar (probabil era ritul incinerăției în groapă ?) caracteristic pentru germanii vandali sau victoali (cultura Przeworsk: Lazin, 1992, 337-343, fig. 1-2; Németi, Gindele, 1997, 650/28).

b₁ - la punctul numit "Telek" (fosta fermă C.A.P.) pe malul înalt al p. Cehal au fost descoperite, în vara anului 1962, cu ocazia executării unor gropi de silozuri, trei topoare de luptă cu disc și spin - Cehăluț II. Piesele au fost recuperate de subsemnatul împreună cu materialele provenite de la un mic sondaj de verificare: fragmente ceramice, mai multe greutateți din lut, intacte, de formă piramidală sau fragmentară (1968). Împreună cu cele trei topoare au fost recuperate și alte materiale arheologice: o ceașcă, un castronaș și un vârf de lance din bronz (A. Vulpe, PBF., IX/2, 83 - tipul Cehăluț; Bader, InvArchR, 28/1-3 pt. topoare și Németi, 1978, 100-103, fig. 2/4-6,9). În vara anului 1969, un colectiv de cercetători de la muzeele din Satu Mare și Carei a executat în punctul menționat un sondaj de verificare, stabilind o depunere arheologică

corespunzătoare ca perioadă pieselor metalice recuperate - grupul Pișcolt-Cehăluț/Hajdúbagos (Bader, 1978, 122/22, pl. XXXI/12-18 - Otomani IV).

b₂ - cu ocazia sondajelor efectuate în 1969 a fost identificat și un strat de cultură din perioada de trecere spre epoca bronzului - cultura Baden-Coțofeni (Roman, Némethi, 1978, 18, pl. 62 și 63).

c - Câmpul mic (Kis mező) - probabil tot în jurul anului 1962 au fost descoperite incidental și trei valve de tipare (două valve și una semifabricată), pe terasa mijlocie a Cehalului, recuperate de subsemnatul odată cu cele trei topoare de luptă (A. Vulpe, PBF., IX/2, 50, pl. 131/209-211; Bader, 1978, pl. LXIII/1-3 (Cehăluț III).

d - "Fântâna tătarului" (Tatár kút). T. Bader a continuat singur cercetările și a verificat punctul susmenționat (1969), precizând existența unui singur nivel de locuire din epoca bronzului, situat pe terasa superioară a p. Cehal (cultura Suci de Sus ?), (Bader, 1978, 122/22, pl. LXXXVIII/33-34).

e - "Kovácsmár" se află la răzorul între hotarele Tășnadului cu Cehăluțul, unde cu ocazia unei arături adânci, au fost găsite incidental fragmente de cupe, un vas cu picior și multe alte fragmente de vase de către Török Zoltán, care împreună cu un topor de piatră a donat tot lotul Muzeului din Tășnad. Așezarea n-a fost identificată pe teren, probabil că este vorba de un sit din epoca neolitică (?)

Numele satului Cehăluț apare în documentele medievale pe la 1341 - Csaolymonostura (Mănăstirea Csaoly), Magyar Csaoly, Közép Csaoly și Olah Csaoly= cu Cehalul de azi (Petri Mór, III, 1901, 196 - se referă la anul 1476).

95. Cehal (Romancsaoly), jud. Satu Mare (fig. 21), se află pe ambele terase înalte ale p. Cehal.

a₁ - "Pădurea Fanagâșa" - respectiv din zona pădurii provin câteva fragmente ceramice de epocă romană (Lazin, 1975, 61; Némethi, Gindele, 1997, 650/27).

a₂ - tot din zona pădurii "Fanagâșa" elevii școlii elementare au adunat două topoare de piatră șlefuită, perforate și unul de formă trapezoidală mică, neperforat.

b - Ferma nr. 3 I.A.S.-Tășnad (dar în hotarul satului Cehal) lucrătorii au găsit întâmplător două topoare șlefuite, neperforate.

c - "Pusta" - din acest punct de hotar provin trei topoare din piatră șlefuită, neperforate.

d - la cca. trei km de sat, spre izvorul p. Cehal, pe terasa înaltă cu pante abrupte se văd urmele unei cetăți sau castel medieval, menționat în documentele medievale. Din perimetrul satului, dar fără precizarea locului de descoperire, mai provine încă un topor de piatră șlefuită, neperforat. Toate piesele se găsesc în cabinetul de istorie al școlii (informații date de V. Lohan, profesor de istorie), inv.1-9. În perimetrul satului probabil se găsesc una sau două așezări neolitice, datorită numărului mare al topoarelor de piatră descoperite incidental de către elevi sau lucrători din Ferma nr. 3, fără însă să avem date despre fragmente ceramice ce nu atrag atenția elevilor sau lucrătorilor din fermă. Aceste trei puncte de hotar n-au fost verificate pe teren.

Numele localității apare în documentele medievale în sec. al XV-lea- Olahcsaoly (Petri Mór, III, 1901, 196).

Lista descoperirilor din paleolitic, mezolitic
și neoliticul timpuriu (fig. 38).

I. Paleolitic:

20. a₁ Galoșpetreu-Pădurea Frater ?

II. Mezolitic:

36. IIa Ciumești-Pășuna.

III. Neoliticul timpuriu - Cultura Criș-Starčevo:

21. Sălacea-? (Punct neprecizat).
 24.e Tarcea- Via Frater (Frater szőlő).
 27. Voivozi-“La nisipuri”?
 32.c Canton I.E.E.L.I.F.-Vășad
 32.k Valea Ganaș (între Curtuiușeni-Vășad).
 33.h Pișcolt-“Lângă grajduri”.
 35. Sanislău-punct neprecizat.
 37.Ia Berea-Stavila Mică (Kisrengátja) ?
 37.Va Berea- Movila Libuc (Libuc hegy) ?
 41.h₁ Urziceni-Râtul Vada (Vada rét).
 82.e₁ Tășnad-“Sere”.

IV. Lista descoperirilor din neoliticul mijlociu- Grupul Pișcolt (fig. 39).

2.a ₁	Unimăt-“Dâlboci”.
8.c	Tiream-Drumul Tireamului.
11.a	Irina-fosta Grădinărie C.A.P.
12.c ₁	Dindești-Ferma zootehnică (fostul C.A.P.).
13.1	Andrid- Pășuna (Ördöngös).
25C.g ₁	Săcuieni-Ferma Horo.
32.d ₁	Vășad-Lutărie.
33.e ₁	Pișcolt-Nisipărie (Homokosdomb).
33.f ₁	Pișcolt- Lutărie (Kincsverem).
33.g	Pișcolt-Cărămidărie S.M.A.
34.b	Resighea-duna nivelată lângă gara C.F.R.
35.k ₁	Sanislău-lângă drumul spre Horea.
35.m ₂	Sanislău-Grădinărie (fosta C.A.P.).
36.II.b ₂	Ciumești-Bostănărie (Tökös).
36.III.a ₁	Ciumești-La silozuri (Legelő kút /Silógödrök).
37.I.a, d	Berea- Stavila mică (Kisrengátja).
37.IV.a	Berea-Stavila mare (Nagyrengátja).
37.IX.a	Berea-Togul lui Sultész – (Sultész tag).
37.IX.b ₁	Berea-Togul dolarului (Dolláros).
37.X.a	Berea-Colina cu măcriș (Sóskás domb).
37.XI.a	Berea- Platoul acastăului (Akasztófalapos).
37.XII.c ₁	Berea- Mijlocul viilor (Szőlő közepe).
37.XII.b ₁	Berea- Capătul sudic al viilor (Szőlő déli vég).
37.XVI.a	Berea-Grădina florilor (Virágkert).
37.XIX.a	Togul Sf-lui Gheorghe - Berea (Szentgyörgy tag).
37.XX.a	Togul evreului-Berea- (Zsidó tag).
37.XXI.a	Berea-La soci (Bodzás).
41.c ₁	Urziceni- Crucea de la Vada (Vada kereszt).
41.d ₁	Urziceni- La pod (A hidnál).
41.e	Urziceni- La pășune (Legelő).
43.XVIII.b, d	Carei- Canalul “Kis Károly- Careiul mic” (Bödör völgy).
43.XXV.	Carei-str. Esenin, nr. 4.
52.b	Căpleni-Száráz rét (Macskás)- Râțul uscat.
52.c ₁	Căpleni-Malul canalului Posta, lângă cimitirul reformat.
52.e	Căpleni-Togul lui Reök (Reök tag).
52.f ₄	Căpleni-Canalul de irigație (öntöző csatorna).
52.h	Căpleni-Canalul Mergheș (Büdös árok)
52.i ₁	Căpleni-Malul Crasnei (Kraszna part).
54.a ₁	Moftinu Mic-Pescărie A.
54.b ₁	Moftinu Mic-Pescărie B.

V. Lista descoperirilor din neoliticul târziu: Grupul Herpály-Csősz-halom (fig. 40).

3.a	Eriu-Sâncrai-Ciripiș (Cserepes).
8.b	Tiream (stânga drumului Carei-Tiream).
8.g ₁	Tiream-Togul Păușan (Pósán tag).
8.l ₁	Tiream-Malul Barnodului, la vărsare în Ier (Barnód völgy).
9.e ₃	Vezendiu-“La broscari”.
13.d ₁	Andrid-Drumul Poștei (Posta út).
13.f ₂	Andrid-Canton I.E.E.L.I.F.
14.d ₁	Pir-Complexul de porci (Disznó hizlalda).
14.h ₁	Pir-Roszgáz.
15.a ₁	Pirul Nou-Pod peste canal.
20.k ₁	Galoșperteu-Malul Ganașului.
32.e ₆	Vășad-Malul stâng al Ganașului.
32.l ₂	Vășad-Malea Morii.
33.n ₃	Pișcolt-Gárdovány.
34.a ₂	Resighea-Drumul Gării.
43.I.f	Carei-Bobald I.
43.IV.c	Carei-Bobald IV.
43.V.a	Carei-Bobald V.
43.VI.a	Carei-Bobald VI.
43.XI.a	Carei-dreapta drumului 1F.
43.XV.c ₁	Carei-Kozárd.
43.XVIII.a	Carei-Grădinăria I.A.S.
48.c	Ghenci-Malul canalului.
48.m ₂	Ghenci-Ierul Körte (Körte ér).
49.a ₁	Berveni-Vársziget (Cetate).
50.a	Lucăceni-lângă gardul Fabricii de in și cânepă.
50.c ₁	Lucăceni-Malul Crasnei.
51.b ₁	Cămin-Stația de pompă.
51.b ₂	Cămin-Stația de pompă - mormânt.
52.d ₁	Căpleni-malul canalului Poștei (punctul B).
52.e	Căpleni- Togul lui Reök (Reök-tag).
52.f ₁	Căpleni-Canalul de irigație, dreapta drumului spre Cămin.
52.f ₃	Căpleni-Canalul Poștei (punctul D).
56.b	Moftinu Mare-Halta Gării.
70.d ₁	Supuru de Jos-Dealul Sentiului.
83.b	Blaja- Jolțe (Zölce).

VI. Lista descoperirilor din cultura Tiszapolgár (fig. 41).

- 2.a₂ Unimăt-“Dâlboci”.
- 7.b₁ Hotoan-Malul canalului.
- 8.d₁ Tiream-lângă canalul lateral.
- 8.k₁ Tiream-Viile Tireamului.
- 8.l₂ Tiream-Malul Barnodului.
- 9.a₆ Vezendiu-Colțarât (Drumul Tireamului).
- 12.a₂ Dindești-Cetate.
- 14.e₂ Pir-Várgánc (Várgánc mare).
- 16.a₁ Sărvăzel (“La Hurdău”-Hordó), două târnăcoape de aramă.
- 20.h₁ Galoșpetreu-Râtul morii (Malom rét).
- 20.b târnăcop de aramă.
- 21.a Sălacea-Promontoriu (Várbóc).
- 21.b₁ Sălacea-Burga (Vida hegy), o daltă din cupru.
- 21.c Sălacea-Valea Ieriului (Ér mentén), târnăcop de aramă.
- 21.e₁ Sălacea-“Pe deal”(Várbóc=Promontoriu).
- 24.f Tarcea-Rât (Alsó rét), târnăcop de aramă.
- 25.C Săcuieni (raza comunei) daltă și târnăcop de aramă (mai multe ?).
- 26.h Silindru-Cătunul Lovas sau Ferma Lovas (Lovas tanya).
- 28.a Simian-Strada Mică (Kis utca), morminte.
- 29.g₂ Valea lui Mihai-Groapa cu lut (Sárgaföldes gödör), mormânt.
- 30.g Curtuiușeni-lângă șoseaua 19 (stânga).
- 32.h₁ Vășad-între drumul național 19 și sat
- 33.f_{1a} Pișcolt-Lutărie (Kincsverem).
- 33.g₂ Pișcolt-Cărămidărie S.M.A.
- 33.n₁ Pișcolt-Gárdovány.
- 35.e₃ Sanislău IV-Livada.
35. Sanislău-“La nisipuri” fără locul precizat (Curtea C.A.P.).
- 36.IX.c Ciumești un vas întreg (mormânt ?), fără locul de descoperire.
- 37.I.b Berea-Stavila Mică (Kisrengátja).
- 37.IX.a₂ Berea-Togul lui Sultész (Sultész tag).
- 37.IX.b₂ Berea-Togul Dolarului (Dolláros).
- 37.XIX.b Berea-Togul Sf-lui Gheorghe (Szentgyörgy tag).
- 40.l₁ Foieni-capătul satului spre Urziceni.
- 40.n₁ Foieni-Lotul spre Carei (Károlyi földek).
- 41.d₂ Urziceni-Podul peste canal.
- 41.k Urziceni-“La Fântâna”, lângă drumul spre Râtul Vada (Vada rét).
- 43.III.a Carei-Bobald III.
- 43.VI.b Carei-Bobald VI (fost V).
43. Carci-Bobald, topor de aramă.
- 43.VII.a Carei-Bobald VII.
- 43.X.b Carei-Râtul Tărățelor (Korpanét), târnăcop de aramă.
- 43.XV.c₂ Carei-Kozárd.
- 43.XIX.a Carei-Stație de epurare.
- 48.m₃ Ghenci-Ierul Körte (Körte ér)-“La Movilă”.
- 49.b₁ Berveni-Râtul Caprei (Kecske rét).
- 49.i₄ Berveni-Malul Crasnei vechi.
- 49.l₁ Berveni-Malul Crasnei.
- 51.a₇ Cămin-Podul Crasnei.
- 51.d_{2d} Cămin-lângă digul stâng (Lacul de sedimentare).
- 63.a₁ Istrău-Podul peste canal.
69. Mihăieni-Albia Crasnei (vechi), târnăcop de aramă.

- 70.d₁ Acâș-Râtul lui Vereș (Veres rét).
71.c Supuru de Jos-Albia Crasnei, topor de aramă.
71.e₁ Supuru de Jos-terasa Crasnei.
80.c₁ Lelei-Izvorul Kákány (Kákány forrás), două târnăcoape de aramă ?
80.d Lelei- Dâmbul Sinai (Sinai hegy).
93.c Chisău-Cimitir evreiesc - topor de aramă.

VII. Lista descoperirilor din cultura Bodrogkeresztúr (fig. 42).

- 7.a Hotoan-“La pășune”, mormânt ?
 9.a₁ Vezendiu-Malul Barnodului (dreapta șoselei).
 22. Otomani, târnăcop de aramă ?
 23. Adoni-Kürtös, târnăcop de aramă ?
 24. Tarcea, târnăcop de aramă ?
 25.A Târgușor, târnăcop de aramă ?
 25.C Săcuieni, târnăcop de aramă ?
 36.III.a₂ Ciumești-Fântâna Pășunii=La silozuri (Legelő kut), morminte.
 36.VI.a Ciumești-Nagylapos (O dună de nisip plată, alungită).
 37.III.a Berea-Colina cocoșată (Pupos hegy).
 37.VII.b Berea-Râțul țiganului (Cigány rét).
 37.IX.b₂ Berea-Togul Dolarului (Dolláros).
 43.XVIII.b Carei-Grădina I.A.S.
 43.XIX.b Carei-Stația de epurare.
 51.a₁ Cămin-Pășuna porcilor (Disznó legelő), cimitir.
 51.a₆ Cămin-Pășuna porcilor (Disznó legelő).
 52.j Căpleni-Centru Caritasului (Caritas központ).
 52.l Căpleni-lângă drumul Careiului spre calea ferată Carei-Domănești.

VIII. Lista descoperirilor din cultura Baden/Coțofeni (fig. 43).

2.a ₃	Unimăt-“Dâlboci”.
8.i ₂	Tiream-Via veche a Tireamului.
9.a ₅	Vezendiu-Teresa Ieriului.
10.c ₁	Portița-Vatra satului, Cernavodă III/Boléráz.
12.b ₁	Dindești-Grădina lui Negreanu.
13.d ₂	Andrid-Drumul Poștei (Posta út).
21.b ₁	Sălacea-Burga (Vida hegy).
27.a ₂	Voivozi-Grajdurile C.A.P. (foste).
29.a ₁	Valea lui Mihai-Grădina lui Ráthonyi= zona gării C.F.R. (Ráthonyi kert)
29.a ₃	idem, un mormânt în urnă.
32.d ₂	Vășad-Lutărie.
33.d	Pișcolt-Via veche (Régi szőlő).
33.e ₂	Pișcolt-Nisipărie (Homokos domb).
33.g ₃	Pișcolt-Cărămidărie S.M.A. (Téglavető).
35.d ₁	Sanislău III (Curtea S.M.A.).
36.I.a ₃	Cimești I-Moara (Malomháta).
36.II.b ₃	Ciumești-Bostănărie (Tökös).
36.III.a ₃	Ciumești-Fântâna Pășunii (Legelő kút).
37.I.c	Berea-Stavila Mică (Kisrengátja).
37.IX.a ₃	Berea-Togul lui Sultész (Sultész tag).
37.IX.b ₃	Berea-Togul dolarului (Dolláros).
37.XI.b	Berea-Platoul acastăului (Akasztófalapos).
37.XII.b ₁	Berea-Capătul sudic al viilor (Berei szőlő déli vég).
37.XIII.a	Berea-Cetatea iepurei (Nyulár).
37.XV.a	Berea-Togul cantorului (Kántor tag).
37.XVI.b	Berea-Grădina florilor (Virág kert).
37.XIX.c	Berea-Togul Sf-lui Gheorghe (Szentgyörgy tag).
37.XX.b	Berea-Togul evreului (Zsidó tag).
38.a	Viișoare (Ponyvás).
40.g ₁	Foieni-Nisipăria veche (Régi homok bánya).
40.h ₂	Foieni-Lotul spre Carei (Károlyi földek), Cernavodă III (Boleráz).
41.h ₂	Urziceni-Râțul Vada (Vada rét).
43.II.a	Carei-Bobald I spre Bobald II.
43.II.a	Carei-Bobald II.
43.VI.e	Carei-Bobald VI.
43.X.a	Carei-Bobald X (Szík).
43.XV.c ₃	Carei-Kozárd.
43.XXI.a	Carei-Drumul Căminului, Cernavodă III/Boleráz.
48.l ₁	Ghenci-Papuriște (Gyékényes).
49.a ₂	Berveni-Cetate (Vársziget).
51.c	Cămin-Malul Crasnei, Cernavodă III (Boleráz și un mormânt).
51.d _{2c}	Cămin-Malul Crasnei.
52.d ₂	Căpleni-Malul canalului Poștei.
54.b ₂	Moftinu Mic-Pescărie B.
58.a ₁	General Gh. Avramescu (Gara Ghilvac).
71.e ₂	Supuru de Jos-Terasa Crasnei (cult. Coțofeni).
80.c ₂	Lelei-Dâmbul Kákány (Kákány hegy), cult. Coțofeni.
94.b ₂	Cehăluț-Lotul (Telek).

IX. Lista descoperirilor din epoca bronzului timpuriu (cultura Makó, cultura Nyírség, grupul Sanislău), (fig. 44).

- 4.a Ady Endre-pârâul Gát ?
- 8.a₁ Tiream-Cânepiște (Kenderes halom).
- 8.m₁ Tiream-Valea pârâului Tiream (Teremi patak völgye).
- 9.a₂ Vezendiu-Terasa Ieriului.
- 10.b₁ Portița-Horgoș.
- 12.a₁ Dindești-Cetate - primul nivel din epoca bronzului.
- 12.e₁ Dindești-Observator (punct trigonometric).
- 13.a₁ Andrid-Dâmbul Taurului (Bikadomb).
- 21.a₁ Sălacea-Burga-Cetatea (Várhely) - primul nivel din epoca bronzului.
- 22.a₁ Otomani (Cetățuie).
- 25.C.f Săcuieni-Cetatea boului (Ökörvár), primul nivel de locuire.
- 29.a₄ Valea lui Mihai-Grădina lui Ráthonyi- mormânt (zona gării).
- 32.f Vășad - dreapta drumului Curtuișeni-Vășad.
- 33.b Pișcolt-Togul Besenyő (Besenyő tag).
- 33.e₃ Pișcolt-Nisipărie (Homokos domb), morminte Makó.
- 33.e₄ Pișcolt-Nisipărie (Homokos domb), așezare și morminte.
- 34.e₂ Resighea-Livada (între Resighea și Sanislău).
- 35.c₁ Sanislău-Nisipărie – (Homokbánya), așezare și morminte.
- 35.d₂ Sanislău-Curtea S.M.A.-ului ?
- 35.h Sanislău-lângă cimitirul ortodox (stânga drumului spre Horea).
- 35.l Sanislău-Lângă “țigani” (o dună dispărută).
- 35.n₁ Sanislău-Lângă “Tökös” (la răzorul cu hotarul Ciumeștiului).
- 35.n₂ Sanislău-Pe malul canalului nou săpat (recent).
- 36I.a₂ Ciumești-Moara (Malom háta), morminte.
- 36.II.b₄ Ciumești-Bostănărie (Tökös), așezare Makó.
- 36.II.b₅ Ciumești-Bostănărie (Tökös)= Ferma avicolă, necropolă.
- 36.IV.a Ciumești-Via nouă (Uj szőlők).
- 36.V.a Ciumești-Via veche (Régi szőlők).
- 36.VI.b Ciumești-O dună plată (Nagylapos).
- 37.II.a Berea-Miriștea lui Csányi (Csányi sűrűje), necropolă.
- 37.III.b Colina cocoșată (Pupos hegy).
- 37.V.b Berea-Movila Libuc (Libuc hegy).
- 37.VI.b Berea-Berei (Fényi legelő), (Pășuna Berea) Foieni.
- 37.IX.a₄ Berea-Togul lui Sultész (Sultész tag), cult. Nyírség.
- 37.IX.b₄ Berea-Togul Dolarului (Dolláros), cult. Nyírség.
- 37.X.b Măcriș (Sóskás) - Berea.
- 37.XI.b Platoul Acastăului (Akasztófalapos)-Berea.
- 37.XII.a Berea-Via Berei (a) - Berei szőlő északi vég (capătul nordic).
- 37.XII.b₂ Berea-Via (b) - Berei szőlő déli vég (capătul sudic), cult. Makó.
- 37.XIII.b Berea-Cetatea Iepurelui (Nyúlvár), cult. Nyírség.
- 37.XV.b Berea-Togul Cantorului (Kántor tag), cult. Nyírség.
- 37.XIX.a Berea-Togul Sf-lui Gheorghe (Szentgyörgy-tag), cult. Nyírség și Grupul Sanislău.
- 37.XX.c Berea-Togul Evreului (Zsidó tag), cult. Makó și Nyírség.
- 40.a₁ Foieni-Grajduri-Ferma de vaci, un mormânt din cult. Nyírség și așezare grupul Sanislău.
- 40.k Foieni-Fântâna păunii (Legelő kút), mormânt din cult. Makó.
- 40.l₃ Foieni-hotarul spre Urziceni.
- 401.b Urziceni-Drumul Căminului (lângă vie).
- 41.i Urziceni-Papirgyár pataka (Canalul Papirgyár).
- 41.j Urziceni-Drumul Căminului.
- 43.VII.b Carei-Bobald VII.

43.I.a	Carei-Bobald I - nivelul de locuire din bronzul timpuriu.
43.VIII.b	Carei-Bobald VIII.
43.X.e	Carei-Bobald X (spre Sânmiclăuș).
43.XI.b	Carei-Bobald XI.
48.i	Ghenci-capătul satului spre Carei.
48.n ₁	Ghenci-lângă calea ferată Carei-Tiream.
49.a ₃	Berveni-Cetate (Vársziget).
52.c ₂	Căpleni-Malul canalului Poștei (lângă cimitirul reformat.
52.f ₂	Căpleni-lângă drumul Căminului (Király földek).
52.f ₂	Căpleni-lângă cimitirul catolic.
54.e	Moftinu Mic-Hanul Messzelátó (Messzelátó csárda).

X. Lista descoperirilor din culturile Otomani, Wietenberg, Suciu de Sus ? (fig. 45)

8.a ₂	Tiream-Movila Cânepii=Cânepiște (Kenderes halom), așezare și morminte.
9.e ₂	Vezendiu-“La broscari”, spatele bisericii ortodoxe.
10.a ₁	Portița-Vatra satului, vis-à-vis de cimitir (crucea).
12.a ₁	Dindești-Cetate, nivelul de locuire din epoca bronzului clasic.
12.a	Dindești-Grădina lui Bobuț Aug. - mormânt.
13.e ₂	Andrid-spre Sălacea (sub Holmul mare).
13.h ₁	Andrid-Ferma de vaci (Grajdurile C.A.P.) - așezare și morminte.
14.c	Pir-Cetate (Vársziget) și Curtea Cetății (Várudvar), așezare și cimitir (la Cetate).
14.c ₃	Pir-Várgánc mare.
14.h ₂	Pir-Roszgáz - așezare întărită (cetate).
20.d	Galoșpetreu-La vie.
20.k ₃	Galoșpetreu-Malul Ganașului.
21.b ₂	Sălacea-Burga (Vidahegy).
22.a ₁	Otomani-Cetate (Várhegy).
22.b	Otomani-Insulă (Elősziget).
22.c ₁	Otomani-Cetatea de pământ (Föld vár).
23.c	Adoni-Insula cetății (Sziget vár).
23.d	Adoni-mormânt.
24.a	Dâmbul mare (Tarcea domb).
24.b	Tarcea-Dâmbul de mijloc (Közép hegy).
24.c	Tarcea- Holmul Mare (Nagy halom).
25.	Cheșereu, locul de descoperire neprecizat.
25.C.f	Săcuieni-Cetatea bouului (Ökör vár).
26.b	Șilindru-Füzék.
28.c ₁	Șimian-Grădinile satului (Kerthelyek).
29.b ₁	Valea lui Mihai-Lutărie veche (Sárgaföldes gödör).
29.g ₁	Idem, depozit de vase.
32.a	Vășad-Malul Ganașului (stânc).
32.b	Vășad-Dealul Viilor.
32.e ₃	Vășad-Cartierul Țiganilor.
33.a ₁	Pișcolt-lângă biserica reformată (curtea școlii).
33.l ₂	Pișcolt-Zonat sau Ógát.
35.f ₂	Sanislău-Ciripiși, S.V. (Cserepes).
35.j	Sanislău-lângă “Heleşteu”.
36.VI.c	Ciumești-Lăpușu mare - o dună plată (Nagylapos).
36.II.b, g	Ciumești-Bostănărie (Tökös) M. nr.3.
37.X.c	Berea-Măcriș (Sóskás), două sau mai multe morminte.
37.XVI.c	Berea-Grădina florilor (Virágkert).
37.XVII.a	Berea-Pârâul turcului (Török folyás).
37.XIX.	Berea-Togul Sf-lui Gheorghe (Szentgyörgy tag).
37.XX	Togul evreului (Zsidó tag).
40.h ₂	Foieni-lângă podul peste canal (P. Berea).
41.a ₁	Urziceni-Vatra satului.
41.l ₁	Urziceni-Drumul Careiului.
43.I.a	Carei-Bobald I.
43.II _b	Carei-Bobald II.
43.I2 _a	Carei-Bobald I2.
43.II.b	Carei-Bobald II.
43.VI.c	Carei-Bobald VI.
43.XVI.c	Carei-Spitz.

49.c ₁	Berveni-Halmos.
52.f ₃	Căpleni-Malul canalului de irigație.
52.g ₁	Căpleni-Drumul Căminului (Király földek) - nivel de locuire din epoca bronzului mijlociu (începutul ?).
54.c	Moftinu Mic-curtea parohiei reformate.
54.e	Moftinu Mic-Hanul Messzelátó (Messzelátó csárda).
54.h ₁	Moftinu Mic-Ograda sediului "Asociației Agricole".
56.	Moftinu Mare-vatra satului.
64.	Ghirolt-Lotul cu varza (Káposztás).
70.c ₁	Acâș-"La moară".
78.a	Nadișu Hododului- Fântâna Csergő (Csergő kut).
79.a, c, d	Hodod - necropole tumulare ?
82.d	Tășnad-Cartierul "Zorilor".
94.c	Cehăluț- Câmpul mic (Kis mező) - depozit de bronzuri (Cehăluț III).
94.d	Cehăluț- Fântâna tătarului (Tatár kut).

XI. Lista descoperirilor din epoca bronzului târziu - Grupul Pișcolt-Cehăluț
 (Hajdúbagos) (fig. 46).

- 2.a₄ Unimăt-“Dâlboci”.
 4.b₁ Ady Endre-“Izvoarele termale”.
 6.a₁ Căuaș-Ograda lui Kovács István (Kovács István telke), așezare și depozit de bronzuri - Căuaș I.
 6.b Căuaș - depozit de bronzuri Căuaș II.
 6.d Căuaș - depozit de brățări de aur (Căuaș IV-“Unghiura lui Tomuț”).
 6.e Căuaș-Bogár - depozit de bronzuri - Căuaș V.
 8.e₁ Tiream-“La solarii”.
 8.g₂ Tiream-Togul lui Păușan (Pausán tag).
 8.l₃ Tiream-Malul Barnodului.
 10.e₁ Portița-lângă cimitir.
 13.h₁ Andrid-Ferma de vaci (curtea C.A.P.).
 13.g Andrid - dreapta drumului Andrid-Chereușa (podul nr. 2).
 14.f₁ Pir-Várgánc mare.
 15.a₂ Pirul Nou-lângă canal (un canal lateral).
 20.f Galoșpetreu- Cătunul mic (Kis tanya), depozit de bronzuri.
 22.c₂ Otomani-Cetatea de pământ (așezare)- ultimul nivel de locuire.
 25.A Târgușor - depozit de bronzuri.
 25.B Cherechiu - depozit de bronzuri.
 29.a₂ Valea lui Mihai-Grădina lui Ráthonyi (lângă gara C.F.R.).
 29.b₂ Valea lui Mihai-Lutărie nouă (Uj sárgafödes gödör).
 29.c₁ Valea lui Mihai-Strada Meseriașilor (Mester utca), depozit de bronzuri - Valea lui Mihai II și un mormânt de incinerare.
 29.e Valea lui Mihai-Grădina lui Benedek, depozit de bronzuri, Valea lui Mihai I.
 29.f Valea lui Mihai-str. Bak, depozit de bronzuri, Valea lui Mihai III.
 30.a₁ Curtiușeni-Dâmbul Ars (Égető hegy).
 30.b Curtiușeni-Popândău (Ürgés) - depozit de blănuri.
 32.e₂ Vășad-“Cartierul Țiganilor”.
 33.e₄ Pișcolt-Nisipărie (Homokos domb).
 35.f₁ Sanislău-Ciripiș (Cserepes).
 35.g₁ Sanislău VI (Pășune), mormânt de incinerare în urnă.
 36.VI.d Ciumești- Lăpușu mare - o dună plată (Nagylapos).
 36.IX.d Ciumești-Vatra satului, cimitirul catolic.
 36.II.b₅ Ciumești-Bostănărie (Tökös), mormântul nr. 6.
 37.IX.b₅ Berca-Togul Dolarului (Dolláros).
 37.XI.d Berca-Platoul acastăului (Akasztófa lapos).
 37.XIX.e Berca-Togul Sf-lui Gheorghe (Szentgyörgy tag).
 40.b Foieni-Moara veche - depozit de bronzuri.
 40.c₁ Foieni-Grădina S.M.A.-ului.
 41.i₂ Urziceni-Canalul Papirgyár.
 41.j₂ Urziceni-Drumul Căminului.
 43.II.b Carei-Bobald II.
 43.VIII.c Carei-Bobald VIII.
 43.IX.c Carei-Bobald IX.
 43.XXVII Carei-str. N. Iorga, un topor de luptă cu disc și spin.
 48.m₄ Ghenci-Ierul Körte (Körte ér).
 48.n₂ Ghenci-lângă calea ferată Carei-Tiream.
 49.g₄ Berveni-Cetate (Vársziget).
 49.h Berveni-Togul Korán (Korán tag).
 50.b₁ Lucăceni-Drumul Grănicerilor - lângă “Crucea”.

51.d _{2g}	Cămin-Malul Crasnei.
52.i ₂	Căpleni-Malul Crasnei.
53.c ₂	Domânești-lângă digul Crasnei.
54.h ₂	Moftinu Mic-ograda "Asociației Agricole".
58.b	Generalul Gh. Averescu-Gilvaci Gară (malul canalului).
70.d ₂	Acâș-Râțul lui Veres (Veres rét).
71.d ₂	Supuru de Jos-Dealul Sentiului.
71.f	Supuru de Jos-Terasa Crasnei.
80.a	Lelei-Új hegy, depozit de bronzuri.
82.e ₂	Tășnad-Zona ștrandului termal.
84.a ₄	Sărăuad-Pushta Szentmiklós.
84.d	Sărăuad-Vatra satului, lângă biserică.
94.b ₁	Cehăluț-Telek, așezare și depozit de bronzuri.

XII. Lista descoperirilor din cultura Gáva (fig. 47).

- 5.a₁ Rădulești-Grădina lui Țurcaș ?
 6.c Căuaș - depozit de bronzuri, Căuaș III.
 6.g Căuaș-Sighetiu.
 7.b₂ Hotoan-Malul canalului.
 8.h Tiream-Hodos tó (depozit de bronzuri).
 9.e₁ Vezendiu-“La broscari”, lângă biserica ortodoxă.
 10.c₂ Portița-vatra satului (capătul spre Irina).
 12.a₃ Dindești-Cetate.
 12.h₁ Dindești-ograda lui Donca A., nr. 322.
 12.k₁ Dindești-curtea casei agronomului.
 12.l Dindești-La movilă (Hegy).
 13. Andrid-Korlat.
 13.e₃ Andrid-marginea canalului spre Sălacea (zona Holmului mare).
 13.f₃ Andrid-Canton I.L.L.E.F.
 14.k Pir-Lotul cu cartofi (Krumpli földek).
 16.c Sărvăzel-Clomoș, așezare și depozit de bronzuri.
 18. Chereușa - depozit de bronzuri.
 21. Sălacea-“Pe deal”.
 22.c₂ Otomani-Cetatea de pământ - depozit de bronzuri.
 25. Cheșereu - depozit de bronzuri.
 25.C Săcuieni - depozit de bronzuri.
 26.c Șilindru-vatra satului.
 27.a₁ Voivozi-Grajdurile C.A.P. - mormânt.
 28.c₂ Șimian-Kertek (Grădinării).
 32.d₃ Vășad-Lutărie.
 32.h₂ Șoseaua nr.19 și satul, pe malul Ganașului.
 33.c₁ Pișcolt-Via veche (Öreg szőlő), așezare și un mic dep. de bronzuri.
 35.e₁ Sanislău-IV. Livada, cimitir.
 35.e₂ Sanislău IV-așezare (Livada spre Resighea).
 35.f₃ Sanislău V-Ciripici (Cserepes).
 35.n₃ Sanislău-malul canalului nou (săpat spre Ciumești).
 36.III.a₄ Ciumești-Fântâna pășunii (La silozuri), așezare, depozit de tipare.
 36.VI.e Ciumești-Lăpușu mare (Nagylapos).
 36.IX.a Ciumești-intravilan (fostul sediu C.A.P.).
 37.IX.a₅ Berea-Togul lui Sultész (Sultész tag).
 37.X.d Berea-Măcriș (Sóskás).
 37.XII. b₃ Berea-Via, capătul sudic.
 37.XXI.b Berea-La soci (Bodzás).
 40.f Foieni-Háromköblös, mic depozit de bronzuri.
 40.g₂ Foieni-Nisipărie veche (Régi homok bánya).
 41.c₂ Urziceni-Crucea de la Vada (Vada kereszt).
 43.I.b Carei-Bobald I.
 43.IV.b Carei-Bobald IV.
 43.V.b Carei-Bobald V.
 43.VI.d Carei-Bobald VI.
 43.IX.a Carei-Bobald IX.
 43.XVI.d Carei-Spitz, așezare și depozit de bronzuri.
 43.XXXIII Carei-Fabrica de in și cânepă ?
 43.XXII.a Carei-Klára major (Ferma I.A.S.- Ianculești, malul p. Nagy Völgy).
 48.e₁ Ghenci-Cătunul Kardos (Kardos tanya), o spadă și o așezare ? (e₂).
 48.l₂ Ghenci-Papuriște (Gyékényes).

- 49.b₂ Berveni-Râtul Caprei (Kecske rét).
- 49.l₂ Berveni-Malul Crasnei.
- 49.c₂ Berveni-Halmos.
- 51.d_{2a} Cămin-Malul Crasnei.
- 52.k Căpleni-Pășuna jelerilor (Zsellér legelő), depozit de bronzuri.
- 53 Domănești I - depozit de bronzuri.
- 53.a Domănești-Crescătorie de porci (depozit de bronzuri - Domănești II).
- 54.i Moftinu Mic-Râtul negru (Fekete réts).
- 94. Cehăluț - depozit de bronzuri, Cehăluț I.

XIII. Lista descoperirilor din Hallstatt-ul târziu (Ha.D), (fig. 48).

29.n ₂	Valea lui Mihai-La râț (Rétalja), mormânt ?
30.a ₃	Curtiușeni-Dâmbul Ars (Égető hegy), morminte.
35.c ₂	Sanislău II-Nisipărie (Homokos domb), necropolă.
35.m ₁	Sanislău-Grădinăria fostului C.A.P.-mormânt
40.a ₂	Foieni-Ferma de vaci (Grajduri C.A.P.), așezare.
40.g ₃	Foieni-Nisipărie veche (Régi homokbánya) - așezare ?
43.XV.d ₂	Carei-Kozárd- așezare.
43. XXIV	Carei-str. Petőfi Sándor, nr. 8- mormânt.
48.a ₁	Ghenci-Dâmbul Acastăului (Akasztódomb), morminte.
48.f ₂	Ghenci-Lutărie- așezare.
51.d _{2d}	Cămin-Malul Crasnei- așezare.
54.g ₁	Moftinu Mic-“Pe deal”, așezare.

XIV. Lista descoperirilor din epoca Latène (fig. 49).

- 4.b₂ Ady Endre-“La izvoarele termice”, așezare.
7.b₄ Hotoan-Malul canalului, așezare ?
8.i₁ Tiream-Via veche, așezare.
9.a₄ Vezendiu-Malul Ieriului, așezare.
10.a₂ Portița-La cruce, așezare.
10.b₂ Portița-Horgoș (vatra satului), așezare.
12.b₂ Dindești-grădina lui Negreanu, cimitir.
12.h₂ Dindești-grădina lui Donca A., așezare.
12.e₂ Dindești-La observator (punct trigonometric), așezare.
13.h₂ Andrid-Ferma de vaci (Curtea C.A.P.-ului), așezare.
13. Andrid, tezaur monetar.
20.k₂ Galoșpetreu-Malul Ganașului, așezare.
21.d Sălacea-lângă intrarea în sat, mormânt (capătul satului).
22.a₂ Otomani-Dâmbul cetății (Várhegy) cimitir.
24. Tarcea, un vas izolat (poate dintr-un mormânt ?, celtic sau dacic).
24.g₁ Tarcea-Togul mic (Kis tag), așezare.
25.C.e Săcuieni, descoperire izolată, mormânt ?
26. Șilindru, descoperire izolată, mormânt ?
29.h Valea lui Mihai, Groapa nouă de lut (Új sárgaföldes gödör), descoperire izolată, așezare ?
29.k Valea lui Mihai-Ferma Gorove (Gorove tanya), morminte.
29.l₁ Valea lui Mihai-grădina lui Krizsár, așezare.
30.a₂ Curtuiușeni-Dâmbul Ars (Égető hegy), necropolă.
30.e₂ Curtuiușeni-Malul Ganașului, așezare.
32.l₁ Vășad-Lacul (Valea Morii), așezare.
33.c₈ Pișcolt-Nisipărie (Homokos domb), necropolă.
33.f₂ Pișcolt-Lutărie = Groapa comorilor (Kincsverem), așezare.
33.k Pișcolt-lângă Parcul nr. 1 - Romgaz, așezare ?
33.n₂ Pișcolt-Gárdonány, așezare.
34.c Resighea-lâng = Parcul nr. 2 Romgaz, mormânt.
35.a₁ Sanislău-Capela cimitirului = S.I., cimitir.
35.a₂ Sanislău-Gara C.F.R., așezare.
36.I.a₁ Ciumești-Moara (Malomháta), necropolă.
36.II.b₁ Ciumești-Bostănărie (Tökös), așezare.
36.VI.f Ciumești-Lăpușu mare (Nagylapos), așezare.
36.VII.b Ciumești-Cărămidărie (Vályogvető), așezare.
36.VIII.a Ciumești-Popul Sân Paul (Szent Pál patak hidja), așezare.
36.VIII.b Idem, mormânt (localizat greșit la Foieni).
37.III.c Berea-Dâmbul cocoșat (Pupos hegy), așezare.
37.VII.c Berea-Râtul Țiganului (Cigány rét), așezare.
37.IX.a₆ Berea-Togul lui Sultész (Sultész tag), așezare.
37.IX.b₆ Berea-Togul dolarului (Dolláros), așezare.
37.X.e Berea-Măcriș (Sóskás), așezare.
37.XI.e Berea-Lăpușul acastăului (Akasztófa lapos), așezare.
37.XII.b₄ Berea-Viile - capătul sudic (Szőlő déli vég), așezare.
37.XIII.c Berea-Cetatea Iepurelui (Nyúlvár), așezare.
37.XV.c Berea-Togul cantorului (Kántor tag), așezare.
37.XVI.d Berea-Grădina florilor (Virág kert), așezare ?
37.XX.e Berea-Togul evreului (Zsidó tag), așezare
37.XXI.c Berea-La soci (Bodzás), așezare, mormânt ritual ?
39.a Horea-vatra satului (ograda lui Gh. Mateș), morminte.

40.a ₃	Foieni-Ferma de vaci (Grajduri), așezare.
40.e	Foieni-lângă podul spre Marna, așezare.
40.h ₃	Foieni-lângă podul spre Viișoara, așezare.
40.m	Foieni-Livada (Gyümölcsös), așezare.
41.e ₂	Urziceni-“La pășune”, așezare.
41.h ₃	Urziceni-Râtul Vada (Vada rét), așezare.
41.l ₃	Urziceni-Pârâul Papirgyár (Papirgyár pataka), așezare.
43.I.C	Carei-Bobald I, așezare ?
43.I _{1c}	Carei-Bobald I, așezare dacică.
43.I _{2b}	Carei-Bobald I - spre punctul trigonometric, așezare.
43.IV.a	Carei-Bobald IV, așezare.
43.IX.b	Carei-Bobald IX, așezare.
43.XV.d ₃	Carei-Kozárd, așezare.
43.XX	Carei-Pârâul Poștei (Posta pataka), așezare.
43.XXI.b	Carei-Drumul Căminului, mormânt.
43.XXVI.a	Carei-Cimitirul reformat (malul Sárosvíz), așezare.
43.XIX	Carei-Pusta (Puszt), așezare ?
43.XXXI	Carei-Valea Mare (Nagy völgy) așezare.
48.	Ghenci-Drumul spre Sânmiclăuș, așezare.
49.b ₃	Berveni-Râtul caprei (Kecske rét), așezare.
51.a ₂	Cămin-Pășuna porcilor (Disznó legelő), așezare.
51.d _{2c}	Cămin-Malul Crasnei, așezare.
51.f	Cămin-dreapta drumului Carei- Cămin, lângă calea ferată.
52.c ₃ +i ₃	Căpleni-Malul canalului Poștei și malul Crasnei, așezare.
54.b ₃	Moftinu Mic-Pescărie A, morminte.
54.k ₂	Moftinu Mic-lângă drumul de țară spre Moftinu Mare, așezare ?
70.e ₂	Acâș-Râtul lui Majtini (Majténi rét), așezare dacică.
70.e _{2a}	Acâș-Idem, spre podul Dobrei, așezare celtică ?
72.a ₂	Supuru de Sus-“La Cosmi”, așezare ?
80.e	Lelei-Baglyos, așezare ?

XV. Lista descoperirilor din epoca romană imperială (fig. 50).

3.b	Eriu Sâncrai-Ciripici (Cserepes).
7.b ₄	Hotoan-Togul lui Losonczy (Losonczy tag).
8.a ₃	Tiream-Movila Cânepii (Kemderes halom).
8.d ₂	Tiream-Malul Ieriului.
8.e ₂	Tiream-“La solarii”.
8.j	Tiream-“La izvoare”.
9.a ₃	Vezendiu-“De la Barnot spre Vezendiu- malul Ieriului”.
10.a ₃	Portița-“La cruce”.
10.b ₃	Portița-Horgos.
10.e ₂	Portița-lângă cimitir.
12.c ₂	Dindești-Ferma zootehnică, mormânt.
12.h ₃	Dindești-Grădina lui Donca A. așezare și monede romane.
13.d ₃	Andrid-Drumul Poștei (Posta ut).
13.f ₃	Andrid-Canton I.L.L.E.F.
13.h ₃	Andrid-curtea fermei de vaci (grajdurile).
14.e ₁	Pir-Várgánc mare.
14.f ₂	Pie-Grind în valea Ieriului.
14.	Pir-“Újsor” - un tezaur monetar roman ?
20.h ₁	Galoșpetreu-Râtul morii (Malomrétodal).
25.d	Cheșereu-Lotul lui Paki, morminte sarmatice.
30.h	Curtiușeni-stânga drumului 19, la podul Ganașului.
31.a	Scărișoara-Dâmbul Liget (Liget domb), mormânt.
31.b	Scărișoara-Togul lui Vincze (Vincze tag), așezare.
32.d ₄	Vășad-Lutărie.
32.h ₃	Vășad-între șosea (stânga) și sat(malul Ganașului).
32.l ₃	Vășad-Valea morii, malul lacului.
32.	Vășad-Malul drept al Ganașului (spre Ferma legumicolă).
33.c ₂	Pișcolt-Via veche (Öreg szőlő).
33.f ₃	Pișcolt-Lutărie- Groapa Comorii (Kincsverem).
33.l ₃	Pișcolt-Zonát (Râtul László, malul pâraului).
34.a ₁	Resighea-lângă drumul Gării.
35.n ₄	Sanislău-La nisipuri - o dună de nisip.
36.I.a ₅	Ciumești-Moara = “La grajduri” (Malomháta).
36.II.b ₆	Ciumești-Bostănărie (Tökös).
37.IX.a ₇	Berea-Togul lui Sultész (Sultész tag).
37.IX.b ₇	Berea-Togul Dolarului (Dolláros).
37.X.f	Berea-Măcriș (Sóskás).
37.XI.f	Berea-Lăpușul acastăului (Akasztófa lapos).
37.XVI.e	Berea-Grădina florilor (Virágkert).
37.XVII.b	Berea-Pârâul turcului (Török folyás).
37.XVIII.a	Berea-Cărămidărie (Vályogvető).
37.XIX.f	Berea-Togul Sf-lui Gheorghe (Szentgyörgy tag), așezare și monede romane imperiale.
37.XX.f	Berea-Togul evreului (Zsidó tag).
37.XXI.c	Berea-La soci (Bodzás).
40.a ₄	Foieni-Ferma de vaci (La grajduri).
40.c ₂	Foieni-Ograda S.M.A.-ului.
40.d	Foieni-Cărămidăria veche.
40.l ₄	Foieni-Liziera satului spre Urziceni.
41.d ₃	Urziceni-La pod (peste canal spre Urziceni de Pădure).
43.II.d	Carei-Bobald II.
43.VI.h	Carei-Bobald VI.

43.VIII.a	Carei-Bobald VIII.
43.XI.d	Carei-Bobald XI.
43.XIV	Carei-lângă calea ferată Carei-Tiream.
43.XVI.e	Carei-Spitz.
43.XVII.c	Carei-Canalul Kis Károly (Bödör völgy).
48.f ₄	Ghenci-Lutărie.
49.a ₅	Berveni-Insula Cetății (Vársziget).
49.c ₃	Berveni-Halmos - așezare.
49.e	Berveni-“La canalul mare”.
49.f	Berveni-“Lângă drumul grănicerilor”.
49.g ₁	Berveni-Ferma Ágerdő (Ágerdő major).
49.h ₂	Berveni-Togul Korán (Korán tag).
50.c ₃	Lucăceni-Malul Crasnei.
51.a ₃	Cămin-Pășuna porcilor (Disznó legelő).
51.e ₂	Cămin-Via satului.
52.a ₄	Căpleni-lângă drumul Kozárd (fostul canton C.F.R.).
54.g ₂	Moftinu Mic-“Pe deal”.
55.a ₂	Păulian-Malul Homorodului.
58.b	Sânmiclăuș-lângă drumul Ghenciului.
61.b ₁	Ghilvacii-lângă cimitirul romano- catolic.
63.a ₂	Istrău-La podul peste canal.
70.e ₃	Acâș-Râțul lui Majtini (Majtini rét).
72.a ₂	Supuru de Sus-“La Cosmi”.
76.a ₂	Corund-Cariera de piatră, așezare.
76.b	Corund-Pe izvoare, vase intacte (“terra sigillata”, mormânt ?).
82.e ₃	Tășnad-Ștrandul termal.
89.b	Săcășeni-malul canalului p. Săcășeni.
89.c	Săcășeni-Drumul Cigului.
93.b	Chisău (Pelekeszi)- Beșeneu Mare (Nagy Besenyő).
94.	Cehăluț, mormânt.
95.a ₁	Cehal-Fanagâșă, așezare ?

XVI. Lista descoperirilor din sec. V-VII, epoca migrațiilor (fig. 51).

- 6.a₂ Căuaș-Grădina lui Kovács István, mormânt.
8.a₄ Tiream-Movila cânepii (Kenderes halom), așezare ?
12.b₃ Dindești-Grădina lui Negreanu, mormânt.
12. Dindești-raza comunei, un vas, mormânt ?
12.d Dindești-Latura brazilor, mormânt.
12.h₄ Dindești-Grădina lui Donca A., nr. 322, așezare.
13.k Andrid-Dâmbul morii, mormânt.
14. Pir, raza comunei, un vas, mormânt ?
25. Cheșereu-Dâmbul izvorului (Forrás domb), morminte.
25.C.g₃ Săcuieni-Ferma Horo, morminte, sec. V-VI.
25.C.g₄ Săcuieni-Ferma Horo, morminte din perioada avară timpurie.
29.d Valea lui Mihai-Grădina lui Stanz, mormânt.
29.l₂ Valea lui Mihai-Grădina lui Krizsán, morminte gepidice.
29.m Valea lui Mihai-Via lui Bujanovits, morminte avare timpurii.
29.n Valea lui Mihai-Râtul (Rétalja), mormânt avaric.
33.c₆ Pișcolt-Nisipărie (Homokos domb), morminte slave.
33.g₄ Pișcolt-Cărămidărie S.M.A. - morminte.
35.d₃ Sanislău-Grădina S.M.A.-ului, mormânt ?
35.k₂ Sanislău-Drumul spre Horea, așezare ?
36.I.a₆ Ciumești-Moara (Malomháta), așezare și nu la C.III cum menționează I. Stanciu!.
36.II.b₇ Ciumești-Bostănărie (Tökös), așezare.
36.VI.g Ciumești-Lăpușu mare (Nagylapos), așezare ?
37.IX.a₉ Berea-Togul lui Sultész (Sultész tag), așezare.
37.IX.b₉ Berea-Togul dolarului (Dolláros), așezare.
37.X.g Berea-Măcriș (Sóskás), așezare.
37.XVI.f Berea-Grădina florilor (Virágkert), așezare ?
37.XII.b₅ Berea-Capătul sudic al viilor (Szőlők déli vége), așezare.
41.a₂ Urziceni-Pichetul grănicerilor, mormânt ?
43.II.d Carei-Bobald II, așezare.
43.XV.c₄ Carei-Kozárd, cimitir.
43.XV.d₄ Carei-Kozárd, așezare.
48.a₃ Ghenci-Movila spânzurătorii (Akasztó domb), morminte.
48.b₂ Ghenci-vatra satului, str. Principală, mormânt.
85.a Cig-curtea școlii, monedă.

XVII. Lista descoperirilor din sec. VIII-X (fig. 52).

11. Irina-din raza satului, mormânt.
 12.h₅ Dindești-Grădina lui Donca A., nr. casei 322, așezare.
 13.d₃ Andrid-Drumul Poștei (Posta út), așezare ?
 14.d₂ Pir-lângă holmul mare (H.I.), spre canal, așezare.
 20.g Galoșpetreu-vatra satului, morminte din sec.X.
 25.C.i Săcuieni-sudul comunei, morminte.
 25.C.g₅ Săcuieni-Dâmbul Veres, morminte ?
 25.C.j₂ Săcuieni-Dâmbul Suró din zona Fermei Horo (Suródomb), așezare.
 35.g₂ Sanislău VI-așezare.
 35.k₂ Sanislău, lângă drumul spre Horea, așezare ?
 37.IX.a și b Berea-Togul lui Sultész și Togul Dolarului, așezare.
 37.X.h Berea-Colina cu măcriș (Sóskás domb), așezare ?
 37.XI.g Berea-Lăpușul acastăului (Akasztófa lapos), așezare ?
 37.XX.g Berea-Togul evreului (Zsidó tag), așezare.
 40.g₄ Foieni-Nisipărie veche (Régi homokbánya), așezare și morminte.
 41.h₄ Urziceni-Râțul Vada (Vada rét), mormânt.
 43.VI.f Carei-Bobald VI, așezare.
 48.a₄ Ghenci-Dâmbul acastăului (Akasztófa domb), mormânt ?
 48.f₄ Ghenci-Lutărie, așezare.
 48.h Ghenci-lângă drumul spre Rădulești, așezare.
 5.a₂ Rădulești-Grădina lui Țurcaș, așezare.
 51.a₄ Cămin-Podul Crasnei (pășuna porcilor), așezare.
 52.i₅ Căpleni-Malul canalului Poșta și malul Crasnei, așezare.
 60.a₂ Aliza, așezare.
 66.a₂ Crișeni (Craidorolț), așezare.
 70.d₄ Acâș-Râțul lui Vereș (Veres Rét), așezare.
 84.a₅ Sărăuad-Pusztaszentmiklós, așezare.
 89.d Săcășeni-Fântâna ciobanului, așezare.

XVIII. Lista descoperirilor din sec. XI-XIII (fig. 53).

- 2.a₅ Unimăt-Dâlboci, așezare și un mormânt de înmormântare ?
- 6.h Căuaș-lângă drumul spre Sighetiu, așezare.
12. Dindești-din perimetrul localității, așezare.
- 13.c₄ Andrid-Dâmbul Ars (Égető domb), așezare.
- 21.a Sălacea-Cetate (Várbóc), cimitir.
- 21.b₃ Sălacea-Burga (Vida hegy), cimitir.
- 22.d Otomani-așezare.
23. Adoni-așezare.
24. Tarcea, așezare.
29. Valea lui Mihai, Grădina lui Krizsár, așezare.
30. Curtuiușeni-așezare.
- 30.d Curtuiușeni-Dealul capelei (Kápolna hegy), morminte.
- 32.e₇ Vășad, așezare.
- 32.g₄ Vășad-spre Andrid - malul Ieriului, așezare și morminte.
- 33.a₂ Pișcolt-biserica reformată- așezare.
- 33.m Pișcolt-Via veche (Régi szőlők), așezare.
- 34.d Resighea-lângă calea ferată, așezare (spre Curtuiușeni).
- 36.II.b₈ Ciumești- Bostănărie (Tökös), așezare.
- 36.VI.h Ciumești-Lăpușul mare (Nagylapos), așezare.
- 37.VI.c Berea-Miriștea lui Csányi, capătul nordic (Csányi sűrűje-északi vég), spre Foieni-pășune, așezare.
- 37.X.k Berea-Măcriș (Sóskás domb), așezare.
- 37.XII.b₅ Berea-Capătul sudic al viilor (Szőlők déli vég), așezare.
- 37.XV.d Berea-Togul cantorului (Kántor tag), așezare.
- 37.XVI.g Berea-Grădina florilor (Virág kert), așezare.
- 37.XX.h Berea-Togul evreului (Zsidó tag), așezare.
- 37.XXI.d Berea-La soci (Bodzás), așezare.
- 40.a₅ Foieni-Ferma de vaci (Grajduri), cimitir.
- 40.c₃ Foieni-ograda S.M.A.-ului (Fekete szőlő), așezare.
- 42.a Urziceni de Pădure-lângă cimitir, așezare ?
- 43.II.e Carei-Bobald II, așezare.
- 43.XV.d₁ Carei-Kozárd, așezare.
- 43.XVII.c Carei-Canalul lui Kis Károly (Bödör völgy), așezare.
- 43.XIX.b Carei-Stația de epurare, așezare.
- 43.XXXII Carei-Klára major (I.A.S. Ianculești), malul Valea Mare (Nagy völgy), așezare.
- 48.f₅ Ghenci-Lutărie, așezare.
- 48.k Ghenci-Papuriște (Gyékényes), dreapta drumului 1F (în grădini), așezare.
- 49.m₃ Berveni-Togul Korán (Korán tag), așezare.
- 48.m₅ Ghenci-Ieriul Körte (Körte ér), așezare.
- 49.l₃ Berveni-Malul Crasnei (lângă pod), așezare.
- 51.a₅ Cămin-Pășuna porcilor (Disznó legelő), așezare.
- 52.g₂ Căpleni-Király földek (Kuplóvár), așezare.
- 53.c₃ Domânești, în direcția holmului mare, spre hotarul Căpleniului, așezare.
- 54.g₃ Moftinu Mic-“Pe deal”, cimitir.
- 61.b₂ Ghilvaci, lângă cimitirul romano-catolic, așezare.
- 67.a₁ Craidorolț-vatra satului, așezare.
- 70.f Acâș, lângă drumul Dobrei, așezare.
- 70.g₂ Acâș-vatra satului, așezare.
- 93.b₃ Chisău-Togul Beșeneu (Besenyő tag), așezare ?

XIX. Lista holmurilor (movilelor artificiale) din zona cercetată (fig. 54).

- 3.c Eriu-Sâncrai - H.1-4.
 9.b Vezendiu - H.1-2.
 10.d Portița - H.1.
 13.e₄ Andrid - H.1.
 14.e Pir-Várgáncz mare (H. 1), Várgáncz mic (H. 2), iar spre Cheț (Boncó halom/ Holmul Boncó - H. 3).
 18. Chereușa-Szikhalom (H. 1).
 24. Tarcea-în valea Ieriului (H. 1-2, unul a fost nivelat recent).
 43.VI.g Carei (H. 1).
 43.VIII.e Carei (H. 2).
 43.VIII.f Carei (H. 3).
 43.VIII.g Carei (H. 4).
 43.VIII.h Carei (H. 5-6).
 43.XII Carei-Ferma Lili (H. 7).
 43.XV.a Carei-lângă drumul spre Domânești, pod peste Mérges (H. 9).
 43.XV.b Carei-lângă drumul de câmp spre calea ferată (Bobald VI- H₁₀).
 43.XV.d₅ Carei-Kozárd-Sóskás halom (Măcriș, nivelat).
 43.XVI.b Carei-Ferma Spitz (H. 11) și la XVI.f- (H. 12).
 43.XVII Carei (Bödör völgy (H. 13-14).
 44. Ianculești-stânga drumului 19 (H. 1).
 46. Petrești-idem, la locul numit "Kigye" (H. 1).
 47. Dindeștiul Mic-Kereszt halom (H. 1).
 48.m₁ Ghenci-lângă Körte ér (Tarcsa halom)- H. 1.
 51. Cămin-spre cătunul Bervenii Noi - (H. 1-2); Bili- domb (nivelat).
 52. Căpleni-în zona mlaștinii-Schili-domb (H. 1); Óhajdomb (H.2); Nagy halom (H. 3); Kis halom (H. 4).
 73.b Dobra-Dâmbul tătarului (Tatárdomb) - H. 1.
 74. Hurezul Mare (Nántü), Botul lupului (Farkasorra) - H.1-2.
 77. Bogdand-Râtul de sus (Felső rét) - H. 1.
 80. Lelei-Movilă (H1) și mai multe în zona împădurită.
 91. Săuca-între Becheni și Săuca (H. 1-2); spre Chereușa (H. 3).

XX. Lista localităților feudale dispărute și identificate arheologic (fig. 55).

- 43. Bobald, Bobad - în hotarul orașului Carei.
- 43. Kozárd - între Carei și Căpleni.
- 40. Vada - între Foieni și Urziceni.
- 14. Ethel, Ete - lângă Pir și Chereușa.
- 18. Suna (Zuna) - lângă Chereușa.
- 13. Ragald - între Andrid și Sălacea.
- 46. Kyde (Kigye) - în hotarul comunei Petrești.
- 83. Jolte (Zölcze) - hotarul satului Blaja.
- 84. Pusztaszentmiklós- hotarul satului Sărăuad.
- 80. Sándorháza - între Mineu și Sălțig (parțial și în hotarul Lelei).
- 54. Ebesfalva - hotarul satului Moftinu Mic (malul Crasnei).
- 61. Hostat - în hotarul satului Ghilvacii (pe malul Crasnei vechi, poate satul Moftinu Mic (Kis Majtény), menționat în sec. al XVI- lea.
- 3 Gyenetheleke - hotarul satului Eriu-Sâncrai.

IV. Concluzii.

Din zona propusă pentru cercetare au fost cuprinse în catalogul repertoriului arheologic 98 de localități, din cele 108 aflate pe harta administrativă a teritoriului din raza Carei. Localitățile necuprinse (în număr de 10) în catalog sunt, în bună parte, sate mici de unde n-am avut date concludente despre descoperirile arheologice sau au fost omise cu ocazia cercetărilor de teren.

Descoperirile arheologice au fost grupate pe epoci și pe culturi mai importante, fiind cartate pe hărți fizico-geografice. La siturile arheologice am adăugat o hartă cuprinzând holmurile și eventualii tumuli, precum și alta cu localitățile dispărute în evul mediu, aflate în documente și localizate arheologic pe teren.

Din zona cercetată cunoaștem o singură descoperire din *epoca paleolitică* de la Galoșpetreu-Pădurea Frater (20 a₁) semnalată în literatura arheologică mai veche, fără o cercetare sistematică. Din zona de câmpie până la Crișul Repede nu cunoaștem descoperiri similare din literatura de specialitate (Emödi, 1977, 5-7 - Oradea, terasa înaltă a Crișului).

Epocii mezolitice îi aparține, la fel, un singur sit identificat acum 30 de ani la Ciumești-Pășune (36.II.a). Cu toate că zona Sanislău-Ciumești-Berea-Foieni (de unde provine colecția "Kovács") a fost reverificată în ultimul timp, o altă descoperire similară nu a fost semnalată. La baza stratigrafiei de la Pișcolt-Nisipărie (33.e) au fost sesizate materiale litice fără ceramică, dar fiind în apropiere o așezare din neoliticul timpuriu sau din cel dezvoltat, credem că mai degrabă aceste deșeuri de obsidiană se leagă de aceste situri neolitice.

În ultimul timp, în partea nord-vestică a Câmpiei Tisei au fost identificate mai multe situri din epoca mezolitică la Jásztelek (Kertész, 1991, 29-32; Idem, 1994, 23-29, fig.1-5; Idem, 1996, 43-44). Deci în perioada Boreală, în special la finele acesteia și la începutul holocenului, se înmulțește numărul sălașurilor vânătorilor mezolitici (sunt peste o sută de așezări semnalate: Kertész, 1996, 44 - Jászberény, IV). Mai recent au fost semnalate descoperiri mezolitice și din Ucraina Subcarpatică (Mazkewyi, 1998, 24-40, fig. 1 - harta de răspândire).

Neoliticul timpuriu. Fazele finale ale culturii Starčevo-Criș (III.B-IV.A) sunt prezente cu 11 așezări semnificate, dar numai la Tășnad-Sere (82.e₁), se fac și azi cercetări sistematice. Descoperiri similare sunt cunoscute de la Homorodu de Sus și Mijloc (Bader, 1968, 382-384, fig. 1/1-5; 2/1-8), Dumbrava (Dumitrașcu, Luca, 1991, 289-295), Funghiu (Ignat, 1979, 721-733); Suplacu de Barcău (Idem, 1978, 9-25); Zauan (Lazarovici, Lakó, 1981, 13-14). N. Iercoșan menționează pe baza colecției "Kovács", patru puncte la Berea (37) și trei puncte la Ciumești (36), Iercoșan, 1994-1995, 22, notele 21-22). Pe baza observațiilor noastre pe teren includem în descoperirile de tip Criș numai punctele 37.I.a și 37.V.a iar celelalte puncte aparțin grupului Pișcolt, faza timpurie (începutul neoliticului mijlociu), evident cu însemnate reminiscențe din cultura Criș.

Neolitizarea zonei cercetate s-a făcut într-o etapă evoluată a culturii Criș, în fazele finale (III.B-IV.A). Pe baza hărții de răspândire a descoperirilor se constată pătrunderea purtătorilor culturii Criș în zona propriu-zisă a Careiului dinspre Sălaj (din Transilvania ?) prin valea Bereteului-Valea Ieriului și poate prin culoarul Crasnei (fig. 38). Idolii descoperiți sunt mai ales de tipul figurinelor cu steatopigie foarte pronunțată făcute din două bucăți și apoi lipite (lipitura era slabă, din acest motiv deslipindu-se; de obicei se găsesc fragmentare (82.e₁, 41.h). Aceste figurine au analogii de la Zăuan/ "Venus de la Zăuan" (Lakó, 1977, 42-43, fig. 2/1-2): Méhtelek (Kalicz, Makkay, 1974, 5-24, fig. 9); Homorodu de Sus (Bader, 1968, fig. 1/1-2). Pătrunderea purtătorilor culturii Criș în zona Careiului și apoi prin Nyírség spre Eperjes-Tokaj, se leagă, probabil, de importanța obsidiane în economia acestor comunități (nuclee la Căuaș - 6.g și Urziceni - 41.g₁). Asemenea "depozite de obsidiană" ascunse în pământ sunt menționate de la Nyírlugas (Bóna, 1986, 17). În partea de N-V a României, după E. Comșa, cultura Starčevo-Criș este urmată de cea numită Ciumești. Rolul principal în formarea acestei culturi l-au avut elementele sudice, oglindite prin compoziția pastei ceramicii și printr-o serie de ornamente de tradiție Starčevo-Criș, cum sunt adânciturile făcute cu unghia. O altă componentă ce reprezintă vechea populație mezolitică locală, este reflectat prin uneltele microlite de obsidiană și de silex de caracter tardenoasian (Comșa, 1963, 39-49; Idem, 1963, 477-484; Păunescu, 1963, 467-475; Idem, 1964, 321-333). Prin simbioza celor două elemente s-a format cultura Ciumești (Comșa, 1987, 31). Această cultură a fost definită pe baza colecției "Kovács" și a sondajelor de verificare efectuate la Berea - 37.I.d și 37.IX.a, fiind stabilită, în primul rând, pe baza clasificării tipologice a ceramicii, două faze evolutive: prima, mai veche - Berea I și alta evolutivă, caracterizată mai mult prin ceramica pictată - Berea IX (Comșa, 1987, 32).

O concepție oarecum similară a fost lansată și de cercetătorii maghiari în legătură cu originea ceramicii liniare. După aceștia, cultura Starcevo-Criș-Körös nu pătrunde la nord de linia etno-culturală Kunhegyes-Berettyóújfalú, fiindcă a fost oprită de cultura Szatmár (Szatmár I) considerată ca primă fază a culturii ceramicii liniare din zona Tisei superioare (Kalicz-Makkay, 1977, 18-29), iar cultura sau descoperirile de tip Ciumești au fost incluse în prima fază a grupului Szatmár (Ibidem, p. 20).

Descoperirile de la Méhtelek și cele de la Homorodu de Sus și Mijloc cu un deceniu mai devreme (nefiind publicate complexe ci numai figurinele de lut) au demonstrat că, în loc de influențe Criș avem de-a face cu prezența culturii Criș la nord de linia etno-culturală susmenționată (Bona, 1986, 18). Deci grupul Szatmár nu este (Szatmár I) o protofază a AVK-ului ci reprezintă un grup local al culturii Starcevo-Criș-Körös (Méhtelek, Nagyecséd-Péterzug, Tuzsabzedéd-Serpáva). Aceste descoperiri ale culturii Criș aparțin culturii (grupului transilvănean) care se întâlnește - pe culoarul Ieriului și al Bereteului - cu grupul Körös din Câmpia Ungară (Alföld), care înainta dinspre sud și din aceste motive apar diferențe în cultura materială a celor două grupe (Raczky, 1988, 29). În acest fel, nu putem admite ipoteza veche privind întâlnirea pe acest aliniament a populației mezolitice cu cele neolitice. Neolitizarea zonei este rezultatul înaintării și întâlnirii celor două blocuri neolitice ale culturii Criș. Vechea concepție privind neolitizarea zonei Tisei superioare este vehiculată și până în prezent (Makkay, Iercoșan, 1995 - catalogul expoziției "Idoli din lut", p. 2).

Cercetările arheologice de la Pișcolt-Lutărie (33.f.), Tiream-Drumul Tireamului (8.c), Moftinu Mic-Pescărie B (54.a₁), Urziceni-La pășune (41.e), Căpleni (52.b, c₁, e), Andrid (13.1) și altele, pe baza complexelor închise au permis rediscutarea problematicii culturii Ciumești (Lazarovici, Németi, 1977, 17-60; Németi, 1986-1987, 101-103). Caracteristica principală a grupului din partea nord-vestică a Transilvaniei (Grupul Pișcolt) este, în primul rând, ceramica pictată cu o substanță bituminoasă de culoare neagră la care se adaugă un procentaj destul de însemnat de ceramică incizată de tradiție liniară și alta cu reminiscențe din cultura Starcevo-Criș-Körös (prima etapă). În faza mijlocie devine dominantă pictura cu vopsea neagră completată cu culoare roșiatică (ocru), element specific pentru descoperirile de tip Esztár (Goldman, Szenászky, 1994, 230). Faza târzie a grupului Pișcolt este marcată prin descoperirile de la Pișcolt-Cărămidărie S.M.A. (33.g.) precum și prin ultimul nivel de locuire sesizat mai recent la Pișcolt-Lutărie (33.f.) care este prezentă printr-un proces de degradare, de decădere a ceramicii. Suprafața vaselor nu mai are luciul metalic al neoliticului mijlociu cunoscut. Este folosită angobarea cu alb-murdar, de proastă calitate, ceramica fiind slab arsă, devenind poroasă, friabilă.

Materia primă pentru pictura neagră bituminoasă se află din abundență în valea Bereteului, la suprafață/Suplacu de Barcău, Dierna, Tătăruș (L. Nagy, Sándor, 1886, 79-80), obținerea ei în antichitate fiind la îndemâna olarilor. Credem că originea ceramicii pictate cu culoarea neagră trebuie căutată în Valea Bereteului și a Ieriului, de unde s-a răspândit în zona Nyírségului, apoi în zona Tisei Superioare și până în sud-estul Slovaciei (Nagy Emese Gyöngyvér, 1998, 85-86 - Szatmár II; Potushniak, 1997, 40-50 - Grupul Diakovo; Šiška, 1989, pl. 44/1-19:45/1-17: 43/1-18: 41/1-17).

Termenul culturii Ciumești nu este suficient de clar, de aceea socotim că acest grup de ceramică pictată este mai nimerit să fie denumit grupul Pișcolt. Numeroasele complexe închise dezvelite în ultimul timp la 33.f., contribuie la lămurirea originii și evoluției acestui grup și nu blochează elucidarea problemei prin introducerea unei terminologii noi (în loc de cultura Ciumești - grupul Pișcolt, așa după cum clarifică intenția noastră P. Raczky (Raczky, 1988, 30 /fig. 39).

Descoperirile din *neoliticul târziu* din zona Careiului pot oferi date noi și chiar reprezentative pentru cunoașterea acestei etape finale a neoliticului din zonă, precum și legături și interferențe culturale cu Transilvania, zona Crișanei, vestul și nord-vestul Câmpiei Tisei și cu Ucraina Subcarpatică. În ultimul timp au fost puse în circuitul științific o serie de descoperiri noi care au evidențiat unele probleme esențiale, legate de tranziția de la neoliticul mijlociu la cel târziu (Németi, 1986-87, 15-30). Aceste semnalări noi, majoritatea lor provenind din cercetări de teren, dar și cele provenite din complexe închise (Cămin 51.b.) sau din cercetări sistematice (Carei-Kozard, 43.XV.c.; Carei-Bobald, 43.If), au fost încadrate cultural foarte vag (Tisza-Gorzsa-Herpaly-Csőszhalom). D. F. Ignat introduce în literatura de specialitate Grupul Suplac, cu trei faze evolutive (în care sunt incluse și descoperirile din zona Careiului/în contextul neo-eneoliticului din nord-vestul României. "Grupul cultural Suplacu de Barcău s-a format pe fondul ceramicii pictate (ar fi orizontul Pișcolt-Vărzari ?) din neoliticul mijlociu și constituie, ca și grupul Iclod, fondul local pentru eneoliticul vechi. Este o secvență de tranziție între neoliticul mijlociu spre cultura Tiszapolgár..." (Rezumatul tezei de doctorat, 1996, 6 ms). Cea mai reprezentativă așezare din zona tratată este cea de la Carei-Kozárd (Iercoșan, 1997, 23-30, pl. 1-28, complex închis - G.2). După autor "face parte din desco-

peririle de tip Dumbrava-Suplac-Salca II-Seleuş, care reprezintă un facies cultural distinct în vestul Munților Apuseni, precum Lumea Nouă-Cluj-Cheile Turzii-Iclod în partea răsăriteană a aceluiași munți... Acest facies are legături și interferențe atât cu vecinii răsăriteni cât și cu cei vestic Gorzsa-Herpály-Csöszhalom și Tisza, ori chiar mai departe cu cultura Lengyel ori Sopot-Bicske.” Desigur, în acest fel descoperirile de la Carei-Kozárd sunt încadrate într-un orizont cultural relativ larg din bazinul Carpato-Danubian.

Prin neoliticul târziu, în teritoriul Tisei superioare se înțelege intervalul de timp dintre neoliticul mijlociu (cultura Bükk) și eneoliticul timpuriu, cultura Tiszapolgár (Kalicz, 1994, 274-274). Cercetătorii maghiari deosebesc însă în acest interval de timp mai multe etape evolutive și fenomene etno-culturale. Pentru zona noastră este deosebit de interesantă apariția ceramicii pictate cu roșu-alb (Herpály III), apoi ceramica pictată cu alb, care se transformă în ceramică nepictată, ornamentată cu motive plastice - ultima fază a ceramicii Herpály, care trece în orizontul Proto-Tiszapolgár/Oborin, Tibava, Lučky, Bodrogzsadány, Kenézlő (Ibidem, 275). Ultimul nivel de locuire din neoliticul târziu de la Herpály se găsește concomitent cu Lengyel III (Kalicz, Ráczky, 1984, nivelul 5-6, fig. 35-38: 39 - Proto-Tiszapolgár). Săpăturile de mari proporții de la Polgár-Csöszhalom (reîncepute în anul 1989) s-au soldat cu rezultate noi, fiindcă ceramica de la acest sit reprezintă o simbioză originală a ceramicii de tip Lengyel cu cea binecunoscută de la Beretyóújfalú-Herpály (Ráczky și colaboratorii, 1994, 239). Cealaltă așezare cercetată mai recent de la Polgár-Csöszhalom-dülő se află lângă “tell” și este caracterizată prin ceramica ornamentată cu smoală bituminoasă de culoare neagră sub formă de dungi și face parte din neoliticul târziu plin (Ibidem, 41, fig. 27-30). Ceramica descoperită la Carei-Kozárd are analogii la Polgár-Csöszhalom-dülő. Majoritatea descoperirilor semnalate și incluse în neoliticul târziu din zona Careiului se evidențiază printr-o ceramică de culoare cărămizie-roșiatică, nepictată și cu decor plastic și face parte, credem, dintr-o etapă de început a neoliticului târziu, având afinități cu ultima fază a așezării de la Pișcolt-Lutărie (33.f₁). Rămâne un deziderat de perspectivă de a stabili cronologia internă, fazele de evoluție, legăturile și interferențele culturale ale descoperirilor din neoliticul târziu din zona Careiului (fig. 40).

În nord-vestul țării noastre atribuim *perioadei eneoliticului*, spațiul de timp cuprins între sfârșitul neo-eneoliticului și perioada de tranziție spre epoca bronzului - culturile Baden și Coțofeni. În această cronologie, cultura Tiszapolgár se încadrează în prima fază a eneoliticului (Kupferzeit, Ráczky, 1988, fig. 37 - tabel cronologic-sinoptic). Arealul culturii Tiszapolgár cuprinde partea de răsărit a Ungariei, Slovaciei Orientale, Serbia de nord, vestul României, o mare parte a Transilvaniei (Iercoșan, 1997, teza de doctorat, ms) și bazinul Tisei Superioare / Ucraina Transcarpatică (Balaguri, 1991, fig. 4; Potushniak, 1996, 175-185). Zona cercetată de noi se încadrează perfect în arealul culturii. Au fost semnalate un număr de 55 de descoperiri, cuprinzând așezări, obiecte de aramă, majoritatea lor provenind din descoperiri izolate sau din cercetări de teren. Săpături sistematice sau de salvare au fost efectuate la Carei-Kozárd (43. XV.c₂), Vezendiu-Colțarât (9.a₆) de N. Iercoșan, Dindești-Cetate (12.a₂), Cămin-Podul Crasnei (51.a₇), Berveni-Malul Crasnei (49.l₁), Carei-Stația de epurare (43. XIX.a) de J. Némethi. Din aceste descoperiri nu se disting clar siturile Proto-Tiszapolgár (poate Foieni - 40.n₁) și materialele care se leagă de etapa următoare a eneoliticului - cultura Bodrogkeresztúr / poate ar fi Carei-Grădina I.A.S. (43. XVIII.b). În general la așezările semnalate prin cercetări de teren, pe baza fragmentelor ceramice recoltate, greu se poate preciza etapa evolutivă de care aparțin, respectiv fazele “A” și “B”. În cazul complexelor închise cercetate de către noi, ceramica apare destul de unitară ca pastă, forme și motive ornamentale. Fără observații riguroase stratigrafice (nu am reușit să sesizez situri nici măcar cu mai multe nivele de locuire), numai pe baza culorii ceramicii. Frecvența anumitor forme și motive ornamentale greu se pot separa pe etape evolutive aceste situri. Aceste criterii tipologice nu pot fi folosite cu succes, în lipsa complexelor închise. Cercetările mai recente din sudul Alföld-ului, în speță cele de la Tiszaföldvár (grupul Tiszaug) unde a fost dezvelită o locuință de suprafață cu inventarul ceramic (veselă) rămas pe loc, după un incendiu, avea multe elemente din neoliticul târziu, dar cu trăsături clare Tiszapolgár, evident într-o fază timpurie. Deci grupul Tiszaug nu începe numai în faza târzie a culturii, cum credea acum douăzeci de ani I. Bognár Kutzián ci deja în faza timpurie a culturii (Siklódi, 1982-1983, 17).

După nivelul 5 de locuire de la Herpály se sistează locuirea “tell”-ului la finele neoliticului târziu și apar acele așezări mici, care sunt caracteristice pentru toată perioada epocii eneolitice (cuprului). Această schimbare a modului de habitat înseamnă totodată și un nou mod de viață, restrângerea agriculturii și extinderea creșterii animalelor, în special a cornutelor (Makkay, 1982, 155-159). La sfârșitul neoliticului se schimbă clima, care devine mai aridă, vegetația va fi mai bogată în zonele joase, apropiate de ape, singurele

zone prielnice pentru habitat. Probabil în acest fel putem explica această mobilitate mare a așezărilor, a purtătorilor culturii Tiszapolgár de-a lungul apelor. Într-o microzonă marcată de valea Merges-ului și canalul Crasnei, între Căpleni-Berveni, au fost marcate pe teren 10 puncte cu descoperiri de tip Tiszapolgár (fig. 41) (Siklódi, 1982-83, 25-26; Kalicz, 1994, 275; Raczky și colaboratorii, 1994, 237-240; Bánffy, 1994, 291-294, fig. 1). Apariția culturii Tiszapolgár, ca un rezultat al evoluției interne a neoliticului târziu, este atestată și prin cercetările recente menționate deja în literatură de la Polgár-Csöszhalom, Polgár-Csöszhalom-dülő precum și la necropola recent cercetată la Polgár-Nagy-Kasziba, datată în cultura Tiszapolgár - faza timpurie (Raczky și col. 1997, 34-43, respectiv 45-50). Mormintele descoperite în cadrul celor două așezări din neoliticul târziu de la Polgár-Csöszhalom au ritul și ritualul de înmormântare aproape identice (se repetă chiar și anumite categorii ale inventarului funerar) ca și mormintele de la Polgár-Nagy-Kasziba, doar inventarul se completează cu obiectele de cupru (brățări).

Problema genezei culturii Tiszapolgár este legată și de eventuala zonă de formare a ei. În momentul de față, la nivelul actual al cercetărilor, ca o ipoteză de lucru, se poate presupune zona de nord-est a Câmpiei Tisei - zona de contact a marilor grupuri culturale din neoliticul final - cultura Tisa târzie-Herpály-Csöszhalom, Lengyel târzie. Teritoriul de nord-vest al țării noastre (zona cercetată de noi) nu are elemente clare pentru faza de început a culturii. Siturile cercetate relativ mai bine, de obicei, au un material arheologic unitar, mai mult specific pentru cultura deja formată (ar fi faza "B"). (Raczky și col. 1994, pl. III - harta de răspândire a grupurilor culturale din nord-estul Câmpiei Tisei; Raczky, 1992, 77-85, fig. 1). Cultura Tiszapolgár (faza de început) pe baza analizelor C14 (faza "A") se plasează între 4300-4000 BC (Raczky și col. 1997, 49; sau 4570-4270 BC - Sümegi și col. 1998, tabelul nr. 1), iar întreaga cultură este plasată între 4410-3760 BC - Early Copper, Tiszapolgár (Idem, 104).

Descoperirile de tip *Bodrogkeresztúr* (fig. 42) din zona cercetată sunt relativ puține la număr, dar semnificative, fiindcă pe lângă cimitire sunt semnalate și așezări într-o microzonă, care permit o tratare mai complexă a problemei, chiar dacă au fost făcute puține cercetări sistematice/Carei-Stația de epurare: (43. XIX.b; Cămin-Pășuna porcilor: 51.a₁ și a₂; sau Carei-grădina I.A.S.: 43. XVIII.b; Németi, 1988, 121-145). Aceste descoperiri fac parte din neoliticul dezvoltat, din orizontul III al descoperirilor de cupru (Kalicz, 1992, 3-12 - Middle Copper), considerat orizontul culturilor Bodrogkeresztúr-Ludanice (groups). Cimitirul recent cercetat de la Szihalom-Sóhajtó din nord estul Ungariei din cultura Bodrogkeresztúr a fost datat în prima jumătate a mileniului IV a.Chr. Această perioadă a epocii cuprului, pe baza datelor C₁₄ a fost plasat între anii 3900-3500 BC (Szabó J., 1997, 54-56, fig. 44; Sümegi și col., 1998, 104, tabel nr. 1). Din descoperirile menționate din zona Careiului o scoatem în evidență pe cea de la Carei-Stația de epurare care, având unele elemente de Hunyadi-halom, se plasează, probabil, la finele culturii Bodrogkeresztúr (Németi, 1998, fig. 2-5).

Fenomenul culturii Baden - perioada de trecere spre epoca bronzului a fost larg discutată în monografia consacrată acestor descoperiri, din vestul și nord-vestul României (Roman, Németi, 1978). De la data apariției acestei monografii, prin cercetări de teren și săpături de salvare au apărut noi materiale, care completează imaginea dată acum douăzeci de ani. Descoperirile de la Pișcolt-Cărămidărie S.M.A. (33.a₂), Foieni-Nisipăria Veche (40.g.), Carei-Szik (43. X.a), Carei-Drumul Căminului (43. XXI.a), Cămin-Malul Crasnei (51.c), Ghilvacii-Gară (58.a₁), Sanislău III/curtea S.M.A. (35.d₁) și Moftinu Mic-Pescărie A (54.b₂) precum și altele provenite din cercetări de teren (Portița-Vatra satului / 10.c₁) au adus anumite noutăți în problematica culturii. În acest fel, pe lângă bazinul mijlociu al Dunării, în special teritoriul Ungariei și Slovaciei, nord-vestul României se atașează, prin zona Careiului, la arealul cel mai bine cercetat al culturii Baden (M. Gimbutas, 1997, 79-80).

În monografia "Cultura Baden în România", autorii au constatat că perioada timpurie a fenomenului Baden din vestul și nord-vestul țării noastre conține și elemente caracteristice pentru cultura Cernavodă III-Boléráz. Pentru zonele de la nord de Crișul Repede, cele mai vechi materiale, încadrate în faza Baden B-Fonyód, sunt cele cunoscute de la Ciumești IV.b = 36.III.a₃; Berea XIII = 37.XIII.a (verificată în anul 1992) și Vășad-Lutărie (32.d₂), având însă puține elemente care amintesc de Cernavodă III-Boléráz. Descoperirile de la 52.c; 43.X.a; 33.c₂ și 10.c₁ argumentează prezența în zonă a unor locuiri din faza mai veche a fenomenului Baden, sau chiar anterioare acestuia, din faza Cernavodă III-Boléráz (Németi, Sălceanu, 1995, 1995, 55-57).

Examinând harta de răspândire a descoperirilor (fig. 43) se constată o aglomerare a siturilor cu pregnante caractere Baden în valea Ieriului și apoi în periferia Nirului și pătrunderea elementelor Coțofeni dinspre Sălaj pe valea Crasnei și ai afluenților săi, spre fosta mlaștină Ecedea. În această privință sunt

semnificative descoperirile de la Lelei (80.c₂), Supuru de Jos (71.e₂), Unimăt (2.a₃), Moftinu Mic-Pescăria B (54.b₂), iar pătrunderea elementelor Baden spre Sălaj se constată prin valea Ieriului, pe culoarul Bereteului.

În literatura de specialitate ungară, fenomenul Baden este încadrat în orizontul IV al cuprului (Kalicz, 1992, 3-12) și pe baza datelor C₁₄ este plasat în Late Copper - 3500-2800 BC (Sümeği și col., 1998, 104, tabel nr.1).

Epoca bronzului.

În nord-vestul României, atribuim perioadei timpurii a epocii bronzului, intervalul de timp cuprins între sfârșitul perioadei de tranziție (culturile Baden târziu și Coțofeni evoluat) și începutul culturilor "clasice" ale epocii bronzului: cultura Otomani și Wietenberg. Primul complex cultural din zona Careiului, care din punct de vedere cronologic se încadrează în epoca bronzului timpuriu, este cultura Makó, documentată prin mormintele de incinerare în urnă descoperite la Pișcolt-Nisipărie (33.e₃), prin urmele de așezări de la Ciumești-Bostănărie (36.II.b₄) și Berea-Vii, capătul sudic (37. XII.b₂), Berea-Zsidó tag (37. XXc ?), mormântul de incinerare de la Foiene-Pășune (Legelöt-kút /40. K), Valea lui Mihai-Zona Gării C.F.R. (Németi, Roman, 1994-95-25: Németi, 1996, 34; Kacsó, 1997, 425-434, fig. 1-3). Analogii din zona vecină menționăm de la Gáborján-Csapszékpart, Létavértes, Oros, Oszlár (J. Dani, 1998, 55-62, fig. 1-3, harta nr. 1). I. Bóna, discutând descoperirile din bronzul timpuriu din jud. Szabolcs-Szatmár-Bereg (Ungaria), include mormintele de la 33. e₃ - Pișcolt în cultura Nyírség (Bóna, 1993, 77, nota 91) și admite ca numai castronașul din M. 65 este un import Makó. La rândul nostru, noi menținem încadrarea culturală a mormintelor de la Pișcolt, acceptată mai recent și de J. Dani (1998, 59).

Faza următoare (cronologic) a bronzului timpuriu este acoperită cu descoperirile de tip Nyírség (Nir), considerată în ultima vreme ca o cultură de sine stătătoare (Bóna, 1993, 79-81; J. Dani, 1977, 51-60, pl. I-VII). Descoperirile de la Berea (37. IXb), Berea (37. IXa), Berea-Cetatea Iepurei (37. XIIIb), Berea-Togul Cantorului (37. XVb), Berea-Togul Sf-lui Gheorghe (37. XIXa), Berea-Togul Evreului (37. XXc), Foiene-Grajduri-Ferma de vaci (40a₁) și poate Moftinu Mic (54.e) pot fi încadrate în cultura Nyírség (Roman, Németi, 1996, 35). Recent, la Polgár-kengyel-köz a fost cercetată o așezare din cultura Nyírség, în cadrul căreia a fost surprinsă și o groapă celtică, cu un inventar ceramic bogat. La câțiva km. de acest sit, la Polgár-Nagy-Kasziba a fost cercetată o groapă menajeră cu un bogat material ceramic, specific pentru cultura Makó. Între aceste două situri nu există nici un fel de amestec, deci între cele două culturi există, fără dubiu, un interval cronologic, cultura Nyírség succedă pe cea Makó (Sz. Mathé și colaboratorii, 1977, 59-60, fig. 47-49; Raczky și col. 1997, 47). Pe baza cronologiei relative, cultura Nyírség trebuie plasată pe la anul 2500 a.Chr. Pe baza datelor furnizate de C₁₄ - epoca bronzului timpuriu (Early Bronze, cultura Nyírség (Hatvan) se plasează între 2800-2000 BC (Sümeği, 1998, 104, tabel nr. 1).

Etapele a treia a epocii bronzului timpuriu este reprezentată de grupul Sanislău recent definit (Németi, Roman, 1994-95, 25-32; Németi, 1996, 35-36). În vara anului 1973, T. Bader a întreprins mici sondaje de verificare în hotarul satului Berea pentru a controla punctele cu descoperirile de tip Nyírség (Kacsó, 1972, 31-44): 37.XIIa; 37. XIIc; 37. XIXa; 37. XIIIb; 37. XXc. Pe baza cercetărilor noastre de la Foiene (40. a₁); Sanislău (35. c₁) analizează materialele descoperite și introduce în literatura de specialitate "Cultura de tip Nir" (Bader, 1978, 20). T. Bader tratează unitar materialele de tip Nir (tipuri de așezări, ritul de înmormântare tipologia și motivistica ceramicii, ustensile). În ceea ce privește evoluția internă a culturii Nir, deși îi lipseau observațiile stratigrafice verticale, numai pe baza stratigrafiei orizontale, ajunge la concluzia că la Berea (37. XIIIb) predomină ornamentica clasică - motivele excizate și incizate umplute cu calcar și striurile - iar la Berea (37. XIIa-c) decorul ceramicii se compune din mici triunghiuri incizate. În felul acesta, pentru T. Bader situl de la Berea (37. XIII.b) reprezintă faza I a culturii Nir (numită faza Berea), iar cel de la Berea (37. XII.a, c), faza a II-a/numită faza Sanislău (*Ibidem*, 30). Aceste idei au fost reluate de T. Bader la Simpozionul internațional de la X anthi (4-10 octombrie 1981), fără a mai schimba sau dezvolta observațiile anterioare (Bader, 1982, 17-29). Ideile lui T. Bader au fost acceptate și preluate și de I. Bóna (1993, 77).

Problematika bronzului timpuriu din nord-vestul României a fost reluată și rediscutată cu ocazia publicării rezultatelor cercetărilor de la Pișcolt (33.e₄), groapa 1/1976 - un complex închis - printr-un bogat și variat material ceramic care reprezintă un punct de referință pentru faza Sanislău (Roman, Németi, 1986, 198-218; Idem, 1989, 243-248). Analizând descoperirile mai vechi de la periferia Nyírség-ului și din Valea Ieriului (fig. 44) constatăm că manifestarea culturală a "fazei Sanislău" se grupează în aceste zone, completate cu descoperirile din zona Câmpiei Ecedea. Acest orizont cultural apare și în zonele de unde nu

cunoaștem materiale din Cultura Nyírség și precede întotdeauna manifestările culturii Otomani. La Carei-Bobald I (40.Ia) materiale de "tip Sanislău-Nir II" apar bine individualizate; cronologic sunt înainte de apariția culturii Otomani (atât pe ansamblu cât și regional). Recent, în anul 1997, în sectorul sudic al tell-ului, a fost descoperit și un mormânt de incinerare în urnă, acoperită cu un fragment mare de vas, contemporan cu prima fază a așezării de la 40.Ia. Prin descoperirile de la Carei-Bobald I se întărește ipoteza noastră de lucru, aceea că "faza Sanislău-Nir II" prin poziția sa cronologică și prin conținutul său etnico-cultural, reprezintă un grup cultural-Grupul Sanislău. Acesta este aparte față de cultura Nyírség-clasic cu care, probabil, are anumite relații genetice, dar este cu totul diferit, în primul rând cronologic, dar și cultural, de manifestarea Otomani. În zona Careiului, se integrează ca fond local în această cultură la începutul bronzului clasic, dând o coloratură regională culturii Otomani (Roman, Németi, 1990, 39-47; Németi, Roman, 1994-95, 25-31; Németi, 1996, 27-55). I. Bona, discutând descoperirile de tip "Nyírség II (Nir)" - din nord-vestul țării noastre, menționează vag la Ciumești două morminte în urnă, fără precizarea punctului de unde provin aceste descoperiri, apoi amintește "mormintele de incinerare" de la Berea (XIIa, b, c) și Berea (XIIIb), de unde noi nu cunoaștem decât așezări. La fel, sunt incluse în Nyírség (Nir II) și o serie de materiale de la Pișcolt-Nisipărie (33.e₂) din așezarea Baden și de alte situri aparținând, după autor, acestei culturi (Bóna, 1993, 77, notele 52 și 72). În urma verificării materialului arheologic am constatat că ele au fost bine incluse în descoperirile de tip Baden și nu au nimic comun cu Grupul Sanislău (adică Nyírség II).

Odată cu apariția și extinderea culturii Otomani, se produce unificarea culturală a regiunilor din vestul țării cuprinse între Mureș și Tisa superioară. Fenomenul Otomani pătrunde în nord-vestul Transilvaniei cu elemente specifice: înhumarea - ca rit deosebit de incinerarea anterioară - Ciumești 36.Ia₂, IIB4, Berea 37.IIa, 43.Ia, 21 a₁, 25C.f/ - 25.d₂, 33.e₄ - Tiream (8.a₂), Dindești (12.a), Andrid (13.h₁), Sălăcea (21.b₂), Berea (37.Xc), Pir (14.c) și cu o cultură materială diferită. Cum am mai menționat, în anumite zone, grupul anterior, din bronzul timpuriu - Grupul Sanislău, este asimilat, fapt oglindit și în biritualismul culturii în regiunea Nirului și Câmpiei Careiului, mai puțin sesizat însă în Valea Ieriului (C.36, IIB.g). Populația, care a creat așezările de tip tell - ca un sit central înconjurat cu altele mai mici - tip "cătune" trebuie considerată purtătoarea culturii Otomani. Cercetările noastre efectuate la Carei-Bobald I (43.Ia) în 1966 și apoi între 1986-1997 (Roman, Németi, 1990, 39-47; Idem, 1990 a, 34-41) au adus o contribuție însemnată la elucidarea unor probleme de origine, evoluție și cronologie interne ale culturii Otomani.

Pe lângă specificul local, descoperirile din epoca bronzului clasic din zona Careiului indică interferențe regionale. Harta de răspândire a descoperirilor semnalate (fig. 45) indică o situație deosebit de relevantă: materialul scos la iveală în Valea Ieriului indică prezența culturii Otomani clasic, ușor contaminat de unele elemente sau importuri din cultura Wietenberg dinspre Sălaj prin valea Bereteului. Descoperirile din zona Careiului (Câmpia Careiului, Câmpia Ecedea și parțial periferia Câmpiei Nirului) sunt puternic influențate de cultura Wietenberg (Carei-Bobald I/43.Ia), care înainta pe culoarul Crasnei, având ca avanpost așezarea de la Derșida-Dealul lui Balotă. Această așezare are o poziție dominantă în cadrul dealurilor sălăjene, se află la câțiva kilometri de la câmpia întinsă a Crasnei. Prin poziția sa, domină valea Crasnei, care se deschide spre vest asemenea unui golf larg. Așezarea este de tip promontoriu, relativ restrânsă, având fără îndoială rolul unui post de pază (Chidioșan, 1980, 10-11, fig. 1). Cultura Wietenberg sau materiale de tip (poate prin relațiile comerciale) pătrunde pe valea Crasnei spre câmpie, Acâș-La moară (70.c₁), până la Carei (Bobald I), iar înaintarea ei este oprită de imensitatea Mlaștinii Ecedea ("tell-ul" de la Berven-Halmos - 49.c₁, este semnificativ).

Nivelele superioare din epoca mijlocie a bronzului (Otomani) de la Carei-Bobald (43.Ia) oferă materiale cu analogii la Boinești (Bader, 1978, 121/15, pl. XLVII-XLIX - ceramica incizată); Medieșu Aurit - mormânt tumular (Ibidem, 126/55, pl. XLIV); Lăpușel (Kacsó, 1995, 83-89), Solotvino (Kobal, 1997, 115-120, pl. III-V). Asemenea materiale ceramice considerate ca prima fază a culturii Suciului de Sus, au fost semnalate la Carei-Spitz (43.XVIc), Moftinu Mic-Pe deal (54.e) și Ograda sediului "Asociației Agricole" (54.h₂), Curtea Parohiei reformate (54.c) precum recent toamna anului 1998 la Ardud-Poalele Cetății. Spre nord, descoperirile, asemenea celor de la Boinești, Medieșu Aurit (mormânt), socotite ca primă fază a culturii Suciului de Sus, pot prezenta un proces de regionalizare Otomani, pe un fond cu incinerare sau poate al grupului Sanislău (?), cum ar indica-o după cum se pare descoperirile de la Potău/Medieșu Aurit-"Ciucaș" (Bader, 1978, 126/55, Bader, Dumitrașcu, 1970, 127-136), considerate de autori ca aparținând culturii Otomani). Ipoteza noastră (Roman, Németi, 1990, 47) privind descoperirile de tip "Suciului de Sus-primă fază" este acceptată și admisă, în ultimul timp și de C. Kacsó (1995, 98). Recent, T. Bader a reluat problematica culturii Otomani/Füzesabony discutând-o pe baza unei bibliografii exhaustive din România,

Ungaria și Slovacia cu privire la istoricul cercetărilor, terminologia și probleme de cronologie ale acestui complex cultural. Accentuează necesitatea folosirii unei terminologii cu un conținut bine definit (Bader, 1998, 2-23).

Într-un studiu apărut în 1978, au fost adunate descoperirile de la sfârșitul epocii bronzului, materiale care, atât cronologic cât și prin conținut, nu mai aparțin blocului Otomani, adică bronzului clasic, care își încheie evoluția sa la orizontul Koszider /ultimul nivel de locuire de la Tiream-Movila Cânepii (8.a₂): Otomani-Cetatea de pământ (22.c₁ - penultimul nivel de locuire): Urziceni-Malul Canalului Papirgyár /41.i₂-unele materiale (Németi, 1978, 99-121). Analizând aceste materiale - în primul rând pe baza ceramicii - T. Bader (Bader, 1978, 62) ajunge la concluzia că ele reprezintă, din punct de vedere cultural, faza finală a culturii Otomani, respectiv faza a IV-a, prin care își încheie lunga sa evoluție, după care, cronologic, urmează cultura Gáva (ceramică canelată). În legătură cu această constatare, deja acum douăzeci de ani, am menționat că, deși pare evidentă continuitatea unor elemente din fondul masiv al bronzului clasic, credem că denumirea de "faza Otomani IV" nu acoperă și nu reflectă acel proces de sinteză, care ar fi trebuit, în final, să ducă la apariția culturii Gáva.

Revenind asupra acestor probleme, pe baza descoperirilor de la Pișcolt-Nisipărie (33.e₄); Cehăluț-Telek (94.b₁) și a numeroaselor situri semnalate pe teren (fig. 46) credem că la sfârșitul epocii bronzului, în urma destrămării blocurilor mari din epoca bronzului clasic (Otomani și Wietenberg) în spațiul ocupat inițial de acestea, s-au format mai multe grupe culturale, care parțial sunt contemporane sau se succed cronologic. Una din aceste grupe locale este și cea numită de noi Grupul Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos). Din punct de vedere cronologic, grupul Pișcolt-Cehăluț, a fost plasat la începutul epocii bronzului târziu - ca orizontul cel mai vechi al bronzului târziu, în Br.C/D - Reinecke, fiind contemporan cu grupul Hajdúbagos din zona limitrofă (Németi, 1987, 110).

C. Kacsó, discutând problematica bronzului târziu din nord-vestul României, subliniază că "mai ales datorită faptului că componența Otomani este doar una din cele ce caracterizează noul aspect, în timp ce elementele de discontinuitate sunt acum mult mai accentuate decât în etapele anterioare, pentru denumirea aspectului se impune (neținând cont de cele spuse de noi în 1987) folosirea unui termen nou: *grupul Cehăluț*... Evoluția acestui grup cultural acoperă etapele de început ale bronzului târziu. Cu titlul de ipoteză împărțim această evoluție în două faze: Cehăluț I (Hajdúbagos) și Cehăluț II. Aceasta din urmă este caracteristică doar pentru teritoriile transilvănene, în zonele nord-est ungare făcându-și apariția cultura Berkesz. Foarte probabil fazei Cehăluț II, îi aparțin așezările de pe cursul superior al râurilor Crasna și Barcău" (Kacsó, 1990, 42-43). Colegul C. Kacsó, revine mai recent asupra acestor probleme (Kacsó, 1995-depozitele de bronzuri de tip Arpășel - 51-57; Idem, 1997, 85-92), fără să aducă noutăți în această problematică.

În bună parte, cele aproape 60 de descoperiri semnalate din zona Careiului (fig. 46: așezări, depozite de bronzuri sau obiecte de bronzuri izolate), deși provin din cercetări de teren, totuși putem sesiza unele fenomene, manifestări noi la acest orizont cultural:

- așezările de tip Pișcolt-Cehăluț-Hajdúbagos se concentrează la vest de culoarul Crasnei (respectiv de fosta Mlaștină Ecedea).

- materiale de tip Suci de Sus - faza cu ceramică excizată în zona discutată apar numai la nivelul acestui orizont și, cum vom vedea, vor continua să apară și la orizontul imediat cronologic, dar niciodată nu erau reprezentate la nivelul ultimei manifestări a bronzului clasic, Otomani final (Tiream-Movila Cânepii (8.a₂); Valea lui Mihai-Groapa cu lut - depozit de vase/mormânt ? (29.g₁). La acest orizont (Pișcolt-Cehăluț) blocul Suci de Sus din Câmpia Someșului încă se dezvoltă nestingherit (Culciu Mare-Subgrădini: Bader, 1978, 123-124/31, pl. LV-LVI-LVII/1-3, 5); Idem, 1979, 3-31, pl. 8-10; Lazuri-Luby-tag, Petea-Vama - cercetări mai recente din zona orașului Satu Mare-orizontul Ópályi.

- așezările grupului Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos) au totdeauna un singur nivel de locuire, care de obicei, nu se suprapun tell-urilor. Ele se găsesc în apropiere, pe insule sau pe terase mai ferite, greu accesibile (Tiream - 8.e, 8.e₁, 8.g₂, 8.l3 - toate se află la câteva sute de metri sau chiar în apropierea tell-ului de la Movila Cânepii; excepție face așezarea de la Otomani-Cetatea de pământ (22.c₂), care se suprapune așezării din finalul culturii Otomani- material nepublicat de autorii săpăturilor de aici).

- în materialul în discuție, în zona Careiului nu se distinge faza a doua a grupului (Cehăluț) adică Pișcolt-Cehăluț-(Hajdúbagos), numit de C. Kacsó - Cehăluț II.

- destrămarea blocului Otomani se datorește, probabil, înaintării purtătorilor culturii tumulare sau de "șocol" tumularilor dinspre vest.

- purtătorii grupului Pișcolt-Cehăluț-(Hajdúbagos), care se grupează mai mult în valea Ieriului și zona Nyírség-ului, pe culoarul Crasnei pătrund spre Sălaj/2.a₄, 70.d₂, 71.d₂-f, acoperă zona Tășnadului - 82.e₂, 84.a₄, 94.b₁ și, probabil, pe valea Bereteului ajung până la Munții Șimleului (Cehei-Misig: Lakó, Rad, 1988; Bejenariu, Lakó, 1996; Bejenariu, Pop, 1998, 90-94- aici probabil există și un nivel de locuire, care se suprapune orizontului strict Pișcolt-Cehăluț-(Hajdúbagos) și este contemporan cu materialele de tip Gáva-timpurie-Doh-La Izvoare, Șimleul Silvaniei-Observator, Zăuan-Bánffy-tag).

- grupul Pișcolt-Cehăluț-(Hajdúbagos) din zona cercetată de noi pot fi atribuite următoarele piese de bronz: acul cu capul în formă de pecete, inelul de buclă și două brățări de la Otomani-Cetatea de pământ, o seceră, un fragment de ac cu capul sferic, un pandativ în formă de potcoavă, de la Pișcolt-Nisipărie, o brățară de la Sanislău-Pășune, ace de la Suplacu de Barcău-Lapiș, ace de la Crasna-Csereoldal, un vârf de lance de la Cehăluț și acele recent găsite la Acâș-Togul lui Vereș. Aceste obiecte de bronz indică și poziția cronologică a grupului (Br.C/D - Reinecke).

- descoperirile de tip Igrița (Kacsó, 1997, 90-91, Emödi, 1995, 9-21, Idem, 1997, 485-504), după părerea noastră, sunt mai recente, cronologic, ca grupul Pișcolt-Cehăluț-(Hajdúbagos) și, alături de componente locale, poate fond vechi Otomani, mai semnificative sunt cele sudice, din mediul Cruceni-Belegiș, iar geografic se grupează unitar în zona muntoasă, oarecum izolate de periferia estică a Câmpiei Tisei.

Din zona Careiului, zona cercetată de noi, lipsesc și descoperirile de tip Berkesz - un orizont greu definit până-n prezent. Mai recent se conturează mai mult în regiunea de nord-est a Ungariei: Oszlár-“Nyárfaszög” - așezare datată în Br.C2-D. Reinecke (Kalicz, Koós, 1997, 66-70).

O primă încercare de a grupa descoperirile de tip Gáva din zona Careiului s-a făcut la începutul anilor 1980 (Németi, 1981-82, 45-57). Tema a fost reluată în urma unor descoperiri mai recente de la Berveni-Râțul Caprei (49.b₂) Carei-Ferma Spitz (43. XVI.d), Căpleni-Malul Crasnei (52.k), Ciumești-Fântâna pășunii (36. II.a₄), Sanislău-malul canalului nou (35.n₃), (Németi, 1990, 19-45, fig.18), încadrate cronologic post grupul Pișcolt-Cehăluț-Hajdúbagos, în prima manifestare a *culturii Gáva - numită convențional Gáva I*.

În urma cercetărilor de teren, micilor sondaje de verificare și săpăturilor de salvare, azi dispunem de un material relativ bogat al culturii Gáva (fig. 47): 6.g - Căuaș-Sighetiu; 12.a₃, h₁, k₁, l - Dindești; 13.a, e₃, f₃ - Andrid; Voivozi-Grajdurile (27.a₁ - mormânt de incinerare); Vășad - (32.d₃, h₂); Pișcolt-Via Veche (33.c); Sanislău (35.e₁, e₂, f); Ciumești (36.VI.e, IXa); Berea (37.IX.a₅, X.d, XII.b₃, XXI.b); Foieni (40.g₂); Carei-Bobald (43.Ib, IVb, Vb, VI.d, IXa, XXII, XXIII); Ghenci (48.l₂, e₁); Berveni (49.c₂, l₂); Cămin (51.d_{2a}); Moftinu Mic (54.i); care se încadrează într-o fază sau mai multe faze evolutive ale culturii.

Ipotetic, depozitele de bronzuri și unele obiecte de bronz descoperite izolat, fiind găsite în apropierea așezărilor de tip Gáva, presupunem că pot aparține purtătorilor culturii Gáva-Holihrad: Căuaș III (6.c); Tiream (8.h); Sărvăzel (16.c); Pir (14.k); Pișcolt (33.c); Ciumești (36.III.a₄); Foieni (40.f); Carei (43.XVI); Ghenci (48.e₁); Căpleni (52.k); Domănești I (53); Domănești II (53.a); Căpleni I (52).

Așezările de tip Gáva-Holihrad din zona cercetată, sunt dispuse geografic la vest de culoarul Crasnei. Se concentrează mai mult în valea Ieriului și periferia Nyírség-ului, într-o zonă de câmpie. De regulă, au un singur nivel de locuire. Așezările sunt întinse pe malurile apelor sau în insulele mari, înconjurate de mlaștini (Căuaș-Sighetiu, Andrid-Korlát). Neavând depuneri succesive, fără posibilitatea unei stratigrafii verticale, încadrarea cronologică mai strânsă a descoperirilor este extrem de anevoioasă. Deși lipsesc elementele necesare pentru stabilirea cronologiei interne, totuși datarea necropolei de la Sanislău-Livada (35.e₁), în perioada Ha.A2 este asigurată pe baza celor două fibule de tip Röschitz-Sanislău (Bader, 1983, 27-31). Coiful de bronz de tip Hajdúböszörmény și ceașca de bronz pledează pentru datarea așezării de la Pișcolt-“Via Veche” (33.c₁) în perioada Ha.B1 și constituie dovada că a supraviețuit Gáva-Holihrad din Ha. timpuriu cel puțin până la finele Hallstatt-ului B1. Datorită faptului că din zona cercetată de noi lipsesc descoperiri clare prescitică (singura pare să fie depozitul de la Vetiș (Ha, B₃ ?), cu elemente răsăritene est carpatice cimeriene/și eventual tot în acest orizont se încadrează nr. Inv. 5, 22b, 35 de la Ciumești-Moara (Zirra, 1968, fig. 46) și vasul de la Curtuișeni-Dâmbul Ars (Laszló, 1979, 535), (Bader, 1978, 130/102, pl. LXXXVII), iar în descoperirile din Ha.D sunt regăsite, ca reminiscențe, elemente tradiționale gavoide, presupunem că purtătorii culturii Gáva, constituie fondul local de bază pentru cultura materială din epoca prescitică și scitică din nord-vestul Transilvaniei, între Maramureș și Crișul Repede.

Hallstatt- ul târziu (Ha.D).

În ultimele decenii, descoperirile arheologice s-au îmbogățit substanțial și ne-au furnizat noi date și informații privind cultura materială și spirituală a populației din aria de răspândire a culturii Vekerzug, care cuprinde Slovacia de sud-est, Câmpia Tisei și nord-vestul României (Chochorowski, 1985, pl. 3; Idem, 1985a, harta nr. 1). La nivelul cunoștințelor de azi, din zona cercetată de noi, se cunosc următoarele descoperiri aparținând Ha.-ului târziu:

a. așezări - Foieni/40.a₂ și 40.g₃, Carei-Kozárd/43. XV.d₂, Ghenci-Lutărie (48.f₂), Cămin-Malul Crasnei/51.d_{2d}, Moftinu Mic-Pe deal/54.g₁;

b. necropole și morminte izolate - Sanislău-Nisipărie (35.c₂), Curtuiușeni-Dâmbul Ars (30.a₃), Carei (43.XXIV), Sanislău-Grădinărie (35.m₁), Ghenci (48.a₁);

c. descoperiri izolate - Valea lui Mihai (29.n₂). În total sunt sesizate 12 descoperiri, încadrate în cultura Vekerzug, grupul Sanislău-Nyírség (Nir) după J. Némethi (1972, 141); Alsó Telekes-Sanislău (după J. Chochorowski, 1985a, 153) și Nyírség-Kuștanovice (M. Párducz, 1965, 147 (fig. 48). Descoperirile din Ha.D semnalate, se grupează în periferia Nyírség-ului și Câmpia Careiului, apoi pe malul stâng al Crasnei, implicit al Mlaștinii Ecedea.

Descoperirile incluse în grupul Sanislău-Nyírség (Nir) au fost încadrate în Ha.D2 - respectiv în sec.V- prima jumătate a sec. IV a.Chr. Această perioadă corespunde cronologic cu etapa Latène "A" din Europa Centrală. Individualizarea acestui grup cultural în cadrul culturii Vekerzug se justifică prin faptul că aici predomină ritul de incinerare în urnă, în necropole plane, iar inventarul metalic este sărăcăcios, lipsind obiectele cu caracter răsăritean. Ceramica lucrată la roata olarului, din punct de vedere cantitativ este mult mai mare- 25,6% ca în așezările care fac parte din hinterlandul orașelor grecești de la țărmul Mării Negre (3-5% - ceramică cenușie de uz comun: Némethi, 1984, fig. 9). Această prezență cantitativă a ceramicii lucrate la roata olarului atât în necropole cât și în așezări ne îndreptățește să presupunem (chiar în lipsa atelierelor de olărit și a cuptoarelor de ars ceramică) că aceste recipiente sunt confecționate în zona noastră sau în arealul culturii Vekerzug și nu reprezintă o marfă de import din lumea grecească sau sud-tracică. Formele de bază sunt lucrate după prototipuri tradiționale, hallstattiene, locale și nu după formele grecești. Ceramica lucrată la roată lipsește sau este extrem de rară în grupul Kuștanovice (Popovich, 1997, 77-91, pl. I-XIX - o ceașcă de la Mali Hejivci - pl. XV/8); Idem, 1995, 95-98, fig. I-IV - locuințe și gropi menajere.

Recent, în toamna anului 1998, la Ghenci-Lutărie, au fost cercetate două gropi, locuințe?, din Ha.D2, având formă ovală, adâncită în pământ. Complexe similare au fost cercetate la Nyírégyháza-Manda-bokor (Istvánovits, 1997, 75-80, fig. 68, 70, 71, 69 - locuința a fost reconstituită), (Mali Hejivci) Kiscejök-Ucraina Subcarpatică (Popovich, 1997, pl. XV/B), Idem, 1995, fig. 1/1, II/1). Nivelul inferior cronologic al descoperirilor din Hallstatt-ul târziu este marcat prin apariția primilor războinici celți în zona cercetată.

Epoca Latène.

În total, din zona cercetată de noi, sunt semnalate în jur de 80 de descoperiri din epoca Latène. În ceea ce îi privește pe celții din nord-vestul Transilvaniei, sesizarea momentului pătrunderii lor și evoluția Latène-ului din această parte a țării, chiar dacă știrile istorice scrise nu dau referiri directe, cele privind, în general, bazinul Carpato-Danubian pot fi coroborate cu descoperirile arheologice. Momentul pătrunderii celților în această zonă este marcat prin primul orizont al necropolei de la Pișcolt-Nisipărie/33.c₈. J. Bujna (pe baza informațiilor primite, în anul 1975, de la subsemnatul) stabilește pentru începutul necropolei de la Pișcolt și implicit apariția celților în zona "E" în subfaza LT.B1b. Această datare a fost preluată și de V. Kotigoroško, care a pus mai recent sub semnul întrebării încadrarea noastră (a începutului necropolei) în LT.B1/B2 - Kramer, care coraspunde fazei LT.B1b - după sistemul cronologic al lui J. Waldhauser (1987, tabel nr. 1); Kotigoroško, 1995, 65; Bujna, 1982, 138). Pentru datarea primului orizont al necropolei de la Pișcolt au fost luate în seamă mormintele cu inventar funerar: M 31 - cuțit de lovit de tip hallstattian; M 121 - fibulă de bronz - varianta târzie a tipului Certosa; 140, 141, 166 - cataramă plate de tip foarte timpuriu, brățările de tip Stekversluss (Némethi, 1993, fig. 7-8). La descoperirile timpurii de la Pișcolt putem adăuga mormântul de la Diosig, fibula cu cap de animal (tip Tierkopffibel) de la Pecica, iar mai recent mormântul nr. 43 de la Muhi-Kocsmadomb care pe baza fibulelor de tip Duchcov (Dux) timpuriu a fost încadrat în LT.B1 (B2 - Krämer/Szabó M. și colaboratorii, 1997, 84).

Pe baza cunoștințelor actuale avem toată certitudinea să presupunem că necropolele celtice din zona noastră de cercetare - Pișcolt-Nisipărie 33.c₈, Curtuiușeni - Dâmbul Ars (30.a₂), Ciumești-Moara (36.Ia₁), Sanislău-Capela cimitirului (38.Ia₁), Dindești-Grădina lui Negreanu (12.b₂) sunt abandonate la finele Latèn-

ului mijlociu, la începutul subfazei LT.C2-Polenz, - LT.C1b, după Waldhauser. Această datare este întărită și de cronologia așezărilor de la Ciumești-Bostănărie (36.IIb₁) și recente cercetări de la Pișcolt-Lutărie (33.f₂) sau altele mai vechi de la Carei-Bobald IV (43.IVa), Andrid-Grajduri (13.h₂), Berveni-Râtul Caprei (49.b₃). În cronologia absolută, aceasta ar însemna sfârșitul secolului II a.Chr. În această problemă, credem că vor aduce precizări cercetările în curs privind Latène-ul târziu (LT.D) din zonă. Publicarea și revizuirea cercetărilor de la Acăș-Râtul lui Majtini (70.e₂) și terminarea dezvelirii complexului de la Carei-Bobald I (43.I_{1c}) prezintă o mare actualitate.

Atât așezările cât și necropolele au dat o cantitate considerabilă de ceramică lucrată cu mâna și cu roata olarului. Deși roata olarului se pare că a fost cunoscută și în nord-vestul Transilvaniei, deja la finele epocii hallstatt-iene, generalizarea ei, presupunem că se petrece numai în epoca Latène. La sfârșitul subfazei LT.B1 - Krämer, aproximativ după mijlocul secolului IV. a Chr., când prezența celților în acest spațiu geografic este atestată arheologic (poate pe la 330 a.Chr.), repertoriul ceramic se compune din: forme tradiționale hallstattiene lucrate la roată și cu mâna, precum și vasele celtice lucrate cu roata olarului sau foarte rar cu mâna, aduse de noii veniți. Ceramica hallstattiană locală se perpetuează datorită simbiozei celor două populații etnic diferite. Cele mai des întâlnite forme de origine hallstattiană sunt: A₁₋₃; B₁₋₆; C₂₋₅; E₁₋₆; F₁; G₁₋₂; K₇. Forme de origine celtică central europeană sunt: C₁; D₁₋₃ F₃; G₂; H₁; I₁₋₃; J₁; K₁. Din primul orizont al necropolei de la Pișcolt nu cunoaștem nici o formă de vas cu toartă de origine celtică central-europeană. În faza evoluată a Latène-ului timpuriu (LT.B2 - Krämer) începe o producție locală a ceramicii, în care sunt create numeroase noi forme de vase având ca prototipuri unele forme tradiționale hallstattiene locale sau forme de vase celtice aduse. Luând ca model vasele hallstattiene cu toartă, se răspândesc rapid diferitele tipuri de căni și cești, străchini învazate și evazate. Considerăm ca noi forme create: G_{4,6}; H₂; J₂; K_{2,5} (Németi, 1988, 107-108, fig. 12/1-28). Această cantitate mare de vase este confecționată în cadrul așezărilor, prin meșteșugul casnic al olăritului. Deocamdată nu avem cunoștință despre existența în zonă a unor mari centre de olărit, care ar fi produs vase pentru un teritoriu mai restrâns sau mai mare. Până în prezent au fost cercetate două cuptoare de ars ceramică la Andrid-Grajduri, unul sau mai multe au fost distruse la Acăș -spre podul Dobrei (?) și putem menționa cuptoarele de la Biharia (Németi, 1974, fig. 1/1-3; Idem, 1996, 457; Dumitrașcu, 1982, fig. 4/1-2, 2/1; Idem, 1979, 45-57; Idem, 1991, 21-23). În acest sens înțelegem apariția ceramicii de tip Latène local și evoluția ei în nord-vestul Transilvaniei. Nu am avut nici o intenție să explicăm aceste fenomene de dragul "continuității" (adică ceramica de tip Latène ce evoluează din fondul local hallstattian) cum ne acuză I. Bóna (Bóna, 1993, 95, 95, nota 184), doar pe baza unei analize tipologice și stilistice (lucrurile trebuie extins în viitor și asupra analizei detaliate a ceramicii din așezări) să arătăm aportul ceramicii locale, tradiționale în acest proces.

În zona Careiului se concentrează un număr mare de descoperiri din Latène-ul mijlociu (fig. 49), în această microzonă fiind descoperit și un mormânt deosebit, de căpetenie celtică la Ciumești-Moara (36.Ia₁). Prezența obiectelor de origine elenistică în această zonă credem că nu poate fi întâmplătoare. Ele pot ajunge în zona menționată eventual pe calca schimburilor, dar putem presupune și o mișcare de populație, adică așezarea în această zonă de periferie a câmpiei, a unei populații celtice probabil dintre cei ce s-au reîntors din expediția organizată în Peninsula Balcanică, după bătălia pierdută și înfrângerea suferită la Delphoi - 279 a.Chr.

Pe baza hărții de răspândire a descoperirilor de tip Latène celtic, ele se concentrează pe marginea Nyiség-ului și în valea Ieriului. Se observă o pătrundere spre Sălaj pe culoarul Crasnei și prin valea Ieriului spre Bereteu, cum indică descoperirile de la Acăș (70.e_{2a}), Supuru de Sus (72.a₂) și apoi cele de la Derșida și Zăuan (Németi, Lakó, 1993, 77-82, fig. 1-7).

Epoca romană imperială (din Barbaricum)

În urma cercetărilor de teren, a micilor sondaje de verificare și intervențiilor prin săpături de salvare, în timp de treizeci de ani, au fost semnalate peste 80 de situri arheologice ce pot fi încadrate cronologic în epoca romană imperială-din *Barbaricum*, "grosso modo" între sec. II-IV/V. Atribuirea culturală sau etnică, având în vedere stadiul actual al cercetărilor, ar fi prematură. În schimb, puținele materiale mai bine observate, cu unele caracteristici etno-culturale, pot pune în lumină câteva probleme din acest domeniu:

- Fragmente de vase modelate cu mâna, ornamentate cu brâu alveolat, provenite de la Berveni-Cetate (49.a₃), Berveni-La canalul mare (49.e), Săcășeni-La canal (89.b), Săcășeni-Drumul Cigului (89.c), fără îndoială aparțin culturii materiale a dacilor liberi. Poate tot dacilor liberi le putem atribui și așezarea de la Moftinu Mic-Pe deal (54.g₂).

- O prezență sarmatică, înaintea construirii limesului sarmatic este mai puțin verosimilă. Dacă există, atunci ea se leagă de descoperirile sarmatice din nordul județului Bihor (Dumitrașcu, 1993, 141), în acest sens putându-se explica descoperirile semnalate în literatura de specialitate mai veche (obiectele provenite din "împrejurimile Careiului"). În această ordine de idei, par deosebit de interesante descoperirile de la Pișcolt-Lutărie (33.f₃) - așezare. Materialul arheologic se poate data pe baza analogiilor de la sfârșitul sec. III până la limita sec. IV/V p.Chr. O datare mai strânsă poate oferi eventual fragmentul de vas-butoi, care apare mai des în sec. IV sau la începutul celui următor, în Câmpia Tisei (Vörös, 1992-93, 22). De asemenea, tot pentru o datare mai târzie (a doua jumătate a secolului IV) pledează și prezența într-un procentaj redus a ceramicii zgrunțuroase. Este foarte probabil ca această așezare să aparțină sarmaților, având unele influențe nordice cum indică chiupurile masive și sus-amintita ceramică zgrunțuroasă (Németi, Gindele, 1998, ms), iar mormintele de la Pișcolt-Lutărie (33.f₃) și Pișcolt-Cărămidărie S.M.A. (33.g₄) sunt anterioare (33.f₃) sau ulterioare (33.g₄) așezării de aici. Unele dintre aceste vase, recuperate din mormintele deranjate de această lutărie (Németi, 1983, 143) atestă o influență sarmatică, însă orientarea scheletelor (N - capul) este străină acestei populații.

- Materiale atribuite culturii Przeworsk apar în zona studiată de noi probabil numai după 375 p.Chr. (Căpleni-Korárd (52.a₄), Cămin-Pășuna Porcilor (51.a₃). Un indiciu, totuși, pentru o apariție mai timpurie ar fi fragmentele ceramice modelate cu mâna de la Carei-I.A.S.-"Lili" (43.XI.d), care au apărut împreună cu un fragment ceramic de proveniență provincial romană. Fibulele de la Berea (37.Xf sau XXIc) și Curtuiuşeni-Vincze-tag adică Scărișoara (31.b) pot să fie și ele eventual de proveniență Przeworsk, dar ceramica din acest complex nu sprijină această presupunere. Un indiciu pentru prezența Przeworsk în sec. III p.Chr. prezintă mormântul de la Cehăluț (Lazin, 1992, 339-346) sau mormântul de la Curtuiuşeni (Scărișoara-Ligetdomb (31.a), dar o atribuire etnică ar fi totuși riscantă.

- O oarecare influență a culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, se poate presupune în cazul mormântului de la Dindești-Ferma de zootehnie (12.c₂). Tipologia vaselor, numărul mare de vase depuse în mormânt precum și pieptenul de os cu un singur rând de dinți, orientarea SSV (capul) - NNE, la fel este caracteristic cercului cultural Sântana de Mureș-Cerneahov. De asemenea castronașul (bolul) ștampilat din acest mormânt indică chiar o influență a atelierelor din zona Tisei Superioare (Beregsurány).

- Deși în valea mijlocie și superioară a Crasnei nu s-au făcut cercetări sistematice pentru această perioadă, totuși, putem presupune existența legăturilor cu provincia romană Dacia Superioară (Porolissensis). Este probabil că, culoarul Crasnei și valea Zalăului au fost principalele artere de acces dinspre provincie. Ca importuri romane putem considera: fibula de bronz, puternic profilată cu piciorul trapezoidal de la Acăș-Togul Majtini (70.e₃), fibulele cu "genunchi" de la Carei (43), depozitul de "terra sigillata" de la Corund-Pe izvoare (76.b), precum și fragmentele de "terra sigillata" de la Berveni-Canal mare (49.e), Berea (37.Xf) și cele de provincie romană de la Carei-I.A.S. "Lili" (43.XI.d), Vezendiu-Malul Barnodului (9.a₃). La Ghenci-Lutărie a fost descoperit un complex cu fragmente ceramice provinciale romane, dar și fragmente ceramice de culoare cenușie, obișnuite, împreună cu un pieptene de os cu un singur rând de dinți, cu nituri de bronz și ornamentat cu un decor incizat. Complexul a fost datat la sfârșitul secolului al IV-lea p.Chr. Printre aceste situri semnalate au apărut și unele fragmente ceramice ștampilate ca: Ghenci-Lutărie (48.f₄), Berea (37.Xf), Ghilvaci-Lângă cimitir (61.b₁), Pir (14.e₁), Foieni Ograda S.M.A. (40.c₂). Aceste fragmente ceramice ștampilate provin probabil tot din provincia romană Dacia (Németi, Gindele, 1997, 631-703).

- Datorită numărului mare de semnalări (în majoritatea cazurilor așezări) presupunem o locuire intensă și prezența unei populații numeroase, în această zonă a *Barbaricum*-ului, în epoca romană imperială. La aceste urme de așezări putem adăuga și descoperirile monetare izolate sau chiar de tezaure monetare de denari romani, ca de pildă de la Vășad (32.m).

Epoca migrației, sec. V-VII (fig. 51).

Există câteva descoperiri din zona în discuție, mai bine datate, pe parcursul secolului al V-lea, în cazuri când avem de-a face cu un grup de morminte sau chiar necropole propriu-zise: Ghenci-Akasztó domb (48.a₃), două morminte (Németi, 1967, 505-506; Idem, 1969); unul din Dindești-Grădina lui Negreanu (12.b₂) (Németi, 1967, 499-504 și altul de la Andrid-Dâmbul Morii (13.k) (Németi, 1983, 134), datate inițial în a doua jumătate a secolului al V-lea, prin raportare la mormântul de la Valea lui Mihai-Grădina lui Alex. Stancz (29.d) (Bóna, 1986, 71-73). Recent, mormintele de la 48.a₃ și de la 12.b₃, au fost rediscutate de R. Harhoiu, care le încadrează într-o etapă mai timpurie, respectiv în orizonturile D2 și D2/3, delimitate între cca. 420-460 (Harhoiu, 1990, 200). În legătură cu descoperirile de la Andrid-Dâmbul Morii (13.k), I. Stanciu propune datarea în a doua

jumătate a secolului V-secolul VI (Stanciu, 1997, 178 - pl. III/1-3), presupune și un al doilea mormânt, gășind un cercel de argint de proastă calitate, cu terminație poliedrică, masivă în M.J.-Satu Mare, neinventariat. Piesa a fost adusă de lucrătorii muzeului, de la colecția școlară Dindești și este identică cu piesa publicată, (Németi, 1983, 135, fig. 1/2 - desen realizat însă atunci după o fotografie, neavând acces la piesa originală!). Din zona cercetată sunt menționate așezările de la Berea-Măcriș (37.Xg); Berea-La Soci (Bodzás) (37.XXI/37.XXI); cele două puncte sunt unul lângă altul, credem că aparțin de aceeași așezare, Carei-Bobald II (43.IId); Carei-Kozárd (43.XVd₄); Ciumești-Grajdurile "Moara" (36.Ia₆); Ciumești-Lăpușu Mare (36.VIg) dateate în a doua jumătate a secolului V - secolul VI. La Cig (85.a) a fost gășită o monedă-solidus de la Valentin III (emisă la Roma între 425-455). Morminte sau așezări cu date și condiții de descoperire nesigure sau încă nepublicate din această perioadă, mai putem menționa la Sanislău (35.d₃), Dindești (12), Tarcea - mormânt (Stanciu, 1997, 185), Valea lui Mihai-Grădina lui Krizsán=Crișan (29.l₂), Valea lui Mihai-Groapa de lut (Stanciu, 1997, 186-187), morminte descoperite recent la Carei-Kozárd (43.XV.c₂) - cu pieptene de os cu dinți bilaterali (Stanciu, Iercoșan - material inedit), Berea-Grădina Florilor (37.XVI f), Berea-Capătul sudic al Viilor (37.XII.b₅), Sălacea - pieptene de os cu două rânduri de dinți (Stanciu, 1997, 185, pl. III/5), Șimian - un mormânt? (Stanciu, 1997, 185).

Un alt grup de descoperiri se încadrează în perioada avaro-slavă, cu morminte și urme de așezări. În această categorie încadrăm descoperirile de la Pișcolt-Nisipărie - morminte slave dateate în sec. VI (33.c₆), Valea lui Mihai-Via lui Bujanovits (29.m), Săcuieni-Ferma Horo-un mormânt cu fibula digitată (sec.VI-VII și altele aparținând descoperirilor de avari timpurii (25.C.g₃₋₄), Cheșereu (25) - morminte; apoi descoperiri funerare aparținând mai mult avarilor târzii de la Căuș-Grădina lui Kovács István (6.a₂), Dindești-Latura brazilor (12.d), (Németi, 1983, 138, fig. 3/1-3; fig. 6/8-9, 7/1-5, 8/1-12), dateate în sec. VII-VIII.

Descoperiri din sec. VIII-X (fig. 52).

Sunt prezentate cca. 30 de așezări și morminte, descoperiri medievale timpurii, parțial menționate deja (Lazin, Hep, 1990, 79-84; Dumitrașcu, 1978, 51 și urm.), provenite din descoperiri întâmplătoare sau recoltate în urma periegezelor și mai rar obținute din săpături de salvare. Ceramica este lucrată la roata înceată sau la roata rapidă și cu mâna. Au fost descoperite întâmplător și fusaiole globulare, lucrate din lut fin, modelate cu mâna sau altele bitronconice ajustate la roată, din lut de culoare cenușiu-închis, ornamentate simetric pe cele două jumătăți cu câte o linie dublă, incizată în zig-zag. Cele mai importante descoperiri sunt din așezările: Dindești- Grădina lui A. Donca (12.h₅), Pir-Lângă Holmul Mare (14.d₂), Sanislău-Drumul spre Horea (35.k₂), Rădulești-Grădina lui Țurcaș (5.a₂), Acăș-Râtul lui Veres (70.d₄), Dindești - un vas, descoperire incidentală (12.) (Stanciu, 1996, 71-78, pl. V/1-15, VI/1-7), Săcuieni-Súródomb (25.C.j₂), Berea (37.IXa și IXb), Ghenci-Lângă drumul spre Rădulești (48.h), Cămin-Podul Crasnei (51.a₄), Căpleni-Malul canalului Poștei și r. Crasna (52.i₁), Săcășeni-Fântâna Ciobanului (89.d), Sărăuad (84.a₅) și unele materiale din colecția Kovács - 1961, 1977 de la punctele 37.Xh, Xg, XXg - Berea, Ghenci-Lutărie (48.f), Foieni-Nisipărie veche (40.g₄).

Incidental au fost descoperite și câteva morminte: vasul intact de la Irina (11.) probabil provine dintr-o descoperire funerară: Galoșpetreu-Vatra satului (20.g) au fost descoperite incidental mai multe morminte, dintre care unul are un inventar specific pentru sec. X - mormânt maghiar; Săcuieni-sudul comunei (25.Ci și Dâmbul Veres (25C.g₅); Urziceni (41.h₄) - avea ca inventar funerar două inele de tâmplă - s-au pierdut ulterior - probabil din sec. VIII-IX: mormânt?, de la Ghenci (48.a₄), precum și altele, fără inventar funerar, fără posibilitatea de a le încadra cronologic. Aceste descoperiri se plasează în primul rând pe malul apelor, zone prielnice pentru habitat, în apropierea satelor din epoca feudală; poate reprezintă o fază de început a acestor localități.

Descoperiri din sec. XI-XIII- lea.

În această microzonă au fost semnalate cca. 50 de situri formate din așezări, morminte izolate, cimitire, care pe baza materialului arheologic se datează "grosso modo" în epoca feudalismului timpurii sau epoca arpadiană, sec. XI-XIII, uneori încadrându-se poate și în veacul următor. Cele mai importante așezări sunt (fig. 53): Căuș-Lângă Sighetiu (6.h), Otomani (22.d), Adoni (23), Tarcea (24), Valea lui Mihai-Grădina lui Krizsár (29), Curtuiușeni (32.d), Vășad (32.e₇ și g₄), Ciumești-Bostănărie-poate Warciumakuz (36.II.b₂), Berea-Togul Cantorului (37.XV.d), Foieni (40.C₃), Carei-Bobald II (43.II.e), Carei-Kozárd (43.d₁), Carei-Stația de epurare (43.XIX.b), Carei-I.A.S.-Ianculești (43.XXII), Ghenci-Lutărie (48.f₅), Ghenci (48.k), Berveni-Korán tag (49.h), Berveni-Malul Crasnei (49.l₃), Cămin (51.a₅), Căpleni (52.g₂), Domănești-Spre holmul mare (53.c₃), Ghilvaci-Lângă cimitirul romano-catolic (61.b₂), Craidorolț-Vatra

satului (67.a₁), Acâș-Lângă drumul Dobrei și Vatra satului (70.f și g₂), Chisău (93.b₃), Pișcolt. Lângă biserica reformată (33.a₂ și 33.m), Resighea. Lângă calea ferată spre Curtuiușeni (34.d), Berea (37.XVI.g). Aceste așezări semnalate pe teren, reprezintă vatra veche a satelor actuale. Se conturează bine în arătură, de obicei sunt urme de sate sau sălașuri mai mici, cu fragmente ceramice specifice epocii, provenite din oale lucrate la roată rapidă, decorate cu linii paralele rărite sau în val, dar ca un motiv ornamental specific. Menționez acele linii paralele, care se obțin prin imprimare cu "roțița" (vasul intact de la Pișcolt-Lângă biserica reformată). Un alt element caracteristic este cazanul de lut, lucrat la roată, având formă tronconică, fundul rotunjit, buza îngroșată spre interior-simetric și perforată în două locuri, pentru suspendat. Asemenea vase în zona noastră nu apar mai devreme de sec. al X-lea și sunt foarte frecvente între sec. al XI-XIII-lea, în special, până la năvălirea tătarilor (1241). Probabil că multe dintre aceste sate, semnalate arheologic pe teren, au fost distruse chiar prin năvălirea mongolilor, moment istoric care a afectat mult teritoriul vechi al comitatului Szatmár (Takács, 1986, harta nr. 1 - descoperiri de cazane de lut din bazinul Carpato-Danubian).

Morminte izolate sau cimitire sunt semnalate de la: Unimăt-Dâlboci (2.a₅), Sălacea (21.a), Sălacea-Burga (21.b₃), Curtuiușeni (30.d), Foieni-Grajduri (40.a₅), Moftinu Mic-Pe deal (54.g₃). Cercetări sistematice la nivelul unor săpături de salvare au fost efectuate doar la Moftinu Mic și la Foieni. Inventarul funerar al mormintelor de la Moftinu Mic este extrem de sărac și se compune din inele de tâmplă simple, lucrate din bronz și mai rar din argint, colier simplu răsucit și salbe de mărgelă de sticlă. La aceste morminte (număr mic, abia 13) datorită faptului că nu apar inele de tâmplă cu "S" trebuie să ne gândim la o datare mai timpurie, respectiv la sec. X-XI-lea. În cimitirul celălalt de la Foieni-Grajduri au fost salvate un număr de 32 de morminte cu un inventar mai bogat, compus din inele de tâmplă de toate variantele terminate în "S" din bronz, dar mai ales din argint, brățări de bronz, S-au descoperit și monede arpadiene, dintre care s-a păstrat un denar de la regele Könyves Kálmán (Coloman Cărturarul, 1095-1114); acesta se încadrează în sec. XI-XIII-lea și aparține unei populații sătești-maghiare (Németi, 1986-87, 111-112; Z. Székely, 1990, 87-109 - analogii de la Zabala, Peteni-L. Kovács, 1994 - descoperiri din jud. Szabolcs-Ungaria).

În urma cercetărilor de teren au fost semnalate mai multe "holmuri" = movile artificiale care se disting și azi bine pe teren. Din nefericire unele din ele, semnalate acum douăzeci de ani, nu mai pot fi regăsite pe teren, fiind în ultimul timp nivelate sau folosite pentru repararea drumurilor de câmp. În general, dacă suprafața lor este arată, aceste holmuri se disting și prin compoziția solului din care au fost ridicate, acesta fiind mai închis la culoare, față de terenul și solul brun-roșcat din zonă. În majoritatea cazurilor nu au nici un fel de material arheologic, sau foarte rar se pot aduna din arătură cioburi sau fragmente de chirpici, provenite dintr-o așezare preistorică deranjată cu ocazia construirii lor. Examinând harta de răspândire (fig. 54) ele se grupează mai mult în Câmpia Careiului, Câmpia Ecedea, chiar în fosta mlaștină; de la Carei se întind spre valea Ieriului până la Bereteu; se regăsesc atât în Valea Crasnei cât și în zona deluroasă a Tășnadului, lipsind însă din teritoriu, mai precis, din marginea Nyírség-ului. Despre modul de construcție a lor nu cunoaștem aproape nimic. La cele care au fost nivelate în ultimul timp: Tarcea - H1 (24), Carei-Sóskás halom (43.XV.d₃), Cămin-Bili domb (51), au fost făcute observațiile de rigoare, sub ele nefiind sesizate urme de materiale arheologice sau înmormântări, deci nu erau curgane, folosite pentru înmormântare.

O parte din aceste holmuri sunt menționate în documentele medievale (Dabra - 73.b, Bogdand - 77, Lelei-Sinai domb și altele) și apar ca delimitări între domenii feudale. Cele înalte puteau fi folosite ca puncte de semnalizare (se aprindeau focurile pe ele) pentru a anunța pătrunderea inamicului, poate erau folosite ca puncte pentru pază. În general sunt plasate în așa fel încât de la un punct se pot vedea, cu ochiul liber, cel puțin încă două dintre ele. Holmurile înalte de la Vezendiu și altele mai mici în jur (? 9.b), Eriusâncrai (3.c) - patru holmuri într-o microzonă - mai mult ca sigur sunt curgane din epoca eneolitică sau post. Tumuli de la Hodod (79.b, c, d) grupați și aplatizați în urma lucrărilor agricole sunt morminte tumulare de la sfârșitul epocii bronzului.

În documentele medievale sunt menționate numeroase localități depopulate și dispărute definitiv, mai ales în sec. XVI-XVII-lea. Unele dintre ele, pe baza cercetărilor de teren, au fost localizate arheologic: Bobald - în hotarul orașului Carei, Kozárd - în hotarul orașului Carei și Căpleni, Vada - între satele Foieni și Urziceni, Ethel/Ete - între satele Pir-Chereușa, Suna lângă Chereușa, Ragald - pe terasa dreaptă a Ieriului spre Sălacea, Kyde - partea stângă a drumului internațional 19 - în hotarul satului Petrești, Jolta/Zölce - în hotarul satului Blaja, Pusztaszentmiklós - în hotarul satului Sărăuad, Ebesfalva - în hotarul satului Moftinu Mic Gyenetheleke - în hotarul satului Eriu-Sâncrai, iar localitatea Hostat din hotarul Ghilvaciuului-nemenționat documentar, aflat pe malul Crasnei vechi, probabil este Moftinu Mic, amintit în sec. al XVI-lea în apropierea Crasnei (fig. 55).

BIBLIOGRAFIE

- Alexandrescu 1966: A. D. Alexandrescu, *Die Bronzeschwerter aus Rumänien*, Dacia, X, 1966.
- Asztalos 1892: Gy. Asztalos, *Nagy-Károly rend. Tan. város története* (Istoricul oraşului Carei), 1892.
- Anonymus: Anonymus, *Gesta Hungarorum*, Budapest, 1975 (redactat de Györffy György).
- Bader 1967: T. Bader, *Descoperiri monetare în Câmpia someşană*, Baia Mare, 1967.
- Bader 1968 a: T. Bader, *Despre figurinele antropomorfe în cadrul culturii Criş*, ActaMN, V, 1968.
- Bader 1968 b: T. Bader, *Alte tezaure monetare descoperite în judeţ, în tezaure monetare din judeţul Satu Mare*, 1968.
- Bader 1970: T. Bader, *Depozitul de bronzuri de la Domăneşti*, StCom Satu Mare, I, 1969, 73-84.
- Bader 1970: T. Bader, *Fibule cu scut dintr-un singur fir*, SCIV, 21, 1970, 2, 209-224; Idem, Acta Aut Arch, Szeged, 1971, 63, fig.1b.
- Bader, Dumitraşcu, 1970: T. Bader, S. Dumitraşcu, *Săpături arheologice la aşezarea de tip Otomani de la Medieşul Aurit (jud. Satu Mare)*, Materiale, IX, 1970, 127-136.
- Bader 1971: T. Bader, *Dépôts de l'âge du bronze tardif du nord-ouest de la Transylvanie*, Inventaria arheologica, Roumanie, fasc.6, Bucureşti, 1971.
- Bader 1972: T. Bader, *Apărătorul de braţ în bazinul carpato-danubian*, StCom, Satu Mare, II, 1972, 85-100.
- Bader 1973: T. Bader, *Unele topoare de aramă descoperite în nord-vestul României* Apulum, XI, 1973, 703-109.
- Bader 1974-1975: T. Bader, *Descoperiri de la terra sigillata în teritoriile situate la nord-vest de Dacia romană*, Sargetia, XI-XII, 1974-1975, 269-274.
- Bader 1978: T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei*, Bucureşti, 1978.
- Bader 1979: T. Bader, *Die Suci de Sus-Kultur in Nordwestrumänien*, PZ, 54, 1979, 3-31.
- Bader, Lazin 1980: T. Bader, Gh. Lazin, *Mărturiile arheologice din judeţul Satu Mare*, 1980, 3-30.
- Bader 1982: T. Bader, *Die Entstehung der bronzezeitlichen Kulturen in nordwestrumänien*, Simposia Thracologica, 1982, "A", 17-39.
- Bader 1983: T. Bader, *Die Fibeln in Rumänien*, München, PBF, XIV, 6, 1983.
- Bader 1984: T. Bader, *O zăbală din a doua perioadă a epocii fierului descoperită la Ciumeşti*, 1984, 35, 1, 85-90.
- Bader 1991: T. Bader, *Die Schwerter in Rumänien*, PBF, IV, 8, Stuttgart, 1991.
- Bader 1996: T. Bader, *Neue Bronzefunde in Nordwestrumänien*, Festschrift für Amália Mozsolics, Budapest, 1996, 265-301.
- Bader 1998: T. Bader, *Bemerkungen zur Bronzezeit in Karpatenbecken Otomani (Füzesabony-Komplex)*, Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte, 80, Halle (Saale) 1998.
- Balahuri 1991: E.A. Balahuri, *Mednai vek*, in Drevnaia istoria Verhovhevo Potisaia, Lvov, 1991, 51-57.
- Balahuri 1992: E.A. Balahuri, *Problemi pervisnoi istorii potisaia*, Karpatica, I, Ujgorod, 1992, 21-29.
- Bánffy 1994: E. Bánffy, *Transdanunia and Eastern Hungary in the Early Cooper Age*, JAMÉ, 1994, 291-296, fig.1 și 2.
- Bél Mátyás 1727: Bél Mátyás, *Szatmár megye ismertetése*, Kézirat (manuscris), publică Kávássy S, în Szabolcs-Szatmár megyei helytörténetírás, III-IV, 24-92.
- Benedek 1969: Z. Benedek, *Schimbările cursului Someşului și al Crasnei în perioada pleistocenului superior și holocenului*, StCom Satu Mare, I, 1969.
- Benedek 1992-1993: Z. Benedek, *Schița paleohidrografică a sistemului hidrografic Tisa-Someş-Crasna-Ier*, StCom Sat Mare, IX-X, 1992-1993.
- Benedek 1996: Z. Benedek, *Érmellék*, 1996.
- Bogdan 1957: A. Bogdan, *Câteva considerații fizico-geografice și economice asupra Câmpia Ecedea*, Probleme de geografie, V, Bucureşti, 1957.
- Bogdan, Călinescu 1976: A. Bogdan, M. Călinescu, *Judeţul Satu Mare*, 1976.
- Bejenariu, Lakó 1996: I. Bejenariu, É. Lakó, *Despre sondajul arheologic de la Cehei, punctul "Misig" (1968)*, ActaMP, XX, 1996.

- Bejenariu, Pop 1998: I. Bejenariu, H. Pop, *Săpătura arheologică de la Cehei (jud. Sălaj)*, Carpatica, 5, Ujgorod, 1998.
- Bóna 1986: I. Bóna, *Szabolcs-Szatmár megye régészeti emlékei*, in Szabolcs-Szatmár megye műemlékei, Budapest, 1986, 15-91.
- Bóna 1993: I. Bóna, *A honfoglalás előtti kulturák és népek*, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye monografiája, Nyíregyháza, 1993, 63-138.
- Boeriu și col. 1987: I. Boeriu, M. Brănișteanu, I. Codreanu, Cl. Szilágyi, *Solurile județului Satu Mare și capacității lor de producție*, Lucrări științifice, 1962-1987, București, 1987.
- Boroffka 1991: N. Boroffka, *Die Wietenbergkultur*, Dissertation, Berlin, 1991,
- Borsy 1954: Z. Borsy, *Geomorfologiai vizsgálatok a Bereg-Szatmári síkságon*, Föld. Ért.III.2, 1954, 270-279.
- Borsy 1959: Z. Borsy, *A Bereg-Szatmári Vízrendszer kialakulása*, Acta Univ. Dedr.V, 1959, 253-270.
- Borsy 1961: Z. Borsy, *A. Nyírség*, Budapest, 1961.
- Brázay 1886: J. Brázay, *Emléklapok Mezőpetri község és R.K. plébánia történetéből a templom száz éves jubiliuma*, Nagykároly, 1886.
- Bujna 1982: J. Bujna, *Spiegelung der Sozialstruktur auf latènezeitlichen Graberfeldern im Karpatenbecken*, PA, LXXIII, 312-413.
- Bujna 1989: J. Bujna, *Das latènezeitlichen Graberfeld bei Dubnik I*, S1A, XXXVII, 2, 245-354.
- Ciarnău, Lazarovici 1985: I. Ciarnău, Gh. Lazarovici, *Descoperiri neolitice de pe Valea Ieriului*, Crisia, XV, 1985, 15-25.
- Chidioșan 1974: N. Chidioșan, *Sincronisme apusene ale culturii Wietenberg stabilite pe baza importurilor ceramicii*, Crisia, 1974, 153-176.
- Chidioșan 1980: N. Chidioșan, *Contribuții la istoria tracilor din nord-vestul României. Așezarea Wietenberg de la Derșida*, Oradea, 1980.
- Chidioșan, Nánási 1968: N. Chidioșan, Z. Nánási, *Un mormânt din perioada prefeudală descoperit la Săcuieni*, Acta MN, V, 1968, 517-520.
- Chidioșan 1965: N. Chidioșan, *Mormântul din perioada feudalismului timpuriu de la Galoșpetreu (raion Marghita)*, StCom, Sibiu, 1965, 237-243.
- Chochorowski 1985: J. Chochorowski, *Die Vekerzug-Kultur*, Warszawa-Kraków, 1985.
- Codex 1882: *Codex diplomaticus comitis Károlyi de Nagy-Károly* (redactat de Géresi Kálman), I-V, 1882-1887.
- Comșa 1963: E. Comșa, *K vaprosu o periodizații neoliticeskih kultur na severozapade RNP*, Dacia, 1963, 477-484.
- Comșa 1971: *Über das Neolithikum in Westrumänien*, Acta Antique et Archaeologica, XIV, 1971, 31-43.
- Comșa 1972-1973: E. Comșa, *Quelques problèmes concernant la civilisation de Ciumești*, Acta Archaeologica Carpathica, XIII, 1972-1973, 39-49.
- Comșa 1987: E. Comșa, *Neoliticul pe teritoriul României - considerații*, București, 1987.
- Comșa, Nánási 1971: E. Comșa, Z. Nánási, *Mormântul neolitic descoperit la Săcuieni*, SCIV, 1971, 4, 633-636.
- Comșa, Nánási 1972: E. Comșa, Z. Nánási, *Date privitoare la ceramica pictată din epoca neolitică din Crișana*, SCIV, 1972, 1, 3-18.
- Comșa M. 1972: M. Comșa, *Unele aspecte privind regiunile din nord-vestul României în sec. V-LX*, Centenar Muzeul Orădean, 1972, 209-213.
- Crișan 1964: I. H. Crișan, *Morminte inedite din sec.III î.e.n. în Transilvania*, ActaMN, I, 1964.
- Crișan 1966: I. H. Crișan, *Materiale dacice din necropola și așezarea de la Ciumești și problemele raporturilor dintre daci și celți în Transilvania*, Baia Mare, 1966.
- Crișan 1971: I. H. Crișan, *În legătură cu datarea necropolei celtice de la Ciumești*, Marmatia, II, 1971.
- Chirilă și col. 1968: E. Chirilă, M. Zdroba, *Tezaurul monetar de la Terebești*, în Tezaure monetare din județul Satu Mare (Satu Mare), 1968, 99-119.
- Chirilă și col. 1974: E. Chirilă și colaboratorii, *Descoperiri monetare antice în Transilvania (IX)*, StCom Sibiu, 18, 1974, 135-139.

- Czirbusz 1899: G. Czirbusz, *Az Ecsedi l p lecsapol sa*, F ldr. K zl., XXVII, 1899, 97-122.
- Dani 1997: J. Dani, *Neue Beitr ge zu den Bestattungen der Ny rs g-Kultur*, JAM , 1995-1996 (Ny regyh za), 1997, 51-71.
- Dani 1998: J. Dani, *Die Urnengraber der Makó-Kultur aus Komitat Hajdu-Bihar (Ost-Ungarn*, in *The Early and Middle bronze Age in the Carpathian Basin*, Biblioteca Musei Apulensis, Alba Iulia, 1998, 55-66.
- Dulgău, Lazin 1990: B. Dulgău, Gh. Lazin, *100 de ani de muzeografie pe meleagurile sătmărene*, Symposia Thracologica, 8, Satu Mare-Carei, 1990, 21-28.
- Dic ionar 1976: *Dic ionar de istoria veche a României*, Bucure ti, 1976, 447(Otomani).
- Dumitra cu 1969: S. Dumitra cu, *Săpăturile arheologice de la Unimăt*, StCom Satu Mare, I, 1969, 41-47.
- Dumitra cu 1983: S. Dumitra cu, *O nouă cultură arheologică proptoistoric  recent descoperită  i studiată: cultura Biharea (Br.CD-Ha.A1)*, Carpica, 1983, 105-116.
- Dumitra cu 1993: S. Dumitra cu, *Dacia Apuseană*, Oradea, 1993.
- Dumitra cu 1998: S. Dumitra cu, *Chiupuri dacice (Pithoi, Dolia) descoperite în jude ul Bihor*, Crisia, XVIII, 1988, 9-39.
- Em di 1977: I. Em di, *Descoperiri din paleolitic pe Valea Crișului Repede*, Lucrări  tiin ifice, 1977, 5-7.
- Em di 1980: I. Em di, *Necropola de la sf r itul epocii bronzului din pe tera Igrita*, SCIV, 1980, 229-273.
- Em di 1995: I. Em di, *Descoperiri din epoca bronzului din Pe tera Mi idului*, Crisia, Oradea, 1995, 9-21.
- Em di 1997: I. Em di, *Descoperiri de la sf r itul epocii bronzului din Pe tera Ungurului (jud. Bihor)*, ActaMN, 34, I, 1997, 485-503.
- Fetzer 1896: J. Ferenc Fetzer, * rk v si bronzlelet*, Archért, XVI, 1896, 191-192.
- Fetzer 1897: J. Ferenc Fetzer, *Szil gys gi r gis gekr l*, Archért, XVII, 1897, 435-436.
- Fetzer 1898: J. Ferenc Fetzer, *Szil gys gi leletekr l*, Archért, XVIII, 1898, 416-423.
- Fetzer 1899: J. Ferenc Fetzer, *Szil gys gi leletekr l*, Archért, XIX, 1899, 260-269
- Fetzer 1901: J. Ferenc Fetzer, *Szilágysági leletekről*, Archért, XXI, 1901, 55-57.
- Frisnyák 1995: S. Frisnyák, *Tájak és tevek nyis gi formák*, Miskolc-Nyíregyháza, 1995,  n  szak  s K let Magyarors g Földrajzi  vk nyve, 2, 1995.
- German 1938: I. German, *Plasa Carei*, jud. S laj, Carei, 1938.
- Goldman, Sz enaszky 1994: Gy. Goldman, J. Sz enaszky, *A bodrokereszturi kultura időrendjének néhány kérdéséről*,  n A k kort l a középkorig, 1994, 173-178.
- Gimbutas 1997: M. Gimbutas, *Civiliza ia Marii Zeite  i sosirea cavalerilor r zboinici*, Bucure ti, 1997.
- Halov ts 1898: Gy. Halov ts, *A domahidai és m rki öslényntani leletek*, Földtani K zlj ny, 1988.
- Herner 1987: Herner, *Erdély és a részek t rkepe és helységnévtára*, készült Lipszky János 1806. Ban megjelent műve alapján, Budapest, 1987.
- Harhoiu 1990: Harhoiu, *Chronologische Fragen der V lkerwanderungszeit in Rum nien*, Dacia, N.S., XXXIV, 1990, 169-208.
- Horedt 1973: K. Horedt, *Interpretări arheologice II, Cu privire la datarea cimitirului de la Ciume ti, jud. Satu Mare*, SCIV, 24, 1973, 2, 299-303.
- Ignat 1972: D. Ignat, *Contribuții la cunoașterea neoliticului în Bihor*, ActaMn, X, 490.
- Ignat 1972: D. Ignat, *Cercetări neolitice în Bihor*, Centenar Muzeal Orădean, Oradea, 1972.
- Ignat 1975: D. Ignat, Sava, *Colecția veche neolitică a Muzeului  rii Crișurilor*, Crisia, 1975, 9-10.
- Ignat 1984: D. Ignat, *A ezarea de la sf r itul epocii bronzului de la Suplacu de Barcău*, Crisia, 14, 1984, 9-25
- Ignat 1996: D. Ignat, *Grupul Cultural Suplacu de Barcău în contextul neoneoliticului din nord-vestul României*, 1996 (Rezumatul tezei de doctorat, ms.)
- Ignat 1978: D. Ignat 1978, *A ezarea neolitică aparținând culturii Cri  de la Suplacu de Barcău (jud. Bihor)*, Crisia, VIII, 1978,
- Ignat 1979: D. Ignat, *A ezarea neolitică aparținând culturii Starcevo-Cri  de la Fughiu (jud. Bihor)*, Crisia, IX, L979.
- Istvánovits 1997: Istvánovits, *Ny regyh za-Manda-bokor*, în Utak a Multba (Paths into the Past) Rescue excavationson the M3 motorway, 1997, 75-80.
- Jakó.1940: Zs. Jakó, *Bihar megye a t r k pusztítás el tt*, Budapest, 1940.

- Iercoșan 1981-82a: N. Iercoșan, *Un vas biberon eneolitic descoperit la Ciumești*, StCom SatuMare, V-VI, 1981-1982, 35-37.
- Iercoșan 1981-1982b: N. Iercoșan, *Două topoare de luptă din piatră șlefuită descoperite în jud. Satu Mare*, StCom Satu Mare, V-VI, 1981-1982, 657-660.
- Iercoșan 1984: N. Iercoșan, *Spada de bronz de la Ghenci*, ActaMp, VIII, 1984, 121.
- Iercoșan 1986-87a: N. Iercoșan, *Noi descoperiri arheologice în zona Carei*, StCom Satu Mare, VII-VIII, 1986-87, 139-158.
- Iercoșan 1986-87b: N. Iercoșan, *Noi descoperiri din perioada de tranziție la epoca bronzului în nord-vestul României*, StCom Satu Mare, VII-VIII, 1986-87.
- Iercoșan, Németi, Karácsonyi 1986-87: N. Iercoșan, I. Németi, C. Karácsonyi, *Contribuții la istoricul muzeului careian*, StCom Satu Mare, VII-VIII, 1986-87, 478-488.
- Iercoșan 1989: N. Iercoșan, *Așezarea din epoca de tranziție la epoca bronzului de la Sanislău (jud. Satu Mare)*, Simposia Thracologica, 7, Tulcea, 1989, 232-233.
- Iercoșan 1991: N. Iercoșan, *Așezare din perioada de tranziție la epoca bronzului de la Sanislău (jud. Satu Mare)*, ActaMP, XIV-XV, 1991, 43-46.
- Iercoșan 1992-1993: N. Iercoșan, *Săpături în așezarea neolitică de la Căpleni (jud. Satu Mare)*, StCom Satu Mare, IX-X, 1992-93, 7-22.
- Iercoșan 1994-95: N. Iercoșan, *Săpături arheologice în așezarea neolitică aparținând culturii Starcevo-Criș de la Tășnad (jud. Satu Mare)*, StCom Satu Mare, XI-XII, 1994-95, 9-32.
- Iercoșan, Németi 1991: N. Iercoșan, J. Németi, *Depozitul de bronzuri de la Sărvăzel (jud. Satu Mare)* Thraco-Dacica, XII, 1-2, 1991, 57-61.
- Iercoșan, Lazin 1996: N. Iercoșan, Gh. Lazin, *Topoare eneolitice descoperite în jud. Satu Mare*, XIII, St. Com. Satu Mare, 1996, 15-25.
- Iercoșan 1997: N. Iercoșan, *Descoperiri arheologice în așezarea neolitică târzie de la Carei "Cozard", Groapa nr. 2*, St.Com Satu Mare, XIV, 1997, 23-58.
- Iercoșan, Sălceanu 1997: N. Iercoșan, Il. Sălceanu, *Așezarea eneolitică de la Vezendiu "Drumul Tireamului"*, Cronica Cercetărilor Arheologice, campania 1996, București, 12-15 iunie 1997, 77.
- Iercoșan 1997: N. Iercoșan, *Căuaș "Sighet", jud. Satu Mare*, Cronica Cercetărilor Arheologice, campania 1996, București, 12-15 iunie 1997, 9-10.
- Iliescu 1964: C. Iliescu, *Caiet selectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei*, R.P.R., București, 10, 1964, 393-397.
- Iliescu 1968: O. Iliescu, *Tezaurul de obiecte premonetare de la Căuaș*. Caiet selectiv de informare, 23-24, București, 87-88.
- Kacsó 1969: C. Kacsó, *Morminte din perioada de tranziție spre epoca bronzului de la Ciumești*, StCom Satu Mare, I, 1969, 49-56.
- Kacsó 1972: C. Kacsó, *Contribuții la problema începuturilor epocii bronzului în nord-vestul României*, SCIV, 23, 1, 31-44.
- Kacsó 1990: C. Kacsó, *Bronzul târziu în nord-vestul României*, Symposia Thracologica, 8, Satu Mare-Carei, 1990, 41-50.
- Kacsó 1995: C. Kacsó, *Date noi cu privire la prima fază a culturii Suci de Sus Apulum*, 1995, 83-98.
- Kacsó 1997a: C. Kacsó, *Faza finală a culturii Otomani și evoluția culturală ulterioară în nord-vestul României*, StCom Satu Mare, XIV, 1997, 85-96.
- Kacsó 1997b: C. Kacsó, *Contribuții la cunoașterea bronzului timpuriu din nord-vestul Transilvaniei. Descoperirile Makó de la Ciumești*, Berea, Foieni, ActaMN, 34, 1997, 425-434.
- Kalicz, Makkay 1974: N. Kalicz, J. Makkay, *A méhteleki agyagistenek. Kiállításvezető*, Nyiregyháza, 1974.
- Kalicz, Makkay 1977: N. Kalicz, J. Makkay, *Die Linienbandkeramik in Grossen Ungarischen Tiefebene*, Stud, Arch, VII, Budapest, 1977.
- Kalicz, Raczky 1984: N. Kalicz, P. Raczky, *Preliminary Raport on the 1977-1982 excavation at Neolithic and Bronze Age Tell Settlement of Berettyóújfalú Herpály (I)* Acta Arch Hung, 36, 1984, 85-136.
- Kalicz, Koós 1997: N. Kalicz, J. Koós, *Oszlár-Nyárfaszög, Utak a multba*, Rescue excavations on the M3 motorway, Budapest, 1997, 66-70.
- Kalicz 1994: N. Kalicz, *Wenden des Spätneolithikums im Oberen Theissgebiet*, JAMÉ, 1994, 263-275.

- Karácsonyi 1975: C. Karácsonyi, *Contribuții la studiul florei și vegetației terenurilor de interdune din câmpia Nirului*, StCom Satu Mare, III, 1975.
- Karácsonyi 1994-95: C. Karácsonyi, *Date istorice despre apele și lucrările de hidroameliorații efectuate în nord-vestul României*, StCom Satu Mare, XI-XII, 1994-95, 195-231.
- Karácsonyi 1995: C. Karácsonyi, *Flora și vegetația județului Satu Mare*, Satu Mare, 1995.
- Kertész 1991: R. Kertész, *Preliminary report on the research of Early Holocene period in the NW part of Great Hungarian Plain*, Fol. Hist. Nat, Mus, 16, 1991.
- Kertész 1994: R. Kertész, *Late mesolithic chipped stone industry from the site Jásztelek I (Hungary)* in A kökortól a középkorig, Szeged, 1994.
- Kertész 1996: R. Kertész, *A new site of the Northern Hungarian Plain Mesolithic industry in the Jászág Area*, Tibiscum, IX, 1996, Szolnok.
- Kobal 1995-96: J. Kobal, *Preliminary report on the results of archaeological research on the multilevel fortified settlement of "Chitattia" (near Solutvino)* Aknaszlatina, Transcarpathian region, Ukraine (by the Expedition of the Transcarpathian Museum of local history, JAMÉ, 1995-1996), 115-151.
- Kotigoroško 1995: V. Kotigoroško, *Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n. - IV e.n. (Perioadele Latene și romană)*, Biblioteca Thracologica, XI, București, 1995.
- Kovács 1994: L. Kovács, *Das Frühharpadenzeitliche Gräberfeld von Szabolcs*, Varia Archaeologica Hungarica, Budapest, 1994.
- Középešsy 1901: Gy. Középešsy, *Régészeti kutatások az Ér-Köbölkuton Biharvármegyben*, ArchÉrt, XXI, 1901, 363-368.
- Kis, Tóth 1996: I. Kis, G.I. Tóth, *Akos, református templom*, 1996, 1-12.
- Lakó 1977: É. Lakó, *Raport preliminar de cercetare arheologică efectuată la așezarea neolitică de la Zăuan (jud. Bihor) în anul 1977*, ActaMP, I, 1977.
- László, 1979: A. László, *Date privind sfârșitul Hallstattului timpuriu în Transilvania*, Sciva, 1979, 4, 537-539.
- Lazarovici, Lakó 1981: Gh. Lazarovici, É Lakó, *Săpăturile de la Zăuan, campania din 1980 și importanța acestor descoperiri pentru neoliticul din nord-vestul României*, ActaMN, 1981.
- Lakó Rad 1988: É Lakó, V. Rad, *Raport preliminar de cercetare arheologică de la Cehei-Misig (jud. Sălaj)*, ActaMP, 12, 1988, 85-89.
- Lazarovici, Némethi 1983: Gh. Lazarovici, J. Némethi, *Neoliticul dezvoltat în NV României*, ActaMP, VII, 1983, 47-60.
- Lazarovici 1983: Gh. Lazarovici, *Principalele probleme ale culturii Tiszapolgár în România*, ActaMN, XX, 1983, 3-31.
- Lazin 1969: Gh. Lazin, *Circulația monetară în nord-vestul României (sec. II-IV)*, StCom Satu Mare, I, 1969, 111-120.
- Lazin 1975: Gh. Lazin, *Cercetări arheologice în sudul județului Satu Mare (zona Tășnad)*, StCom Satu Mare, III, 1975, 61-75.
- Lazin, Némethi 1972: Gh. Lazin, J. Némethi, *Descoperiri dacice din sec. II-IV e.n., în zona Carei*, Crisia, II, 1972, 199-213.
- Lazin 1980: Gh. Lazin, *Monede antice din colecția Muzeului Județean Satu Mare*, StCom Satu Mare, 1980, 127-130.
- Lazin, Ciarnău 1992-93: Gh. Lazin, I. Ciarnău, *Monede antice din județul Satu Mare*, StCom Satu Mare, 1992-93, 49-56.
- Lazin 1992: Gh. Lazin, *Un mormânt din sec. III e.n. la Cehăluț (jud. Satu Mare)*, ActaMP, XVI, 1992, 339-346.
- Lazin, Hep 1990: Gh. Lazin, M. Hep, *Așezări și descoperiri arheologice din sec. V-IX în județul Satu Mare*, Symposia Thracologica, 8, 1990, Satu Mare-Carei, 79-86.
- Lovassy 1931: S. Lovassy, *Az Ecsedi-láp és madárvilága fennállása utolsó évtizedeiben*, Budapest, 1931.
- Luca, Iercoșan, 1997: S.A. Luca, N. Iercoșan, *Contribuții la cunoașterea neoliticului din nord-vestul României (III)*. Materiale descoperite la Săcuieni-Horo (jud. Bihor) (în anul 1996, StCom Satu Mare, XIV, 1997, 11-22.
- Makkay 1982: J. Makkay, *A magyarországi neolitikum kutatásának új eredményei*, Budapest, 1982.

- Makkay, Iercoşan 1995: J. Makkay, N. Iercoşan, *Idoli din lut*, august 1995 (Catalogul expoziției “Neoliticul din zona Tisei Superioare”).
- Maksai 1940: F. Maksai, *A középkori Szatmár megye*, Budapest, 1940.
- Mándi 1917: Mándi Szabó M., *A királydaróci református egyház története*, Debrecen, 1917, 5-48.
- Mărcuş 1938: Şt Mărcuş, *Sătmar, fragmente istorice și culturale, aspecte sociale*, Oradea, 1938.
- Sz. Máthé și col. 1997: M. Máthé, M. Csányi, J. Tárnoki, J. Dáni, Zs. Hajdú, P. Raczky, *Polgár-Kengyel-köz*, Paths into the Past, 1997, 59-61.
- Mazkewyj 1998: L.G. Mazkewyj, *Mezolit ukrinskij Karpat*, Carpatica, Ujgorod, 1998, 24-38.
- Merițiu 1929: V. Merițiu, *Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat*, Cluj, 1929.
- Miclea, Florescu 1980: I. Miclea, R. Florescu, *Preistoria Daciei*, București, 1980.
- Mihăilescu 1966: V. Mihăilescu, *Dealurile și Câmpiile României*, 1966.
- Nagy Emese 1998: E. Gy. Nagy, *Az alföldi vonaldíszes kerámia kulturájának kialakulása*, DDMÉ, 1995-1996(1998), 53-150.
- Nagy 1886: S. Nagy, *Bahar vármegye földrajza*, Oradea, 1886.
- Nánási 1969: Z. Nánási, *Morminte hallstattiene târzii de la Curtuiușeni*, StCom Satu Mare, I, 1969, 85-88.
- Nánási 1974: Z. Nánási, *Repertoriul obiectelor de bronz din Muzeul de Istorie de la Săcuieni*, Crisia, IV, 1974.
- Nánási 1973: Z. Nánási, *Descoperiri în necropola celtică de la Curtuiușeni*, Crisia, III, 1973, 29-38.
- Nánási 1975: Z. Nánási, *Un mormânt celtic cu inventar deosebit descoperit la Curtuiușeni*, StCom Satu Mare, 1975, 47-49.
- Nánási, Wilhelm 1996: Z. Nánási, I. Wilhelm, *Un mormânt din epoca târzie a migrației la Săcuieni*, ActaMP.XX, 1996, 125-131.
- Nánási 1997: Z. Nánási, *Városunk jeles polgára volt dr. Andrassy Ernő*, în *Érmihályfalvi Figyelő*, 1997, I, 4-6; 1998, II, 2.
- Németi 1967: J. Németi, *Descoperiri funerare din sec. V e.n. lângă Carei*, Acta MN, IV, 1967, 499-507.
- Németi 1969 a: J. Németi, *Descoperiri funerare din epoca bronzului în jurul Careiului*, StCom Satu Mare, I, 1969, 57-72.
- Németi 1969 b: J. Németi, *Un mormânt din secolul V descoperit la satul Gheci, comuna Căuaș*, StCom Satu Mare, I, 1969, 121-124.
- Németi 1972 a: J. Németi, *Coiful de la Pișcolț*, StCom Satu Mare, II, 1972, 113-120.
- Németi 1972 b: J. Németi, *Necropola hallstattiană de la Sanislău*, StCom Satu Mare, II, 1972, 121-149.
- Németi 1974: J. Németi, *Cuptoare de ars ceramică din epoca Latène de la Andrid (jud. Satu Mare)*, SCIVA, 25, 1974, 4, 579-584.
- Németi 1975 a: J. Németi, *Contributions concernat le facies laténien du Nord-Ouest de la Roumanie a la lumière des découvertes celtiques de Pișcolț (Dépt. de Satu Mare)*, Alba Regia, XIV, 1975, 187-197.
- Németi 1975 b: J. Németi, *Weitere Angaben über die keltischen Gräberfelder von Ciumești und Sanislău (Kreis Satu Mare)*, Dacia, XIX, 1975, 243-248.
- Németi 1977 a: J. Németi, *Contribuții la problema epocii fierului în NV României*, Acta MP, I, 1977, 47-56.
- Németi 1977 b: J. Németi, *Descoperiri hallstattiene târzii în NV României*, ActaMP, I, 1977, 57-62.
- Németi 1978: J. Németi, *Descoperiri de la sfârșitul epocii bronzului în zona Careiului*, SCIVA, 29, 1979, 2, 99-122.
- Németi, 1979 a: J. Németi, *Nord-vestul României de la Hallstatt-ul târziu până la Latène-ul mijlociu*, Rezumatul tezei de doctorat, Cluj-Napoca, 1979.
- Németi 1979 b: J. Németi, *Morminte de la începutul epocii bronzului descoperite la Pișcolț (jud. Satu Mare)*, SCIVA, 30, 1979, 4, 527-536.
- Németi 1981-82 a: J. Németi, *Descoperiri de la începutul Hallstatt-ului în zona Careiului*, StCom Satu Mare, V.VI, 1981-82, 45-57.
- Németi 1981-82 b: J. Németi, *Descoperiri arheologice din hotarul orașului Carei (jud. Satu Mare)*, StCom Satu Mare, V-VI, 1981-82, 167-181.
- Németi 1982: J. Németi, *Das späthallstattzeitlichen Gräberfeld von Sanislău*, Dacia, N. S., XXVI, 1982, 115-144.

- Németi 1983: J. Németi, *Noi descoperiri din epoca migrațiilor din zona Careiului (jud. Satu Mare)*, SCIVA, 34, 2, 134-150.
- Németi 1984: J. Németi, *Contribuții la istoricul Hallstatt-ului târziu din nord-vestul României în lumina noilor descoperiri arheologice*, ActaMP, VIII, 1984, 129-148.
- Németi 1986: J. Németi, *Unele aspecte ale cronologiei Latène-ului în nord-vestul României*, ActaMP, 1986, 71-82.
- Németi 1986-87 a: J. Németi, *Descoperiri din neoliticul tâziu în Valea Crasnei*, StCom Satu Mare, VII-VIII, 1986-87, 15-61.
- Németi 1986-87 b: J. Németi, *Descoperiri arheologice de pe teritoriul localității Moftinu Mic (jud. Satu Mare)*, StCom Satu Mare, VII-VIII, 1986-87, 101-137.
- Németi 1988 a: J. Németi, *Unele aspecte ale evoluției ceramicii din a doua epocă a fierului în nord-vestul României (Latène B-C)*, SCIVA, 39, 1988, 2, 87-111.
- Németi 1988 b: J. Németi, *Noi descoperiri arheologice din eneoliticul târziu din nord-vestul României*, ActaMP, XII, 1988, 121-141.
- Németi 1988 c: J. Németi, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud. Satu Mare I*, Thraco-Dacica, IX, 1-2, 1988, 49-73.
- Németi 1989: J. Németi, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud. Satu Mare II*, Thraco-Dacica, X, 1-2, 1989, 75-114.
- Németi 1990 a: J. Németi, *Contribuții la cunoașterea sfârșitului epocii bronzului din nord-vestul României*, SCIVA, 41, 1990, 1, 19-47.
- Németi 1990 b: J. Németi, *Problema relațiilor dintre daci și celți din nord-vestul României, în lumina izvoarelor arheologice*, Symposia Thracologica, 8, 1990, Satu Mare-Carei, 50-55.
- Németi 1989 b: J. Németi, *Descoperiri de tip Cernavodă III-Boleraz din nord-vestul României*, Symposia Thracologica, 7, Tulcea, 1989, 231-232.
- Németi 1992 a: J. Németi, *Importuri greco-elenistice în descoperirile celtice din nord-vestul României*, Symposia Thracologica, 9, 1992, București, 139-141.
- Németi 1992 b: J. Németi, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud. Satu Mare, III*, Thraco-Dacica, 1-2, 1992, 59-112.
- Németi, Lakó 1993 a: J. Németi, É Lakó, *Noi descoperiri celtice în județul Sălaj*, ActaMP, XVII, 1993, 77-83.
- Németi 1993 b: J. Németi, *Necropola Latène de la Pișcolt, jud. Satu Mare, IV*, Thraco-Dacica, XIV, 1-2, 1993, 117-129.
- Németi 1992-93 a: J. Németi, *Un mormânt celtic descoperit la Curtuișeni-Dâmbul Ars (jud. Bihor)*, StCom Satu Mare, IX-X, 1992-93, 23-28.
- Németi 1992-93 b: J. Németi, *Repertoriul arheologic al Localității Ghenci (com. Căuaș, jud. Satu Mare)*, StCom Satu Mare, 1992-93, 57-75.
- Németi, Roman 1994-95: J. Németi, P.I. Roman, *Epoca bronzului timpuriu din nord-vestul României (Grupul Cultural Sanislău)*, StCom Satu Mare, XI-XII, 1994-1995, 25-32.
- Németi 1994-95: J. Németi, *Vas-chiup descoperit la Berea (com. Sanislău), jud. Satu Mare*, StCom, XI-XII, 1994-33-38.
- Németi 1996 a: J. Németi, *Câteva considerații privind descoperirile funerare din epoca bronzului din nord-vestul României*, StCom Satu Mare, XIII, 1996, 27-55.
- Németi 1996 b: J. Németi, *Descoperiri arheologice din epoca Latène de la Ciumești (com. Sanislău, jud. Satu Mare)*, StCom Satu Mare, XIII, 1996, 61-69.
- Németi 1996 c: Vjaceslav Kotigorsko, *Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n.-IV e.n. (perioada Latène și romană)*, București, 1995, recenzie în StCom Satu Mare, XIII, 1996, 457-461.
- Németi 1997 a: J. Németi, *Câteva considerații asupra colecției "Kovács"*, StCom Satu Mare, XIV, 1997, 63-68.
- Németi 1997 b: J. Németi, *Spada descoperită incidental la Ciumești (com. Sanislău)*, StCom Satu Mare, XIV, 1997, 111-114.
- Németi 1998: J. Németi, *Az északnyugat-romániaikelta kutatás rövid áttekintése (Kurzer Überblick Keltenforschung in Nordwest Rumänien)*, DDMÉ, 1995-96(Debrecen, 1998, 151-157

- Németi 1995: J. Németi, *Descoperirile arheologice de la Carei-Bobald (jud. Satu Mare) în anul 1994*, Cercetări arheologice în aria nord-tracică, I, 1995, București, 123-126.
- Németi, Gindele 1997: J. Németi, R. Gindele, *Beitrage zur Geschichte des Careigegend im 2-4 Jahrhundert n. Chr.*, în "Romani și barbari la frontierele Daciei romane", Zalău, 1997, 599-703.
- Németi 1998: J. Németi, *Celtic Grave from Foieni (in fact from Ciumești)*, Satu Mare County, ms.
- Németi, Sălceanu 1995: J. Németi, Il. Sălceanu, *Sondaje arheologice în zona Careiului (1992) în Cercetări arheologice în aria nord-tracică*, I, București, 1995, 55-57.
- Ordentlich 1963: I. Ordentlich, *Posilenija v svete poslednih raskopok*, Dacia, NS., VII, 1963, 115-138.
- Ordentlich 1965: I. Ordentlich, *Un depozit de vase de tip Otomani de la Valea lui Mihai (reg. Crișana)*, StCom Sibiu, 12, 1965, 181-197.
- Ordentlich 1966: I. Ordentlich, *Sisteme de fortificații a așezării de la Sălacea*, RevMuz, III, 1966, 6, 550-552.
- Ordentlich 1967: I. Ordentlich, *Două statuete cu "cap mobil" descoperite la Sălacea*, SCIV, 18, 1967, 1.147-154.
- Ordentlich 1968: I. Ordentlich, *Depozitul de bronzuri de la Otomani*. ActaMN, V, 1968, 397-404.
- Ordentlich, Kacsó 1970: I. Ordentlich, C. Kacsó, *Cimitirul din epoca bronzului de la Ciumești (jud. Satu Mare)*, SCIV, 21, 1970, 1. 49-63.
- Ordentlich 1971: I. Ordentlich, *Aria de răspândire a culturii Otomani de pe teritoriul României*, Marmatia, II, 1971, 19-35.
- Ordentlich 1972: I. Ordentlich, *Contribuția săpăturilor arheologice de pe "Dealul Vida" (comuna Sălacea, județul Bihor) la cunoașterea culturii Otomani (I)*, StCom Satu Mare, II, 1972, 63-82.
- Orosz 1909: E. Orosz, *A tasnádi neolitikori telep*, Szamosújvár, 1909, 1-10.
- Orosz 1910 a: E. Orosz, *A tasnádi neolitikori telepről*, ArchÉrt, 1910, 182-185.
- Orosz 1910 b: E. Orosz, *Ráspuns la recenzia lui M. Roska*, Erdélyi Múzeum, 1910, 192.
- Párducz 1965: M. Párducz, *Magyarország szkita kora*, Budapest, 1965.
- Păunescu 1963: Alex. Păunescu, *Perežitki tardenoajkoi kulturi v drevnem neolite v Ciumești*, Dacia, NS., VII, 1963, 467-475.
- Păunescu 1964: Alex. Păunescu, *Cu privire la perioada de sfârșit a epipaleoliticului în nord-vestul și nord-estul României și unele persistențe în neoliticul vechi*, SCIV, 15, 1964, 3, 321-336.
- Petrescu-Dâmbovița 1977: M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977.
- Petri Mór 1901: Petri Mór, *Szilágy vármegye monográphiája*, I-VI (1901-1904).
- Ploșor-Nicolăescu, Kovács 1959: Ploșor-Nicolăescu, C.S., Kovács E., *Cercetări paleolitice din regiunea Baia Mare*, Materiale, VI, 1959.
- Popescu 1975: Dorin Popescu, *Tezaurele de aur de la Sacoșu Mare și Căuaș Tibiscus (istorie)*, IV, 1975, 41-74.
- Popovich 1995: I. Popovich, *Posilenia kuzanovitkoi grupii pomiatok*, Problemi Arheologii, Ujgorod, 1995, 95-103.
- Popovich 1997: I. Popovich, *Periodization and chronology of Kushtanovica type sites in the Transcarpathian region*, JAMÉ, 1995-96 (1997), 77-114.
- Potushniak 1985: M.F. Potushniak, *Polgarskaia i badenskaia kulturi Zakarpatia*, Arheologia Ukrainskoi S.S.R. Kiev, 1985, 291-304.
- Potushniak 1995: M.F. Potushniak, *Deiaki naslidki doslidjennia serednoneoliticsnogo šaru na bagatosaromovu pasilenia Zastanve-Kova domb u Zakarpatia*, Problemi Arheologii, Ujgorod, 1995, 51-66.
- Potushniak 1997: M.F. Potushniak, *Some results of reserach on the Middle Neolithic layer from a multilevel settlement near the village of Zastavne (Zápszony-Kovadomb) in the Carpathian Ukraine*, JAMÉ, 1995-1996 (1997), 35-50.
- Pók 1993: J. Pók, *Szatmár vármegye katonai leírása, 1782-1785*, Nyíregyháza, 1993 (hártyi colorate-1998).
- Polyánszky 1921: J. Polyánszky, în *Észak-Nyugati Újság*, Careii Mari, 1921.
- Pulszky 1883: K. Pulszky, *Archaeologia*, I, 1883.
- Raczky 1988: P. Raczky, *A Tisza-vidék kulturális és kronológiai kapcsolatai a Balkánnal és az Egeikummal a neolitikum, rézkor időszakában*, Szolnok, 1988.

- Raczky și col. 1994: P. Raczky, W. Meier-Arendt, K. Kurucz, Z.S. Hajdú, A. Szikora, *Polgár-Csőszhalom a Late Neolithic settlement in the Upper Tisza region and its cultural connections* (Preliminary report), JAMÉ, 1994, 231-240.
- Raczky și col. 1997: P. Raczky, Alex Andres, E. Nagy, B. Kriveczky, Zs. Hajdú, T. Szalai, *Polgár-Nagy Kasziba in Paths into the Past*, Rescue excavations on the M3 motorway, Budapest, 1997, 47-50.
- Repertoriu 1974: Repertoriul monumentelor din județul Bihor, Oradea, 1974.
- Roman, 1986: P. I. Roman: *Substratul cultural al bronzului tracic*, acta Haritensia, I, 1980, 13-20.
- Roman 1984: P. I. Roman, *Probleme în legătură cu perioada timpurie a epocii bronzului și începuturile culturii Otomani*, SCIVA, 35, 1984, 3, 266-274.
- Roman, Némethi 1978: P.I. Roman, J. Némethi, *Cultura Baden în România*, București, 1978.
- Roman, Némethi 1986: P.I. Roman, J. Némethi, *Descoperiri din perioada timpurie(pre Otomani) a epocii bronzului în nord-vestul României*, SCIVA, 37, 1986, 3, 198-232.
- Roman, Némethi 1989: P.I. Roman, J. Némethi, *Die frühbronzezeitlichen Kulturgruppen der Vorotomani Periode in Nordwest Rumäniens*. Praehistorica Internationales Symposium Univerzita Karlova, Praha, 1989, 243-248.
- P. I. Roman, I. Némethi, 1990: P. I. Roman, I. Némethi, *Epoca bronzului în nord-vestul României*, Symposia Thracologica, 8, 1990, 34-41.
- Roska 1910: M. Roska, *A tasnádi neolitikori leletek*, ArchÉrt, 1910, 354-361.
- Roska 1934: M. Roska, *Die früheisenzeitliche Bronzefigur von Pér (Kom. Szilágy)*, ESA, 1934, 187-190.
- Roska 1938: M. Roska, *Bihar-vármegye multja a legrégebb időktől a honfoglalásig*, MVVM, XXV, 1938, 1-15 (extras).
- Roska 1939: M. Roska, *Szatmár vármegye multja a legrégebb időktől a honfoglalásig*, MVVM, XXVI, 1939, 34-53.
- Roska 1942 a: M. Roska, *A rézcsákányok*, Közlemények EMMER, 1942, II, 1.
- Roska 1942 b: M. Roska, *Erdély régészeti repertórium I, Óskor-Thezaurus antiqitatum Transilvanicarum, I, Praehistorica*, Cluj, 1942.
- Roska 1944: M. Roska, *A kelták Erdélyben (Les Gaulois en Transilvanie)* Közlemények, IV, 1944.
- Roska 1932 a: M. Roska, *Mormânt german de la Valea lui Mihai*, AISC, 1928-1932, 69-72.
- Roska 1932 b: M. Roska, *Stăruina preistorică de la Valea lui Mihai*, AISC, 1928-1932, 73-80.
- Rusu 1962: M. Rusu, *Raport de săpătură de la Ciumești-Berea*, 1962 ms.
- Rusu 1963: M. Rusu, *Die Verbreitung der Bronzeherde in Transsilanien von Ende der Bronzezeit in die mittlere Hallstattzeit*, Dacia, VII, 1964, 177-210.
- Rusu 1969: M. Rusu, *Das keltische Fürstengrab von Ciumești in Rumanien*, Bericht RGK, 50, 1969 (1971), 267-300.
- Szatmár vármegye: *Szatmár vármegye monográphiája, 1910* (redactat de S. Borovszky în MVM).
- Szabó 1997: M. Szabó, J.P. Guillaumet, B. Kriveczky, *Sajópetri-Hosszú dűlő și Polgár-Király-érpart, în Paths into the Part*, 1997, 81-90.
- Sășianu 1980: Alex. Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord-vestul României*, Oradea, 1980.
- Szabó József 1997: Szabó J. József, *Szihalom-Sóhajtó*, Paths into the Past, 1997, 54-57.
- Székely Z. 1955: Z. Székely, *Contribuție la cronologia epocii bronzului în Transilvania*, SCIV, VI, 3-4, 1955, 854-863.
- Székely 1966: Z. Székely, *Cimitirul din epoca bronzului de la Pir*, SCIV, 17, 1966, 1, 125-135.
- Székely 1990: Z. Székely, *Necropola medievală de la Peteni(com. Zábala, jud. Covasna)*, SCIVA, 41, 1990, 87-110.
- Szilágyi 1981: J. Szilágyi, *Érmihályfalva monográfiája (Monografia Valea lui Mihai)*, ms.
- Szirmay 1809, 1810: A. Szirmai Szirmay, *Szatmár vármegye fekvése, története és polgári esmérete, I-II, 1809-1810*, Buda.
- Szolomájer 1929: J. Szolomájer, *Mezőfény története*, monográfia, Careii Mari, 1926.
- Suciu 1966-1968: C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania, I-II*, 1966, 1968, București.
- Siska 1968: S. Siska, *Tiszapolgárska kultura na Slovensku*, S1A, 1968, XVI, 1, 61-153.
- Siklódi 1982-83: Cs. Siklódi, *Kora rézkori település Tiszaföldváron*, SzMMÉ, 1982-83, Szolnok, 11-27.

- Stanciu 1996: I. Stanciu, *Vestigii medievale timpurii din județul Satu Mare*, StCom Satu Mare, XIII, 1996, 71-91.
- Stanciu 1997: I. Stanciu, *Date și observații cu privire la epoca migrațiilor în spațiul nord-vestic al României*, Ephemeris Napocensis, VII, 1997, 167-191.
- Sümeği și col. 1998: P. Sümeği, K.J. Willis, *Prehistoric land degradation in Hungary*, Antiquity, 72, 1998, 101-113.
- Takács 1986: M. Takács, *Die arpadenzeitlichen Tonkessel im Karpatenbecken*, Varia Archaeologica Hungarica, 1986.
- Tempfli 1997: I. Tempfli, Szilágypér multja, Szatmári Friss Újság, 1997, mai 12.
- Torma 1880: K. Torma, *A Limes Dacicus felső része*, Budapest, 1880, 106-107.
- Vende 1910: A. Vende, *Szatmár vármegye öskora*, Szatmár vármegye, 1910, 402-411.
- Vulpe 1970, 1975: Alex. Vulpe, *Die Axte und Beile in Rumanien I, II*, München, 1970, 1975.
- Vătășianu 1958: V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, I, București, 1958.
- Zirra 1968: Vl. Zirra, *Un cimitir celtic în nord-vestul României*, Baia Mare, 1968
- Zirra 1971: Vl. Zirra, *Beiträge zur Kenntnis des keltischen Latène in Rumanien*, Dacia, 15, 1971, 171-238.
- Zirra 1972: Vl. Zirra, *Noi necropole celtice în nord-vestul României (Cimitirele birituale de la Sanislău și Dindești)*, StCom Satu Mare, II, 1972, 151-205.
- Zirra 1980: Vl. Zirra, *Locuiri din a doua epocă a fierului în nord-vestul României (Așezarea contemporană a cimitirului Latène de la Ciumești și habitatul indigen de la Berea, jud. Satu Mare)*, StCom Satu Mare, 1980, 39-83.
- Waldhauser 1987: J. Waldhauser, *Keltische Gräberfelder in Böhmen*, BerichRGK, 68, 1987.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Alba Regia	- Az István Király Múzeum Közleményei.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis- Zaláu.
Apulum	- Acta Musei Apulensis, Alba Iulia.
ArchÉrt	- Archaeologiai Értesítő, Budapest.
BerichtRGK	- Bericht der Römisch- Germanischen Kommission des Deutsche.
Carpica	- Muzeul de istorie, Bacău.
Carpatica	- Ujgorodskij Derjavhij Universitet, Ujgorod.
Crisia	- Muzeul Țării Crișurilor.
Dacia	- Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie I 1924-XII/(1947; Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, N.S. I (1957) - București.
Földr. Közl	- Földrajzi Közlemények, Budapest.
Földr. Értesítő	- Földrajzi Értesítő, Budapest.
ESA	- Eurasia Antiqua, Zeitschrift für Archaeologie Eurasiens, Mainz.
Repertorium	- Repertoriul monumentelor din județul Bihor, Oradea, 1974.
ErdRep	- M. Roska, Erdély Régészeti Repertórium, Cluj, 1942.
DDMÉ	- A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, Debrecen.
JAMÉ	- A Jós András Múzeum Évkönyve, Nyíregyháza.
EMMER	- Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem és Régiségtára, Cluj.
Közlemények	- Erdélyi Nemzeti Múzeum, Cluj.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice, București.
MVVM	- Magyar Vármegyék és Városok Monográfiája, Budapest.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde Europas, München.
SCVI(A)	- Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), Institutul de Arheologie, București.
S1Arch	- Slovenska Archeologia, Bratislava.
SZMÉ	- A Szolnoki Múzeum Évkönyv, Szolnok.
StCom Satu Mare	- Studii și Comunicări Satu Mare, Satu Mare, I, 1969.
StCom Sibiu	- Studii și Comunicări, Muzeul Brukental, Sibiu.
Thraco-Dacica,	- Institutul Român de Tracologie, București.
M.J Satu Mare	- Muzeul Județean Satu Mare.
M.C.	- Muzeul din Carei.
M.T.	- Muzeul din Tășnad.

The Archaeological Survey of Carei Region

First of all, I would like to define the area mentioned in the title. This territory, geographically belongs to the Somes plain, its western part is the Carei plain to which pertains that plain region, which come to be on the place of Ecedea marsh. The banks of Crasna river also belong to this area. As a kind of continuation of this area, the Romanian borders of the Nir region and the valley of Ier river have to be entered our list. The valley of Ier river includes those areas of Tövishát and the hills of Tășnad, which belongs to the area in question for the banks of Cehal river, Maja river and other rivers flowing into the Ier river.

What sort of land could that be during the Prehistoric Ages, if the land between Someș and Crasna rivers was called the land of buffaloes even in the Middle Ages. In reality, this impassable woodland and marshland was bypassed towards South by the main road connecting Carei and Satu Mare at the end of the 19th century /Borsy, 1975, 7-35; Frisnyák, 1980, 37-39; Borsy, 1960-a map about the areas covered by water /.

The borders of Nir is a territory with hills of sand and it is short of water, where the beds filled with water of the so-called "Nir-water plains" often obstructed the passage from East to West. The "Nir-water" streams took the rainfalls to the Ecedea marsh or to the Ier river. Probably, the ferry on Sălacea-Nyírbátor -Nyíregyháza- Tisza line, which was used only from the XIth century, it was already known in the Prehistoric Ages. / Gyarmatosi, 1979, 122 /.

The charter about the falconry in Craidorolț from 1217 let us to deduce, that along Crasna river there were extensive woods. The land between Carei and Satu Mare was covered by water from time to time as it was noted by Mátyás Bél round 1727, who geographically defined the Bobald fortress of today, that it was found on the high bank of Crasna river /Szirmai, 1809, 19/. In the charters from the Middle Ages are frequent those names of localities which refer to watery, marshy place: "Éger" (Bervenii, 1430); "Füzesér" and "Nádzug" (Cămin, 14319); "Gyékényes" (Căpleni, 1461); "Nádasér" (Vezendiu, 1501) / Karácsonyi, 1997, 103-106/.

The Ier river and Nir were mentioned together in some charters /Anonymus, 22, 28 - "Umosuoer, Nyr"/; in a charter from 1338 "Erwyze fluvius" / Károlyi Collection of Documents, I, 128/ and later the name Valley of Ier (Érmellék) also appeared / "Érmellék terae arabilis" -1445, it is mentioned as the border of Adoni /. Of course, the valley of Ier and the Ecedea marsh was entirely untouched in the XVIIth century /The Urbarium of Ecedea Fortress- 1648/. Evlia Cselabi, Turkish traveller, who was witness of the siege of Carei fortress in 1661, wrote with admiration about the Ecedea marsh. Actually, the original state of that area more or less remained unchanged till the end of the XIXth century.

I would like to present some moments from the drainage of the marshland. Chronologically, it was the first Mátyás Bél's report from 1727; he walked along the bed of Mérges river, which ran below "Bobárd" and according to him the Báthoris' diverted the Crasna river to the East, towards the Ecedea fortress. The idea of drainage first appeared in 1751. In 1760 operations were begun for bringing under control the floods. Between 1778 and 1784, a 32 kilometers long canal was dug in the Ecedea marsh. The drainage operations were stopped by Emperor Joseph II. As it is known, the drainage of the marsh was finished only in 1899 /Cziberius, 1899, 87-122/. By the drainage of the Valley of Ier (1967) the marshland definitely disappeared in Carei region. Such kind of environmental changes have great effect on the fauna and flora, many species disappear, as well.

In this way disappeared the "bos primigenius", many fragments of its bones were discovered in the settlements from the Late Neolithic period /by the banks of Crasna river, Cămin/. Once, far-famed species of birds existed in Carei region /Lovassy, 1931/. It is also worth mentioning, that falconry was wide-spread on this region centuries before. In the charters from the Middle Ages we can often find the "karoly" (karvaly= Accipiter Nisus) bird, which was used for preying. This small bird of prey, can be found in the ancient noble family crest of the Károlyi family /Collections of Documents III, 417/.

As a conclusion, by the environmental changes (drainage, deforestation etc.) agriculture obtained valuable land, on the other hand shifting sands come to exist in Nir (because of deforestation) and erosion of soil (weedy, dry soil) /Karácsonyi, 1998, 106-111/. According to the drainage plan of the Ecedea marsh, it was dug a new bed at the Western part of the marsh (64,45 kms length, 9 ms level difference). During the operations extensive area was disturbed, settlements of Prehistoric and Early Middle Ages were partly or

totally destroyed. The operations between 1980-1987 also prove the above mentioned facts, especially the operations which took place between Căpleni village and the frontier (of Hungary).

The History of Researches

The first data of archaeological researches is from the XVIIIth century : Mátyás Bél 's report about the Bobárd /Bobáld/ fortress near Carei, which he considered to belong to the Hun people. At the beginning of the XIXth century Antal Szirmai, in his work /1809, 69/ talked about a traveller from Košice, who found a fortress belonging to the period of Emperor Traianus and it were discovered some coins from the Roman period. The first museum collections were created in the Piarist School from Carei and in the Calvinist School from Satu Mare in the second half of the XIXth century. In 1890, the Kölcsey Society was founded and it had an antique collection. In 1901, in the county town, Carei Culture Club was come to exist, and it founded the first museum. In that museum were collected the antiquities from the area of Szatmár county and donated antique books, as well. /Dulgău, Lazin , 1990, 21/.

The first archaeological find on the discussed territory was a gold bracelet from the end of the Bronze Age /Br. D/ in 1855 in Acăș village, from the bed of Crasna river /Petri Mór, I, 31/. From /the second half of the XIXth century it is known a bronze "depo" : Cehăluț I /1873/ ; Lelei /1876/ Domănești I /1883/; Căuaș /1881/; Căpleni, Cămin /1897/; and other sporadic bronze finds were discovered at Hodod /1876/; Tășnad /1899/. The first archaeological excavation was executed by A. Vende in Carei-Bobald and Berveni-Cetate. He wrote about the prehistory of the county (1910) / Szatmár megye öskora, 402-411/. After the World War I, the county museum moved to Satu Mare (1924) and the archaeological information became less frequent /Mărcuș, 1938, 65-73; Pojánszky, Északnyugati Újság, 1921/. Perhaps, the most interesting find was a bronze statue, which was discovered in Pir-Tatárdomb in 1930 /Roska, 1934, 187-190/. The archaeological finds of Szatmár and Bihar counties were published by Márton Roska in the preface of the history of the two counties / 1938, 69-72; 1939, 1-15- separatum/ and in his archaeological survey written in 1942. As we include in our work the finds from the hills of Tășnad, we have to mention the name of Fetzter F. Ferencz, who published the bronze "depo" and the Avar Age grave from Cauas /ArchÉrt, 1896, 1897, 1899, 1901/. The Neolithic finds from Tășnad and Blaja were published by Endre Orosz and Márton Roska in 1909 and 1910 .

In the interwar period the finds, that were discovered in the Valley of Ier and in the Romanian parts of Nir, were saved by a keen amateur. His name is dr. Ernő Andrásy, physician in Valea lui Mihai, he collected and systematized antiquities. He was in contact with Márton Roska, who called the Romanian archaeologists ' attention to that interesting area, especially to the finds from the Bronze Age, Otomani culture. In 1954 dr Ernő Andrásy made a catalogue of his collection and later he founded the museum from Valea lui Mihai. The collection was dispersed because dr. Ernő Andrásy was sentenced to imprisonment in a political trial. The larger part of the finds was taken to Oradea, the smaller part of it to the museum from Săcuieni. Many finds were published, as the vessel stock or grave (?) of Valea lui Mihai from the Bronze Age; a grave of Galošpetreu from the Hungarian Conquest period and others, but his name was not mentioned till 1989. Dr. Ernő Andrásy was not only a collector but an autodidact archaeologist, who saved the Celtic graves from Curtuiușeni and Valea lui Mihai; the finds of the Roman period and graves of the Migration period discovered in Scărișoara. He himself said in his memoirs: " On the evening of 21th of August 1920, I went hunting near Otomani. I found a stone axe an the field of "Földvár" island of the Ier river . I took it up with surprise. I showed it to a man, who ploughed and he said that stones, fragments of vessels and burnt clay were often found there. Moreover, he said, on the top of "Várhegy" you could find much more things like that. After some days, we made an excavation and we found many antiquities. I was surprised, for I was borne in the Valley of Ier, in Sălacea, I was brought up there, but I had never found things like that before. Then, I decided to search for antiquities..."

After the World War II, in 1953, Jenő Eördögh informed the museum from Baia Mare about the antiquities found in Pir, on "Cetate". The excavation in 1953-54 was executed by Zoltán Székely, archaeologist from Sfântul Gheorghe /Ilona Kovács, archaeologist of Museum Baia Mare also took part in it/. In 1958 the museum from Carei was founded again, its director was Sándor Kovács, who performed salvage excavations with the help of archaeologists from Cluj in Tiream-"Movila Cânepii"; Ghenci-"Dâmbul Acăstăului".

In the 1950's Gyula Kovács, Calvinist priest came to Berea, began to collect antiquities, being probably encouraged by dr. Ernő Andrassy. He may have an important collection in 1959 because C. S. Nicolăescu Ploșor, archaeologist from București, wrote with enthusiasm about the obsidian finds from Ciumești- Berea. The Kovács collection was bought by the museum from Baia Mare in 1961. The archaeologists of the Archaeological Institute from București (E. Comșa, Al. Păunescu) executed some control excavations in 1961-62. The Kovács collection called the attention to the interesting finds from Ciumești-Berea. The systematic excavations made this place famous all over Europe, mainly the Celtic cemetery from Ciumești and the chieftain grave. These researches were continued by the archaeologists from the Carei Museum, Satu Mare Museum and the Thrachological Institute from București.

Before finishing the history of researches, I have to mention the name of Zoltán Nánási from Sacuieni, who continued the researches of dr. Ernő Andrassy, and the name of Márton Wass, who founded the museum from Tășnad with his gathering activity.

I discussed 98 localities from 108 localities which were registered on the administrative map of the territory in question. That 10 localities, which don't entered the survey are small farms and villages, where no archaeological finds were discovered. I classified the finds according to the periods and cultures they belonged to, I also marked them on maps adding to them the mounds (kurgan ?) and those disappeared localities, which were mentioned in the charters from the Middle Ages.

The Palaeolithic and Mesolithic Periods

There is only one known Palaeolithic find, it was discovered in Galoșpetreu /20.a₁ /, which appears in the archaeological literature. A similar finds is known near Oradea, on the Bank of Crișul Repede river / Emödi, 1977, 5-7/.

There is only one Mesolithic find known in the archaeological literature, it is from Ciumești /36. IIa / . In spite of the fact, that Sanislău, Ciumești, Berea, Foieni and their region are thoroughly searched, there were not found new Mesolithic finds. It was interesting that obsidian fragments were discovered on the lowest level of the settlement from Pișcolt /33.e₁/. It was no ceramic fragment beside it, but there were more Neolithic settlements nearby, those finds probably belong to a Neolithic "workshop" of stone turning. Lately, there were registered some Mesolithic (Early Holocene period) settlements from the North-Western part of the plain of Tisza river , near Jásztelek /Kertész, 1991, 29-32; Idem, 1994, 23-29, 1-5 fig.; Idem, 1996/. Large number of Mesolithic settlements were registered on the plain of Tisza river but similar finds were known in Trans-Carpathia (Ukraine), /Maskewy, 1998, 24-401 fig.-map/. It seems that the changes in Late Mesolithic material cultures taking place in the North part of the Great Plain had an impact on the territory of Nir before the Neolithic period /C.II/. In Carei region the obsidian tools dominated for there were no rocks in that area and the passage toward Oaș mountains was difficult because of marshes on the Crasna-Someș area, therefore it was used obsidian of Tokaj origine.

The Neolithic Period

The area in question became Neolithic during the early phase of Starčevo-Körös-Criș culture /according to Lazarovici's chronology/. Though, the turning of obsidian was slightly influenced by some Late Mesolithic technology, there was no archaeological proof for the simultaneity of the Late Mesolithic and Early Neolithic population. The spreading map of the Early Neolithic settlements let us to conclude that the representatives of Starčevo-Körös-Criș culture came from Sălaj, Transilvania, probably along the Crasna or the Bereteu-Ier rivers and extended to Nir. The terracotta figurines /82e₁, 41.h₁- idols / are very similar to the type of " Venus from Zăuani " / Lakó, 1977, 42-43, 2/1,2 fig. / ; Méhtelek/ Kalicz, Makkay, 1974, 5-24, 9 fig.; /Homorod de Sus / Bader, 1968, 1/1-2 fig/. There were 11 finds registered from the late phase of the Starčevo-Körös-Criș culture on the researched area , but regular excavation was executed only in Tășnad-"Sera" (82.e₁). Similar finds are known from Homorodul de Mijloc and Homorodul de Sus /Bader, 1968, 392-384/; Dumbrava / Dumitrașcu, Luca, 1991, 289-295/; Fugiu /Ignat, 1979, 721-733/; Suplacul de Barcău /Idem, 1978, 8-25/; Zăuani /Lazarovici, Lakó, 1981, 13-14/; Tășnad / Jercoșan, 1994-95, 22/ . N. Jercoșan in his work /nr. 21-22 notice/ mentioned 4 settlements from Berea /37/ and 3 settlements from Ciumești /36/ belonging to the Criș culture, basing on the Kovács collection (1977). As I controlled the Kovács collections (1961, 1977), I realised that only the Berea /37. Ia/ and /37.Va/ finds

belonged to the Criș culture, the other five ones belonged to the Middle Neolithic, specifically to early phase of Pișcolt group. In this phase, the elements of Criș culture were still founded and the typological separation of the finds from the Kovács collection could cause wrong conclusions. The representatives of the Starč evo-Körös-Criș culture got to the area of Nir and Someș searching for obsidian from Eperjes-Tokaj. Perhaps it is not accidental that on this area some important obsidian "depos" are known as in Căuaș /6.g, Urziceni/ 41.g₁/. Similar finds are published about Nyírlugas /Bóna,1986, 17/ and from Transilvania /Roska, Repertorium, 1942, 323, VI- map /

According to E. Comșa the Starč evo-Körös-Criș culture is followed by the Ciumești culture in the North-Western part of Romania. In his opinion, in the appearance of the culture a significant part had the South elements, mainly in the ceramics, the traditional patterns of the Early Neolithic, the surface decorated by fingertip and pinches, the use of barbotine. Another important part of the Ciumești culture is the former Mesolithic population, which followed the tardenoisian tradition in turning of obsidian /Comșa,1963, 39-49; Idem, 1963, 477-484; Păunescu, 1963, 467-475; Idem, 1964, 321-333/. In E. Comșa's opinion, the Ciumești culture appeared through the symbiosis of the two elements. He determined the culture basing on the Kovács collection (1961) and on the excavations executed on a rather small area /B.37.Ia-d; 37.IX/. He distinguished two phases of Ciumești culture, an early one, Berea I and a late one, Berea IX /Comșa, 1987, 32/. A similar conception was worked out by the Hungarian archaeologists in connection with the origine of the Bandkeramik vessels /AVK/ when they supposed that the spreading borders of the Starč evo-Körös-Criș culture had to be on the line connecting Kiskunhegyes-Berettyóújfalú, because its spreading was stopped by the Szatmár I group, which they considered the earliest phase of the AVK /Kalicz, Makkay, 1977, 18-29/. Consequently, the Hungarian archaeologists included the Ciumești culture in Szatmár I group /*Ibidem*, 20/.

The finds from Méhtelek, Homorodul de Sus and Homorodul de Jos proved that existed a later phase of the Starč evo-Körös-Criș culture in North from the above mentioned " demarcation line" /Bóna, 1986, 18/. T. Bader, who published only the idols among the finds from Homorodul de Sus and Homorodul de Jos, is omitting the ceramics of significant quantity.

The Szatmár group can not be the earliest phase of the AVK, because it is the equivalent of the latest phase of the Starč evo-Körös-Criș culture both cronologically and essentially as in Méhtelek, Nagyecsed-Péterzug, Tiszabездé-Serpáva. These localities belong to the Transilvanian part of Criș culture and it meets the Körös group somewhere on the line of Ier- Bereteu /Ratzky, 1988, 29./. Thus, the old conception, is not acceptable nowadays, but some archaeologist still maintain this opinion /Makkay, Iercoșan, "Agyag idolk", 1995 -exhibition/.

The new finds from Pișcolt-Lutărie /33.f₁/; Tiream /8.c/; Moftinul Mic /54.b₁/; Urziceni /41.e/; Căpleni /52.b, c₁, e/; Andrid /13.l/ create the conditions for revaluation of the Ciumești culture /Lazarovici, Németi, 1977, 17-61; Németi, 1986-87, 101-104/. The early phase of Pișcolt group is characterized by rought ceramics that are deeply incised, pinched, and by the fine ceramics, on which are painted pearl-like dots in wavy lines with bitumen. Some patterns of the Pișcolt group belong to the Early Neolithic period, but the Pișcolt group itself belongs to the AVK culture, thus it is simultaneous with Szatmár II group. The triangle-faced idols are also typical for the Pișcolt group, a fact that connects it to the AVK culture, as well. The late, developed phase of the Pișcolt group is characterized by the wide painted stripes, the patterns of the Starč evo-Körös-Criș culture disappeared /it is well demonstrated by the percentage of the finds/. The red painted ceramics of Esztár group are imports /Goldman, Szénászky, 1994, 230/. In the last phase of the Pișcolt group the fine ceramics disappeared in Pișcolt /33.g₁/ and Pișcolt-Lutărie (at the upper level of the settlement), it appeared the ceramics of bad quality, badly fired, white and yellowish painted ceramics.

The black paint is an oil derivative, which can be found in nature. This paint is used after the burning of the vessels. This oil derivative (bitumen) can be found near to the surface of the soil by the upper flowing of Bereteu, in Suplacul de Barcău, Dierna, Tătăruș /Sándor Nagy, 1886, 79-80/. The practice of black painting from the valley of Bereteu got to Nir through the valley of Ier and later it got even to the upper Tisza region, South-Eastern part of Slovakia, as well /Emese Gy. Nagy, 1998, 85-86; Potushniak, 1997,40-45; Šiška,1989, 44/ 1-15; 45/ 1-15; 43/ 1-18; 41/ 1-17 fig. /.

The naming of Ciumești culture /Cultura Ciumești/ does not denote the artefacts of the Middle Neolithic period from the North-Western part of Romania, that's why we proposed the naming of Pișcolt group. The discoveries in the last few years /33.f₁/ helped us on the recognition of the appearance of Pișcolt group and its development. This new terminology (Pișcolt group) is not only the "re-naming" of the

Ciumești culture (as it was considered by Pál Raczky), but the revaluation of the former knowledges basing on the excavations executed from 1963 /P. Raczky, 1988, 30/.

The recent Late Neolithic finds from Carei region; Cămin /51. b₁/; Carei - Kozárd /43.XV c₁/; Carei-Bobald /43. I f/ completed our knowledges and show the relations with the Kőrös region, plain of Tisza, Transilvania, Trans-Carpathia. These finds from Carei region belong to the Tisza-Herpály-Csőszhalom culture. D. F. Ignat, archaeologist from Oradea, recently introduced the naming of "Suplac group", to which she added the Late Neolithic finds from Carei region. In her opinion, the Suplac group is based on the traditions of Middle Neolithic period /Pișcolt-Vărzari phase/. As the Aeneolithicum (the Copper Age) developed from the Iclod group in Transilvania, in the same way, the Aeneolithicum came to exist from the Suplac group in the North -Western part of Romania. In D. F. Ignat's opinion, the Suplac group is a component of the development, which resulted the appearance of Tiszapolgár culture as a local evolution. /Ignat, 1998./ The most excavated Late Neolithic settlement is Carei-Kozárd /Iercoșan, 1997, 23-30; 1-29 fig./ but N. Iercoșan published the finds of only one pit /Gr. 2/. According to the author, that settlement belongs to the Dumbrava-Suplac-Salca II-Seleuș group, which is an independent culture in the Western Carpathians towards West (to the Great Hungarian Plain) as the Lumea Nouă - Cluj - Cheile Turzii - Iclod culture in Transilvania. In Iercoșan's opinion the Dumbrava- Suplac-Salca II- Seleuș group is in connection with the Transilvanian cultures and with the Gorzsa - Herpár - Csőszhalom - Tisza, Lengyel, Sopod-Bicske cultures (it is not specified which phases of the above mentioned cultures are in connection with the Dumbrava - Suplac - Salca II - Seleuș group). It seems that the Carei-Kozard settlement /Gr.2/ belongs to a very large archaeological civilisation, which covers the Carpathian- Danube basin.

The late Neolithic of the Upper Tisza region is the period between the Bükk culture and the Tiszapolgár culture /Kalicz, 1994, 272-274/. The Hungarian researchers distinguished more phases in the Late Neolithic period, which also have etno-cultural significance. In the discussed region, the red- white painting phase /Herpály III/ is very important, it is followed by a white painting phase and only after this appeared the phases of paintless ceramics, in which the plastic decoration dominates. The later phase means the end of the Herpály settlement (of Late Neolithic) and it is simultaneous with the finds from Proto - Tiszapolgár - Oborin- Tibava - Lučky - Bodrogzsadány - Kenézlő and with the Lengyel III phase (Kalicz, Raczky, 1984, level V, 5-38, 39 fig.) The excavations in Polgár -Csőszhalom from 1989 have great result for the ceramics and a "cultic settlement" show the symbiosis of Lengyel and Herpály cultures /Raczky and his collaborators, 1998, 239/. There is another settlement, Polgár-Csőszhalom-Dölő, which is near to Polgár-Csőszhalom „tell"). In Polgár-Csőszhalom-Dölő settlement were discovered black ceramics painted with bitumen (*Ibidem*, 27-30, 41 fig.) The ceramics from Carei- Kozárd settlement correspond to the ceramics of Polgár- Csőszhalom-Dölő settlement but the white painted ceramics are rare in Carei- Kozárd. N. Iercoșan defined as a pit with cultic function the grave from Carei--Kozárd / Gr. 2 /, because in it there were animal bones and the graves of two children but it was a usual practice in the Late Neolithic period to bury children in rubbish pits. In that pit /Gr. 2/ it was discovered a pedestalled bowl, which was painted black inside, it was a very strange practice in the ceramics of everyday use but it appeared in Polgár -Csőszhalom "cultic" settlement. This fact was not taken into account by N. Iercoșan, through that strange bowl he gave cultic character to that pit /Gr.2/. Thus , the Carei -Kozárd settlement /salvage excavation of J. Némethi, 1976/ belongs to the early phase of the Late Neolithic basing on the present researches; the finds of plastic decoration ceramics are closer to the Proto-Tiszapolgár phase. On the present state of the researches , we know little about the chronology and etno-cultural relations of the Late Neolithic period.

In the North - Western part of România, The Aeneolithic (The Copper Age) is that archaeological period which lasted from the Late Neolithic /Khalkholic/ until the Baden and Coțofeni cultures /the third phase of the Copper Age/. According to this chronology, the Tiszapolgár culture belongs to the Early Copper Age /Raczky, 1988-Kuppferzeit, 37 - Chronological chart/. The spreading map of the Tiszapolgár includes the Trans-Tisza region, Northern parts of Slovakia, Western part of România, the Eastern parts of Serbia, almost the whole territory of Transilvania and Sub- Carpathia /Balaguri, 1991, 4 fig; Potușniak, 1996, 175-185/. The area in question fits perfectly into the spreading zone of the Tiszapolgár culture. In the area researched by me, 55 sites were discovered among which were settlements, graves and Copper pieces. Most of them were discovered accidentally, there were only few regular excavations: Carei-Kozárd /43. XV. c₂/; Vezendiu-Colțarât /9.a₆/- N. Iercoșan; Dindești-Cetate /12.a₂/; Cămin /51.a₇ /; Berveni /49.1₁/; Carei /43. XIX a/ -J. Némethi. Among the listed settlements could not be stratigraphically distinguished the Proto-Tiszapolgár phase. Perhaps, the finds of Foieni /40.n₁/ refer to a Late Neolithic /Tiszapolgár transition. The

end of Tiszapolgár culture and the transition to the Middle Copper Age could not be stratigraphically distinguished, as well. The finds from Carei-Garden /43. XVIIIb / show some characters of Bodrogkeresztúr culture. Until now, there were not discovered multilevel sites thus, the finds could not be included to the phases "A" and "B", because the archaeological material is rather small. For lack of stratigraphical observations, it is impossible to distinguish the settlement to phases "A" and "B" basing only on the shape and colour of the ceramics, as it was done by N. Iercoşan /Dissertation, 1998 - manuscript/.

The excavations executed in the Southern part of the Great Hungarian Plain (Tiszaföldvár) mainly on the territory of the Tiszaug group, it was discovered a house, which was burnt down but the household vessels were in good condition. These vessels are of Late Neolithic type, but they have early Tiszapolgár characters. The Tiszaug group was included in the late phase of Tiszapolgár culture by I. Bognár-Kutzián, but the Tiszaug group already existed in the early phase of Tiszapolgár culture /Siklódi, 1982-83, 17/. On the 5th level of the Berettyóújfalú-Herpály tell, the Late Neolithic settlement disappeared and appeared sites of small dimension, which survived till the end of the Copper Age (Baden culture). The changes in the form of the sites could be explained with the changes in way of living, agriculture became less important while the role of animal husbandry became more significant /Makkay, 1982, 155-159/. By the end of the Late Neolithic the climate was changed, the weather became arid, all this explains the appearance of small settlements and the nomadic character of the population of Tiszapolgár culture /Sz. Máthé Márta, 1972, 147/. On a "micro-zone", from Carei to the frontier of România, 10 settlements were identified which had relatively uniform archaeological finds, serving as a good example for the nomadic way of living and that was also characteristic for other places where the Tiszapolgár culture was spread /Siklódi, 1982-83, 25-26; Kalicz, 1994, 275; Raczky and his collab., 1994, 237-240; Bánffy, 1994, 291-294/.

The supposition, according to which the Tiszapolgár culture came from the Late Neolithic, is proved by the finds from Polgár-Csőszhalom, Polgár-Csőszhalom-dőlő settlements and the cemetery from Polgár-Kasziba belonging to the early phase of Tiszapolgár culture /Raczky and collab., 1997, 3443; 45-50/. The rites of the Late Neolithic burials (contracted skeletons) and the object placed in the graves (jaws of wild boar) are almost identical with the graves from early Tiszapolgár culture, but in the later there are Copper trinkets, mainly bracelets. The appearance of Tiszapolgár culture could be in connection with the areas of the Late Neolithic tell-cultures, namely with the zones of North-Eastern part of trans-Tisza, where the great cultures of the Late Neolithic meet, Tisza-Herpály-Csőszhalom-Lengyel, in the late phase of their development. As on the territory researched by us, can not be definitely distinguished the early phase of the Tiszapolgár culture (Proto-Tiszapolgár), we believe, that it was already formed when it came to Carei region. That's why the archaeological finds are uniform and almost every find belongs to the "B" phase of the Tiszapolgár culture. The absolute chronology of Tiszapolgár culture is the following: 4300-4000 BC (in case of early phase- Raczky and collab., 1997, 49); or 4410-3760 BC (the Early Copper period- Sümegi und Collab., 1998, 104, 1.tabl.).

The sites from the Middle Copper Age /Bodrogkeresztúr culture/ are not numerous, but very important, because near to the cemeteries were found many settlements (in spite of the fact, that there were no organized excavation on that region) as Carei /43. XIX b₁/; Cămin /51.a₆/ Carei /43.XVIII b/ Németi, 1988, 121-145 /. These finds chronologically belongs to the Bodrogkeresztúr culture, the 3rd phase of Copper Age /Kalicz, 1992, 3-12/. In Carei region there were 18 sites discovered from the Middle Copper Age, among which were two cemeteries /36.III a₂ and 51. a₁/, a supposed grave /7.a/ and more settlements /51.a₆; 52.l; 43.XIXb; 43.XVIIIb; 37.IXb₂; 37.VIIb; 37.IIIa; 9a₁ and some Copper axes /22, 23, 24, 25A, 25C/ The recently discovered cemetery from Szíhalom-Sóhajtó (North-East of Hungary) could be dated on the first part of the 4th thousand years BC. According to the carbon 14 dating the finds from the Middle Copper Age are dated between 3900-3500 BC. /Szabó, 1997, 54-56, Sümegi and collab., 1998, 104, 1-tabl./ I'd like to point out the Carei /43.XIXb₁/ settlement from the discussed region, because among the finds there were ceramics of Hunyadi-Halom culture. So, this settlement could be dated to the end of the Bodrogkeresztúr culture /Németi, 1988, 2-5 fig./

The Baden culture, according to the Romanian chronology, is a transition from the Aeneolithic period to the Bronze Age, while in the Hungarian chronology, it belongs to the 4th phase of the Copper Age. This culture was analysed by P. Roman and J. Németi in 1978. Since the monograph was published, there were discovered new finds, which partly modified the knowledge presented by the authors. In this work, I want to list only those sites, which were discovered after the publication of that monograph: Pişcolt-SMA /33.e₃/; Foieni / 40.g₁ /; Carei-Szik /43.Xa/; Carei /43.XXXIa /; Cămin /51.c /; Ghilvaci / 58.a₁ /; Sanislau III- SMA

/35. d₁ / Moftinul Mic A /54.a₂/; Portița /10.c₁/; Tiream / 8.i₂/; Vezendiu /9.a₂/; Ghenci /48.l₁/; Carei-Kozárd /43.XV c₃/; Lelei /80.c₂/). In Carei region, there were found 48 sites the most of them which belonged to the Baden culture but there were some settlements belonging to the Coțofeni culture. According to M. Gimbutas /1997, 79-80/ the mostly searched territories of the Baden culture are in Hungary and in Slovakia, but in my opinion, the North -Western part of România and mainly the Carei region is famous, as well. In the above mentioned monograph the authors suggested that among the finds of Baden culture were Cernavodă III/ Boleráz elements in Western part of Romania. The earliest finds of Baden culture from the North of Crișul Repede river belong to Baden B-Fonyód phase: Ciumești IV=36.III a₃; Berea XIII = 37.XIIIa; Vășad- /32.d₂/ but these sporadically represent the Cernavodă III/ Boleráz elements. The lately discovered sites: 51.c; 40.n₂; 43.Xa; 43XXXIa; 10.c; 33.g₃, could be dated to the early phase of Baden culture and perhaps, some of them (51.c; 43.XXXIa; 40.n₂; 10.c) belong to Cernavodă III/ Boleráz phase /J. Némethi, Sălceanu, 1995, 55-57/.

Examining the spreading map of the sites of Baden/ Coțofeni culture we could point out that the finds of Baden type are mainly in the Valley of Ier, in Nir, in the Carei plain, while the representatives of Coțofeni culture came from Sălaj through the valley of Crasna and stopped at the Ecedea marsh. The sites belonging to the Coțofeni culture are the following: Lelei / 80.c₂/; Supurul de Jos /71. e₂/; Unimăt /2.a₃/, but these elements could be found in a typically Baden settlement Moftinul Mic /54.a₂/). We distinguished an opposit movement, which means the appearance of Baden ceramics in settlements of Coțofeni culture in Tășnad and Sălaj region. The finds of Baden culture got to the hilly country through the valley of Ier and Bereteu. The Hungarian researchers include the Baden/Coțofeni cultures to the 4th phase of Copper Age /Kalicz, 1992, 3-12/. The chronology of the Late Copper period according to the carbon 14 dating is 3500-2800 BC / Sümegi and Collab., 1998, 104, I tabl./.

The Bronze Age

The Early Bronze Age in North-Western part of România is the period between the transition period /4th phase of the Copper Age/ and the classic cultures of the Bronze Age (Otomani and Wietenberg cultures). In Carei region the first culture of the Bronze Age is the Makó culture: there were graves of cremation burials with urn in Pișcolt-Homokosdomb /33.e₃/; Foieni /40.k/; Valea lui Mihai /29.a/ and settlements in Ciumești /36.IIb₄/; Berea /37.b₂/; Berea /37.XXc/ /Roman, Némethi, 1994, 25; Némethi, 1996, 34; Kacsó, 1997, 425-434, 1-3 fig./). There are some similar finds in Eastern Hungary: Gáborján-csapszékpart; Létavértes; Oros; Oszlár /Dani, 1998, 55-62, 1-3 fig, 1. map /. When István Bóna analysed the finds of Early Bronze Age in Szabolcs-Szatmár- Bereg county (Hungary) entered the graves from Pișcolt /33.e₃/ the Nyírség culture and in his opinion only the little vessel of grave nr. 65 belonged to the Makó culture (as an imported object) / Bóna, 1993, 77, 91 notice /. I stand by my former opinion, which was lately accepted by the young Hungarian archaeologist, János Dani /Dani, 1998, 59/.

The second phase of the Early Bronze Age , which follows the Makó culture, is the Nyírség culture /Bóna, 1993, 79-81; Dani, 1997, I-VII. fig./ The following sites belong to the Nírség culture: Berea / 37. XVb/; Berea /37.XIXa/; Berea /37.XXc/; Foieni /40.a₁/; Moftinul Mic /54.e ?/ /Roman, Némethi, 1995, 30; Némethi, 1996, 35/.

Lately, Hungarian archaeologists discovered a site of Nyírség culture in Polgár-Kengyel-Köz., there was a cultic pit with many vessels. Not far from the above mentioned site is the Polgár- Nagykasziba settlement, where was discovered a rubbish pit with many ceramics belonging to the Makó culture. Between the two sites there is no mixing, the Nyírség culture follows the Makó culture /Sz. Máthé and collab., 1997, 56-60; 74-49 fig; Raczy and collab., 1997, 47/. The Hungarian researchers date the Nyírség culture to 2500 BC. According to the carbon 14 dating, the Early Bronze Age is between (Nyírség/ Hatvan cultures) 2800-2000BC /Sümegi and collab., 1998, 104, 1 tabl./.

The third phase of Early Bronze Age is represented by the Sanislău group /Némethi, Roman, 1994-95, 25-32; Némethi, 1996, 35-36/. T. Bader executed an excavation near Berea village, in the summer of 1973. His purpose was to control the finds of Nyírség type from the Kovács collection (1961) published by C. Kacsó /Kacsó, 1972, 31-44 = B.37:XII a; 37.XIIc; 37.XIXa; 37. XIIIb and 37.XXc/ T. Bader, basing on my reasearches and on the Kovács collection (1977) enter the archaeological literature the naming of Nir culture, although the naming of Nyírség group was already known /Bader, 1978, 20/. He discussed all finds of the Early Bronze Age as they would belong to a large culture, that was Otomani I culture in the

Romanian archaeological literature. As concerns the chronology of Nir culture, T. Bader drew the conclusion that, on the settlement of Berea /37.XIIIb/ the excised, incrustated motifs and patterns of thinner or wider incised lines in various direction (Bessenstrich) are characteristic; in Berea /37. XIIa-c/ settlements, ceramics with excised triangle and the "Bessenstrich" patterns dominate. Though T. Bader did not base on the stratigraphical observations, only on the patterns of decoration B. 37.XIIIb settlement determined to belong to the Nir I culture = Berea phase, while the B.37.XIIa-c settlements as Nir II= Sanislau phase /Bader, 1978, 30 /. Thus, he divided into two parts the Early Bronze Age in North-Western part of România. The first is an earlier, the Nir culture, the second is the Otomani I /*Ibidem*, 132/. T. Bader standed by his opinion on the International Symposion organized in Xanthi /Bader, 1982,17-29/. The opinion of T. Bader were taken over by I. Bóna without any modification /Bóna, 1993, 77/.

The problems of Early Bronze Age of North-Western România was reanalysed when the finds from Piskolt-Homokosdomb were discovered and published /33.e₄-Gr.1 /1976/. This pit, which was rich in vessels, gave the most representative finds of Nir II /Bader' s naming/ /Roman, Németi, 1986, 243-248/. Analysing in detail the finds of Early Bronze Age /former Otomani I/ we realized that the finds of Nir II type were the most frequent in Nir region, in Valley of Ier and in the area of the Ecedea marsh. There were no representatives of the Nyírség culture /Nir I / in the Valley of Ier, while the Nir II phase chronologically preceded the Otomani I culture. This is proved by finds of Nir II= Sanislău type from Carei-Bobald I /43.I a / settlement, the lowest level of which, preceded the finds of Otomani/Gyulavarsánd culture. In 1997 on the South-Eastern part of the tell from Carei -Bobald was discovered a grave of cremation burial with urn, which was chronologically identical with the Early Bronze Age level of the settlement. The finds of Carei-Bobald proved our supposition, that the Nir = Sanislău type sites formed an independent culture, which was named Sanislău group. This group could be clearly distinguished from the Nyírség culture, even if they had some genetic connection, the Sanislău group preceded the Otomani culture. In Carei region, the existence of the Otomani I phase (Bader' s naming) can not be proved. The population of Sanislau group, as the local inhabitants /Early Bronze Age III/ probably were assimilated into the Otomani culture, giving to it a regional character, which could be found both in the finds and in the burial rites /Roman, Németi, 1990, 39-47; Németi, Roman,1994-95, 25-31; Németi, 1996, 27-55/.

I. Bóna, Hungarian archaeologist, in his above mentioned work analysed the finds of Nyírség II (= Nir II) type and he refered to some finds from North -Western România: two graves of cremation burials with urns from Ciumești (without any detailed localization) and other graves of cremation from Berea /37.XIIa-c/ and /Berea /37.XIIIb / although, it were known only settlements in the above listed village-borders. He included many finds (mainly ceramics) in Nyírség II, which we considered to belong to Baden culture /Roman, Németi, 1978/ (Bóna, 1993, 77; 52, 72-notice). Controlling the sites mentioned by Bóna, we have to state precisely that those finds do not belong to the Nyírség II phase, but to the Baden culture.

The appearance of the Otomani culture ment important etno-cultural changes in area between the Mureș and Upper Tisa rivers, which started a process of uniformisation and regionalisation. The population of the Otomani culture brought to the North -Western part of România the rite of skeleton burial: Ciumești= 36.Ia₂; 36.IIb₄; Berea= 37. IIa; 37.Xc; 43.Ia; 21 a₁; 25C. f; 25.d₂; 33.e; Tiream /8a₂/; Dindești /12.a/; Andrid /13h₁/; Sălacea /21b₂/; Pir /14.c/, but at the same time, a totally new material culture appeared in contrast with the Sanislău group. The former rite of cremation burial was preserved in Nir region and on the plain of Carei, those two rites (the "bi-rituality") remained characteristic until the end of the Classic Bronze Age/Ciumești-Berea/. The skeleton burial became almost exclusive in the Valley of Ier and on the zone of Füzesabony culture /Pir = 14.c; Sălacea= 21.b₂/.

The "tell" culture, which appeared both in the Valley of Ier and in the valley of Bereteu was created by the representatives of the Otomani culture. In the questions of Otomani culture of Carei region there was a great leap forward the excavations in Carei-Bobald /43.I a/ which was began in 1966 /Németi/ and continued in 1986 /Roman, Németi, 1990, 39-47; 1990a, 34-41/. Besides the local characteristics of the Otomani culture we succeeded to demonstrate the influences of different cultures and conections. The spreading map of sites pointed to avery interesting phenomena. The settlements discovered in the Valley of Ier have an uniform character, (Classical Otomani culture), just for a few time appeared finds of Wietenberg-type, their number was much more little in the sites from the valley of Bereteu. On the other hand, the finds from the Crasna river and its tributaries show an interaction of Wietenberg-Otomani cultures. The Wietenberg culture got staightly along the Crasna river till the Ecedea marsh. The site from Derșida-Dealul Balota "controlled" the valley of Crasna towards the plain, where belongs to the Otomani culture /Chidioșan, 1980, 10-11/. We could follow the presence of Wietenberg

culture from Acăș village /70.c./ till Carei-Bobald /43.Ia/. In the Middle Bronze Age there were many settlements in the area of Ecedea marsh, but about the most interesting settlement Berveni /49.c./ we hardly know.

The finds from the upper levels of the Carei-Bobald settlement show similarity to the archaeological materials of Someș, Tur and Trans-Carpathia from the same age: Boinești-Cetate/ Bader, 1978, 121/15, XLVII-XLIX Pl.; Medieșul Aurit / *Ibidem*, 126/55, XLIV- tumulus; Solotvino/ Kobal, 1997, 115-120, III-V fig; Lăpușel/ Kacsó, 1997, 83-98/. The above listed finds (incised ceramics) belong to the early phase of Suciul de Sus culture. It is interesting that similar finds of Middle Bronze Age are near to the Otomani block, on the higher islands of Ecedea marsh: Carei-Spitz /43. XVIc/ Moftinul Mic /54.e/; Moftinul Mic /54.c/; Moftinul Mic /54.h./ In autumn of 1998, there were discovered similar finds in Ardud-Subcetate, on the bank of Homorod river. The above mentioned finds belonging to the Middle Bronze Age we hypothetically determined as the regionalized variant of the Otomani culture. This hypothesis would be confirmed by the further researches of early Bronze Age in the Someș region, for we hardly know the Early Bronze Age of this region. Perhaps, we should take as an Early Bronze Age material the finds from Medieșul Aurit / Potău-Ciuncaș, which partly is simultaneous with the Sanislău group /Bader, 1978, 166/55; Bader, Dumitrașcu, 1970, 127-136/ The settlement from Medieșul Aurit /Potău-Ciuncaș was included in Otomani I culture by T. Bader. Our hypothesis about the early phase of Suciul de Sus culture was accepted by C. Kacsó / Kacsó, 1995, 98/.

T. Bader recently reanalysed the Otomani/Füzesabony culture basing on the bibliography of three countries, he discussed its terminology and summarized the knowledges about the chronology of the culture. Though, he did not bring any novelty in that subject (he maintained the naming of Otomani I), we agree with him as concerns the necessity of an unified terminology /Bader, 1998, 2-24/.

In my work, published in 1978, I summarized the finds from the first phase of the Late Bronze Age, which belong neither culturally nor chronologically to the Otomani culture (the Classic Bronze Age) that ended in Koszider period: Tiream (the upper level of the settlement) /8. a₂/; Ottomány /22.c₁/; Urziceni /41.i₂/ /Németi, 1978, 99-121/. T. Bader, basing on the ceramics of Cehăluț-Telek /94.b./ and Pișcolt /33.e./ settlements drew the conclusion, that the above listed finds culturally belong to the last, 4th phase of the Otomani culture and it was chronologically followed by the Gáva culture /Bader, 1978, 62/. Though, it seems logic that a culture like Otomani culture could not disappeared completely, T. Bader's naming of Otomani IV did not express neither those changes, which took place in the first phase of the Late Bronze Age nor that synthesis, which resulted the appearance of Gáva culture. It seems that after the Koszider period of the Middle Bronze Age, the Otomani and Wietenberg culture were fallen apart and they were replaced by large and small groups, which existed for short time. It is probable, that those changes were caused by the appearance or influence of the Tumulus culture. One of the above mentioned local cultures was the Pișcolt-Cehăluț/Hajdúbagos /group/ Németi, 1987, 110/. This group is different both in its material culture and in chronological point of view from the Otomani culture. The Pișcolt-Cehăluț group is simultaneous with the Hajdúbagos group and chronologically belongs to the first phase of the Late Bronze Age /Br.C/ D-Reinecke/. When C. Kacsó analysed the Bronze Age in North-Western România, he emphasized that the Otomani tradition of the Middle Bronze Age is just one of the components of newly appeared culture, the new components are much more important. C. Kacsó did not take into account my naming of Pișcolt-Cehăluț /Németi, 1987, 111/ and entered the archaeological literature the naming of Cehăluț group, although both settlements were discovered and published by me. Kacsó hypothetically distinguished an earlier phase (= Cehăluț I) and a later one (= Cehăluț II). In his opinion the Cehăluț II phase is characteristic only in Transilvania, for the Berkesz culture was already appeared in North-Eastern part of Hungary. Thus, Kacsó included in Cehăluț II phase finds discovered in the upper flowing of Crasna river and in valley of Bereteu /Kacsó, 1990, 42-43/. Recently, Kacsó rediscussed the problem of the Late Bronze Age, he separated the bronze "depo" of Arpășel-type, which in his opinion was identical with the Cehăluț II phase / Kacsó, 1995, 51-57; Idem, 1997, 85-92 /.

During the researches and salvage excavations in Carei region there were discovered 60 sites, which were included to Pișcolt-Cehăluț/Hajdúbagos /group. Finds of this type are frequent in the valley of Crasna river and in the Ecedea marsh. On the above mentioned area the excised ceramics of the Suciul de Sus culture appeared only in Pișcolt-Cehăluț/Hajdúbagos / group and it could be clearly distinguished in the pre-Gáva/ Gáva I / phase. The finds of the Suciul de Sus culture can not be found in the upper levels of the "tell" settlements from the Middle Bronze Age: Tiream 8.a₂; Otomani 22. c₁; Valea lui Mihai /29. g./ (Koszider period). Probably, the Suciul de Sus culture was not "touched" by the accured changes and it survived in the

region of Someș river: Culciu Mare-Subgrădini /Bader, /1978, 123-124/31, 55-57 fig.; Idem, 1979, 3-31, 8-10 fig./; Lazuri-Lubytog; Petea-Vama /1998/. During the salvage excavations at Petea-Vama there were found 4 large-sized pins of Eastern-Europe type, which belong to the bronze "depo" of Opály-type /Mozsolics, 1963, V/5-6 fig/. The appearance of pins of Eastern-Europe type in a settlement of Suci de Sus is rather strange even if their stratigraphically connection is not clarified. This type of pin appears in North-Eastern Hungary, where on the lately discovered settlements of Oszlár-Nyárfaszög belonging to Berkesz culture, were also found ceramics of Eastern-Europe type /Kalicz, Koós, 1997, 66-70/.

The representatives of Pișcolt-Cehăluți/Hajdúbagos/ culture got to the hills of Tășnad, along the Crasna and Bereteu rivers and they reached Sălaj /Șimleul Silvaniei- Cehei-Misig / /2.a₄; 70.d₂; 71.d_{2,5}; 82.e₂; 84.a₄; 94.b₁/ / Lakó, Rad, 1988; Bejenariu, Lakó, 1996; Benjenariu, Pop, 1998, 90-94/. On the settlement of Cehi-Misig, the Pișcolt-Cehăluți/Hajdúbagos /level is followed by a later level which is identical to the pre-Gáva phase, similiary to the finds from Doh-"La Izvoare", Șimleul Silvaniei-"Observator", Zăuani- Bánffy-tag.

The following bronze finds belong to the Pișcolt-Cehăluț / Hajdúbagos/ group and could be dated on Br. C/D Bronze phase: a sealed head needle, a hair-ring, two bronze bracelets from Otomani-Földvár; a bottom-headed needle and a bronze pendant from Pișcolt 33. e₄; a bracelet on Sanislău 35. g₁ (a grave with urn)? needles of different types from Suplacul de Barcău-Lapiș and Crasna- Csereoldal; two needles from Acăș-Togul lui Veres (1998) .

In C. Kacsó's opinion the finds of Igrita group are chronologically later then the Pișcolt-Cehăluț/Hajdúbagos/ group and beside the local tradition could be distinguish some influences from South, probably, of Crucești-Belegiš culture. The finds of Igrita group could be found in the mountainous region , they formed an isolated group (they were far from the Carei region). In the area of North-Western România can not be found finds belonging to the Berkesz culture.

The summary of the finds of Gáva culture was published in 1980 /Németi, 1981-82, 45-57/. Later, new finds were discovered and the problems of Gáva culture was rediscussed : Berveni-Kecske-rét /49.b₂/; Carei /43.XVIId/; Căpleni /52.k/; Ciumești /36.IIIa₄/; Sanislău /35.n₃/ /Németi, 1990,19-45/. The above mentioned finds were different from the Pișcolt-Cehăluți /Hajdúbagos/ group, their were chronologically later and were named prae-Gáva /Gáva I/ phase. In the years past, the finds belonging to the Gáva-Holihrad culture became numerous: Căuș /6.g/; Dindești /12.a₃, h₁, k₁, l/; Andrid /3.a, e₃, f₃/; Voivozi /27.a₁-cremation grave/; Vășad /32.d₃, h₂/; Pișcolt /33.c₁/; Sanislău /35.e₁₋₂, f/; Ciumești /36.VIc, IXa/; Brea /37.IXa₅, Xd, XIIb₃, XXIb/; Foieni /40.g₂/; Carei-Bobald /43.Ib, Ivb, Vb, VIId, IXa, XXII, XXIII/; Ghenci /48.l₂, e₂/; Berveni /49.c₂, l₂/; Cămin /51.d_{2a}/; Moftinu Mic /51.i/. (47 fig.) The following finds belong to the Gáva-Holihrad culture: Căuș III /6.c/; Tiream /8.h/; Sărăuad /16.c/; Pir /14.k/; Pișcolt /33.c₁/; Ciumești /36.IIIa₄/; Foieni /40.f/; Carei /43.XVIId/; Ghenci /48.e₁/; Căpleni I /52./; Căpleni /52.k/; Domănești I /53./; Domănești II /53.a/.

The settlements of the Gáva-Holihrad culture are frequent mainly on the Northern area of Crasna river, Valley of Ier and the borders of Nir. These usually are of large-sized and they have only one level of settlement. The population of Gáva culture liked the marshy islands (where previously were no settlements of former ages): Căuș 6.g; Andrid 13, Berveni 49. c₂. Probably, in the earlier phase of the Late Bronze Age the climate must have been arid for long time, therefore they settled down on those territories. The population of the Gáva culture lived on a large area of Carei region for long time. The chronology of the Gáva culture is still not clarified for we have no vertical stratigraphically observations. Some bronze finds from graves or settlement could help us in chronological determination. In Sanislău-Gyümölcsös a cemetery was destroyed from which were saved a bronze fibula of Röschtz-Sanislău type belonging to the Ha. A₂ /Bader, 1983, 27-31/. A bronze helmet and a bronze cup of Hajdúböszörmény-type were discovered in Pișcolt /33.c₁/ which belong to Ha. B₁. The ceramics of Gáva-Holihrad culture was hardly changed and that culture survived till the end of the Late Bronze Age / Ha. A-B/.

In Carei region, the finds of Basarab-type can not be found and the finds of pre-Scythian culture /Mezőcsát group/ are also scarce. With the exception of the bronze "depo", which contains harness of Eastern-Carpathian type /cimber/ from Vetiș, belonging to the Ha.B₃, it is not known other finds of pre-Scythian culture. Perhaps, we should also include to this culture the graves /nr. 5; 22b; 35/ from Ciumești I /Zirra, 1968, 46 fig./ and a vessel discovered in Curtiușeni /30.a₁/ / László, 1979, 537/. For in the well-known ceramics of Scythian Age could be found the local traditions, it could be supposed that the population of the Gáva-Holihrad culture survived in North-Western part of România till the Ha.D.

During the past decades, there were discovered numerous sites of Late Hallstatt period /Ha.D./ The so-called Vekerzug culture was spread in South-Eastern part of Slovakia, on the Great Hungarian Plain and on the territories of North-Western Romania /Chochorowski, 1985, 3-map; Idem, 1985a, 1-map/. In Carei region the following sites are known as settlements: Foieni /40.a₂,g₃/; Carei-Kozárd /43.Xvd2/; Ghenci /48.f₂/; Cămin /51.d2d/ Moftinu Mic /54.g₁/; cemetery and graves: Sanislău /35.c₂/; Curtuiuşeni /30.a₃/; Carei-Strada Petöfi S. /43.XXIV /; Sanislău /35.m₁/; Ghenci /48.a₁/; Valea lui Mihai /29.n₂/. All these sites (altogether 12) belong to the Sanislău-Nyírség group of Vekerzug culture /Németi/; to Nyírség-Kuştanovice group /M. Párducz/; to Alsó-Telekes-Sanislău group /Chochorowski/. The sites of Vekerzug culture /Ha.D/ are frequent in the area of Nyírség, in the plain of Carei and along the Ecedea marsh /48. pl./.

The finds of Sanislău-Nyírség group can be dated between the middle of the 5th century BC and the middle of the 4th century BC. This period according to the Central European chronology is identical with the Latène-A period. The Sanislău-Nyírség group is clearly separated in the Vekerzug culture both for its artefacts and for its burial rites. In this group it is characteristic the rite of cremation burial with urn but in its material culture can not be found the weapons of Oriental type. Besides the hand-made ceramics appeared the vessels of grey, yellowish-brown colour made on wheel. The percentage of the ceramics made on wheel is important both in the settlements and in the cemetery, the 25% of the discovered ceramics /Németi, 1984, 9 pl./.

It is interesting, that the wheel-made, household ceramics in the Scythian settlements on the Northern part of the Black Sea, which were in the neighbourhood of Greek towns /Hinterland/, are numerical insignificant (3-5 %), similarly to the sites from Moldova in the 6th-4th centuries BC. The presence of the numerous wheel-made ceramics let us to deduce that they were produced in local pottery workshops, even if kilns were not found. Thus, I can not accept those opinions according which the ceramics made on the wheel were imported from ancient Greek towns (Olbia, Histria) or they were of South-Thracian origine /M. Párducz, M. Dušek, Németi, 1982, 121-122/. The producing technique of the ceramics made on the wheel shows some Greek influence, but the types of the vessels are of local origine and the fine, painted Greek vessels can not be found among the artefacts.

The Sanislău-Nyírség group can be distinguished from the Kuştanovice group /Trans-Carpathia / for in the later one are no vessels made on the wheel, the burial rite is that of cremation, but with tumulus /Popovich, 1995, 95-98, I-IV fig; Idem, 1997, 77-91, I-XIX fig.-Mali Hejivci /

During the excavations in 1998 there were discovered an oval pit-house (?) in Ghenci-Lutărie (48. f₂), a similar house was discovered in Nyiregyháza-Manda-bokor /Istvánovits, 1997, 75-80, 68-71 fig./, and in Trans-Carpathia, Mali-Hejivci village /Popovich, 1995, I-II fig; Idem, 1997, XV/8 fig./.

The appearance of the Celtic warriors ment the end of the Vekerzug culture by the middle of the 4th century.

The Latène Culture

In Carei region, there were discovered 80 sites from the Late Iron Age /Latène/. The research of the Celtic culture in Romania began in the 1960's. The researches were began after an accidental discovery of a chieftain's grave in Ciumeşti /36.la₁/ and the finds from the Kovács collection (1961). The appearance of the Celts in North-Western part of Romania was not mentioned by the ancient authors, but the archaeological artefacts prove their early appearance on that region. It is also proved by the earliest graves belonging to the first phase of the cemetery from Pişcolt /33.c₄/. By the middle of 4th century, a group left the Celtic original homeland and wandered towards East crossing the Danube at Vác, they settled down at the Eastern part of the plain of Tisza. In that region, they coexisted with the original inhabitants /the Thrac/, artefacts of Thracian origine /Sanislău-Nyírség group were found in the earliest Celtic graves. J. Bujna, basing on the information given by me, in 1975, dated the first phase of the cemetery of Pişcolt to Latène B1b phase, which was identical with the appearance of the Celts in "E"-area /Bujna, 1982, 138/. V. Kotigoroško, basing on Bujna's chronology did not accepted the early date of the first phase of the cemetery /Lt.B1b/ / Kotigoroško, 1995, 65/. I dated the earliest graves of the Pişcolt cemetery according to Krämer dating to Lt.B₁/B₂, and that was identical to Lt.B_{1b} phase according to J. Waldhauser's chronology /Waldhauser, 1987, I tabl./

For dating the first phase of the Pişcolt cemetery we used the artefacts of the following graves: M.31- a large-sized, Hallstatt-type knife, M.121-one variant of a Certosa-type fibula; M.140,141,166- claps of belt, Stekversluss type bracclets /Németi, 1993, 7-8 fig./.

The early phase of the Pişcolt cemetery is simultaneous with the grave discovered in Diosig /Torques and bracclets with "Stempel"-type ending/ and the fibula found in Pecica /Tierkopffibcl-type/. recently, the grave nr. 43 from Muhi-Kocsmadomb was also

dated to the Lt. B₁/B₂ - Krämer basing on the fibulas of Dux /Duchcov/-Münsingen- type /M. Szabó and collab,1997, 84/.

According to our present knowledge, we reckon that the following cemeteries ended at the end of Middle Latène period, specifically in Lt.C₂-Poleutz or Lt.C₁₆ according to Walthausser's chronology: Pişcolt /33.c₉/; Curtuiuşeni /30.a₂/; Ciumeşti /36.Ia₁/; Sanislău /38.I a₁/; Dindeşti- Grădina lui Negreanu /12.b₂/ . The following settlements have the same dating: Ciumeşti /36.IIb₁/; Pişcolt /33.f₂/; Carei-Bobald /43.IVa/; Andrid /13.h₂/; Berveni /49.b₃/ . According to absolute chronology, the latest phase of the cemeteries is dated to the end of the IIth century BC. It seems that the problem of the end of the Celtic period will be answered by the recent excavation in Carei-Bobald /43.IIc/, which belongs to the Late Latène /Lt.D / period.

During the excavation of the cemeteries and the settlements, large quantity of ceramics (hand-made, made on the wheel) was discovered. Though the technique of the wheel- made ceramics was known in our region in the late Hallstatt /Ha. D₂/ period, but the use of wheel became general only in the Latène period. When the presence of the Celts can be archaeologically demonstrated /the end of Lt.B₁= about 330 BC/, the character of the ceramics is the following: vessels of late Hallstatt type, hand-made or made on the wheel and different types of vessels of Celtic origine /mainly made on the wheel/. The most frequent forms of vessels of late Hallstatt type are: A₁₋₃; B₁₋₆; C₂₋₅; E₁₋₆; F₁; G_{1 1-2}; K₇. The forms of vessels of Celtic origine are: C₁; D₁₋₃; F₃; G_{1 2}; H₁; I₁₋₃; J₁; K₁ /Németi /. There is not known handled vessel made on the wheel of Celtic origine from the first phase of Pişcolt cemetery. The local ceramics of Latène type appeared in the second phase of the early Latène period /Lt. B₂- Krämer/. New types of Celtic vessels appeared for the influences of the forms of the late Hallstatt-type vessels :G₁₄₋₆; H₂; J₂; K₂ /Németi, 1988, 107-108, 12/1-28 fig./

The majority of the Celtic ceramics was probably home- made, it is not known potter-centre, though there were discovered kilns for vessels in Andrid 13.h₂, Acâş (?), Biharia /Németi, 1974, 1/13 fig., Idem, 1996, 475; Dumitraşcu, 1982, 2/1, 4/1-fig.; Idem, 1979, 45-57, Idem, 1991, 21-23/. In the above mentioned way , we should talk about local Latène -type ceramics. I did not intend to prove the "theory of continuity" by deducing vessels of Latène type from the Ealy Iron Age ceramics, as it was misunderstood by I. Bóna /Bóna, 1993, 95, nr.184-notice/. I wanted to present that the Late Hallstatt -type ceramics continued to exist during the Celtic-Latène period, because in that period the original inhabitants coexisted with the Celts.

There are numerous settlements and cemeteries in Carei region, there was discovered a chieftain's grave in Ciumeşti /36.Ia /. Probably, a larger ethnic group /tribe ?/ lived in that area for the artefacts had an uniform character. There were discovered Greek-Hellenistic finds always together with Celtic artefacts: bit of Greek-type in Ciumeşti 36.Ia; fragment of stamped Greek amphora in Berveni; glass pearls decorated with a mask of Greek origine (or of Greek influence ?) in Pişcolt, large-sized vessel (dolia) in Berea; Greek coins (tetradrachma of Euménés King from Pergamon) discovered in Turulung; leggings / knemide/ from the chieftain's grave of Ciumeşti /Németi, 1986, 75; Idem, 1990, 53-54/. These Hellenistic artefacts must be of Greek origine and they must be brought by the Celts to Carei region. All these let us to deduce that the Celts, after the contact with the Greek-Hellenistic civilisation (the Balkans, Anatolia) came back to the researched area and joined the previously settled Celts. That event must take place after the defeat of the Celts at Delphi (278-277 BC.) /Németi, 1986, 76-77; Idem, 1990, 54-55/.

The Roman Period

After 30 years of archaeological researches there were discovered 80 sites, which belong "grosso modo" to the IIth -IVth centuries. These sites can hardly be distinguished from ethnical point of view because there were discovered only few finds, so we have only suppositions about this period:

- The fragments of hand-made vessels with plastic decoration (of fingerprint) discovered in Berveni /49.a₅/; Berveni /49.c/, Săcăşeni/89.b/ Săcăşeni- Cig /89.c/ Moftinu Mic / 54.g₂/ belong to the Dacian culture
- Typical artefactes of Sarmata origine are not known in Carei region. M. Pârducz refered to some Sarmata finds in "Carei region" , these finds probably belong to the finds from Bihor county /Dumitraşcu, 1993, 141/. The settlement discovered in Pişcolt 33.f₃ have some connection with the Sarmatan civilisation. This settlement can be dated between the end of the IIIrd century and the end of the IVth century. There were discovered some graves in Pişcolt / 33.f₃ / and in Pişcolt /33.g₄/s, their dating is not certain for there were no typical Sarmatan artefacts / Németi, 1983, 143/

- The artefacts of Przeworsk culture belong to the later phase of the Roman period, about 375 AD.: Căpleni /52.a₄/; Cămin /51.a₇/ . It seems that some finds discovered together with fragments of Roman

Provincial origine and some type of fibulas from Carei-Kozárd /43.XVd/ ; Berea /37.XXIC/; Curtiușeni /31.b/ belong to the earlier phase of early Przeworsk culture.

- The finds from supposed graves of cremation, Cehăluț /Lazin, 1992, 339-346/ and Curtiușeni-Liget-domb /31.a/ refer to a population coming from North /German/. Though, it is not known neither the date nor the the civilisation of the above mentioned finds, it is probable that they belong to Vandal /Viktoval/ population from the IIIrd century AD. The finds of a grave from Dindești farm /12.c₂/ show the influence of Sântana de Mureș-Cerneahov culture. In this grave it was discovered many vessels and a comb, which type belong to the Sântana de Mureș-Cerneahov culture. There was a little, stamped-patterned vessel of grey colour, which probable came from a potter center from Bereksurány or other one from Trans-Carpathia.

- In spite of the fact, that there were no significant excavations of Roman period along the Crasna river, it is supposed that, the area of Crasna had connection with Dacia-Prolissensis. The valley of Crasna and Zalău rivers was probable the comercial line, that connected Dacia-Prolissensis with the Barbaricum. The following artefacts were imports of Roman origine: bronze fibulas from Acăș /70.e₃/; from "Carei region" /43/ fragments and vessel of "terra sigillata" from Corund-" Pe izvoare" /76.b/; Bervenii /49.e/; Berea /37.Xf/ and other fragments of vessels from Carei /43.XId/; Vezendiu / 9.a₃/ . In Ghenci - 48.f₄ fragments of vessel of Roman provincial origine was found together with fragments of vessel of grey colour from the Barbaricum and with a fine decorated comb, which was dated to the IVth century AD /Németi, Gindele, 1997, 631-703/. In the following sites were found fragments of stamped vessels: Ghenci-Vályogvető /48.f₄/; Berea-Sóskás /37. Xf/; Ghilvaci /61.b₁/ Pir /14.e₁/; Foieni /40.c₂/; Carei-Bobald /43.IIc/.

- The finds of Roman period can be found / 50.pl./ in Nyírség, in plain of Carei, along the Ecedea marsh, in the Valley of Ier , along the Crasna river and its tributaries and in the hills of Tasnad.

- These numerous sites show that during the Roman period a large population lived in this region. Besides the settlements and graves there were often found Roman coins, Roman denars were discovered in Vășad / 32.m/.

The Migration Period (Vth -VIIth centuries)

In Carei region the following finds of graves were discovered: Ghenci /48.a²- two graves/; Dindești-Grădina lui Negreanu /12.b³-one grave/; Andrid /13.k-one grave/; Valea lui Mihai /29.d- many graves (?). These graves were dated to the second half of the Vth century basing on the finds from Valea lui Mihai /Németi, 1967, 499-504; Idem, 1983, 134/. Recently, the finds /48.a₃; 12.b₃/ were dated to D2 or D2/3 phase (420-460 AD.) by R. Harhoiu /Harhoiu, 1990, 200/. As concerns the finds from Andrid /13.k/, it was dated to the second half of the Vth century and the beginning of the VIth by I. Stanciu / Stanciu, 1997, 178, III/1-3 pl./ . I. Stanciu supposed the existence of another grave from Andrid, because in Satu Mare Museum he found a poliader earring which had no inventory number but the label "Andrid". It must have been a misunderstanding for that object was already published by me /Németi, 1983, 135, 1/2 pl./ . The following settlements are known from Carei region: Berea-Măcriș /37.Xg/; Berea-La soci /37. XXXI/; Carei-Bobald II /43.IId/; Carei-Kozárd /43.XVd₄/; Ciumești /36.Ia₆/; Ciumești /36.VIg/. The above mentioned settlements can be dated to the second half of the Vth century and the VIth century . A gold coin was discovered in Cig /85.a/, it was made in Roma (solidus of Valentinianus the IIIrd, 425-455). The following settlements can be found in the archaeological literature: Sanislău /35.d₃/; Dindești /12./; Tarcea; Valea lui Mihai /29.l₂/; Valea lui Mihai-Groapa cu lut /Stanciu, 1997, 186-187/.

Recently, there were discovered four graves in Carei -Kozárd /43.XVc₂/ in which were combs with double rows and ceramics from early Avar period (?) / unpublished artefacts/. Similar finds are known from Berea /37.XVIf/; Berea /37.XIb₂/; Sălacea; Șimian /Stanciu, 1997, 185, III/5 pl./.

Another group of finds with settlements and graves show Slavian-Avar connections: Pișcolt /33.c/- graves from the VIth century/ Valea lui Mihai /29.m/; Săcuieni /25.C.g₃₋₄ - a silver fibula from a grave belonging to the VIth-VIIth centuries, graves from the Avar period /; Cheșereu /25./ . The followings are finds from the Late Avar period: Căuaș /6.a₂/; Dindești /12.d/; Valea lui Mihai-Râtu/ Németi, 1983, 138, 3/1-3; 6/8-9; 7/1-5; 8/1-12 fig./

Artefacts from the VIIIth-Xth centuries

The finds from this period were rarely derived from regular discoveries or from salvage excavation /Lazin, Hep, 1990, 79-84; Dumitraşcu, 1978, 51-82/. The majority of the finds are ceramics, which were hand-made or made on the wheel, there were also find some spindle whorls decorated with wavy lines. These artefacts are connected to settlements: Dindeşti-Grădina lui Donca /12.h₃/; Pir-Tatárhalom=Nagyhalom /35.k₂/; Răduleşti-Grădina lui Ţurcaş /5.a₂/; Acâş-Veres-rét /70.d₄/; Dindeşti - a vessel from unknown site /12./; Săcuieni /25C.j₂/; Berea /37.IXa and IXb/; Ghenci-Răduleşti /48.h/ Cămin /51.a₄/; Căpleni /52.i/; Săcăşeni /89.d/; Sărăuad /84.a₃/; Ghenci /48.f/; Foieni /40.g₄/; and the following sites from the Kovács collection (1961 and 1977): 37.Xh; XIg; XXg-Berea/.

There are known some finds of graves from this period as a complete vessel from Irina /11./; Galoşpetreu /20.g-more destroyed graves from the Xth century, a grave from Hungarian conquest period/; Săcuieni /25C.g₃/; Urziceni /41.h₄/; Ghenci /48.a₄/. The settlements from this period are near to marshes and rivers, on the same place where the villages of the age of the Árpáds were.

The Sites of the age of the Árpáds , XIth-XIIIth centuries

In Carei region there are known 50 sites, mainly settlements but there are graves, as well. These finds were dated to the XIth and XIIIth centuries and belong to the age of the Árpáds: Căuaş /6.h/; Sălacea/Otomani /22.d/; Adoni /23 /; Văşad /32.e₇ and g₄/; Tarcea /24./; Valea lui Mihai-Krizsán- kert /29./; Curtuiuşeni /32.d /; Ciumeşti /36.Iib₂/; Berea /37.XVd/; Foieni 640.c₃/; Carei-Bobald II /43.IIe/; Carei-Kozárd /43.d₁/ Carei-Szenyviztisztító telep /43.XIX b/; Carei-Klára-major /43.XXII/; Ghenci /48.f₃/; Berveni /49.h/; Berveni /49.l₃/; Cămin /51.a₃/; Căpleni /52.g₂/; Domăneşti /53c₃/; Ghilvacii /61.b₂/; Craidorolţ /67.a₁/; Acâş /70.f/; Acâş /70.g₂/; Chisău /93.b₃/; Pişcolt /33.a₂/; Pişcolt /33.m/; Resighea/Curtuiuşeni /34.d/; Berea /37.XVIg/. In fact, settlements are the former places of the today villages or the remains of the villages destroyed during the Tartar migration (1241). These were mainly small settlements being composed of some houses.

The majority of the finds are ceramics, which were decorated with paralel lines and pattern of stamped squares/ a complete vessel from Pişcolt 33.a₂/. There were discovered kettle-like vessels (Tonkessel) made on the wheel on the above mentioned settlements. This type of vessel appeared in the XIth century and it was used during the age of the Árpáds until the Tartar migration (1241) /Takács,1986-Cserépüstök elterjedése a Kárpát-medencében-map/.

Sporadic graves and part of cemeteries are known from the following places: Unimăt-Dălboci /2.a₅/; Sălacea /21.a/; Curtuiuşeni /30./; Foieni /40.a₅ - cemetery/; Moftinul Mic / 54.g - cemetery/. Salvage excavations were executed in Foieni and Moftinul Mic, during which two parts of cemeteries were discovered. The graves of the cemetery from Moftinul Mic were deficient in finds. Among the finds of 13 discovered graves were simple bronze lock ring, pearls of glass, ring for neck made of bronze or silver. This part of the cemetery (the cemetery must have been larger according to the observations) is dated to the Xth - XIth centuries. In the cemetery of Foieni, 32 graves were discovered, that place was rich in artefacts. Bronze and silver lock rings ending in "S" were frequent, rings, animal-headed bronze bracelets, coins from the age of the Árpáds /King Könyves Kálmán, 1095-1114/ can be dated to the XIth-XIIIth centuries /Németi, 1986-87, 111-112/. Similar cemeteries are known from Transilvania (Zăbala and Peteni) and from the Hungarian Szabolcs-Szatmár-Bereg county.

The Mounds (Tumulus)

During the researches many artificial mounds were charted. Some of them are visible, others are almost imperceptible and some of them were smoothed. Generally, there are no artefacts in it, but sometimes there are fragments of Preahistoric ceramics belonging to that place where the soil came from . The mounds appear as some grey spots on the fields. They are frequent in Carei region, in the territory of former Ecedea marsh, in the valley of Ier, they can be also find in the valleys of Crasna and Bereteu, in the hills of Tăşnad, but there are no information about their presence in Nyírség. The following mounds disappeared: Tarcea H1 /24/; Carei /43.XVd₃/; Camin /51./, there were no artefacts in those mounds, they could not be burial mounds /Kurgans /.

Other mounds were mentioned (as border markers separating feudal estates) in the charts from the Middle Ages: Dobra /73.b/; Bogdand /77/; Lelei /80.d/. The higher mounds must have guarding function, signals were given from them in case of attacks.

The following mounds were " kurgans" from the Cooper Age: Vezendiu /9.b/; Eriusâncrai /3.c- four mounds near to each other/. Group of mounds from Hadad village were smoothed /79.b,c, d/, these were probably tumulus from the Late Bronze Age.

Disappeared Villages

There are many villages mentioned in the charts from the Middle Ages, which do not exist today. They disappeared either during the Tartar migration (1241) or later during the XVIth-XVIIth centuries. The following places of disappeared villages were discovered in Satu Mare and Bihor counties: Bobald-along Mergheș river, near Carci, towards Ghenci village; Kozárd-near Carei, towards Căpleni; Vada-between Foieni and Urziceni; Ete-between Chereușa and Pir; Suna-between Chereușa and Sudurău; Ragáld-on the bank of Ier, between Andrid and Sălacea; Kyde- on the left side of the main road nr.19, between Carei and Petrești; Zölce-Blaja, on the left side of the main road connecting Tășnad and Cehăluț; Pusztaszentmiklós-near Sărăuad; Ebesfalva-near Moftinul Mic; Hostat-on the banks of Crasna, near Ghilvaci, perhaps, that was the place of the today Kis Majtény (the name of Kismajtény appeared for the last time in the charts from the Middle Ages at the end of the XVIth century).

The list of the illustrations

- Fig. 1/A - The hidrographycal aspect of the Tisa Plain, Eastern area ; B - The life in the marsh.
Fig. 2/A - Ecedea marsh before drainage; B - Upper Tisa in Pleistocene.
Fig. 3. - The drainage plan of Ecedea Marsh.
Fig. 4. - The map of the researched area - end of the XVIII.-Th century.
Fig. 5/A - The structure of hidrographycal net before the systematization ;
B - Aspects from the marsh.
Fig.6/1,2 - Aspects from Ecedea Marsh.
Fig.7/1,2 - Aspects from Ieriu Valley.
Fig. 8/1 - The hidrographycal net after the systematization ; 2 - Aspect from Ieriu Valley.
Fig. 9/1 - The map of the relief ; 2 - Bulrush processing in Ieriu Valley.
Fig.10 - Archeological finds from the beginning of the XX.-Th century (Carei-Bobald I).

The map of localities according to their catalogue number:

- Fig.11. - 1-3; 69, 85.
Fig.12. - 4, 6, 19.
Fig.13. - 8, 44, 45, 46.
Fig.14. - 7, 9, 10, 11, 12, 17.
Fig.15. - 13, 32, 33, 47.
Fig.16. - 14, 21.
Fig.17. - 20, 22, 23, 24, 25, 25A, 25B, 25C, 26, 27, 28.
Fig.18. - 82, 83, 84, 86, 88, 90, 94.
Fig.19. - 15, 16, 18, 91, 92, 93.
Fig.20. - 84, 89.
Fig.21. - 87, 95.
Fig.22. - 40, 41, 43, 50, 51, 52.
Fig.23. - 34, 35, 36, 46.
Fig.24. - 37, 38, 40, 42.
Fig.25. - 36, 37.
Fig.26. - 31.
Fig.27. - 39.
Fig.28. - 29, 30, 32.
Fig.29. - 43, 51, 52, 53, 54.
Fig.30. - 49, 50.
Fig.31. - 49, 50.
Fig.32. - 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62.
Fig.33. - 5, 43, 48, 58, 64.
Fig.34. - 63, 65, 66, 67, 68.
Fig.35. - 70.
Fig.36. - 71, 72, 73, 74, 75.
Fig.37. - 76, 77, 78, 79, 80, 81.
Fig.38. - Finds from Paleolithic, Mesolithic and Early Neolithic.
Fig.39. - Finds from Middle Neolithic - The Pişcolt group.
Fig.40. - Finds from Late Neolithic - The Herpály-Csöszhalom group.
Fig.41. - Finds from Tiszapolgár culture.
Fig.42. - Finds from Bodrogresztúr culture.
Fig.43. - Finds from Baden-Coşofeni culture.
Fig.44. - Finds from Early Bronze Age - Makó, Nyírség culture, Sanislău group.
Fig.45. - Finds from Late Bronze, the Pişcolt-Cehăluţ-Hajdúbajos group.
Fig.47. - Finds from Gáva Culture.
Fig.48. - Finds from Late Hallstatt (Ha.D.)

- Fig.48. - Finds from Latène epoch.
- Fig.50. - Finds from Roman Imperial epoch.
- Fig.51. - Finds from V.-Th – VII.-Th centuries, the migrations epoch.
- Fig.52. - Finds from VIII.-Th - X.-Th centuries.
- Fig.53. - Finds from XI.-Th - XIII.-Th centuries.
- Fig.54. - Hillocks and barrows.
- Fig.55. - Disappeared feudal villages, archeologically identifies in the field.

NAGYKÁROLY VIDÉKÉNEK RÉGÉSZETI REPERTÓRIUMA

Mindenekelőtt szeretném pontosítani, megjelölni azt a területet, amelyre a cím vonatkozik. Ez a terület földrajzilag része a Szamos síkságának, annak nyugati zónájához tartozik a Károlyi síkság, amelyhez szorosan kötődik az Ecsedi-láp helyén kialakult alacsony sík vidék, valamint a Kraszna mente. Mintegy folytatásként e zónához kapcsolódik még a Nyírség romániai peremvidéke, majd az Érmellék. Ez utóbbihoz szervesen hozzátartoznak: a Tasnádi dombvidék és a Tövishát olyan területei, amelyek a Csaholy-pataka, a Mázsa-pataka és más az Érbe torkolló medrek révén szintén a megjelölt térséghez kötődnek.

Milyen lehetett ez a vidék az őskorban, ha még a középkor végén is (Szamos-Kraszna köze) e területet a bölények egykori földjének nevezték. A valóságban ezt a járhatatlan, az Ecsedi-láp által határolt, mocsaras, erdős vidéket még a múlt század végén is (Jókai Mór utazásai során részletesen le is írja) a Nagykárolyt Szatmárral összekötő országút dél irányban széles ívben megkerülte (Borsy, 1975,7-35, Frisnyák, 1980,37-39, Borsy, 1961 - térkép a vízzel borított területekről). A Nyírség pereme homokdombokkal tarkított, folyóvízben szegény terület, ahol az ún. „nyírvíz-laposok” gyakran vízzel teli medrei sokszor gátolták a kelet-nyugati közlekedést. A „nyírvíz-patakok” a csapadékvizet az Ecsedi lápba vagy az Érbe szállították. A XI. századtól használt Szalacs-Nyírbátor-Nyiregyháza-Tisza (rév) útvonal valószínűleg ismert volt az őskorban is (Gyarmatosy, 1979,122).

A Kraszna mentén, a királydaróci solymászokra (draucarii) vonatkozó 1217-ben keltezett oklevél arra enged következtetni, hogy ott egykor kiterjedt erdőségek álltak. Hogy időközönként milyen összefüggő, vízjárta vidék lehetett a Nagykároly és Szatmár városok közötti terület, arra utal Bél Mátyás 1727 körüli feljegyzése, amely a mai Bobáld-i várat úgy határozta meg földrajzilag, mint amely a Kraszna medrének magas partján található (Szirmai, 1809,19). A középkori oklevelekben gyakoriak azok a helynevek, amelyek vizes-mocsaras életterekre utalnak: 1430-ban Börvely-ben „Éger”, 1431-ben Kálmádon „Füzesér” és „Nádzug”, 1461-ben Kaplonyban „Gyékényes”, 1501-ben Vezenden „Nadasér” szerepel (Karácsonyi, 1997,103-106). Az Ér és a Nyírség már együtt szerepelnek a krónikáinkban (Anonymus, 22,28-Umosouer, Nyr), de az 1338-as okiratban Erwyze fluvius (Károlyi oklevéltár, I, 128) majd később az Érmellék megnevezés is megjelenik (Érmellék terae arabilis - 1445, Éradony határának említésénél). Természetesen a XVII. században az Érmellék és az Ecsedi-láp (Ecsed várának urbáriuma - 1648) mocsárvilága még teljesen háborítatlan. Evlia Cselabi török utazó, aki a nagykárolyi vár 1661-ben történt ostrománál jelen van, csodálattal ír az Ecsedi-lápról. Valójában e terület egykori ősi állapota túlnyomó többségében a múlt század végéig fennállott.

A mocsárvilág felszámolásáról, lecsapolásáról csak néhány mozzanatot villantunk fel. Időrendben az első Bél Mátyás tudósítása 1727-ből, aki személyesen megjárta a Bobárd alatt folyó Mérges patak árkat, s szerinte a XVII. században a Báthoriak innen keleti irányba vezetik el a Kraszna vizét, az Ecsedi vár felé. A lecsapolás gondolata 1751-ben merült fel először. Az árvizek megfékezésére a munkálatok 1760-ban kezdődtek el, majd 1778-1784 között Majtényből kiindulva egy 32 km hosszú csatornát ástak az Ecsedi-láp területén. Ezeket a lecsapolási próbálkozásokat 1785-ben II József császár leállíttatja. Mint ismeretes, a láp lecsapolása csak 1899-ben fejeződött be (Czirbus, 1899,97-122). Később az Érmellék lecsapolásával (1967-től) tulajdonképpen megszűnik a lápvilág Nagykároly vidékén. Az ilyen jellegű környezeti változásokra a növény- és állatvilág rendkívül érzékenyen reagál. Az ember környezet alakító tevékenysége természetesen számos állatfaj eltűnését is eredményezte. Így tűnt el a Szatmár környékén élő őstulok, amelynek csontmaradványai jelentős mértékben kerülnek elő a késő neolitikumi településekről (Kálmánd-Kraszna part). Egykor, Nagykároly környékén messze földön híres madárvilág élt (Lovassy, 1931). Említésre méltó az is, hogy már évszázadokkal előbb e vidéken a solymászat igen elterjedt volt. A középkori oklevelekben gyakran szerepel a vadászatra használt „karoly-madár”, egy aránylag kisebb termetű ragadozó faj, amely a Károlyi nemesi család ősi címerében is látható (Károlyi oklevéltár, III, 417).

Összegezve az ősi környezet átalakítására vonatkozó emberi tényezőket (erdőirtás, lecsapolás, stb.) kiemelendő, hogy ezek által a földművelés értékes területekhez jutott. Ugyanakkor számolni kell a Nyírségen a futóhomok kialakulásával (erdőirtás), felgyorsultak a talajeróziók, a legelők elszikesedése, kiszáradása, elgyomosodása (Karácsonyi, 1998, 106-111). Az Ecsedi-láp lecsapolásának terve szerint a mocsár nyugati szélén új medret ástak, amely Nagymajténytől Vásárosnaményig (ahol a Tiszába ömlik) 64,45 km hosszú, 9 m szintkülönbséggel. A munkálatok során hatalmas felületet bolygattak meg, számtalan őskori és kora középkori települést dúltak szét, részben vagy teljesen, erre utalnak az 1980-1987 közötti munkálatok is, főleg Kaplony és az országhatár között.

A régészeti kutatásra vonatkozó legrégebb adat a XVIII. századból való, a már említett Bél Mátyás 1727 körüli kutatása nyomán szerzünk tudomást a Nagykároly melletti Bobárd (Bobáld) nevű várról, amelyet a hunoknak tulajdonít. A múlt század elején Szirmai Antal (1809, 69) említést tesz egy kassai (Košice) tudós utazóról, aki Szatmár comitatus területén a Kraszna mentén, Traianus császár korabeli földsáncról ír, valamint beszámol az annak közelében talált római érmékről. Az első muzeális gyűjtemények a XIX. század második felében keletkeztek a nagykárolyi piarista gimnázium és a szatmári református kollégium mellett (Németi, 1972, 41-45). Még 1890-ben megalakult a Szatmár városi „Kölcsey-kör”, amelynek régiségtára is volt, majd 1901-ben létrejött a vármegye székhelyén, Nagykárolyban egy „Művelődési Egyesület”, amely megalapítja a Szatmár vármegyei múzeumot. Ebbe gyűjtötték össze a vármegye területén felszínre került régiségeket, középkori relikviákat, az adományozott régi könyveket (Dulgău, Lazin, 1990, 21).

Az általunk felvázolt földrajzi területről az első ismert régészeti tárgy Ákos község határában, a Kraszna medréből került elő 1855-ben egy bronzkor végi (Br. D) arany karperec (Petri Mór, I, 1901, 31). A XIX. század második feléből több bronz-raktárleletről van tudomásunk: Magyar-Csaholy I (1873); Lele (1876); Domahida I (1883); Érkávás (1881); Kaplony, Kálmánd (1897); valamint számos szórvány bronz tárgy látott napvilágot mint Hadad (1876); Tasnád (1899). Az első hiteles régészeti ásatást Vende Aladár végezte a nagykárolyi Bobárdon, a bőrvelyi Várszigeten, majd megírta a vármegye őstörténetét (Szatmár vármegye őskora, 1910, 402-411). Az első világháború után a megyei múzeum a székhellyel együtt átköltözött Szatmárra - 1924 (Márcauş, 1938, 65-73), s régészeti vonatkozású adatokkal csak ritkán találkozunk a megyei újságokban (Pojánszky, Észak-nyugati Újság, 1921). Talán a legérdekesebb lelet az 1930-ban talált szilágypéri bronz szobrocscsa, amelyet a Tatár-dombról gyűjtöttek be (Roska, 1934, 187-190). A Szatmár és Bihar megyei régiségeket Roska Márton foglalta össze a két megye történetének bevezető tanulmányában (1938, 69-72; 1939, 1-15- separatum), valamint az 1942-ben kiadott repertóriumban. Mivel munkánkba, amint láttunk, részben belefoglaltuk a tasnádi dombvidéket is, megemlíthetjük a szilágysági régiségekről 1890-1901 között beszámoló Fetzner F. Ferenc nevét (ArchÉrt, 1896, 1897, 1899, 1901) aki közölte az érkávási bronz depót és avar kori sírt. A tasnádi és balázsházi neolitikus leletekről Orosz Endre és Roska Márton számoltak be 1909-en és 1910-ben.

A két világháború között az Érmellék valamint a Nyírség romániai területén napvilágot látott régészeti leleteit egy lelkes amatőr régész mentette meg, dr. Andrassy Ernő érmihályfalvi orvos, aki négy évtizeden át (1926-1968) hangyaszorgalommal gyűjtötte és rendszerezte a különböző korok emlékeit. Állandó kapcsolatban volt Roska Márton kolozsvári kutatóval, aki ásatásaival és tanulmányaival ráirányította a romániai régészek figyelmét e rendkívül gazdag területre s különösen a bronzkori leletekre, az Ottományi műveltségre. Dr. Andrassy Ernő 1954-ben elkészítette a rendkívül gazdag gyűjtemény katalógusát, majd megalapította az Érmihályfalvi Múzeumot. Sajnos, e gazdag gyűjtemény, miután 1958-ban dr. Andrassy Ernőt egy koncepció perben több évi börtönre ítélték, szétszóródott. A régészeti anyag nagy része a váradi múzeumba, egy kis töredéke pedig Székelyhídra került. Bár ebből a gyűjteményből elég sokat közöltek (Mihályfalvi bronzkori edény depó vagy sír; Gálospetri honfoglalás-kori sírok stb.) de 1989-ig nevét ritkán említik a kutatók. Dr. Andrassy Ernő nemcsak gyűjtő volt, hanem autodidakta régész is, aki megszállottja volt a régiségeknek, tudatosan, szakértelemmel mentette meg az érkörtvélyesi, mihályfalvi kelta sírok leleteit, a ligeti római kori emlékeket, a népvándorlás kori temetkezéseket. Ő maga így ír a régészet iránti szenvedélyéről „1920 augusztus 21-én estefelé kimentem Ottomány község mellé vadrucára vadászni. Az Ér folyó Földvár nevű szigetén egy friss tarlószántáson kőbaltát találtam. Elcsodálkozva vettem fel. A szántást végző embernek is megmutattam, az azt mondta, hogy itt gyakran találunk köveket, cserépdarabokat és égett földet. Sőt -mondta- a Várhegy tetején még sokkal több ilyesmit lehet találni. Néhány nap múlva felmentem, ástunk egy árkot, és tényleg rengeteg régiséget leltünk. Meglepett ez, hiszen az Érmelléken, Szalacson születtem, ott nőttem fel, de eddig még nem találtam ilyesmit. Ekkor határoztam el, hogy kutatni fogok a régiségek után ...”

A második világháború után 1953-ban a szilágypéri Eördögh Jenő értesíti a nagybányai múzeumot a falu határában lévő „Várszigeten” talált régiségekről. Az 1953-1954-ben végzett ásatásokat Székely Zoltán, sepsiszentgyörgyi régész vezette. (Kovács Ilona a nagybányai múzeum munkatársa vett még részt a munkálatokban). Ebben az időben 1958-tól újból megalakult a múzeum Nagykárolyban, amelynek vezetője Kovács Sándor tanító; a kolozsvári múzeum régészeinek közreműködésével leletmentést végeztek a mezőteremi „Kenderes halmon”, valamint a gencsi „Akasztó-dombon”.

Az 1950-es évek elején került Berébe református lelkésznek Kovács Gyula tiszteletes. Valószínű, hogy dr. Andrassy biztatására kezd régiségeket gyűjteni s már jelentős gyűjteménye lehetett, mert 1959-ben C. S. Nicolăescu Ploșor bukaresti paleolitikus lelkesen írt az obszidián leletekről. Gyűjteményét 1961-ben megvásárolta a nagybányai múzeum, s röviddel ezután, főleg a Bukaresti Régészeti Intézet munkatársai, E. Comșa és Alex. Păunescu végeztek kisebb ellenőrző ásatásokat (1961-1962). Kovács Gyula református lelkész gyűjteménye hívta fel a figyelmet a Csomaköz-Bere és környékének igen gazdag és nagy jelentőségű régészeti leleteire. Az 1962-1965 közötti rendszeres régészeti feltárások európai jelentőségűvé tették ezt a vidéket, főleg a csomaközi kelta temető és vezér sír feltárásával és közlésével. Ezek a nagyméretű kutatások nem szakadtak meg, tovább folytatták a nagykárolyi múzeum, a Trákológiai Intézet, valamint a szatmári múzeum munkatársai, akik jelentős feltárásokkal gyarapították e vidék őskori és népvándorlás kori ismereteit. Mielőtt még e fejezetet lezárnám, szeretném megemlíteni a Székelyhídon tanároskodó Nánási Zoltánt, s talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy ő folytatta dr. Andrassy Ernő kutatásait, valamint a tasnádi Vass Márton nevét, aki sokrétű munkásságával (régészeti leletmentéssel is) lefektette a helybeli városi múzeum alapját.

Az általunk kutatott földrajzi zónából e régészeti repertóriumban átfogtunk az adminisztratív térkép szerint feltüntetett 108 helységből 98-at. A fennmaradt 10 település többségében kicsi, tanyaszerű helység, amelyeknek határából nem rendelkezünk régészeti leletekkel, vagy a terepbejárás során elkerülték a figyelmünket, esetleg feljegyzéseinkben a szomszédos, nagyobb helységekkel együtt szerepelnek.

A régészeti leleteket korok és kultúrák szerint csoportosítottunk, aztán szintvonalas térképre vittük fel, kiegészítve a halmokkal (kurgánokkal?), valamint azokkal az eltűnt településekkel, amelyek szerepelnek a középkori okiratokban és a faluhelyüket régészetileg lokalizálni tudtuk.

A már említett kutatási területről egyetlen többé-kevésbé biztos paleolit leletről tudunk a gálospetri „Fráter-erdőből” (20. a1), amelyet a régészeti szakirodalom említ, de nem rendszeres kutatásból erednek. A Sebes-Körös mentéről ismerünk hasonló paleolit korú leletet, mégpedig a folyó magas teraszáról Nagyvárad közelében (Emödi, 1977, 5-7). A mazolitikumból egyetlen leletet említ a szakirodalom: Csomaköz-Legelőről (36. II a). Annak ellenére, hogy Szaniszló-Csomaköz-Bere-Fény határait aránylag elég jól bejártuk, újabb mezolitikus településre nem bukkantunk. Érdekes volt számunkra a Piskolt-Homokosdomb-i telep (33. e1) legalsó szintjében talált obszidián hulladék, kerámia töredékek nélkül és települési réteg hiányában, valószínűleg az őskori humusz járósintjéről. De mivel a közelben több korai és középső neolitikus telep található, feltételezzük, hogy ezek a leletek inkább egy kőmunkálási „műhely” nyomainak jelzik és valamelyik neolitikus telephez tartozhattak. Az utóbbi időben, a Tisza alföldjének ÉNy-i területéről, Jászberény környékén (Jésztelek) több mezolitikus szálláshely nyomait regisztrálták, a holocén kor elejéről (Kertész, 1991, 29-32; Idem, 1993, 23-29, 1-5 kép; 1996, 43-44). A mezolitikus kor települések száma megsokszorozódott ezen a területen, de hasonló leletekről tudunk Kárpátaljáról is (Mazkewy, 1998, 24-40, 1 kép-elterjedési térkép). Úgy tűnik, hogy az Észak-alföld késő mezolitikum anyagi kultúrájában végbemenő változások, a neolitikumot megelőzően, érintették a Nyírség peremét is (C. II). Itt főleg az obszidiánból készült kőeszközök dominálnak, s mivel helyi kőzet nincs, az Avas felőli kapcsolatokat pedig megnehezítették a Kraszna-Szamos közti óriási vízjárta területek és mocsarak, ezért a Tokaj-i eredetű kőzetet (obszidiánt) használták eszközkészítésre.

A NEOLITIKUM

E terület neolitikizálása a Starčevo-Körös-Criș kultúra fiatalabb fázisában következett be (III B-IVA-Lazarovici kronológiája szerint). Bár kimutatható valamiféle késő mezolitikus technológia hatása az obszidián megmunkálásában, a késő mezolitikus népesség és a kora neolitikus lakosság egymás mellett élésére, egyidejűségére nincs kézzel fogható régészeti bizonyíték. A kora neolitikus telepek elterjedési térképe arra enged következtetni, hogy a Starčevo-Körös-Criș műveltség hordozói a Szilágyság felől, Erdélyből, valószínűen a Kraszna vagy a Berettyó-Ér vonalán jut el a Nyírség pereméig. Az agyag szobrocskák - 82. e1, 41. h1 - (idolok) erősen hasonlítanak a két egymáshoz ragasztott részből álló „Szilágyszoványi Vénusz” típusához (Lakó, 1977, 42-43, 2/1.2 kép; Méhtelek) Kálicz, Makkay, 1974, 5-24, 9 kép; Felső Homoród (Bader, 1968, 1/1-2 kép). A kutatott területről a kora neolitikus, Starčevo-Körös-Criș kultúra fiatalabb fázisából 11 leletet regisztráltunk, amelyek közül csak egy lelőhelyen folyik rendszeresnek mondható kutatás (82. e1 - Tasnád „Sera”). Hasonló leleteket ismerünk Közép és Felső Homoródról (Bader, 1968, 382-384); Dumbrava = Felsőliget (Dumitrașcu, Luca, 1991, 289-295); Fughiu = Fugyi (Ignat, 1979, 721-733); Berettyószéplak (Idem, 1978, 9-

25); Szilágyzovány (Lazarovici, Lakó, 1981, 13-14). Iercoşan (1994-95, 22, jegyzet sz. 21-22) a Kovács-gyűjtemény - 1977 alapján négy települést említ Beréből (37) és hármat Csomaközről (36). A gyűjtemények (1961, 1977) ellenőrzése során arra a következtetésre jutottunk, hogy kora neolitikus településnek feltételezhetően csak a Kisrengátjáról (37. Ia) és a Libuc-hegyről származó (37. Va) leleteket tekinthetjük, a többi település minden bizonnyal már középső neolitikus, a Piskolti-csoport korai fázisába sorolható, amelyben azonban jelentős a Körös-Criş hagyomány (de tipológiailag szétválasztva megtevesztők lehetnek ezek a leletek). A Starčevo-Körös-Criş kultúra hordozói behúzódnak a Nyírség és a Szamos síkságának területére, keresvén az utat az igen kedvelt nyersanyag az Eperjes-Tokaj környéki obszidián felé. Talán nem véletlen, hogy éppen az általunk vizsgált területről is jelentős obszidián „raktár” leleteket ismerünk - Érkávás (6.g), Csanáros (41.g1). Hasonló leletekről számolnak be a kutatók Nyírlugasról (Bona, 1986, 17), de Erdélyből is ismerünk hasonlókat (Roska, Repertórium, 1942, 323, VI. térkép).

E. Comşa szerint Románia ÉNy-i területén a Starčevo-Körös-Criş műveltséget a Csomaközi (cultura Ciumeşti) kultúra követi. Szerinte e műveltség kialakulásában a döntő szerepet a déli elemek képezték, főleg a kerámia anyagában, a tradicionális kora neolitikumi díszítő motívumokban ujjbeggyel vagy körömcspéssel benyomott felület, barbotin rátétt, felkent és kanelurás változatban. A másik összetevője a régi mezolitikus népség lenne, amely a tardenoisian hagyományban érzékelhető - az obszidián megmunkálás technológiájában (Comşa, 1963, 39-49; Idem, 1963, 477-484; Păunescu, 1963, 467-475; Idem, 1964, 321-333). E. Comşa véleménye szerint e két elem szimbiózisából született meg a Csomaközi műveltség. A kultúra elkülönítése főleg a Kovács-gyűjteményre valamint a már említett kis felületeket felölelő feltárásokra épült (B.37.Ia-d; 37.IX), amelyek alapján, főleg a tipológia, a rekonstruált formák (hiszen ép edények nem voltak) nyomán két fejlődési fázist különítettek el: egy régebbit - Bere I és egy másik, fiatalabbat - Bere IX-et. (Comşa, 1987, 32). Ehhez hasonló koncepciót dolgoztak ki a vonaldíszes kerámia származásával kapcsolatban (AVK) a magyar régészek, amikor feltételezték, hogy Starčevo-Körös-Criş kultúra népi és művelődési elterjedésének északi határa a Kiskunhegyes-Berettyóújfalut összekötő vonal mentén található, mert annak előretörését megállította a Szatmár I-nek nevezett csoport, mint az AVK legkorábbi megnyilvánulási formája (Kalicz, Makkay, 1977, 18-29). Ebben a vonatkozásban a Csomaközi kultúrát a szerzők besorolták a Szatmár I csoportba (Ibidem, 20).

A méhtekei valamint az Alsó és Felső Homoród-i leletek (sajnálatos módon T. Bader nem tette közzé csak az idoloikat, kiragadva ezeket a lelet-együttesből, mellőzve így a különben igen gazdag kerámia anyagot) bebizonyították, hogy a fent említett „demarkációs” vonaltól jóval északabbra is megjelentek a Starčevo-Körös-Criş kultúra fiatalabb korú leletei (Bóna, 1986, 18). Tehát a Szatmár I csoport nem lehet az AVK legfiatalabb fázisa, mert mind kronológiailag mind tartalmilag megfelel a Starčevo-Körös-Criş legdöbbenesebb leleteinek: Méhtekek, Nagyecsed-Péterzug, Tiszabездé-Serpáva. Ezek a települések a Criş kultúra erdélyi ágához tartoznak, amelyek valahol az Érmente-Berettyó vonalán találkoznak az Alföld felől előre vonuló Körös csoporttal, ezzel magyarázható a két csoport közötti kulturális eltérések (Raczky, 1988, 29.). Így e régi feltevés ma már erősen vitatható, bár egyes kutatók még az utóbbi időben is fenntartják (Makkay, Iercoşan, Agyag idoloik, 1995, kiállítás).

A Piskolt - „Kincsverem”(33.fl), Terem - „Teremi út” (8.c), Kismajtény - „Halastó” (B/54.b1), Csanáros - „Legelő” (41.e), Kaplony (52.b, c1, e), Érendréd (13.1) lelet-együttesek alapján megteremtődött a feltétel, a Csomaközi kultúra újratárgyalására (Lazarovici, Németi, 1977, 17-61; Németi, 1986-87, 101-104). A „Piskolti csoport” korai fázisa, főleg a mai értelemben használt Erdély ÉNy-i, alföldi vidékére jellemző, a mélyen tűzdelt vagy csipetett díszű durva kerámiával, valamint ívelt gyöngyös, bitumenes festésű edényekkel, már ami a finom anyagú kerámiát illeti. Egyes elemeivel kötődik a kora neolitikumi hagyományokhoz, de kulturálisan már az AVK kultúrköréhez tartozik, így párhuzamos a Szatmár II-vel. A figurális ábrázolásban a háromszögletű arcú idoloik jellemző, ezzel is az AVK-hoz kapcsolódik. A „Piskolti csoport” fiatalabb, fejlettebb fázisához már a sávós, bitumenes festés jellemző, lassan elmaradnak a Starčevo-Körös-Criş hagyományok (ez a jelenség zárt lelet-együttesekben, százalékban jól kimutatható), import áruknak a vörös (okker) festésű Esztári kerámiát tekintjük (Goldman, Szénászkay, 1994, 230). A „Piskolti csoport” végső fázisához a Piskolt „Téglavető” (S.M.A.-33.g1), valamint a Piskolt - Kincsverem területén feltárt telep legfelső szintjéhez tartozó objektumok (33.fl) tartoznak, amelyekre a kerámia készítés jó minőségű, fényes, fekete festésű technológiájának az eltűnése jellemző, ugyanakkor megjelenik a pasztózus fehér (sárgás-fehér, piszok-fehér) festés, a kerámia porózussá válik, gyengén kiégetett, töredékes. A fekete festés alapanyaga egy természetes állapotban található kőolaj-származék, amely a kiégetés után kerülhetett a kerámia felületére. Ez a bitumenes anyag a felszínen vagy ahhoz igen közeli mélységben

található a Berettyó felső folyásának a területén - Berettyószéplak - Derna - Tataros környékén (Nagy Sándor, 1886, 79-80). Az itteni lakosok még a második világháború után is szállítottak az alföldre ilyen folyékony anyagot „kulimáz” néven, amelyet kenőcsként használtak a szekerek tengelyére, a kopás lassítására. Ez a fekete „festés” alapanyag a Berettyó völgyéből az Érmelléken át könnyen eljuthatott a Nyírség pereméig, innen ez a kerámia, vagy a technológia eljutott a Felső Tisza vidékre, sőt Szlovákia délkeleti területeire is (Nagy Emese Gy. 1998, 85-86; Potushniak, 1997, 40-45; Šiska, 1989, 44/1-15, 45/1-17, 43/1-18, 41/1-17 képek).

A Csomaközi kultúra elnevezés (Cultura Cimești) nem fedí elég világosan a helyi jellegű középső neolitik emlékanyagot, ezért javasoltuk a „Piskolti csoport” megjelölést. Az utóbbi évek kutatásai (33.f1) jelentősen elősegítették e csoport kialakulásának megismerését, belső kronológiai fejlődésének kidolgozását. A bevezetett új terminológia nem a Ciemești néven számon tartott leletkör átkeresztelése, tehát az addig is zavaros nevezéktan újabb bonyolítása (Raczky, 1988, 30) mint ahogyan értékeli szándékunkat Raczky P., hanem az 1963-tól bekövetkezett újabb kutatások és megfigyelések alapján, a régi ismeretek átértékelése de ugyanakkor célul tűzte ki e zóna középső neolitikum homályos, zavaros problematikájának a lehetséges megvilágítását.

A Nagykároly környéki késő neolitikus leletek jelentős új adatokat szolgáltatottak, az utóbbi években végzett kutatások módosították egész ÉNy Románia területére vonatkozó neolitik végi ismereteinket. Rávilágítottak egy egész sor kapcsolatra és kölcsönhatásra a szomszédos Körösök vidékével, a Tisza síkságának perem vidékével, Erdéllyel és Kárpátaljával. A terepkutatásokból származó leletek (Németi, 1986-87, 15-30), a leletmentések alkalmával feltárt zárt együttesek (Kálmánd -51.b1) valamint a rendszeres ásatások alapján (Károly-Kozárd - 43.XV c1, Károly-Bobáld, 43.If), ezek a települések eléggé tág besorolásban a Tisza-Herpály-Csősshalom kultúrkörbe tartoznak. D.F. Ignat nagyváradi régészszakos nemrég bevezette a szakirodalomba a „Suplac” (Berettyószéplak) csoport elnevezést, három fejlődési fázissal(?), amelybe besorolta szinte válogatás nélkül a Nagykároly környékéről ismert késő neolitik leleteket is. Szerinte ez a csoport helyi, közép neolitikumi hagyományokon alakult ki - Piskolt-Várzari horizont - hasonlóan az erdélyi Iclod csoporthoz és hogy ebből a helyi kultúrkörből fejlődne ki az aeneolitikum (rézkor) korai fázisa. Tehát D. Ignat szerint a Suplac csoport az egyik összetevője annak a folyamatnak, amely végül elvezet a középső neolitikum végétől, helyi evolúció folyamán a Tiszapolgár kultúra kialakulásához (D. F. Ignat, Doktori értekezés, 1996, kézirat). A késő neolitikum legjobban kutatott (ismert) települése a Nagykároly-Kozárd-i (Iercoșan, 1997, 23-30; 1-28 kép), amelyből csak a 2-es számú zárt objektum leletanyaga jelent meg közlés formájában (G. 2). Az ásató szerint ez a település (G.2-es objektum) a Dumbrava-Suplac-Salca II -Seleuș csoportba tartozik (már csak azért is hogy bonyolultabbá váljon a névadás), amely egy önálló, helyi kultúrát képez a Nyugati Kárpátok alföld felőli oldalán, miként a vele egykorú, szintén önálló Lumea Nouă-Cluj-Cheile Turzii-Iclod kultúra a már említett hegység belső, erdélyi részén. A Dumbrava-Suplac-Salca II-Seleuș kultúrájának megvannak a kapcsolatai kelet felé, valamint az alföldi Gorzsa-Herpály-Csősshalom-Tisza lelet-együttessel sőt a szerző szerint a Lengyel (melyik fejlődési fázis?) Sopot-Bicskei kultúrákkal is. Ezen besorolás szerint a Nagykároly-Kozárd-i település (G.2-objektum) része egy igen széles kultúrkörnek, amely felöleli a Kárpát-Duna-medence jelentős területét. Úgy tűnik, hogy kissé tág és talán elcsúszott is ez a besorolás, de a leközölt leletek alapján eléggé leszűkül annak a lehetősége, hogy egy szorosabb kulturális és kronológiai meghatározással próbálkozzunk.

A Felső-Tiszavidék késő neolitikumán a kutatók a Bükki műveltség és a Tiszapolgár kultúra közti időtartalmat értik (Kalicz, 1994, 272-274). A magyar kutatók erre az időszakra több fejlődési fázist is elkülönítenek, amelyeknek etno-kulturális vonatkozása is van. Az általunk kutatott terület számára fontos a vörös-fehér festésű fázis (Herpály III), amelyet követ a fehér festésű horizont és csak ezután alakul át festetlen kerámiájúvá, amelyben a plasztikus díszítő motívumok válnak dominánssá. Ezzel az utóbbival végződik a Herpályi telep későneolitikuma, amely a Prototiszapolgár-Oborin-Tibava-Lucky-Bodrogzsadány-Kenézli leletekkel állítható párhuzamba (Ibidem, 275), de ugyanakkor úgy tűnik, hogy egykorú a Lengyel kultúra III. fázisával (Kalicz, Raczky, 1984, nivel V, 35-38, 39 képek). A Polgár-Csőszhalmi nagyméretű ásatások (1989-ben kezdődtek újra) jelentős eredményekkel szolgáltak, mivel az itteni kerámia és az egész „kultikus telep” egy sajátos szimbiózisát mutatja a Lengyel és a Herpály kultúráknak (Raczky és munkatársai, 1998, 239). A szomszédos másik település - Polgár-Csősshalom-dűlő - a „tell” közelében található, kerámiára jellemző a bitumenes - fekete festés (Ibidem, 27-30, 41 kép), tehát nem fogja át a „tell” egész korszakát, csak annak egy bizonyos horizontjával párhuzamosítható. A nagykárolyi Kozárd-i telep kerámiájának viszont a legszembetűnőbb analógiáját a Polgár-Csősshalom-dűlő anyagában találjuk meg. A

közölt G.2 lelet-együttesben a fekete festéses kerámiának egy olyan eleme is jelen van - a belül díszített talpas tál (Iercoşan, 1997, 26, 28, kép), amely nem tartozik a mindennapi, konyhai edények köréhez. Ugyanakkor a fehér festés csak szórványosan jelentkezik (a telep eddig kutatott egész területén). A szerző a G.2-es lelet-együttest kultikusként határozta meg, a gödörben talált jelentős mennyiségű állatcsont és a beletemetett két gyerek-sír miatt. Mindkét előbb említett jelenség, főleg a temetkezések jelenléte a hulladék-gödörökben megszokott dolog a késő neolit telepeken (G. El Susi, 1997, 59-62). Talán a szerző által eltekintett, különlegesen díszített, a mindennapi életben nem használt, szokatlan kerámia adhat esetleg „kultikus” jelleget ennek a lelet-együttesnek (G.2), hiszen ez a kerámia szintén jelen van a „tell” megfelelő horizontjában. Tehát a nagykárolyi „kozárdi”-telep az eddig ismert leletek alapján (Németi, 1976-ban végzett leletmentése) a késő neolitikum korábbi horizontjába sorolható, míg a festetlen, plasztikus díszítésű objektumok már inkább közelebb állnak a Prototiszapolgárnak meghatározott fázishoz. Ezeknek az alapján úgy tűnik, hogy továbbra is csak vázlataiban ismerjük e terület késő neolitikumának belső kronológiáját, valamint etno-kulturális kapcsolatait.

ÉNy Románia területén aeneolitikumnak tekintjük (rézkornak) azt a régészeti periódust, amely a késő neolitikumtól, pontosabban a khalkolitikumtól tart egészen a Baden és Coţofeni horizontig (azaz a rézkor harmadik szakaszáig). Ebben az időrendben a Tiszapolgári kultúra a kora-rézkorba sorolható (Raczky, 1988 - Kupferzeit, 37-szinoptikus táblázat). A Tiszapolgári kultúra elterjedési területe átfogja Magyarország keleti részét (a Tiszántúlt), Szlovákia keleti területeit, Románia nyugati részét, Szerbia északi vidékeit, szinte az egész Erdélyt valamint Kárpátalját (Balaguri, 1991, 4 kép; Potushniak, 1996, 175-185). Az általunk kutatott földrajzi zóna tökéletesen beleillik a kultúra elterjedési területébe. Ezen a területen 55 objektumot sikerült elkülöníteni, köztük településeket és réz-eszköz leleteket. A legtöbb lelet a terepbejárás során került elő, vagy a régészeti szakirodalomból ismert szórvány. Rendszeres ásatási vagy leletmentési zárt lelet-együttesek ritkák: Nagykároly-Kozárd (43. XV c2- a legfiatalabb települési szint); Vezend-Colţarát (9.a6) - N. Iercoşan ásatása, valamint Érdengeleg-Várhely (12.a2); Kálmánd-Kraszna-part (51.a7); Börvely-Kraszna-part (49.1₁); Nagykároly-Szennyvíztisztító (43. XIXa) - J. Németi. A felsorolt települések esetében nem volt elkülöníthető rétegtanilag a Prototiszapolgár horizont - talán a Mezőfény-”Károlyi földek” - 40.n1 - felszíni leletei utalnak egy későneolit / Tiszapolgár átmenetre ?. Hasonló a helyzet a Tiszapolgár kultúra végére vonatkozóan is, az átmenet a javarészkorba szintén nem észlelhető rétegtanilag. A Nagykárolyi - Állami kertészet területén (43. XVIII b) végzett ellenőrző ásatás anyaga mutat némi Bodrogkeresztúri vonásokat. Eddig nem sikerült többregegű települést feltárni, a legtöbb objektumot főleg telepbejárással azonosítottuk, a begyűjtött edénytöredékeket pedig lehetetlen az „A” és a „B” fázisokba besorolni, annál is inkább, mert a régészeti anyag csekély és még a hiteles ásatásból származó anyag is eléggé egységes képet mutat. Így, szigorú rétegtani megfigyelések nélkül, csupán a kerámia bizonyos jegyei alapján (színe és egyes formák megléte vagy hiánya) nagyon nehéz ezeket a településeket a fent említett fázisok szerint elkülöníteni, mint teszi ezt N. Iercoşan (Doktori értekezés, 1998, kézirat).

A Dél-alföldön végzett újabb kutatások során (Tiszaföldvár) főleg az ún. Tiszaugi csoport területén feltártak egy olyan felszíni lakást, amely tűzvész következtében pusztult el és szinte a lakás egész edénykészlete helyben maradt. Ezek erősen későneolit jellegűek, de már korai Tiszapolgár hatásokat mutatnak. Tehát az eddig I. Bognár-Kutzián által csak késői szakaszba sorolt Tiszaugi-csoport már a kultúra kezdetén is létezhetett (Siklódi, 1982-83, 17). A már említett Herpály „tell” 5. szintje után a késő neolitikum végén megszűnik a neolit „tell” kultúra, megjelennek azok a terjedelmükben kisméretű telepek, amelyek a rézkor késői szakaszáig (Baden kultúra) jellegzetes települési típust alkotnak. A települési forma változása életforma, gazdasági váltás eredménye, hiszen a mezőgazdaság szerepe leszűkül, az állattartás szerepe megnő (Makkay, 1982, 155-159). A késő neolitikum végén megváltozik az éghajlat, az időjárás szárazabb lesz, csak az alacsonyabb fekvésű területeket borítja dúsabb növényzet, ezek biztosítanak életeret az állattartás, az emberi habitátusra. Talán ez ad magyarázatot a kis települések megjelenésére és az igen nagy mobilitásra, az állandó vándorló, pásztorkodó életmódra (Sz. Máthé Márta, 1972, 147), ami igen jellemző a Tiszapolgár népekre. Egy aránylag kis területen, a Mérges-patak és a Kraszna folyó (az Ecsedi-láp partján), Nagykárolytól az országhatárig 10 települést határoztunk meg, aránylag egységes régészeti anyaggal, ami eklatáns példája lehet ennek a sűrűn váltakozó település-rendszernek, életvitelnek (Siklódi, 1982-83, 25-26; Kalicz, 1994, 275; Raczky és munkatársai, 1994, 237-240; Bánffy, 1994, 291-294). A Tiszapolgár kultúrának a késő neolitikumból való kialakulását megerősítik a Polgár-Csőszhalmi, Polgár-Csőszhalom-dűlői telepek és Polgár-Kaszibai temető régészeti leleteinek a vizsgálata - ez utóbbi korai temetkezése a kultúrának (Raczky és munkatársai, 1997, 34-43; 45-50). A késő neolitikumi temetkezések

ritusa, a temetkezési szokások és a halott mellé elhelyezett tárgyak szinte megismétlődnek a korai Tiszapolgár sírokban, azzal a különbséggel, hogy az utóbbiban már számos rézékszer található, főleg réz karperecek. A Tiszapolgár kultúra kialakulása valószínűleg köthető a későneolitik-kori „tell” kultúra területéhez, hipotetikusan a Tisza Alföldjének ÉK-i zónájához, ahol találkoztak a későneolitikum nagy kultúrái: Tisza-Herpály-Csőszhalom-Lengyel, fejlődésüknek késői szakaszában. Ez a kulturális szintézis, uniformizálódás adhatja meg a végső lökést a „tell”-ek megszűnésének, a népesség szétrajzásának. Mivel az általunk kutatott területen nem lehet határozottan elkülöníteni a kultúra korai fejlődési szakaszát (Prototiszapolgár), úgy véljük, hogy talán már kialakultan érkezett erre a területre s ez ad magyarázatot a leletek egységes voltára, amely inkább a Tiszapolgár kultúra „B” fázisára utalna. A Tiszapolgár kultúrára vonatkozó abszolút kronológiai adatok a következők: 4300-4000 BC - főleg a korai leletekre vonatkozik (Raczky és munkatársai, 1997, 49), valamint 4410-3760 BC - Early Copper-Tiszapolgár (Sümei és munkatársai, 1998, 104, 1 tabella).

A javaréz kori lelőhelyek (Bodrogkeresztúri kultúra) száma a vizsgált területről elég kevés, de annál jelentősebb, mert a temetők mellett egy aránylag kis területről (mikrozónából) annak ellenére, hogy e téren rendszeres kutatás nem történt, számos települést jegyeztünk fel: Nagykároly- Szennyvíztisztító-telep (43.XIX b1); Kálmánd-Disznólegelő (51.a6); Nagykároly-Állami-Kertészet (43. XVIII b); Németi, 1988, 121-145. A hazai kronológia szerint ezek a leletek a Bodrogkeresztúri kultúrába sorolhatók - az aeneolitikum fejlett szakaszába vagy a javaréz korbba, a rézkor III-ba (Kalicz, 1992, 3-12 -Middle Copper). Az általunk megvizsgált területről 18 lelőhelyet soroltunk fel, köztük két temetőt (36.III a2 és 51.a1), egy feltételezett sírt (7.a), több települést (51.a6, 52.1, 43.XIXb, 43.XVIIIb, 37.IXb2, VIIb, IIIa, 9a1), valamint több rézcákányt (22.23.24.25A., 25C). A nemrég feltárt Szihalom-Sóhajtó-i temetőt ÉK Magyarországról a Kr.e. IV. évezred első felére keltezték. A C14-es mérések alapján a javaréz kori leleteket az abszolút kronológia szerint 3900-3500 BC datálják (Szabó J., 1997, 54-56; Sümei és munkatársai, 1998, 104, 1 tabella). A Nagykároly környéki leletekből kiemelném a Nagykároly-Szennyvíztisztító-telep (43.XIX b1) település zárt, gödör lelet-együtteseit, amelyekben már a Hunyadi-halm típusú leleteket is megfigyelhetünk. Ezek szerint ez a település a Bodrogkeresztúri kultúra végére keltezhető (Németi, 1988, 2-5 kép).

A Badeni kultúra problematikáját, amely a román kronológiai rendszerben átmenti korszakot jelent a bronzkorra - míg a szomszédos időrendben még a rézkor IV. egyben utolsó szakaszát képezi, a két évtizede megjelent monográfia részletesen elemezte (Roman, Németi, 1978). A monográfia megjelenése óta, főleg a terepkutatások és leletmentések révén jelentős új régészeti anyag látott napvilágot, amely ha alapjaiban nem is, de részleteiben módosítja és kiegészíti a szerzők által felvázolt képet. Most csak azokat a leleteket emelném ki, amelyek az említett monográfia megjelenése után váltak ismertté: Piskolt-Téglavető-S.M.A. (33.e3), Mezőfény-Régi- homokbánya (40.g1), Nagykároly-Szík (43.Xa), Nagykároly-Kálmándi-út (43.XXXIa), Kálmánd-Krasznapart (51.c), Gilvác-Állomás (58.a1), Szaniszló III-Mezőgazdasági Gépállomás (35.d1), Kismajtény-Halastó B (54.b2), valamint a terepkutatásból származó fontosabb lelőhelyeket - Portelek (10.c1), Mezőterem-Régi-szőlő (8.i2), Vezend-Érpart (9.a5), Gencs-Gyékényes (48.l1), Nagykároly-Kozárd (43.XV c3), Lele-Kákány-hegy (80.c2). Az általunk kutatott területről 48 lelőhelyet jegyeztünk fel, többségükben a Baden kultúrából, de néhány Coțofeni műveltséggel tartozó telep is szerepel a listán. M. Gimbutas (1997, 79-80) megjelölése nyomán a Baden kultúra legjobban kutatott területei Magyarországon és Szlovákiában vannak, szerintünk ezek mellé nyugodtan odatehetjük Románia ÉNy-i részét, főleg Nagykároly vidékét is.

A már említett monográfiában a szerzők jelzik, hogy a romániai kora Baden régészeti anyagban Cernavodă III / Boleráz elemek is megtalálhatók, főleg a nyugati területeken. A Sebes-Köröstől északra ismert legkorábbi leletek a Baden B-Fonyódi fázisba sorolhatók: Csomaköz IVb=36.III a3, Bere XIII=37.XIII a, Vasad-Agyagbánya (32. d2), de csak szórványosan tartalmaznak Cernavodă III / Boleráz hagyományokat. Az utóbbi időben megjelölt lelőhelyek: 51.c; 40.n2; 43.X a; 43.XXXI a; 10.c; 33.g3 egy egészen korai Baden jelenlétre utalnak s talán nem tévedünk, ha közülük néhányat: az 51.c; 43.XXXI a; 40.n2; 10.c lelőhelyeket a Cernavodă III / Boleráz horizontba sorolunk (Németi, Sălceanu, 1995, 55-57).

Ha megvizsgáljuk a Baden/Coțofeni lelőhelyeket elterjedési térképét (43 kép) megállapíthatjuk, hogy a Baden típusú leletek főleg az Érmelléken valamint a Nyírség peremvidékén, a Károlyi-síkságon sűrűsödnek, míg a Coțofeni típusúak a Kraszna és mellékfolyói mentén, a Szilágyság irányából terjednek az alföld felé, megtorpannak azonban az Ecsedi-láp előtt. Coțofeni kultúrába tartozó településeket ismerünk: Lele (80.c2), Alsó-Szopor (71.e2), Újnémet (2.a3), de jelentős arányban vannak jelen a Kismajtény-Halastó B (54.b2) Baden típusú telepen. Megfigyelhető azonban egy ellentétes mozgás is: a Baden típusú kerámia megjelenése a Coțofeni területen a Szilágyság és a Tasnádi dombvidéken. A Badeni leletek valószínűleg az Ér és a Berettyó

mentén haladnak a dombvidék felé. A magyar kutatók a Baden/Coțofeni horizontot, amint már említettünk, a Kupferzeit IV-be sorolják (Kalicz, 1992, 3-12) és a C14-es mérések alapján, az abszolút kronológia szerint 3500-2800 BC közé helyezik - Late Copper (Sümegei és munkatársai, 1998, 104, 1-tabella).

A BRONZKOR

Korabronzkor alatt ÉNy Románia területén azt a periódust értjük, amely az átmeneti kor (Kupferzeit IV) és a klasszikus bronzkori kultúrák megjelenése közé esik (Ottomány és Wietenberg). Az általunk kutatott területen az első kora bronzkori műveltségnek a Makó kultúrát tekintjük: Piskolt-Homokosdomb (33.e3), Mezőfény-Legelő-kút (40.k), Érmihályfalva-Vasútállomás-Ráthonyi kert (29.a4) - hamvasztásos urnás sírok, valamint Csomaköz-Tökös (36.IIb4), Berei-Szőlő déli vég (37.b2), Bere-Zsidó-tag (37.XX.c) - településre utaló leletek (Roman, Németi, 1994-95, 25; Németi, 1996, 34; Kacsó, 1997, 425-434, 1-3 kép). A szomszédos területekről a következő analógiákat említhetjük: Gáborján-Csapszékpart, Létavértes, Oros, Oszlár (Dani, 1998, 55-62, 1-3 kép, 1. térkép). Amikor Bóna István feldolgozta a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei (Magyarország) kora bronzkori leleteket a Piskolt-Homokos-dombi (33.e3) sírokat a Nyírségi kultúrába sorolta (Bóna, 1993, 77, 91 jegyzet), csupán a 65. számú sír kis edényét tekinti Makó típusú, import árunak. A magunk részéről fenntartjuk a korábbi kronológiai és kulturális besorolásunkat, amelyet nemrég a fiatal magyar régész Dani János is elfogadott (Dani, 1998, 59).

A kora bronzkor második, időrendben a Makó kultúrát követő műveltsége a Nyírség kultúra, amelyet az utóbbi időben önálló kultúraként tart számon a régészeti szakirodalom (Bóna, 1993, 79-81; Dani, 1997, I-VII kép). A következő lelőhelyeket: Bere-Dolláros (37.IXb), Bere-Sultész-tag (37. IXa), Bere-Nyúlvár (37.XIIIb), Bere-Kántor- tag (37.XVb), Bere-Szentgyörgy-tag (37.XIX.a), Bere-Zsidó-tag (37.XXc), Mezőfény-Istállók (40.a1), s talán a Kismajtény-Messzelátó-csárda (54.e) sorolhatók a Nyírség kultúrába (Roman, Németi, 1995, 30; Németi, 1996, 35).

Nemrég, a Polgár-Kengyel-köz lelőhelyen tártak fel a magyar régészek egy Nyírség kultúrába sorolt települést, amelyből egy rendkívül gazdag és érdekes kultikus (szakrális) gödör, főleg edényekből álló lelet-együttese vált ismertté. Ettől a teleptől néhány kilométerre a Polgár-Nagy-Kasziba lelőhelyen viszont egy Makó kultúrájú, gazdag anyagú hulladék gödör anyagát tárták fel. A két telep zárt lelet-együttesében nincs kulturális keveredés, tehát újból beigazolódott, hogy a két kultúra nem lehet egyidejű, a Nyírségi kultúra időrendben követi a Makó kultúrát (Sz. Máthé és munkatársai, 1997, 56-60, 47-49 kép; Raczkó és munkatársai, 1997, 47). A magyar kutatók az abszolút kronológia alapján a Nyírségi kultúrát Kr.e. 2500-ra keltezik. Az utóbbi időben végzett C14-es mérések szerint a kora bronzkort - Early Bronze (Nyírség / Hatvan kultúrák) 2800-2000 BC-re datálják (Sümegei és munkatársai, 1998, 104, 1-tabella).

A kora bronzkor harmadik fejlődési szakaszát a nemrég meghatározott ún. Szaniszló csoport képezi (Németi, Roman, 1994-1995, 25-32; Németi, 1996, 35-36). Bader T. 1973 nyarán ásatásokat végzett Bere határában. Szerette volna ellenőrizni a „Kovács-gyűjteményből” -1961- származó és Kacsó K. által leközölt Nyírség típusú leleteket (Kacsó, 1972, 31-44, azaz B.37.XIIa, 37.XIIc, 37.XIXa, 37.XIIIb és 37.XXc). Aztán a korábban végzett kutatásaink alapján (Mezőfény=40.a1, Szaniszló=35.c, Piskolt=33.c3-4), valamint a Csomaköz-Bere / Kovács-gyűjtemény - 1977-es és az 1973-as kutatásai eredményeit felhasználva elemzi a leközölt, de nagyobb részben közöletlen régészeti anyagot és bevezette a szakirodalomba a „Nir- kultúra” elnevezést, holott a Nyírség-csoport elnevezés már korábban ismert volt (Bader, 1978, 20). Bader T. lényegében egy szinten tárgyalja az egész kora bronzkori régészeti anyagot, amelyet a romániai bronzkor kutatói az Ottomány I-be soroltak (temetkezési rítust, települési formát, a kerámia formáit és díszítő motívusztikáját, munkaeszközöket). Ami a „Nir kultúra” belső időrendjét illeti, annak ellenére, hogy nem támaszkodhatott rétegtani megfigyelésekre, csupán a kerámia és a települések orizontális elhelyezkedése alapján azt a következtetést vonta le, hogy a Bere-Nyúlvár (37.XIIIb) településen főleg a kimetszett, a mésszel inkrusztált és a seprűs díszek a jellemzők. A Bere-Szőlők (37.XII a-c) településeken pedig a bevéselt apró háromszögekből kialakított motívusztika, valamint a seprűdíz dominál. Ezek alapján a B.37.XIIIb- települést a „Nir kultúra” I = Berei fázisának, míg a B.37.XII a-c településeket a „Nir kultúra” II = Szaniszló fázisának határozta meg (Bader, 1978, 30). Ennek megfelelően az ÉNy-i romániai korabronzkor két szakaszra osztotta: az első részbe sorolta a „Nir kultúrát”, a másodikba pedig az Ottomány I -et (Ibidem, 132). Ezeket az elképzeléseket Bader T. megismétli a Xanthiban megrendezett nemzetközi szimpozionon is (Bader, 1982, 17-29). T. Bader nézeteit kritikátlanul átvette Bóna István (Bóna, 1993, 77). Az ÉNy-i

romániai kora bronzkori problémák újból felvetődtek a Piskolt (33.e4) - Homokosdombon feltárt I/1976-os lelet-együttes közlése alkalmával (Gr. I/1976). Ez a zárt lelet-együttes, igen gazdag régészeti anyagával, kerámiájával a „Nir II” (Bader) legrepresentatívabb leletét képezte (Roman, Németi, 1986, 243-248). Ha tüzetesebben megvizsgáljuk a Nyírség peremén, valamint az Érmelléken feltárt, vagy jelzett kora bronzkori leleteket (korábban Ottomány I) azt tapasztaljuk, hogy a „Nir II”-es típusú lelet-együttesek főleg ezeken a területeken, valamint az Ecsedi-láp partján a leggyakoribbak. Ez az anyagi kultúra viszont igen gyakori olyan területeken is, ahonnan - az eddigi ismereteink szerint - hiányoznak a Nyírség kultúra („Nir I”) leletei. Ezeken a településeken mindig megelőzik az Ottományi kultúrát. A Nagykároly-Bobald I (43.Ia) településen a „Nir II” - Szaniszló típusú leletek jól elkülönülnek, a bonzkori település alsó szintjét képezik, rétegtanilag és természetesen időrendileg megelőzik az Ottomány /Gyulavarsánd típusú leleteket. Újabbán 1997-ben a „tell” dél-keleti részén feltártunk egy hamvasztásos-urnás sírt, lefedve egy másik edény nagyobb töredékével, ez a sír megegyezik a település alsó, kora bronzkori szintjével. A Nagykároly- Bobald-i leletek megerősítik azt a feltevésünket, hogy a „Nir II” - Szaniszló típusú leletek egy önálló kronológiai horizontot és anyagi kultúrájú csoportot képeznek - Szaniszló csoport néven. Ez a csoport elkülönül a már korábban körülhatárolt Nyírség kultúrától, bár genetikailag valószínű köthető az előbbihez, azt követi kronológiailag, és kulturálisan már önállóvá vált, megelőzve az Ottományi műveltséget. Így az általunk vizsgált területen a Bader T. által jelzett Ottomány I régészeti kimutathatatlan. A Szaniszló-csoport népessége, mint a helyi kora bronzkor végi (Kora bronzkor III) lakossága szervesen beleolvad az Ottományi kultúrába, annak kölcsönöz egy regionális jelleget, vonást, amit nyomon követhetünk mind az anyagi kultúrában mind a temetkezési rítusban (Roman, Németi, 1990, 39-47; Németi, Roman, 1994-95, 25-31; Németi, 1996, 27-55). A már említett munkájában Bóna István részletesen elemzi a Nyírség II („Nir”) típusú leleteket és megemlíti néhány ÉNy-i romániai leletet is: két urnás sírt Csomaközről, minden közelebbi megjelölés nélkül, valamint más hamvasztásos sírokat Beréből (37.XII a-c - Szőlők és a 37.XIIIb - Nyúlvár), holott mindkét határrészről csak településeket ismerünk, hasonlóképpen a Nyírség II-be sorolt több, általunk (Roman, Németi, 1978) a Baden kultúrába tárgyalt lelet-együttest, főleg kerámiát (Bóna, 1993, 77, 52 és 72-es jegyzetek). Ellenőrizve ezeket a leleteket, sajnálattal kell közölnöm, hogy ezek egytől egyig Baden típusú leletek, és semmi közük sincs a Szaniszló-csoporthoz (Nyírség II-köz).

Az Ottományi műveltség megjelenése és elterjedése jelentős etno-kulturális változásokat eredményezett a Maros és a Felső Tisza közötti területeken, ami egy uniformizálódási, de egyben regionalizálási folyamatot is elindított. ÉNy Románia területén az Ottományi kultúra hordozói magukkal hozták a csontvázas (korhasztásos) temetkezési rítust a korában általánossá vált hamvasztásos-urnás rítus mellé: Csomaköz = 36.Ia2; 36.IIb4; Bere=37.IIa; 37.Xc; 43.Ia; 21a1; 25C.f; 25.d2; 33 e4; Mezőterem (8.a2); Érdengeleg (12.a); Érendréd (13.h1); Szalacs (21.b2); Szilágypér (14.c), de ugyanakkor az előbbi, Szaniszló-csoporttal szemben egy egészen új anyagi kultúra is megjelenik. A korábbi hamvasztásos rítus főleg a Nyírség peremén és a károlyi síkságon élt tovább, a kettős rítus (bi-ritualitás) jellemző marad egészen a klasszikus bronzkor végéig (Csomaköz-Bere). A csontvázas rítus azonban szinte kizárólagossá válik az Érmelléken és a Füzesabonyi kultúra területén (Szilágypér =14.c; Szalacs=21.b2). Mind az Érmelléken mind a Berettyó völgyben megjelenő „tell” kultúra megteremtője az Ottományi műveltség hordozói voltak. Az általunk vizsgált területen az Ottományi kultúra kérdésében jelentős előrelépést hoztak a Nagykároly-Bobaldon (43.Ia) még 1966-ban megkezdett (Németi) majd 1986-tól folyamatosan végzett ásatások (Roman, Németi, 1990, 39-47; 1990a, 34-41). Az Ottományi műveltség helyi vonásai mellett sikerült kimutatni a különböző kultúrhatásokat és kapcsolatokat is. A lelőhelyek elterjedési térképe igen érdekes jelenségekre világítanak rá. Az Érmelléken feltárt települések egységes képek, úgymond klasszikus Ottomány jellegűek, csak ritkán fordulnak elő Wietenberg típusú leletek, különben ezeknek száma még kevesebb a Berettyó völgyi „tell” telepeken. Ezzel szemben a Kraszna folyó és vízgyűjtő medencéjének régészeti anyaga jelentős Ottomány / Wietenberg egymásra hatásra utal. A Wietenberg kultúra erősen nyomul előre a Kraszna mentén egészen az Ecsedi-lápig. A Derzsida-Balota-dombi telep mint egy „hídfo” úgy őrzi a folyó kilépését az alföld felé, földrajzi elhelyezkedésénél fogva tökéletes rálátása van a Kraszna völgyére, mesze ellenőrizhette a kiszélesedő völgyet az Ottományi szállásterületek felé (Chidioşan, 1980, 10-11). Innen követni lehet a Wietenbergi kultúra jelenlétét Ákostól „Malom” (70.c1) egészen az Ecsedi-lápig (Nagykároly-Bobald). A középső bronzkorban megülték a lápi szigeteket is, sajnos az egyik legérdekesebb „tell” település - Börvely-Halmos (49.c1) csak felszíni leletekből ismert, így alkalmatlan messzebbmenő következtetések levonására.

A Nagykároly-Bobald telep felső rétegeiből származó leletek párhuzamot mutatnak a Szamos, Túr valamint a Kárpátalja hasonló korú régészeti anyagával - Bujánháza / Boineşti-Béla-vár (Báder, 1978, 121)

115;XXI/VIKXXIX település,AAranyosmeggyes (Ibidem,1186);55;XXIV-halomsír; Aknaszlatina / Silotvino (Köböl) 1997; 115-120,III-V.kép).Lámpa (Kacsó,1997;83-98) amelyen vésett kerámiával. Ezt a régészeti anyagot úgy határoztuk meg a kutatók mint a Felsőszőcsk kultúra (désőbb) korai fázisát. Érdekességként megjegyezzük, hogy szinte hasonló középső bronzkori anyag található az (Ottományi tömb törszomszédságában, a az Ecséd-láp Szamos-felbőli telelén, a a kismediterrán szigeteken: Nagykároly-Spitz (43;XVIc),Kisvajtény-Messze-kő-domb (54.e),RRéformátusp. parókia (54.c),Kertálja (54.h1). Hasonló leleteket tartalmak fenn még (1998 őszén) a Kraszna és a Homoród vízválasztóján a az erdői „Váralján”. Az elmondottakra alapján úgy tekintjük a fent említett régők közé-bronzkori régészeti anyagát, mint az Ottományi kultúra helyi, regionálizálódott változatát. Ezt a elképzelést (hipotézist) vagy elvetik, vagy megerősítik majd a az említett területek korabronzkorok kutatásainak eredményei, hiszen ezen a téren alig ismerünk konkrét leleteket.) Talán korabronzkorinak tekinthetjük a Szaniszló-csoporttal részben egyidős Aranyosmeggyes-Pattháza-Csonkás-dűlő anyagát (Bader,1998,166,55;Bader,Dumitraşcu,1970,127-1186), amelyet az ásatók Ottomány-I-be soroltak AA Felsőszőcsk kultúra korai fázisát illető hipotézisünket (Roman,Németi,1990;47) az utóbbi időben elfogadni látszik Kacsó-Kis (Kacsó,1995;98).

Németi Bader T. újratárgyalta az Ottomány / Füzeshabony kultúrkör, három ország teljes könyvészete alapján és főleg a terminológiai kérdést vitatja, de összefoglalja a kultúra belső kronológiára vonatkozó ismereteket is. Egyet értünk vele, amikor kihangsúlyozza, hogy a az azonos etno-kulturális tartalomnak megfelelő, mindenki által elfogatható terminológiát kétféle kidolgozni, ennek szükségessége ma elengedhetetlen feltétele a további kutatásnak (Bader,1998;44-108).

Egy 1998-ban megjelent tanulmányban összegeztük a késő bronzkor elejéről származó leleteket, amelyek mind kulturálisan mind időrendben nem tartoznak az Ottományi tömb anyagi műveltségéhez, a az a klasszikus bronzkorhoz, amely végéig a Koszider-horizonttal: Terem-Kenderes-halom felső település (8&2),Ottomány-Füldvár (22.b),Csanádos-Papírgyárpataka (4.12) + (Németi,1978,99-112)Bader Ta. kerámia alapján arra a következtetésre jutott, hogy ezek a leletek kulturálisan az Ottományi műveltség utolsó VI. fázisát alkotják, amely után már időrendben a Gáva kultúra következik (Bader,1977,652). Ezekről a következtetésekről már két évvel ezelőtt megállapítottuk, hogy bár logikusnak tűnik, hogy egy olyan kultúrkör mint az Ottományi műveltség nem tűnhet el nyomtalanul de az „Ottomány IV” elnevezés nem illik rá azokat a mely változásokat, amelyekből következtek a késő bronzkor első szakaszában, valamint a az a szintézis folyamatot sem, amelyek eredménye a Gáva kultúra megjelenése lenne. A Piskolt-Homokos-domb (33.eA);Magyarcsaholy-Telek (9Ab) és sok más hasonló település anyagát alapján úgy tűnik, hogy a középső bronzkor Koszider-horizontja után szétterjedtek az Ottományi és Wittenberg tömbök, helyükben kisebb, hosszabb vagy rövidebb ideig élő helyi csoportok jönnek létre, valószínű a Halomsíros kultúra megjelenése vagy annak kultúratisa miatt. Egy ilyen helyi csoport a Piskolt-Magyarcsaholy (Hajdúbagos) is (Németi,1987,100). Ez a csoport mind az anyagok kultúra mind az időrend szempontjából már jóval több mint a korábbi Ottományi műveltség a késő bronzkor első fázisát jelenti, időrendben pedig a Br.C/D-RRencsre, a terepi fázisba sorolható és egyidejű a szakirodalomban már korábban számoltartott Hajdúbagosi csoporttal a az az azonos tartalommal bír. Anikó Kacsó-Kertályja az ÉNy Románia késő bronzkorát láttatva, hogy a megjelenő új jelenségek csak a egyik összetevője a középső bronzkori Ottományi hagyomány; és a megjelenő új vonások sokkal erőteljesebbek. Kacsó K. nem vette figyelembe az általunk már használt elnevezést, bevezette a szakirodalomban a Csehály (Magyarcsaholy) - csoport elnevezést, holott mindkét településről határoztuk meg és hívtuk fel rá a figyelmet. Hipotetikusan a csoporton belül megkülönböztet egy korább Csehály I és egy fiatalabb Csehály II fázist. Ez utóbbi szerinte csak a erdélyi részekre jellemző, mert Magyarországon KK-i területein ekkor már megjelenik a Berkesz kultúra. Szerinte a Csehály II-be sorolható a Kraszna felső folyása valamint a Berettyó völgyében található leletek (Kacsó,1990;42-48). Kacsó K. újabb ismeret visszatért ezekre a kérdésekre, elkülönítette az ún. Arpás (Arpád) típusú bronzleletek horizontját, amely megfelelne a Csehály II fázisnak (Kacsó,1995,51-55; Idem,1997;85-92).

Az utóbbi időben végzett terepkutatások és leletmentések nyomán több mint 60 olyan lelőhelyet ismerünk, amelyek a Piskolt-Magyarcsaholy/Hajdúbagosi csoporthoz sorolhatók az általunk vizsgált területeken (6.kép).

Ezen típusú leletek jórészt a Kraszna völgye, az Ecséd-láp és a Nyírség peremvidékén sűrűsödnek. A fent említett területeken a Felsőszőcsk kultúra korszakát korán nem jelölték meg korábban, mint a már említett csoport, és jól megfigyelhetők az általunk korai Gáva (Gáva I) anyagok nevezett leletekben is, de csak nem jelölték a középső bronzkori települések legfelső rétegében a Mezőterem-Kenderes-halom;

Ottomány-Földvár; Érmihályfalva-Sárgaföldes-gödör (29.g1). Valószínű, hogy a Felsőszöcsi kultúrát nem érintik olyan mélyen ezek a változások, ekkor még háborítatlanul éli a maga életét: Nagykolcs-Kertalja (Bader, 1978, 123-124/ 31, LV, LVI, LVII- képek; Idem, 1979, 3-31, 8-10 kép); Lázári-Luby- tag; Pete-Vámhivatal (1998). A Pete-Vámhivatalnál végzett leletmentési munkák során nem egészen világos rétegtani megfigyelésből négy darab kelet európai típusú korongos, füles, nagyméretű tű került elő. A tűk hasonmásai az Opályi leleteknek (Mozsolics, 1963, V/5-6 kép), vagy bronz raktárleletet vagy esetleg rituálisan elrejtett lelet-együttest képeznek. A kelet-európai típusú tűk megjelenése egy Felsőszöcsi település területén, még ha nem is biztos a két lelet közti kronológiai összefüggés, mégis figyelmet érdemel, annál is inkább, mert ÉK Magyarország területén a Berkesz-kultúra első hitelesen feltárt telepén - Oszlár-Nyárfaszög területén szintén keleti eredetű, a Noua kultúrához tartozó kerámia típusok is előfordulnak (Kalicz, Kóos, 1997, 66-70). A Piskolt-Magyarcsaholy / Hajdúbagos csoport hordozói az Alföld felől felhatolnak a Tasnádi dombvidékre, a Kraszna és a Berettyó mentén a Szilágyságba (2.a4; 70d2; 71.d2, 5; 82.e2, 84.a4; 94.b1) egészen Szilágysomlyóig - Cehei-Misig település (Lakó, Rad, 1988; Bejinariu, Lakó, 1996; Bejenariu, Pop, 1998, 90-94). A Cehei- Misig telepen a Piskolt-Magyarcsaholy / Hajdúbagos szintet követi egy fiatalabb, a Gáva kultúrához közelálló települési szint, amely igen hasonlít a Doh - „La Izvoare”, Szilágysomlyó - „Observer”, Szilágyszóvány - Bánffy- tag leletekhez.

A következő bronzleletek: pecsételt fejű tű, hajkarika és két karperec az Ottományi-Földvárról; egy gombos fejű tű és patkó alakú csüngő Piskolt-Homokos-domb; egy karperec Szaniszló-Legelő (urnás sír); különböző tűk Kraszna-Csereoldalról és Berettyószéplak-Lapis-ról; egy lándzsa hegy Magyarcsaholy-Telekről; valamint két tű Ákos-Veres-tagról (1998) a Piskolt-Magyarcsaholy / Hajdúbagos csoporthoz tartoznak és a Br. C/D bronz horizonthoz sorolhatók. Az ún. Igrija (Igricbarlang) típusú leletek (Kacsó, 1997, 90-91; Emödi, 1995, 9-21; Idem, 1997, 485-504), véleményem szerint fiatalabbak a Piskolt-Magyarcsaholy / Hajdúbagosi horizontnál és a helyi hagyományok mellett igen erős déli, valószínű Cruceni-Belegiş kultúr-hatásokat mutatnak. Ezek a leletek földrajzilag szinte egységesen a hegvidéki zónába tartoznak, lényegében távol esnek az alföld keleti peremétől, és egy elszigetelt csoportot képeznek. Mind a Piskolt-Magyarcsaholy / Hajdúbagos mind az Igrija-csoportból hiányoznak a kelet-európai típusú leletek, de egyelőre nem lehet kimutatni a Berkesz kultúra jelenlétét sem.

A Gáva kultúra leleteinek első összefoglalása a 80-as évek elején történik meg (Németi, 1981-82, 45-57), majd a közben felszínre került Börvely-Kecske-rét (49.b2); Nagykaroly-Spitz-tanya (43.XVIId); Kaplony-Kraszna-part (52.k); Csomaköz-Legelő-kút (36.III a4); Szaniszló-Új csatorna-part (35.n3) - Németi, 1990, 19-45- leletek feldolgozásakor ismét előtérbe került a Gáva kultúra kérdése. A fent említett leleteket a Piskolt-Magyarcsaholy / Hajdúbagos csoporttól elkülönítettük, az utánra kelteztük és hipotetikusán Gáva I névvel illettük. Az utóbbi két évtized alatt végzett terepbejárási és leletmentési munkák során jelentősen megnőtt a Gáva műveltségbe sorolható lelőhelyek száma: Érkávás-Sziget (6.g); Érdengeleg (12.a3, h1, k1, l); Érendréd (13.a, e3, f3); Érkenéz-Istállók (27.a1- hamvasztásos sír); Vasad (32.d3, h2); Piskolt-Régi-szőlő (33.c1); Szaniszló (35.e1-2, f); Csomaköz (36. VIc, IXa); Bere (37.IXa5, Xd, XIIb3, XXIb); Mezőfény (40.g2); Nagykaroly-Bobáld (43.Ib, IVb, Vb, VIId, IXa, XXII, XXIII); Gencs (48.l2, e1); Börvely (49.c2, l2); Kálmánd (51. d2a); Kismajtény (51.i). Ezek a leletek a Gáva műveltség már kialakult, fiatalabb szakaszába tartoznak (47. kép). Azok a bronz leletek, amelyek Gáva-Holihrady kultúra hordozóinak tulajdoníthatók a következők: Érkávás III (6.c); Mezőterem-Hodostó (8.h); Szarvad-Komlós (16.c) Szilágyépér-Krumpliföldek (14.k); Piskolt-Öreg-szőlő (33.c1); Csomaközi-Silógödörök (36.III a4); Mezőfény-Háromköblös (40.f); Nagykaroly-Spitz-tanya (43.XVIId); Gencs-Kardos-tanya (48.e1); Kaplony I (52); Kaplony II-Zsellér-legaló (52, K); Domahida I (53); Domahida II (53, a).

A Gáva-Holihrady kultúra telepei főleg a Kraszna folyótól keletre sűrűsödnek, továbbá megtalálhatók az Érmelléken, valamint a Nyírség peremterületein. Ezek általában nagyterjedésű, egyrétegű települések, ez a népesség igen kedvelte a mocsarak által körülvett nagy szigeteket (Érkávás-Sziget; Érendréd-Korlát; Börvely-Halmos-tanya), a korábban alig megült helyeket. Valószínű, hogy a késő bronzkor fiatalabb korszakában hosszabb ideig száraz maradhatott az éghajlat, így telepszene meg a mocsarakból alig kiemelkedő szigeteken, hátakon. A Gáva kultúra népe hosszú ideig, szinte háborítatlanul lakhatta ezt a területet, s bár nincsenek többretegű, „tell”-szerű települések, de a néha több tíz hektáros telepeket valószínűleg több generáción át lakhatták. Mivel nem rendelkezünk függőleges rétegtani megfigyelésekkel, a kultúra belső kronológiája még tisztázatlan. Néhány biztosan a telephez vagy temetőhöz tartozó bronz tárgy azonban támpontot nyújthat az időrendi meghatározásokhoz. A Szaniszló-Gyümölcsös területén szétdőlt temető (kilenc urnás-hamvasztásos sír) datálásában segíthet az innen származó Röschitz-Szaniszló típusú bronz fibula, amelyet Ha.A2-be keltezték

(Bader, 1983, 27-31). A Piskolt-Öreg-szőlő (33.c1) területéről származó Hajdúböszörmény típusú bronz sisak és bronz csésze a Ha.B1-be datálható. Így a kerámiában alig változó, rendkívül konzervatív Gáva-Holíhrady kultúra minden bizonnyal átfogta a Ha.A-B periódusát, azaz követhető egészen a késő bronzkor végéig (Ha.B3). Az általunk kutatott területről hiányoznak a Basarab típusú leletek (a Sebes-Kőröstől északra nincs nyoma), de a pre-szkíta (Mezőcsáti csoport) leletei is bizonytalanok. A vetési keletkárpati lószerszámokat is tartalmazó bronz raktárlelet kivételével (kimmer), ami inkább a Ha.B3-ra keltezhető, más idesorolható leletet nem ismertünk (Bader, 1978, 130/102, LXXXII- kép). Talán még ebbe a horizontba tartoznak a Csomaköz I /Malomháta/ Kelta temetőterületén feltárt M. 5, 22b, 35-ös számú sírok /Zirra, 1968, 46-ke/, valamint az Érkörtvélyes-, Égető hegyről /30.a1/ közölt edény/ László, 1979, 537/. Mivel a jobban ismert szkíta-kori kerámiában igen erősen érezhetők a helyi hagyományok (nevezhetnénk Gáva előzménynek) feltételezzük, hogy a Gáva kultúra népe kisebb-nagyobb változással Románia ÉNy-i területein fennmaradhatott egészen a szkíta-korig, az az a Ha.D-ig.

Az utóbbi évtizedek kutatása nyomán megnőtt a késő Hallstatt-kori lelőhelyek száma, ma jelentős anyagi és szellemi hagyaték áll rendelkezésünkre. Az ún. Vekerzug-kultúra átfogja Szlovákia dél-keleti részét, a Tisza Alföldet és ÉNy Románia területeit (Chochorowski, 1985, 3- kép; Idem, 1985 a, 1-térkép). Az általunk megfigyelt területről a következő lelőhelyeket ismerjük: a.) települések Mezőfény (40.a2, g3); Nagykároly-Kozárd (43.XVd2); Gencs-Vályogvető (48.f2); Kálmánd-Kraszna-part (51.d2d); Kismajtény-Messzelátó-domb (54.g1); b.) temetők és szórvány-sírok Szaniszló-Homokbánya (35.c2); Érkörtvélyes-Égető-hegy (30.a3); Nagykároly-Petőfi Sándor utca (43.XXIV); Szaniszló -volt T. Sz. - kertészet (35.m1); Gencs-Akasztó-domb (48.a1) Érmihályfalva-Rétalj (29.n2), összesen 12 lelőhely, amelyeket a Vekerzug-kultúra Szaniszló-Nyírség csoportjába soroltunk (Németi), Nyírség-Kušanovice (M. Párducz), Alsó-Telekes-Szaniszló (Chochorowski). A Vekerzug-kultúra (Ha.D) leletei a Nyírség peremvidékén, Károlyi-síkságon és a Kraszna bal partján, a régi Ecsedi-láp partján sűrűsödnek (48 kép). A Szaniszló-Nyírség-csoport leleteit időrendben a Kr.e. V. század közepétől a Kr.e. IV. század közepéig keltezzük. Ez a korszak a közép-európai kronológia szerint megfelel a Latène A. - periódusnak. Ez a csoport jól elkülönül a Vekerzug-kultúrán belül, éppen anyagi műveltsége és temetkezési rítusa miatt. A temetkezésben domináns a hamvasztásos-urnás rítus, míg az anyagi kultúrára jellemző a keleti típusú fegyverek teljes hiánya, viszont a helyi tradicionális, kézzel készített kerámia mellett megjelennek a korongolt szürke vagy sárgás-barna színű edények. Mind a temetőkben mind a településekben ennek a kerámiának az aránya igen jelentős, meghaladja az össz-kerámia 25,6%-át (Németi, 1984, 9-es kép). Megjegyezzük, hogy a korongolt, házi kerámia aránya a Fekete-tenger északi területein lévő nagy szkíta településeken, amelyek a görög gyarmatvárosok vonzásterületéhez tartoznak (Hinterland) alig haladja meg az össz-kerámia 3-5%-át, de hasonló a helyzet a Kr.e.VI-IV. századi moldvai leleteknél is. Ennek a jelentős mennyiségű korongolt kerámiának jelenléte arra enged következtetni bennünket, hogy bár hiányoznak a helyi fazekas műhelyek (kerámia égető kemencék) ezt a fazekas terméket helyben állították elő, ha nem is az általunk tanulmányozott területen, de biztosan a Vekerzug-kultúra hordozóinak tulajdonítható. Tehát nem fogadhatjuk el azt a nézetet, hogy kereskedelmi kapcsolatok révén a Fekete-tenger északi görög gyarmat városokból (Olbia) behozott (import) áruval állunk szemben, vagy esetleg déli-trák eredetű lenne (Párducz M., Dušek M.). A korongolt kerámia technikája és kivitelezése minden bizonnyal görög hatásokat mutat, de az edény típusok zömmel helyi eredetűek (még a két fülű amfora-szerű edények is), aztán teljesen hiányoznak a görög finom, festett áruk.

A Szaniszló-Nyírség-csoport elkülönül a Kušanovice (Kustánfalvi) típusú leletektől is, mivel abból szinte teljesen hiányoznak a korongolt edények, a temetkezési rítus pedig hamvasztásos, de halmokkal (tumulus) - (Popovich, 1995, 95-98, I-IV kép; Idem, 1997, 77-91, I-XIX kép - Mali Hejivci = Kisgejőc).

Az 1998-as ásatások alkalmával a Gencs-Vályogvető területén több gödör-objektum társaságában feltártunk egy enyhén ovális alakú földbe mélyített lakást (?). Hasonlót tártak fel szintén nemrég Nyíregyháza-Manda-bokron (Istvánovits, 1997, 75-80, 68-71 kép), valamint Kárpátalján, Mali-Hejivcin (Popovich, 1995, I-II kép; Idem 1997, XV/8-kép).

A Vekerzug-kultúra időrendi alsó határát a mi vidékünkön (Ha.D2) a kelta harcosok megjelenése jelenti, valamikor a Kr.e. IV. század közepe után.

LATÈNE-KULTÚRA

Az általunk tanulmányozott területről körülbelül 80 lelőhelyet határoztunk meg a késő vaskorból (Latén). A hazai kelta kutatás a hatvanas évek elején lendült fel, s ebben nem kis szerep jutott egy ma is

szencziósnek tartott, a véletlen (villanyoszlop-ásás) folytán Csomaközön (36.Ia1) talált, kelta vezérsírból származó leleteknek, valamint Kovács Gyula református lelkész gyűjteményéből származó kelta anyagnak: Csomaköz, Bere, Szaniszló, Mezőfény stb. A kelták megjelenését Északnyugat-Románia területén az irodalmi források csak indirekt módon jelzik, a régészeti leletek azonban köthetők megjelenésük korai periódusához. Ezt a korai jelenléte bizonyítják a piskolti (33.c8) temető legkorábbi sírjai, azaz első horizontja. Valószínű, hogy a Kr.e. IV. század közepe táján újabb csoportok válnak ki a kelta tömbből, s kelet felé vonulva, valahol Vác környékén átkelnek a Dunán, átverekszik magukat az Alföld szkíta-kori népességén és megtelepednek a keleti peremvidéken. Itt beékelődnek az őslakosság (trákok) közé, akiknek régészeti hagyatéka (Szaniszló-Nyírség-csoport) kimutatható a legkorábbi kelta leletekkel együtt. J. Bujna a tőlünk kapott információk alapján még jóval a Piskolti- Homokos-dombon végzett feltáró munka befejezése előtt - 1975-ben, a temető kezdetét és ezzel a kelták megjelenését az „E” zónában a Lt.B1b- fázisba helyezte (Bujna, 1982, 138). V. Kotigoroško átvette J. Bujna datálását és megkérdőjelezte a temető első fázisának korai keltezését (Kotigoroško, 1995, 65). Mi a temető legkorábbi sírjait a Lt.B1/B2 - Krämer szerint kelteztük, amely megfelel a Lt.B1b - fázisnak a J. Waldhauser kronológiája szerint (1987, 1-es tabella). A piskolti temető kezdetének meghatározására felhasználtuk a következő sírok anyagát: M.31 - Hallstatt típusú nagyméretű hasító kés; M.121-Certosa típusú bronzfibula egyik variánsa; M.140, 141, 166 - négyszög alakú, lapos igen korai csatok, Stekversluss típusú karperecek (Németi, 1993, 7-8 kép). A piskolti korai fázishoz még hozzátehetjük, a szintén korai diószegi sírt (pecsétes végű nyak- és karperecekkal), valamint a Pécskán előkerült madárfejű (Tierkopffibel) bronz fibulák. Utóbb a Muhi-Kocsmadomb 43-as számú sírját a Dux (Duchcov)- Münsingen típusú korai fibulák alapján szintén a Lt.B1/B2- Krämer-re keltezik (Szabó M. és munkatársai, 1997, 84).

A jelenlegi ismereteink szerint úgy véljük, hogy az eddig feltárt temetők: Piskolt-Homokos-domb (33.c8), Érkörtvélyes-Égetőhegy (30.a2), Csomaköz-Malom-háta (36.Ia1), Szaniszló-Temető-kápolna (38.Ia1), Érdengeleg-Negreanu-kert (12.b2) mind a középső Latène végén szakadnak meg, a Lt.C2- Polenz (kezdet), vagy a Lt.C1b elején- Waldhauser kronológiája szerint. Hasonló keltezés sugallnak a telep-feltárások is: Csomaköz-Tökös (36.IIb1), Piskolt-Kincsverem (33.f2), Nagykároly-Bobáld (43. IVa), Érendred-Istállók (13.h2), Börvely-Kecske-rét (49.b3). Abszolút kronológia szerint ez a Kr.e. II. század végét jelentené. Úgy tűnik, ebben a kérdésben a végső szó a most folyamatban lévő késő Latène telep ásatásáé - Nagykároly-Bobáld (43.IIc). Ez utóbbi ásatás befejezése, valamint a korábban feltárt Ákos-Majtynyi-rét régészeti anyagának újraértékelése ma már igen aktuálissá vált.

Mind a temetők feltárásából mind a telepek ásatásából hatalmas mennyiségű, kézzel vagy fazekas korongon készült kerámia látott napvilágot. Bár a korongolás technikája, amint láttuk, ismert lehetett már a késő Hallstatt végén ezen a vidéken, általánossá azonban csak a Latène korban vált. Amikor a kelták jelenléte már régészetileg igazolható ezen a tájon (Lt.B1 vége=Kr.e. 330 körül) a kerámia a következő összetételben mutatkozik: késő Hallstatt-i hagyományokat idéző korongon és kézzel készült edények, valamint a kelták által hozott Latène ízlésű, inkább korongon s csak igen ritkán kézzel formált edény-típusok. A késő Hallstatt típusú edények továbbélése igazolt a két különböző anyagi kultúrájú nép együttélése, szimbiózisa következtében. A leggyakrabban előforduló formák a következők: A1-3; B1-6; C2-5; E1-6; F1; G11-2; K7. A közép-európai kelta eredetű edény formák a következők: C1; D1-3; F3; G12; H1; I1-3; J1; K1. (Németi után). A piskolti temető első horizontjából nem ismerünk egyetlen korongon készült füles kelta eredetű edényt. A kora Latène második periódusában (Lt.B2- Krämer) alakul ki a helyi Latène ízlésű kerámia, új formák jelennek meg. A késő Hallstatt-i típusú füles csuprok és kancsók, valamint a mély tálak mintájára egész sor edénytípus keletkezik mint: G14-6; H2; J2; K2-5 (Németi, 1988, 107-108, 12 / 1-28 kép). Ennek a jelentős mennyiségű kerámiának a jó része házi mesterség formájában a telepeken készült. Egyelőre nincs ismeretünk arról, hogy egy nagyobb területet ellátó fazekas központok működhetek volna, bár fazekas kemencéket tártunk fel Érendredén az istállók területén, s még több hasonlót dúltak szét Ákoson a dobriai híd felőli határrészben(?), valamint Bihar (Biharia) határában (Németi, 1974, 1/13 kép; Idem, 1996, 457; Dumitraşcu, 1982, 2/1; 4/1-2 kép; Idem, 1979, 45-57; Idem, 1991, 21-23). Ebben az értelemben beszélünk egy helyi Latène ízlésű kerámia készítésről, s nem volt szándékunkban a „folytonosság” kedvéért a késő vaskori kerámiát a koraiból levezetni, mint ahogyan szándékunkat értelmezni látszik Bóna István (Bóna, 1993, 95, 184-es számú jegyzet). Csupán a kerámia típusok és stílus jegyek alapján (főleg a temetők anyagával, de ezt ki kell terjeszteni e települések kerámia anyagára is) szerettük volna érzékeltetni a helyi hagyományok továbbélését.

Nagykároly vidékén jelentős számú település és temető található, ugyanakkor ebben a zónában egy vezérsír is előfordul - Csomaközön. Ezen a területen egy nagyobb népcsoport (törzs?) lakhatott, hiszen a régészeti leletek többé-kevésbé egységes képet mutatnak. Ugyanerre a területre koncentrálódnak néhány görög-hellenisztikus lelet (mindig kelta leletekkel együtt), görög típusú zabla Csomaközről, pecsételt görög amphora töredék Börvelyből, maszkos (emberi arcot ábrázoló) görög eredetű vagy görög hatásra készült üvegpaszta gyöngy, hombáredény (dolia) Beréből, görög tetradrachma (Euménes-Pergamonból) Túrterebesről (= Turulung), görög-hellenisztikus eredetű lábszárvédők (knemide) a csomaközi vezérsírból (Németi, 1990, 53-54, Idem, 1986, 75). Mindezeket a görög-hellenisztikus eredetű tárgyakat csak a kelták hozhatták magukkal erre a vidékre. Ezek arra engednek következtetni bennünket, hogy dél felől, a görög-hellenisztikus világgal már előbb (Balkán-félsziget, Kis-Ázsia) kapcsolatba került kelta népesség tér vissza a Kr.e. III. század folyamán a delphoi-i nagy vereség után (Kr.e. 278-277) és csatlakozik az Alföld peremén már korábban letelepedett csoportokhoz (Németi, 1986, 76-77, Idem, 1990, 54-55).

A RÓMAI KOR

A több mint 30 éves régészeti terepbejárás, leletmentés és kisebb ásatások eredményeként majdnem 80 olyan lelőhelyet regisztráltunk, amelyek nagyjából „grosso modo” a császárkorba keltezhetőek, a II-IV/V. századokra. Ezeknek a lelőhelyeknek az etnikai elkülönítése, a leletek szerény volta miatt, egyelőre csak feltételezésekre enged következtetni.

- A kézzel formált edénytöredékek, ujjbenyomásos plasztikus rátéttel: Börvely-Vársziget (49.a5), Börvely-Nagy kanális (49.e), Érszakácsi-Kanális (89.b), Érszakácsi-Csögi-út (89.c) valószínűleg a szabad dákok anyagi kultúrájához állnak közelebb. Talán ugyancsak nekik tulajdoníthatók a Kismajtény-Messzelátó-dombon feltárt objektumok is (54.g2).

- Ezen a vidéken szarmata jelenlétről nem igen beszélhetünk a szarmata limes megépítése előtt, ha mégis előfordulnának, mint ahogyan Párducz M. említi a „Nagykároly környéki” leleteket, akkor ezek a Bihar megye északi területeiről ismert leletekhez kapcsolhatók (Dumitraşcu, 1993, 141), Szarmata kultúrkörhöz kapcsolhatók a Piskolt-Kincsverem területén megfigyelt és részben feltárt települések. Az itt feltárt objektumok, vagy a vályogvetés alkalmával megbolygatott gödrökből begyűjtött leletek a Kr.u. III. század végétől a IV./V. századig keltezhetőek. Néhány jellegzetes szarmata edénytöredék (csobolyó, hordócska alakú) talán szorosabb datálásra utalnak, mert ezek inkább a IV. század végére vagy az V. század elején gyakoribbak a Tisza Alföldjén (Vörös, 1992-93, 22). A Piskolt-Kincsverem (33.f3) valamint a szomszédos területről (33.g4-Téglavető) több sírlelet látott napvilágot, de datálásuk bizonytalan. Hiányzik belőlük a jellegzetes szarmata sírmelléklet, a 33.f3 területén megbolygatott sírok talán korábbiak mint a település, míg a 33.g4-ről ismertek fiatalabbnak tűnnek mint a település (Németi, 1983, 143).

- A Przeworsk kultúra emlékanyaga is később jelentkezik, zömével Kr.u. 375 körül: Kaplony-Kozárd-dűlő (52.a4), Kálmánd-Disznó-legelő (51.a3). A Nagykaroly-„Lili”-tanya közelében gyűjtött edénytöredékek római provinciális cseréppel együtt kerültek elő (43.XId), hasonlóan a Bere (37.XXIc) fibulái, valamint az Érkörtvélyes-Vincze-tagból származó leletek viszont a Przeworsk kultúra korábbi megjelenésére utalnak (31.b).

- Északról benyomuló etnikumra utalnak a Magyarcsaholy (Lazin, 1992, 339-346), Érkörtvélyes-Liget-domb (31.a), valószínűleg hamvasztásos sírokból származó leletek. Bár ezeknek a sírmellékleteknek mind a datálása mind a népi hovatartozása bizonytalan, valószínű, hogy vandál (viktoval) közegehez kapcsolhatók (Kr.u. III. század ?).

- A Marosszentanna-Csernyáhov kultúra valamiféle hatására utal az Érdengeleg-Állattenyészési-farm területén (12.c2) bolygatott sír lelete. A sírból származó szépszámú edény, az egysoros fésű, a csontváz tájolása (D-DNy - É-ÉK) mind jellegzetesek erre a kultúrkörre, de a finoman iszapolt, sötétebb szürke bevonatú, korongolt, pecsételt (különben sírban nagyon ritkán talált) edényke a beregsurányi vagy más Felső-Tiszavidéki fazekastelepről származhat (?).

- Annak ellenére, hogy a Kraszna folyó középső szakaszán a római korból nem voltak jelentősebb feltárások, mégis feltételezzük, hogy megvoltak a kapcsolatok Dacia Porolissensis-szel. Valószínű, hogy a Kraszna és a Zilah-patak völgye képezhette az összekötő útvonalat az Alföld felé. A provinciából származó leleteknek (import árunak) tekinthetjük a következő tárgyakat: erősen profilált trapéz lábú bronz fibula - Ákos-Majtényi-tag (70.e3), térd fibulák Nagykaroly területéről (43.) „terra sigillata” edény-lelet Corund -

„Pe izvoare” (76.b), „terra sigillata” töredékek Börvely-Nagy kanális (49.e), Bere- Sós-kás (37.Xf), de provinciai termékek - edénytöredékek még a Nagykároly-„Lili”-tanya (43.XId), Vezend-Barnod-partja (9.a3). A Gencs-Vályogvető területéről származó római provinciális edénytöredék együtt került elő a sűrke barbakumi kerámiával és egy bronz szegecsekkel összefogott egysoros fésűvel (bevéssett dísszel). Ezt az objektumot a Kr.u. IV. századra kelteztük (Németi, Gindele, 1997, 631-703). Nem hiányoznak a fent említett településekről a pecsételt töredékek sem: Gencs-Vályogvető (48.f4), Bere-Sós-kás (37.Xf), Gilvács-Temető-kert (61.b1), Szilágypér-Várgáncs (14.e1), Mezőfény-M.G.Á.-kertje (40.c2).

- A lelőhelyek elterjedési térképe alapján (50 kép) a császár-kori leletek egyaránt megtalálhatók a Nyírség peremén, a nagykárolyi síkságon, az Ecsedi-láp partján, az Érmelléken valamint a Kraszna és mellékfolyói völgyében (Mázsa, Csaholy, Szakácsi és Szarvad-patakok mentén).

- Az aránylag nagyszámú lelőhelyek - telepek nyomán jelentős népesség lakhatta a császárkorban a Barbarikumnak ezt a táját. A telepnyomok mellett jelentős számú szórvány érem-lelet is napvilágot látott, gyakran az említett telepek területén, de ismerünk egy római dénár kincsleletet is Vasadról (32.m).

A NÉPVÁNDORLÁS KORA, V-VII. SZÁZADOK

Az általunk kutatott területről néhány olyan lelet-együttest ismerünk, amelyek sírokból vagy temetőkből származnak és az V. századra keltezhetőek: Gencs-Akaszto-domb (48.a3 - két sír), Érdengeleg-Negreanu-kert (12.b3 - egy sír), Érendréd-Malomdomb (13.k - egy sír), Érmihályfalva-Stancz-kert (29.d - sírok). Ezeket a leleteket, főleg az Érmihályfalvi sír alapján, az V. század második felébe datáltuk (Németi, 1967, 499-504; Idem, 1983, 134). Újabban a 48.a3 és 12.b3 lelőhelyekről származó leleteket R. Harhoiu bukaresti régész újratárgyalta és a D2 illetve D2/3 horizontba keltezte, azaz 420-460 közé (Harhoiu, 1990, 200). Ami az érendrédi leletet illeti (13.k) I. Stanciu újabban az V. század második felére és a VI. század elejére datálja (Stanciu, 1997, 178, III /1-3 kép). Ugyancsak ő feltételez egy másik sírleletet is, mivel a szatmári múzeumban talált egy leltárszám nélküli, rossz minőségű ezüst poliéder fülbevalót, Érendréd megjelöléssel. Sajnálatos tévedésről van szó, mert az Érdengelegi iskolamúzeumból bekerült poliéder fülbevaló azonos az általunk leközölt tárggyal (Németi, 1983, 135, 1/2 kép). Erről a területről a következő településeket ismerjük: Bere-Sós-kás (37.Xg), Bere-Bodzás (37.XXI). A terepmegfigyelések szerint e két lelőhely egymás mellett helyezkedik el (a Kovács-gyűjteményben külön szerepelnek) szerintünk egy településhez tartoznak, továbbá Nagykároly-Bobáld II (43. IId), Nagykároly-Kozárd (43.XVd4), Csomaköz-Malomháta (36.Ia6), Csomaköz-Nagylapos (36.VIg). A fent említett települések a Kr.u. V. század második felébe és a VI. századra keltezhetőek. Csögről (85.a) egy aranypénz származik (III. Valentinianus solidusa), amelyet Rómában vertek 425-455 között. Ugyanebből a korszakból még megemlíthetjük a következő lelőhelyeket: Szaniszló (35.d3), Érdengeleg (12), Tarcsa (Stanciu, 1997, 185), Érmihályfalva-Krizsán-kert (29.12), Érmihályfalva-Sárgaföldes-gödör (Stanciu, 1997, 186-187); az utóbbi időben feltártak néhány sírt a Nagykároly-Kozárdon (43.XVc2) dupla soros fésűvel és kora avarkori kerámiával (Stanciu, Iercoşan, közletlen anyag), Bere-Virágkert (37.XVIIf), Bere-Szőlők déli vége (37.XIIb2), Szalacs - kétsoros fésű-szórvány (Stanciu, 1997, 185, III/5- tábla), Érsemjén - egy sír? (Stanciu, 1997, 185).

Egy másik leletcsoport a kora-avar - szláv kultúrkörhöz kapcsolódik, ehhez települések és sírok is tartoznak. Ide soroltuk a Piskolt-Homokosdomb kis temetőjét (33.c6) - szláv sírok a VII. századból Lázári-Piskolt csoport (Stanciu, 1998); Érmihályfalva-Bujánovits-szőlő (29.m); Székelyhíd-Horó-tanya (25C.g3-4) VI-VII. századi sír ezüst fibulája, valamint ugyaninnen kora avarkori sírok; Érkeserű-Forrás-domb (25.). Megemlíthetjük még a már késő avarkorinak számító leleteket: Érkávás-Kovács István-telke (6.a2); Érdengeleg-Új román temető (12.d); (Németi, 1983, 138, 3/1-3; 6/8, 9; 7/1-5; 8/1-12 kép) - Érmihályfalva-Rétalj.

A VIII-X. SZÁZADI LELETEK

Ebből a periódusból már korábban megemlítenek néhány lelőhelyet (Lazin, Hep, 1990, 79-84; Dumitraşcu, 1978, 51-82), többségük szórvány vagy terepbejárás során kerültek a múzeumokba. Csak ritka esetben számolhatunk be rendszeres kutatásról, leletmentésről, kisebb ásatásról. A leletek többsége kerámia, előbb lassú korongon vagy kézzel formálva, majd általánossá válik a lábbal hajtott, gyors korongolás. A kerámiával együtt a telepekről gyakran kerülnek elő kettős kónikus orsó karikák, néha hullám-vonal vagy cikk-cakkos díszítő motívumokkal. A legtöbb lelet településhez kötődik: Érdengeleg Donca- kert (12.h5),

Szilágypér-Tatárhalom = Nagyhalom (35.k2), Rádulesti-Űrcaş- kert (5.a2), Ákos-Veres-rét (70.d4), Érdengeleg - egy ép edény, ismeretlen lelőhelyről (12.), Székelyhíd-Suródomb (25C, j2), Bere-Sultész-tag és Dolláros (37.IXa és IXb), Gencs-Rádulesti-i út mellett (48.h), Kálmánd-Kraszna-híd (51.a4), Kaplony-Posta-patak és a Kraszna összefolyása mentén (52, i1), Érszakácsi-Juhászok-kútja (89.d), Tasnádszarvad-Pusztaszentmiklós (84.a5), valamint más lelőhelyek a Kovács gyűjteményből (1961 és 1977) a következő határrészekből 37.Xh, XIg, XXg - Bere; Gencs-Vályogvető (48.f), Mezőfény-Régi homokbánya (40.g4).

A véletlen folytán néhány sírlelet is napvilágot látott: egy teljesen ép edény Irinyből (11.) - minden bizonnyal egy szédült sírból származik; Gálospetri-Faluhely (20.g) - több sírt megbolygattak de csak egy sír teljes anyagát mentették meg, ez X. századi magyar temetkezés; Székelyhíd - a falu déli vége és Veres-domb (25C.g5), Csanáros-Vada rét (41.h4) sírlelet halánték karikával (utólag elveszett) és talán VIII-IX. századi lehetett, Gencs- Akasztódomb (48.a4).

A VIII-IX. századi települések általában a folyók és mocsarak közelében találhatóak, gyakran közel a későbbi Árpád-kori településekhez.

AZ ÁRPÁD-KORI LELŐHELYEK, XI-XIII. SZÁZAD

Az általunk kutató mikro-zónából közel 50 lelőhelyet regisztráltunk, amelyek nagy része település, de sírleleteket, temetőket is ismerünk. Ezek a XI-XIII. századba keltezhetők, az Árpád-korba soroltuk őket. A legismertebb települések a következők: Érkávás - „A sziget mellett” (6.h), Szalacs-Ottomány határán (22.d), Éradony (23), Vasad (32.e7 és g4), Értarcsa (24), Ermihályfalva-Krizsár-kert (29), Érkörtvélyes (32.d), Csomaköz-Tökös (talán a középkori okiratokból ismert Warciumakuz?) - (36. iib2), Bere-Kántor-tag (37.XVd), Mezőfény-Fekete-szőlő (40.c3), Nagykároly-Bobáld II (43.IIe), Nagykároly-Kozárd (43.d1), Nagykároly-Szennyvíztisztító-telep (43.XIXb), Nagykároly-Klárámajor (43.XXII), Gencs-Vályogvető (48.f5), Börvely-Korán-tag (49.h), Börvely-Kraszna-part (49.l3), Kálmánd-Disznó-legelő (51.a5), Kaplony-Királyföldek (52.g2), Domahida-A halom felé (53.c3), Gilvác-Római katolikus temető mellett (61.b2), Királydaróc-Faluhely (67.a1), Ákos-Dobrai út melletti Kraszna-part (70.f), Ákos-Faluhely (70.g2), Keszi-Besenyő-tag (93.b3), Piskolt-Régi szőlő alja (33.a2), Piskolt-Református templom-kert (33.m), Reszege-Az Érkörtvélyes felé vezető vasútvonal mentén (34.d), Bere-Virágkert (37.XVI g). Ezek a települések részben már az Árpád-korban is meglévő mai falvak korábbi faluhelyei, vagy a tatárjáráskor elpusztult települések lehettek, amelyek jól kirajzolódnak a szántáson, aránylag kis települések, néhány paticsfalú házból állhattak. A leletek többsége kerámiából áll, amelyet gyors korongon készítettek, körbefutó párhuzamos vonalakkal, vagy benyomott „négyszögecskékből” álló motívumok díszítik. A Piskolt-Református templomkertben talált ép edény valószínűleg sírból származott, egy vasból készült béklyóval együtt találták. Ezekből a telepekből gyakran származnak cserép bogrács töredékek, szintén korongoltak és felfüggeszthetők voltak. A mi vidékünkön korábban mint a XI. század nem jelennek meg, gyakoriak azonban az Árpád-korban és használatban lehettek egészen a tatárjárásig - 1241 (Takács, 1986, Cseréptűstök elterjedése a Kárpát-medencében- elterjedési térkép).

Szórvány sírok vagy temető részéről a következő helységekből tudunk: Újnémet-Dälböci (2.a5), Szalacs-Várbóc (21.a), Szalacs-Burga (21.b3), Érkörtvélyes-Kápolna-hegy (30.d), Mezőfény-Istállók (40.a5 - temető), Kismajtény-Messzelátó-domb (54.g3-temető). Rendszeres ásatás, azaz inkább leletmentés, csak Mezőfényen és Kismajtényban volt (két temető-részt tártunk fel). A kismajtényi temető sírjai igen szegényesek, egyszerű halánték karikák bronzból vagy ritkábban ezüstből, egyszerű sodrott nyakpereg és üvegyöngy „kaláris”, nyaklánc került elő az összesen 13 feltárt temetkezésből. Mivel hiányoznak az „S” végű hajkarikák legegyszerűbb formái is, úgy gondoljuk, hogy ez a temetőrész (hiszen a megfigyelések alapján a temető jóval nagyobb kiterjedésű) inkább korábbi lehet (X-XI. század). A másik temetőből 32 sírt mentettünk meg, itt a mellékletek sokkal gazdagabbak, megtalálható az „S” végű halánték karikák szinte minden változata, fonott gyűrűk, állatfejben végződő bronz karperecek és az elmarathatatlan Árpád-kori érmek /Könyves Kálmán (1095-1114) - (Németi, 1986-87, 111-112; Székely Z., 1990, 87-109 - Analógiák Zaboláról és Petőfalváról; Kovács L. a szomszédos Szabolcs- Szatmárból).

AZ ÜGYNEVEZETT „KUNHALMOK”

A terepkutatás során számtalan mesterséges halmot térképeztünk fel, amelyek egy része ma is jól látható, míg másokat csak szakember ismeri fel, annyira elszántották már őket az évszázadok során. Sajnos

többet belőlük az utóbbi két évtizedben elhordtak, a mezei utak feltöltésére, már csak a feljegyzéseinkben szerepelnek. Ezek a halmok, ha szántó területen találhatóak, jól kirajzolódnak a vöröses talajban (szürke, fekete kiemelkedő folt). Az esetek többségében nem található rajtuk semmiféle régészeti anyag, vagy ha igen, akkor azok egy korábbi őskori telepből származnak és a halom emelésekor kerültek oda. Az elterjedési térkép alapján főleg a Károlyi síkságra, a volt Ecsedi-láp területére, az Érmellékre sűrűsödnek, de fellelhetők a Berettyó mentén, a Kraszna völgyében és a Tasnádi-dombvidéken is. Megfigyeléseink szerint hiányoznak a Nyírség pereméről. Felsoroljuk az utóbbi időben elhordott, de általunk még ismert halmokat: Értarcsa H1 (24), Nagykároly-Sóskás-domb (43.XVd5). Kálmánd-Zöld = Bili-halom (51). Megfigyeléseink alapján elhordás alkalmával sem régészeti leletek, sem sírok nem kerültek elő, tehát nem voltak temetkezési halmok, kurgánok.

Egy részüket említik a középkori határjárási okiratok: Dobra-Tatár-domb (73.b), Bogdánd-Felső-rét (77), Lele-Sinai hegy (80.d) és úgy szerepelnek mint határjelzők, két feudális domínium között. A rendkívül magas őrhalmok lehetnek lármafák; az ellenséges hordák, portyázók betörését tűzgyújtással, füsttel jelezhették a tetejükről. Ezek a rendkívül nagyméretű halmok a folyók magas teraszain vagy az Ecsedi-láp szigetein találhatóak és általában minden halom tetejéről még legalább tiszta időben kettő szabad szemmel is látható. A vezendi ún. Kéthalom és a mellettük található kisebb halmok (9.b), az Érszentkirály határában lévő egymáshoz közel elterülő négy halom (3.c), talán rézkori temetkezési halmok, kurgánok (korhányok) lehetnek. A Hadad határából jelzett halom-csoportok (79.b, c, d) bár a mezőgazdasági munkálatok során ellaposodtak, de még jól kivehetők és megfigyelhetők, valószínűleg bronzkor végi temetkezések (tumulusok).

ELTŰNT FALUHELYEK

A középkori oklevelekben számtalan olyan településről tudunk, amelyek a tatárjáráskor semmisültek meg, vagy a XVI-XVII. századi Szatmár és Bihar megyék számára igen nehéz időkben néptelenek el. Ezek közül néhányat a terepbejárás során lokalizáltunk, megtalálva a régi faluhelyeket: Bobáld-Nagykároly város határában a Mérges patak partján Gencs felé; Kozárd - szintén Nagykároly város határában - Kaplony felé; Vada - Csanálos határában, Mezőfény és Csanálos között; Ete - Érkörös és Szilágypér között; Suna - Érkörös és Szodoró között; Ragáld - Érendréd és Szalacs között az Ér magas partján; Kyde - Nagykároly és Mezőpetri között, a 19-es út bal oldalán; Zölce - Balázsháza határában, a Tasnád-Magyarcsaholyi út bal oldalán; Pusztaszentmiklós - Tasnádszarvad határában; Ebesfalva - Kismajtény határában; Hóstát - Gilvács határában, a régi Kraszna-meder partján, talán a középkori okiratokban gyakran említett Kismajtény, régi faluhelye lehet, amelyet a XVI. században említenek utoljára a Kraszna folyó közelében (a mai Kismajtény a XIX. század végén települt a mostani faluhelyre).

Az illusztráció jegyzéke

1. kép A - A Tisza Alföld keleti területének hidrografiája ; B - Élet a mocsárvilágban.
2. kép A - Az Ecsedi láp a lecsapolás előtt ; B - A felső Tisza vidék a pleistocénban.
3. kép - Az Ecsedi láp lecsapolásának terve.
4. kép - Az általunk kutatott terület XVIII. század végi térképe.
5. kép A - A vizsgált terület vízrajza a lecsapolás előtt ; B – képek a lápvilágból.
6. kép - Képek az Ecsedi lápból.
7. kép - Képek az Érmellékről.
8. kép 1 - A vizsgált terület vízrajza a lecsapolás után ; 2 - Képek az Érmellékről.
9. kép 1 - Térkép a felszíni formákról ; 2 - Gyékényfonás az Érmelléken.
10. kép - Régészeti leletek a XX. század első évtizedéből - Nagykároly „Bobáld”.

A helységek térképei a katalógusban szereplő számuk szerint:

11. kép - 1-3; 69, 85.
12. kép - 4, 6, 19.
13. kép - 8, 44, 45, 46.
14. kép - 7, 9, 10, 11, 12, 17.
15. kép - 13, 32, 33, 47.
16. kép - 14, 21.
17. kép - 20,22,23,24,25,25A,25B,25C,26,27,28
18. kép - 82, 83, 84, 86, 88, 90, 94.
19. kép - 15, 16, 18, 91, 92, 93.
20. kép - 84, 89.
21. kép 87, 95.
22. kép - 40, 41, 43, 50, 51, 52.
23. kép - 34, 35, 36, 46.
24. kép - 37, 38, 40, 42.
25. kép - 36, 37.
26. kép - 31.
27. kép - 39.
28. kép - 29, 30, 32.
29. kép - 43, 51, 52, 53, 54.
30. kép - 49, 50.
31. kép - 49, 50.
32. kép - 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62.
33. kép - 5, 43, 48, 58, 64.
34. kép - 63, 65, 66, 67, 68.
35. kép - 70.
36. kép - 71, 72, 73, 74, 75.
37. kép - 76, 77, 78, 79, 80, 81.
38. kép - Lelőhelyek a paleolitikum-, mezolitikum- és a neolitikumból.
39. kép - Lelőhelyek a középső neolitikumból - Piskolt csoport.
40. kép - Lelőhelyek a késő neolitikumból, Herpály-Csőszhalom csoport / kultúra ? /.
41. kép - Lelőhelyek a Tiszapolgári kultúrából.
42. kép - Lelőhely a Bodrogkeresztúri kultúrából.
42. kép - Lelőhelyek a Baden/Cotofeni-i műveltségekből.
44. kép - Lelőhelyek a kora bronzkorból : Makó, Nyírség kultúrák; Szaniszló csoport.
45. kép - Lelőhelyek az Ottomány, Wietenberg és Felső-Szőcsi kultúrákból.
46. kép - Lelőhelyek a késő bronzkor kezdetéből : Piskolt-Magyarcsaholy / Hajdúbagos csoport.
47. kép - Lelőhelyek a Gáva kultúrából.

- 48.kép - Leőhelyek a kora vaskorból / szkíta kor = Ha.D /.
- 49. kép - Leőhelyek a késő vaskorból / Latène /.
- 50. kép - Leőhelyek a császárkorból / barbárikum /.
- 51. kép - Leőhelyek a népvándorlás korából / V-VII. századok /.
- 52. kép - Leőhelyek a VIII-X. századokból.
- 53. kép - Leőhelyek az Árpád-korból / XI-XIII. századok /.
- 54. kép - Halmok és tumulusok.
- 55. kép - A középkorban elnéptelenedett és régészetileg lokalizált helységek.

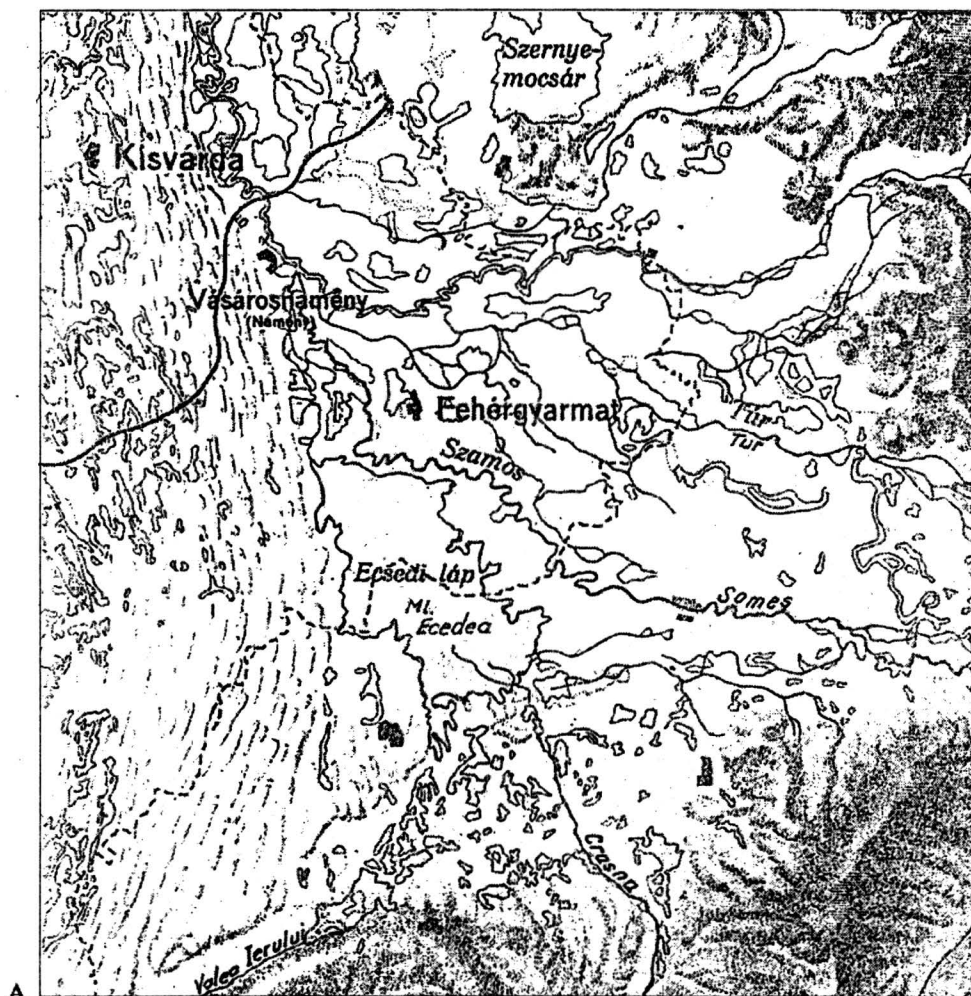
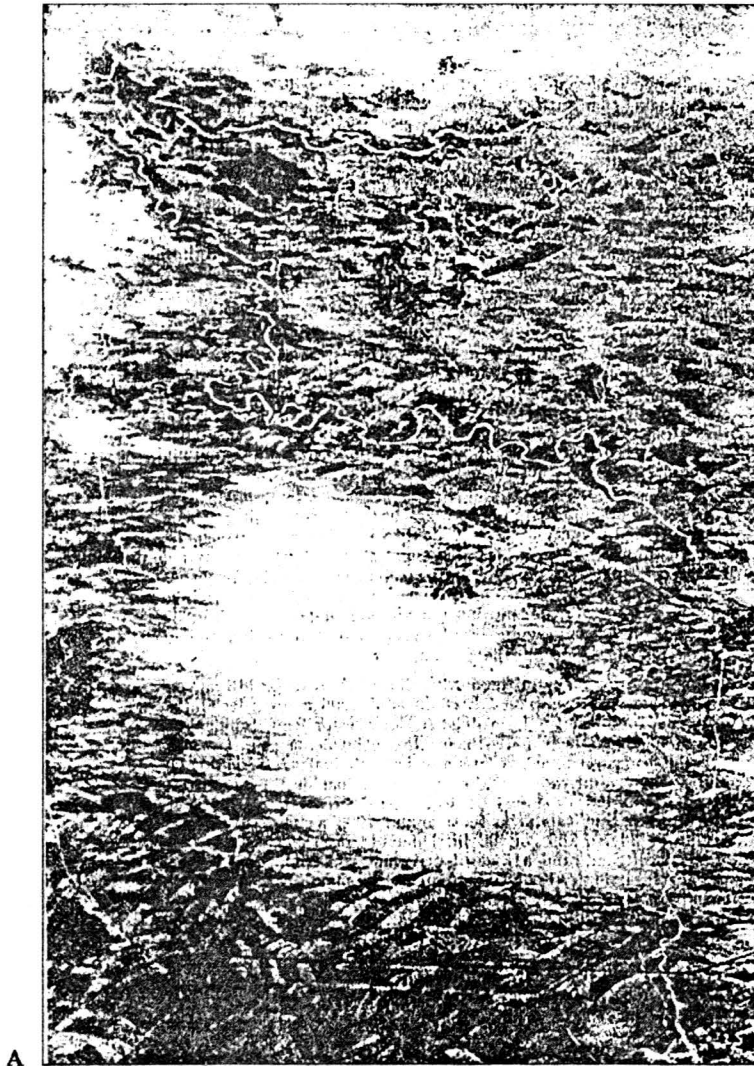

Fig.1/A - Aspectul hidrografic al Câmpiei Tisei, zona estică; B - Viața în mlaștină.

A

Vederea terenurilor mlășinoase și a bălților Eced înainte de secare

B

Fig.2/A - Mlaștina Ecedea înainte de desecare; B - Tisa Superioară în pleistocen.

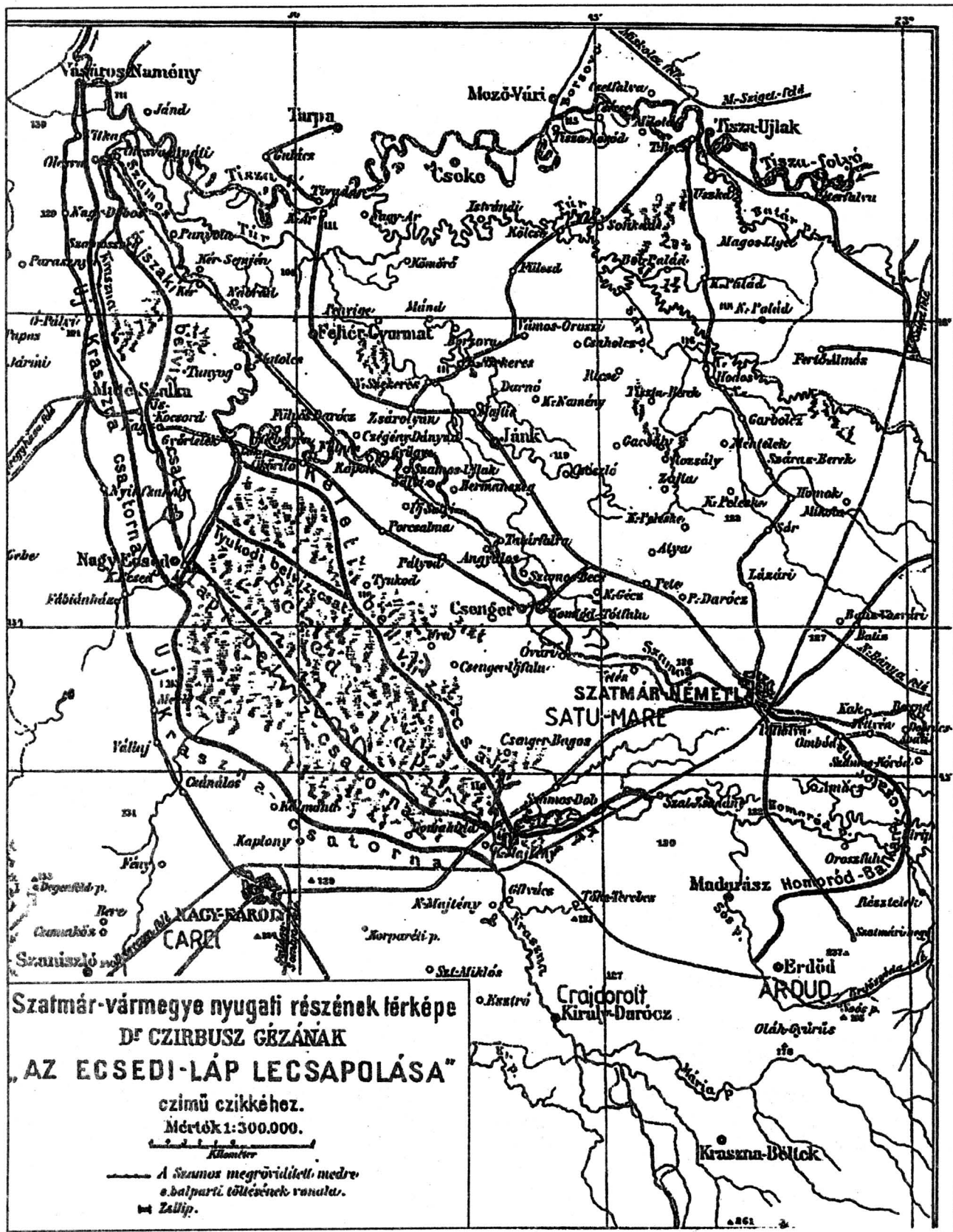

Fig.3 - Planul descării mlaștinii Ecedea.

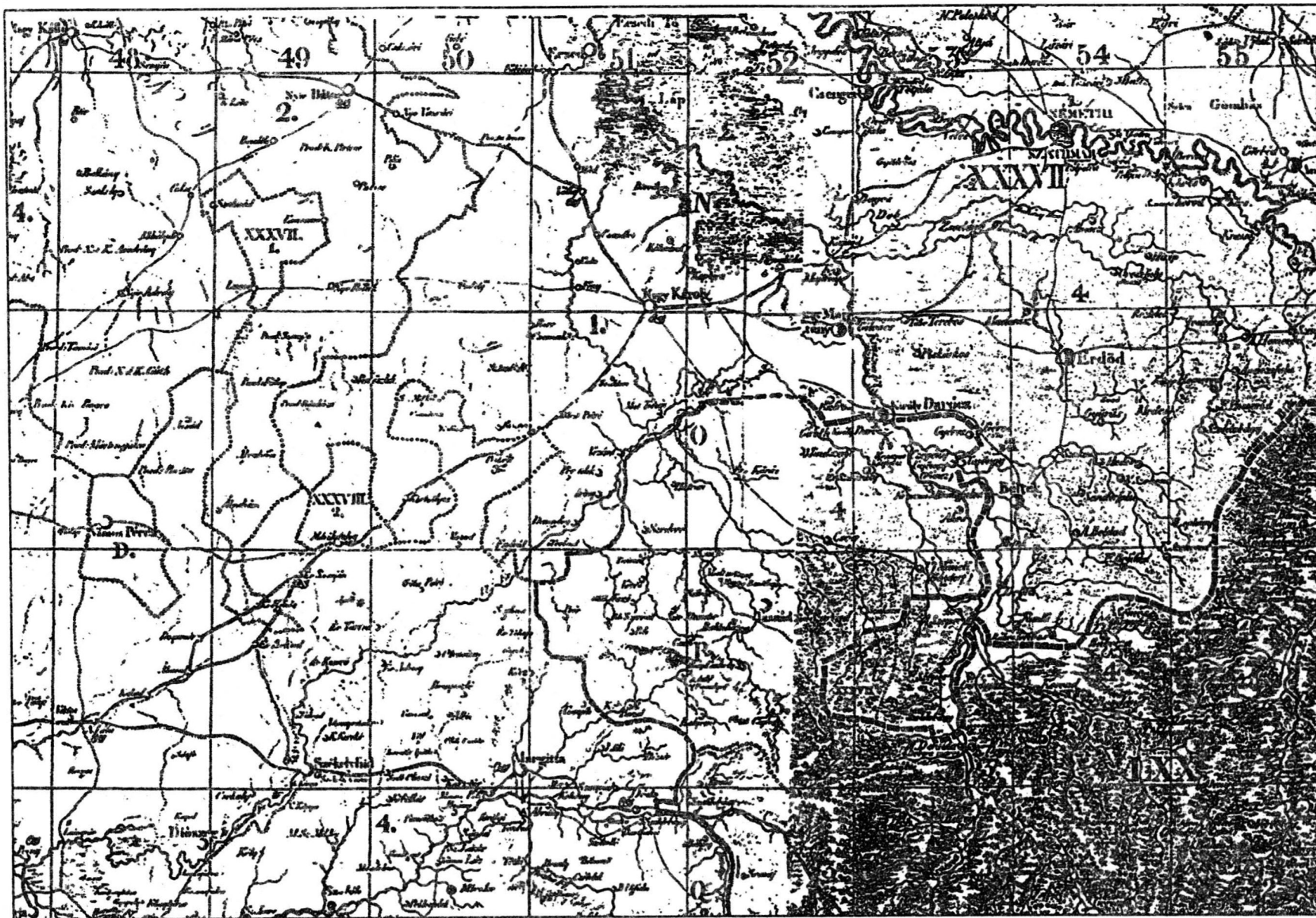
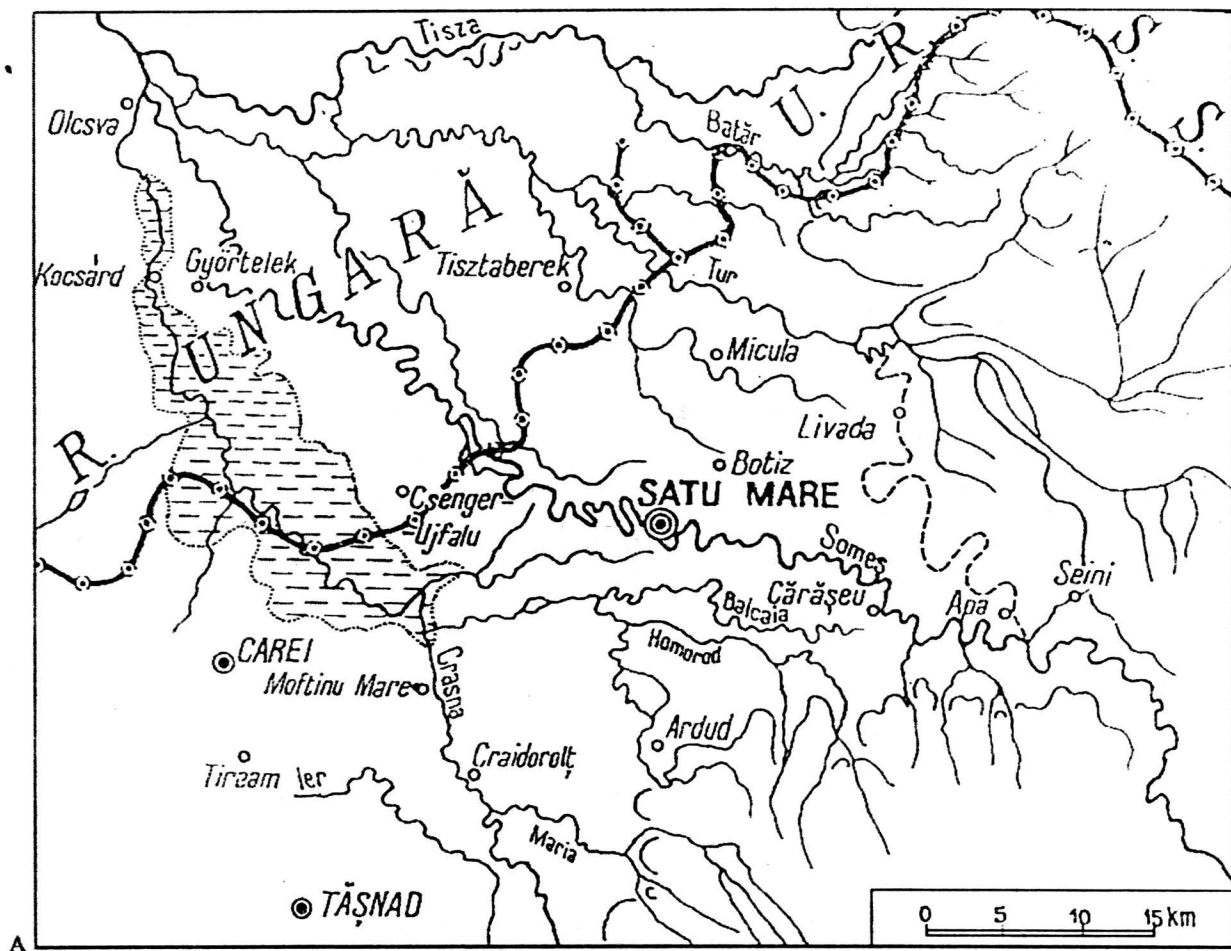

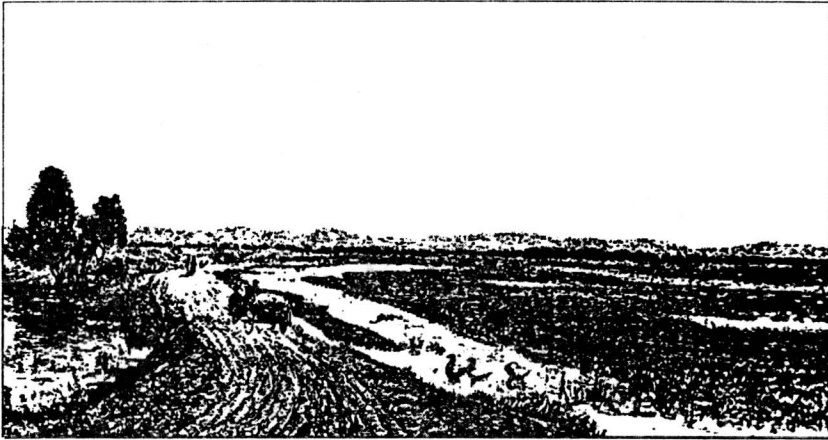
Fig.4 - Harta zonei cercetate - sfârșitul secolului al XVIII-lea.

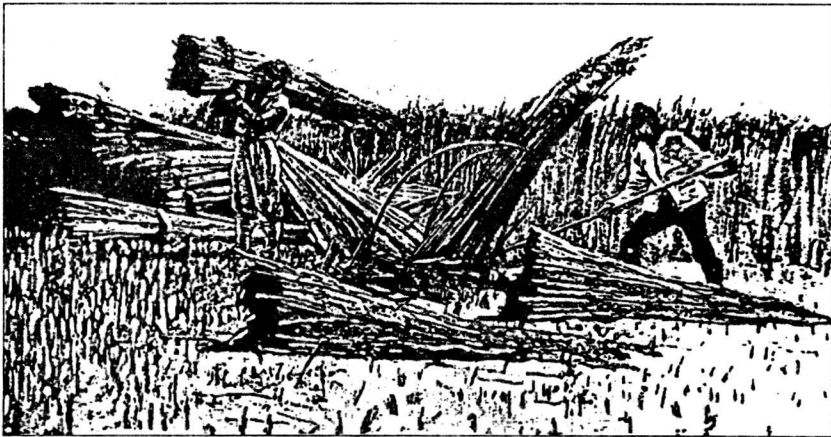
Structura rețelei hidrografice înainte de sistematizare

Fig.5/A - Structura rețelei hidrografice înainte de sistematizare; B - Aspecte din mlaștină.

1

2

Fig.6/1,2 - Aspecte din mlaștina Ecedea.

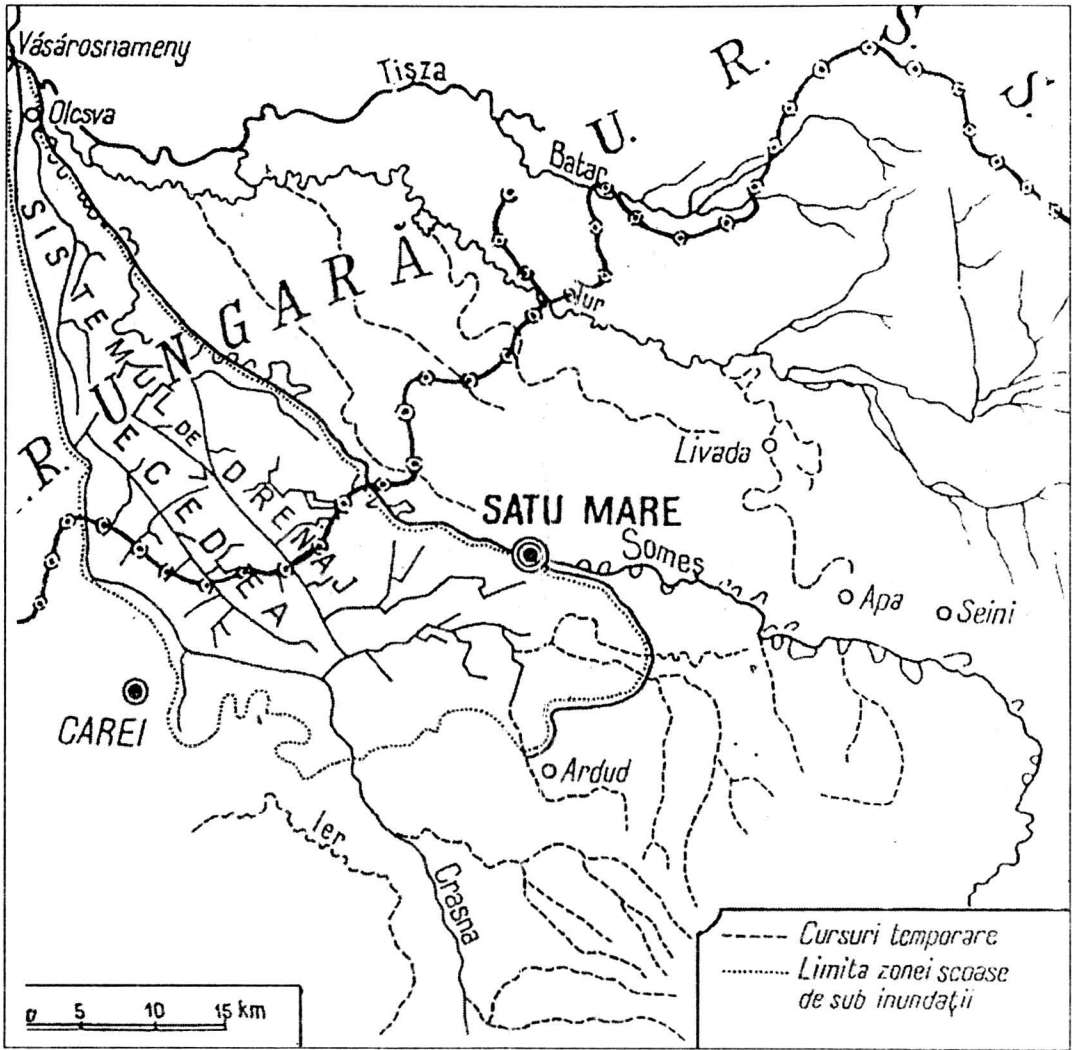

1

2

Fig.7/-2 - Aspecte din Valea Ieriului.

1

2

Fig.8/1 - Structura rețelei hidrografice după sistematizare; 2 - Aspect din Valca Ieriului.

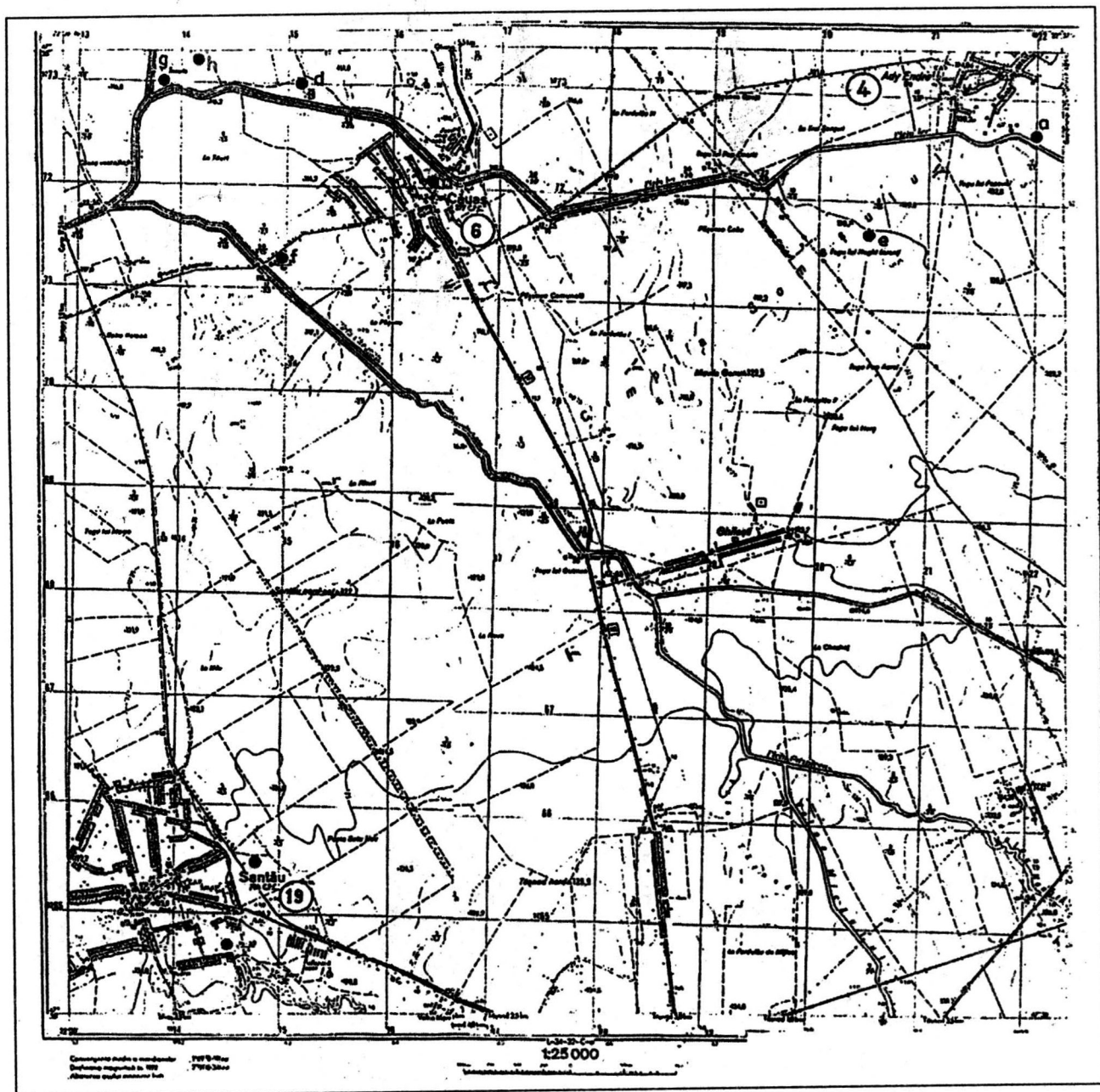

Fig.12 - Localități: 4, 6, 19.

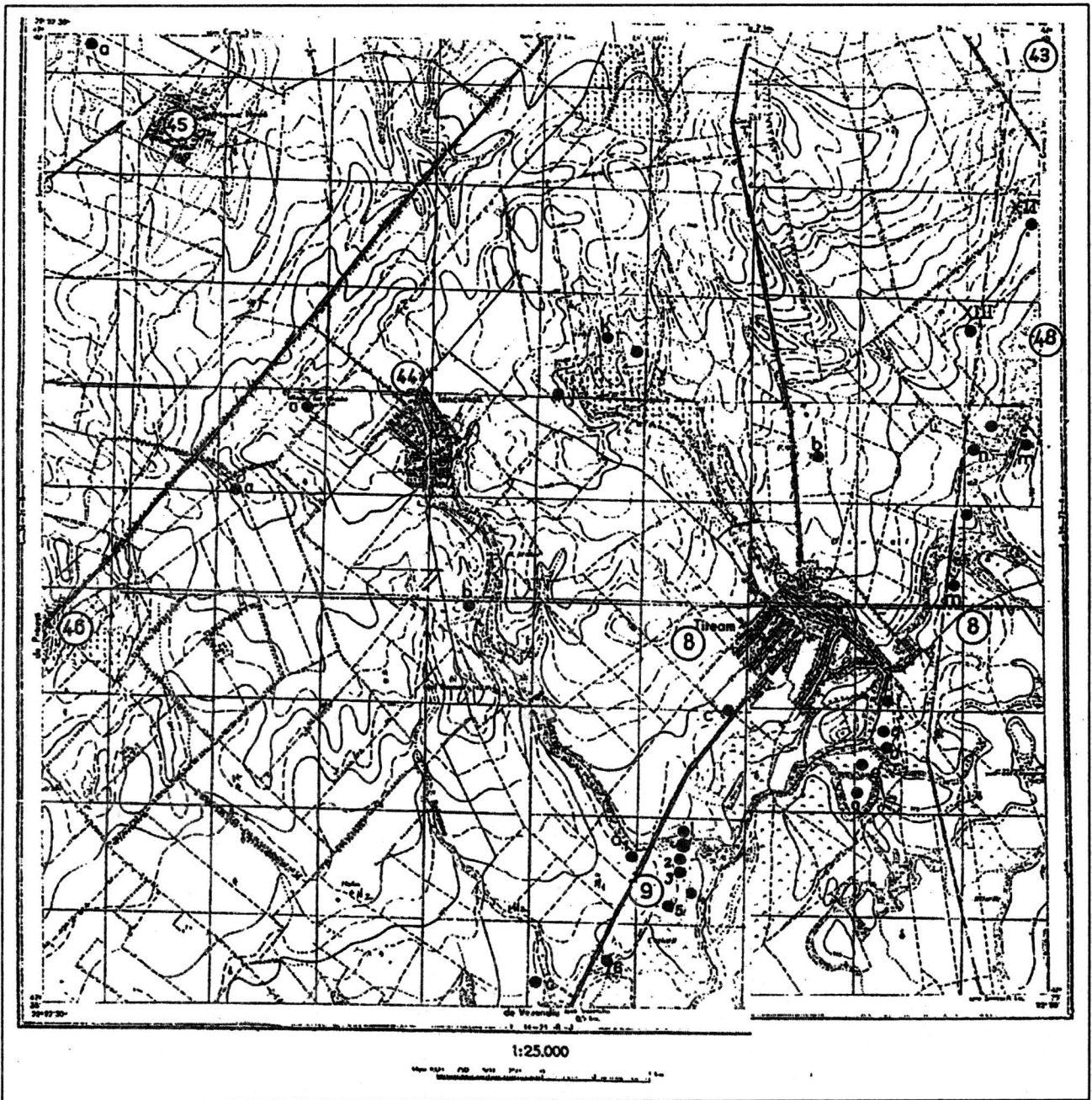

Fig.13 - Localități: 8, 44, 45, 46.

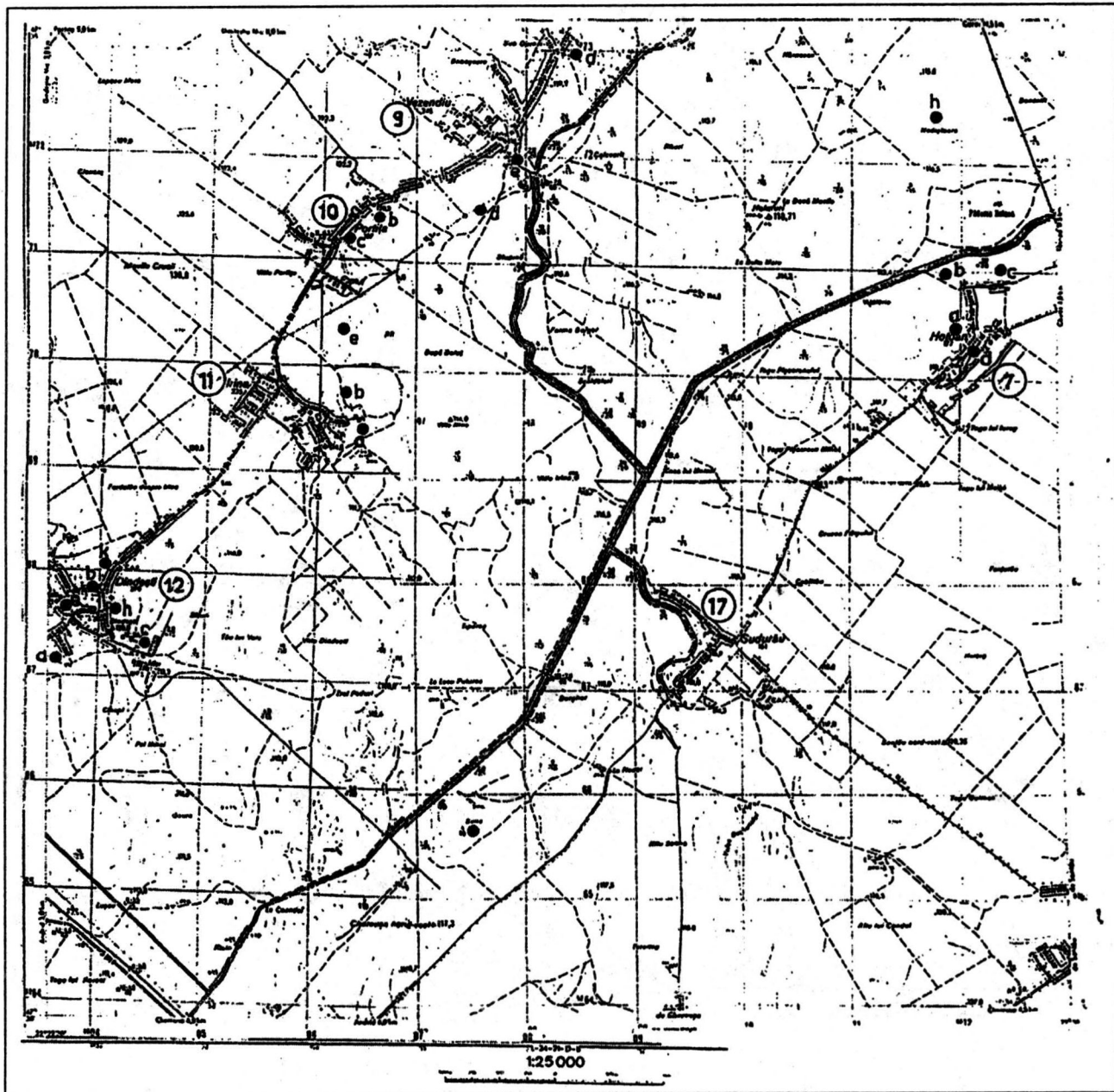

Fig.14 - Localități: 7, 9, 10, 11, 12, 17.

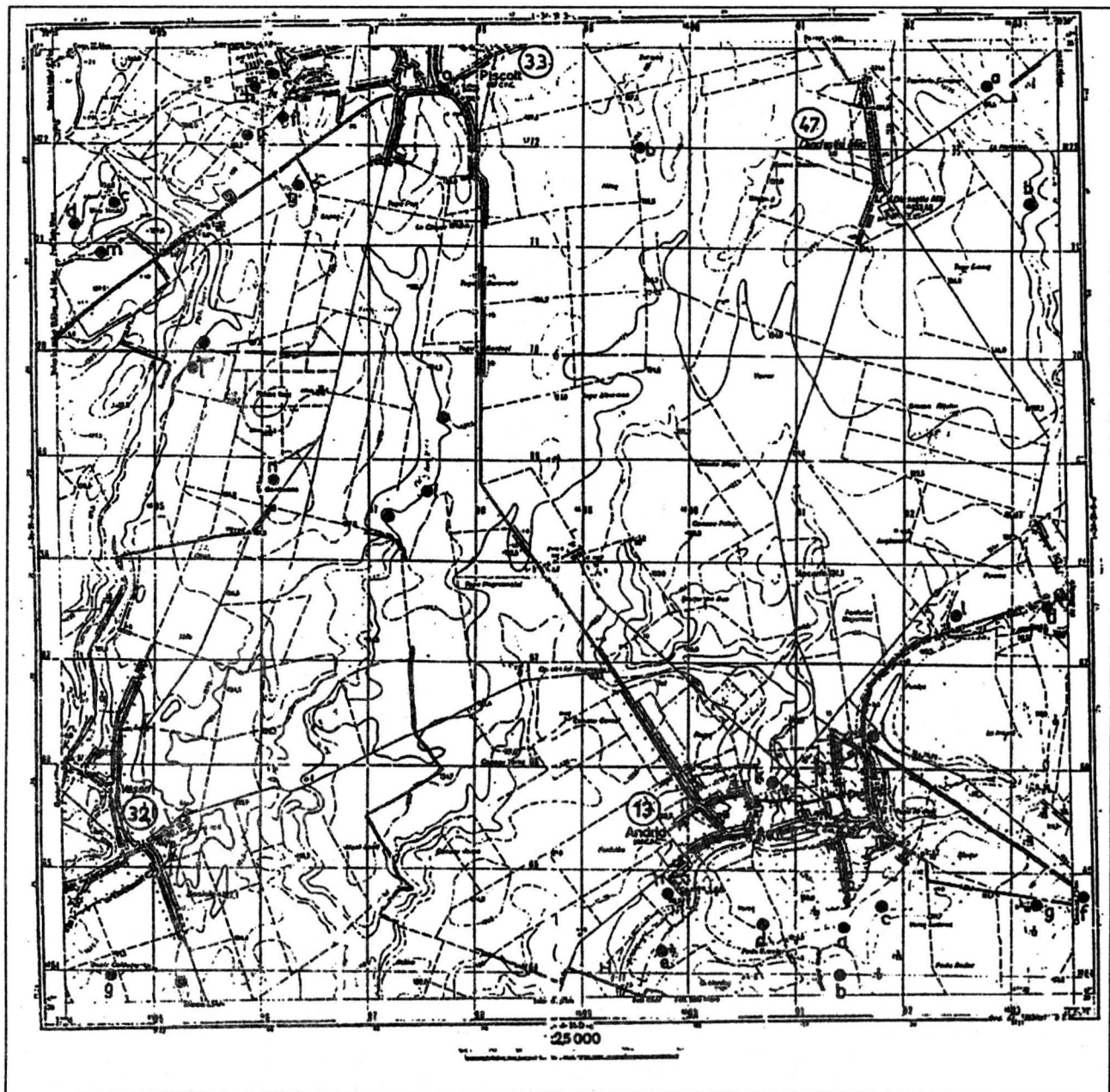

Fig.15 - Localități: 13, 32, 33, 47.

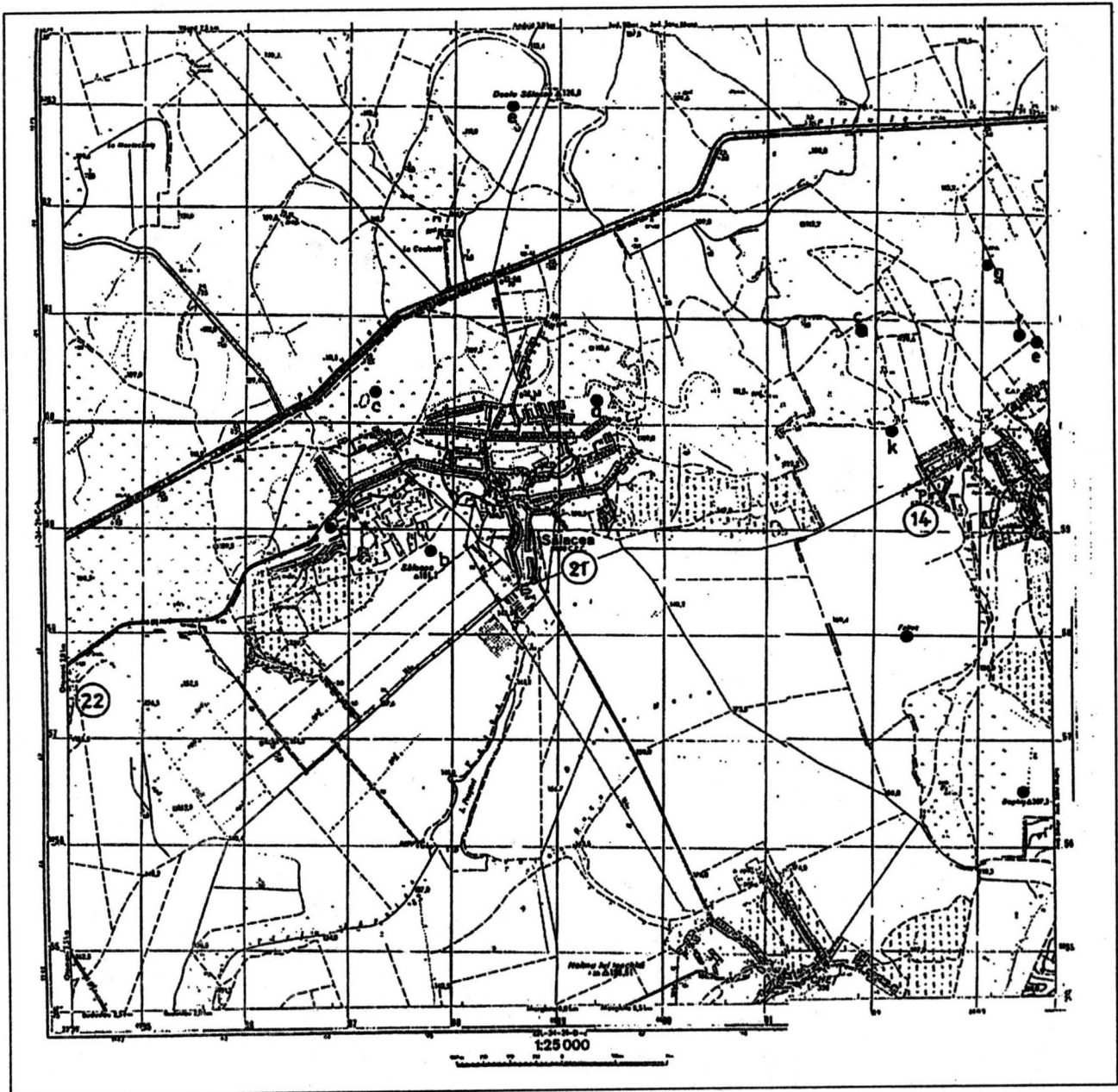

Fig.16 - Localități: 14, 21.

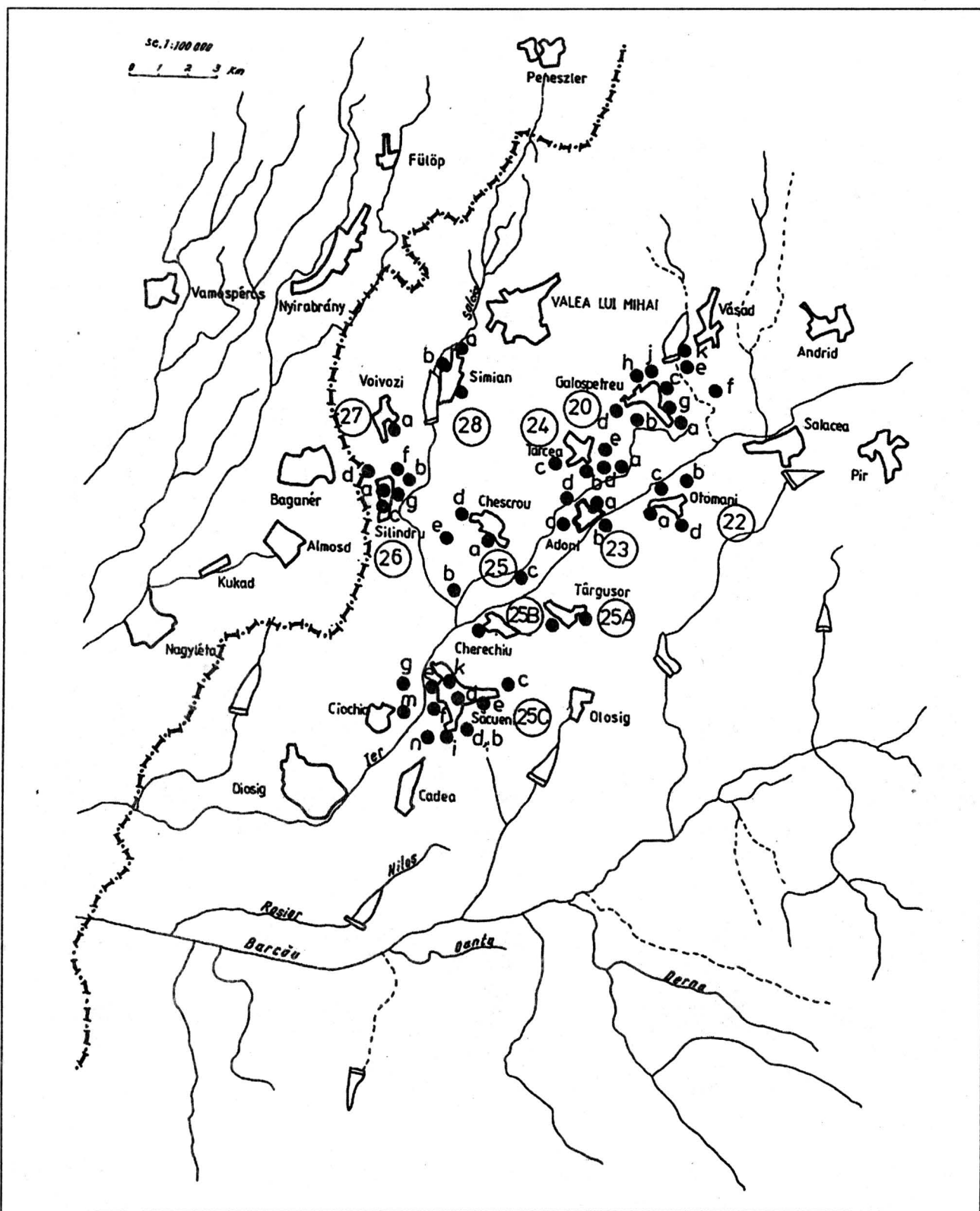

Fig.17 - Localități: 20, 22, 23, 24, 25, 25A, 25B, 25C, 26, 27, 28.

Fig.18 - Localități: 82, 83, 84, 86, 88, 90, 94.

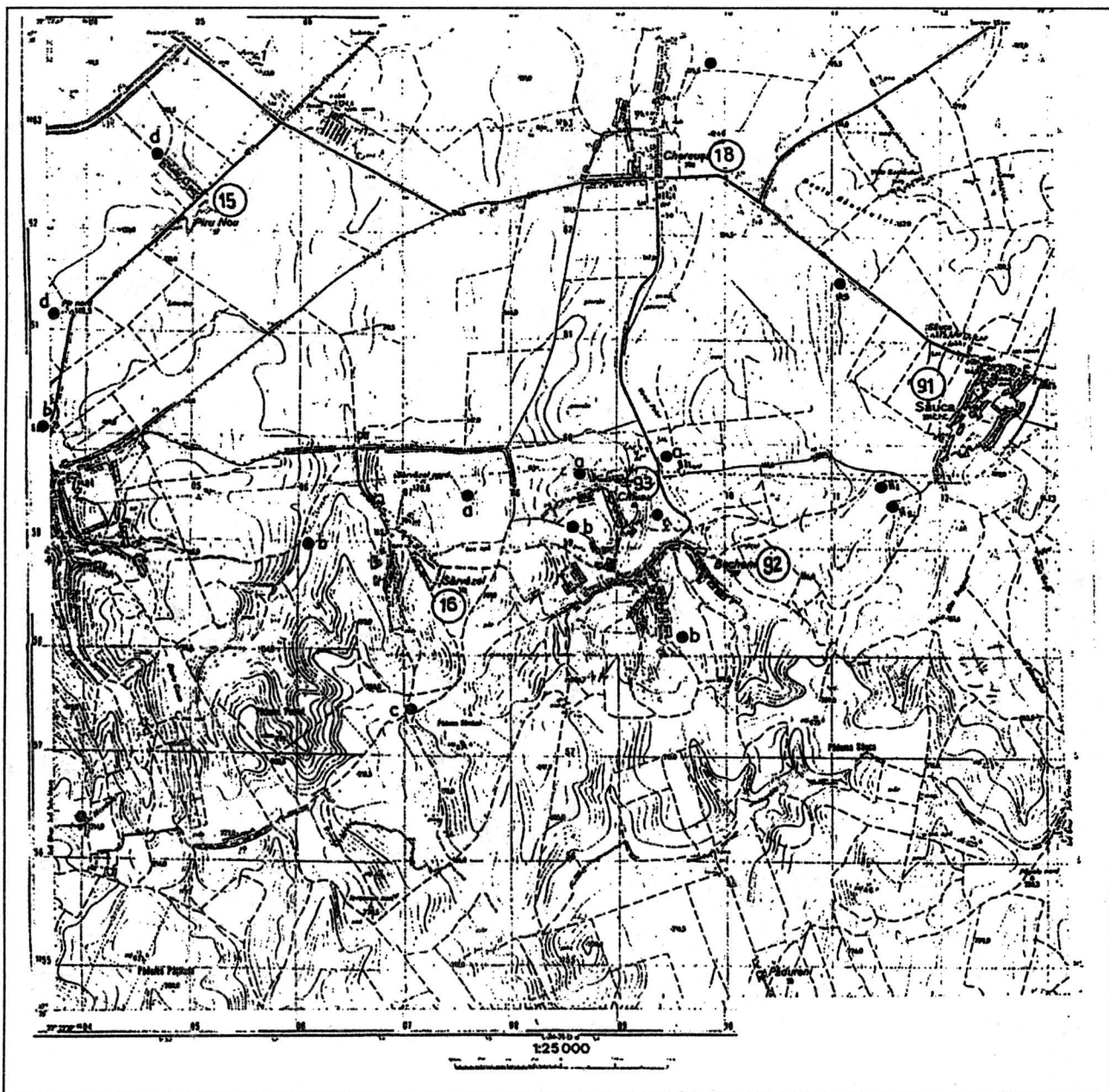

Fig.19- Localități: 15, 16, 18, 91, 92, 93.

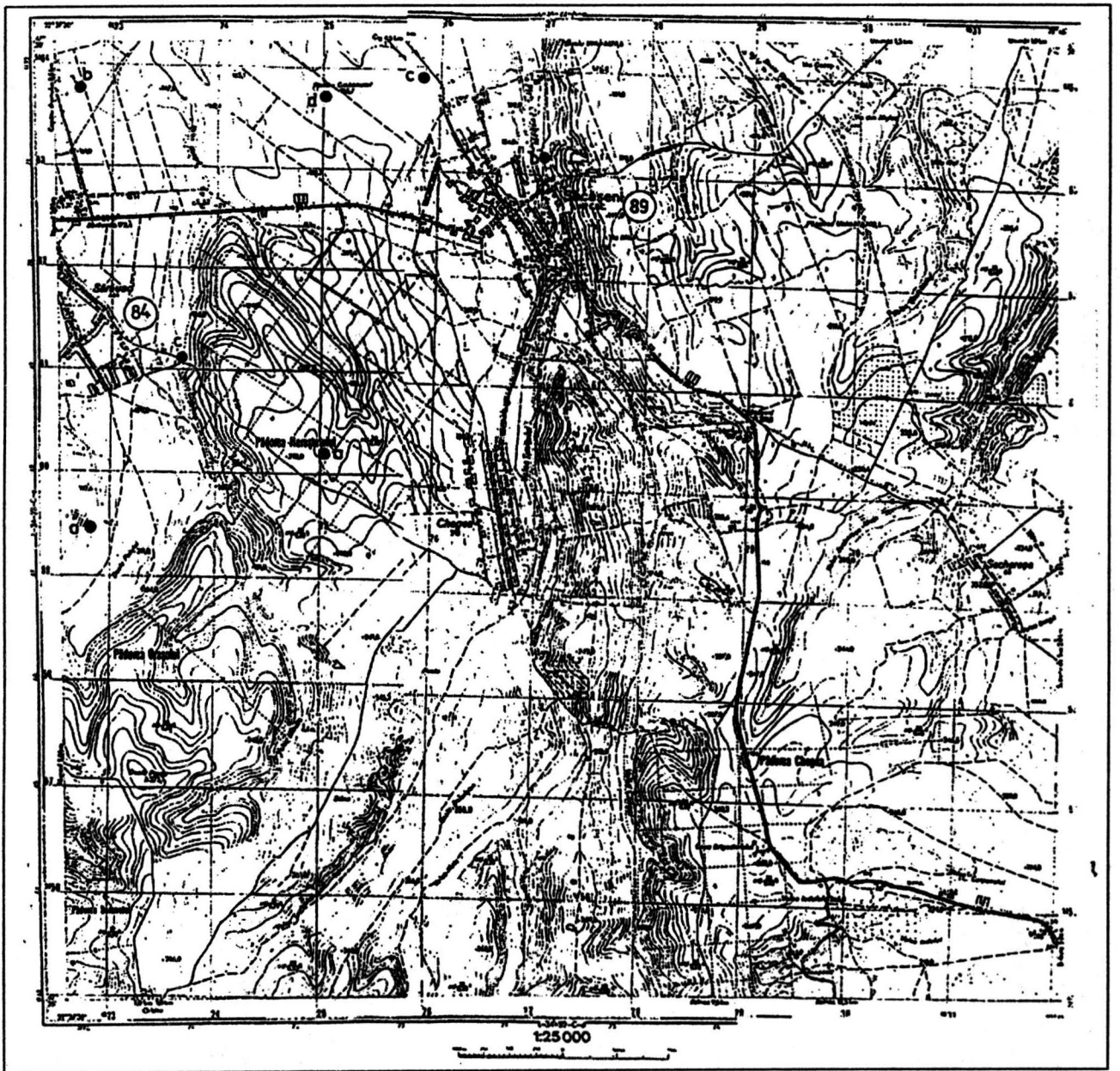

Fig.20 - Localități: 84, 89.

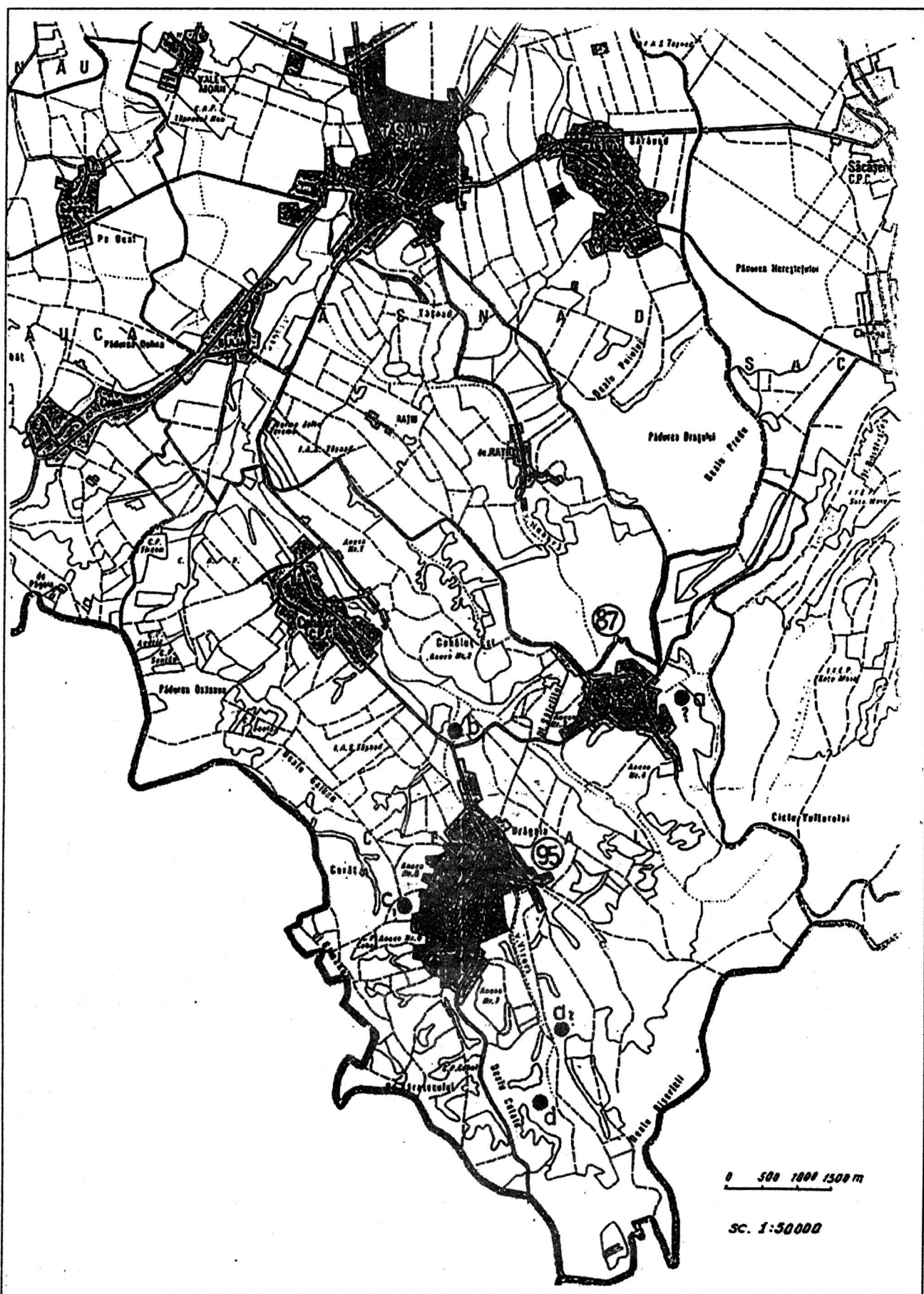

Fig.21 - Localități: 87, 95.

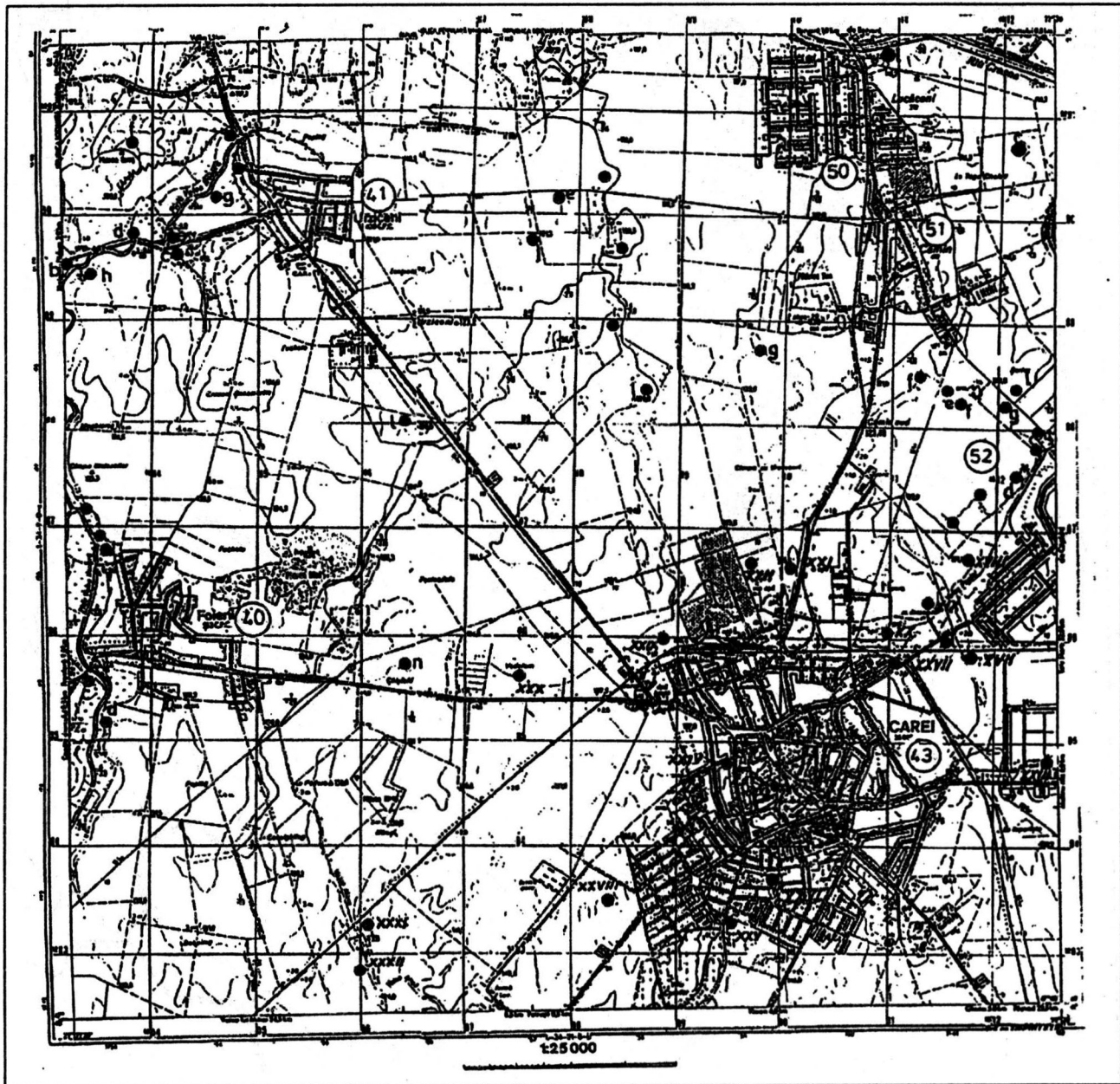

Fig.22 - Localități: 40, 41, 43, 50, 51, 52.

Fig.23 - Localități: 33, 34, 35, 36, 46.

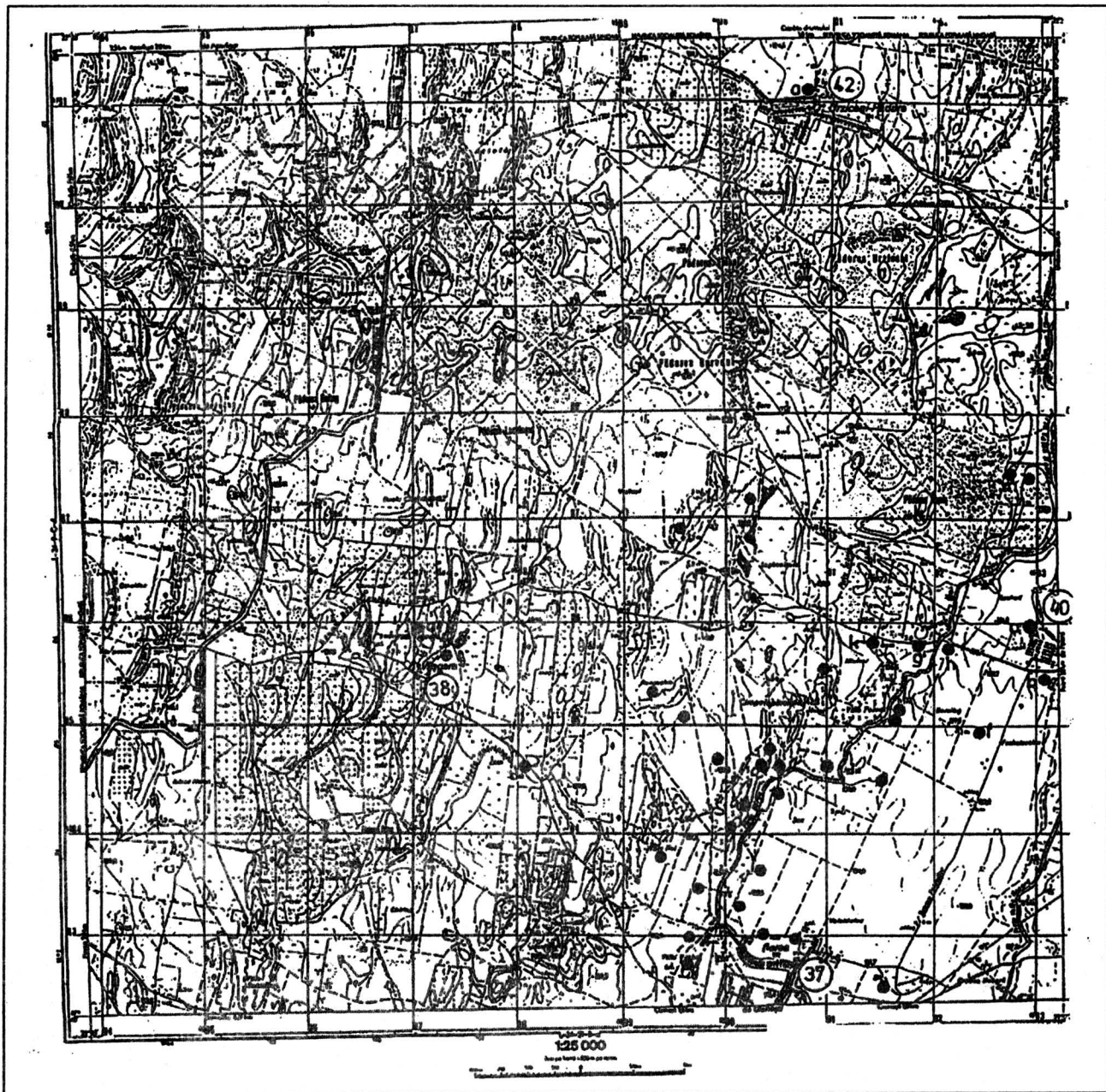

Fig.24 - Localități: 37, 38, 40, 42.

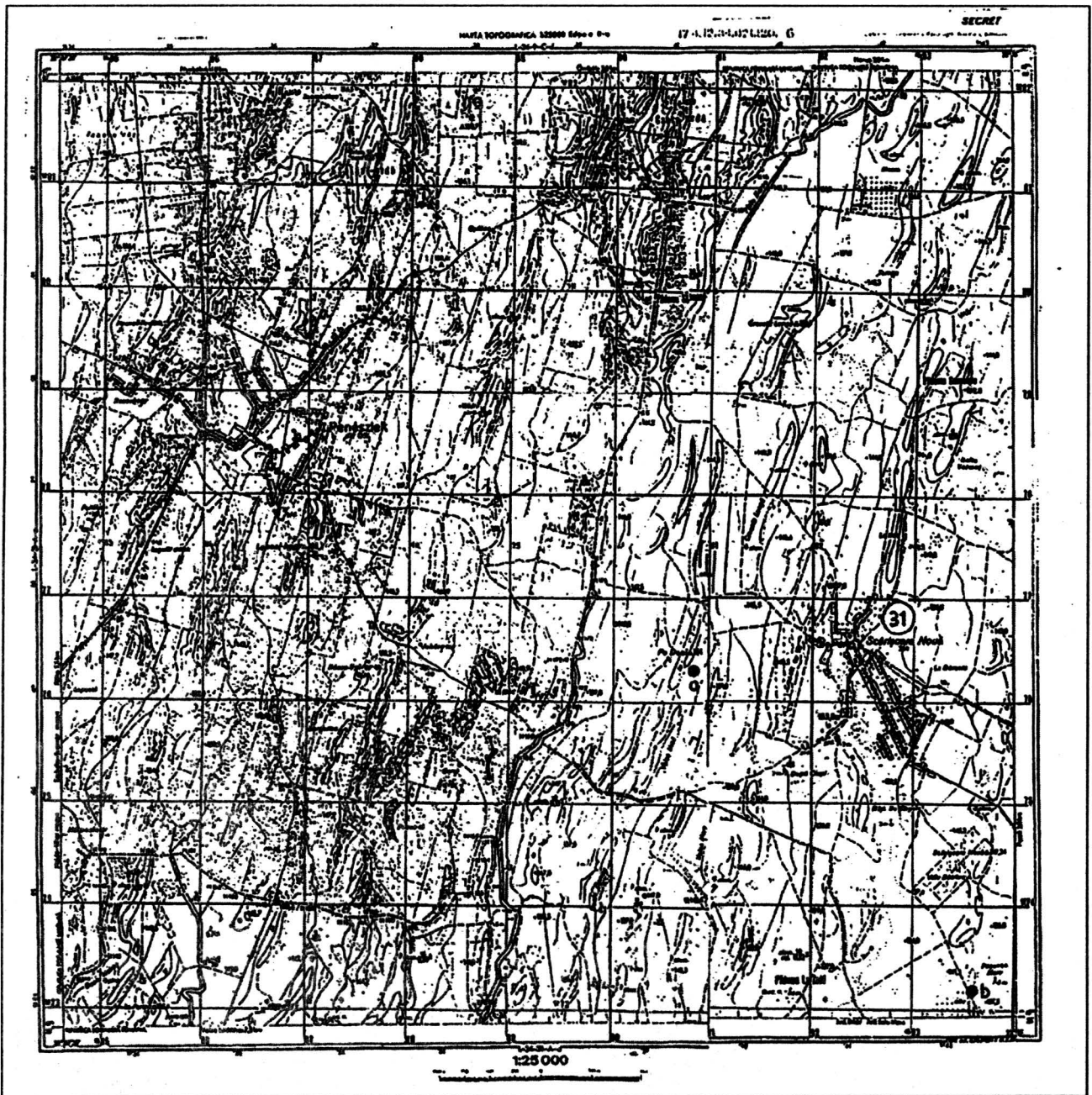

Fig.26 - Localități: 31.

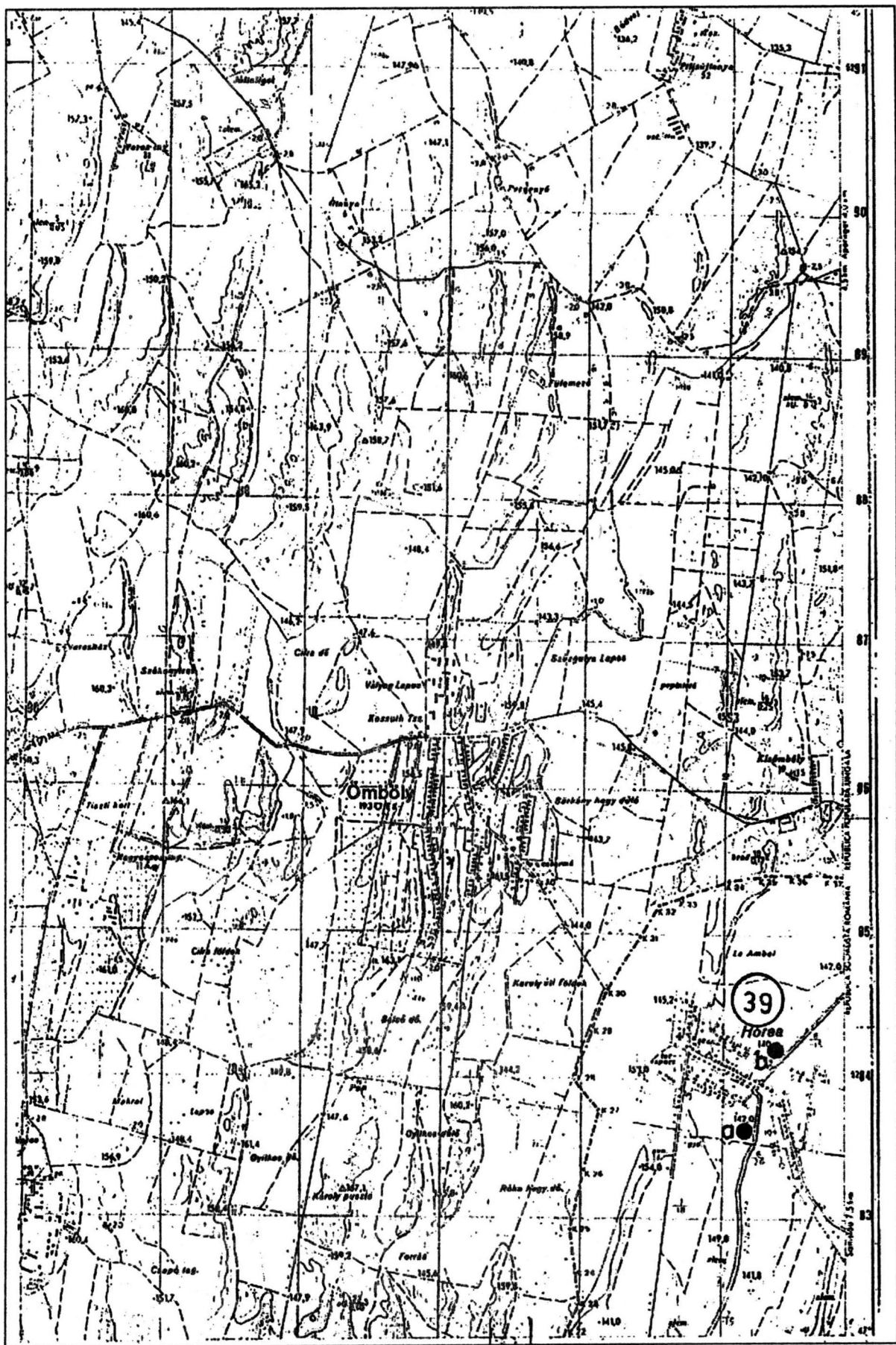

Fig.27 - Localități: 39.

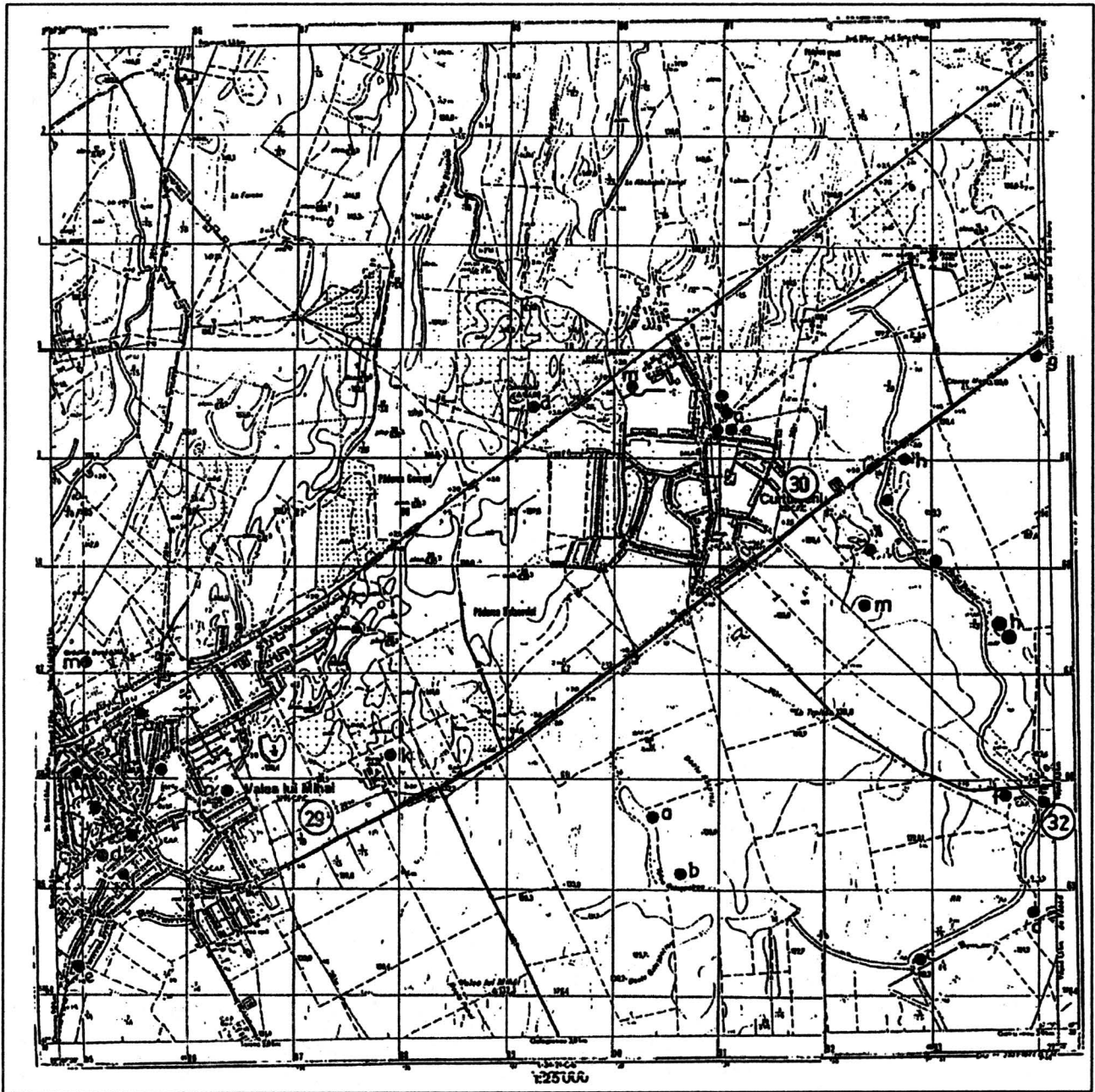

Fig.28 - Localități: 29, 30, 32.

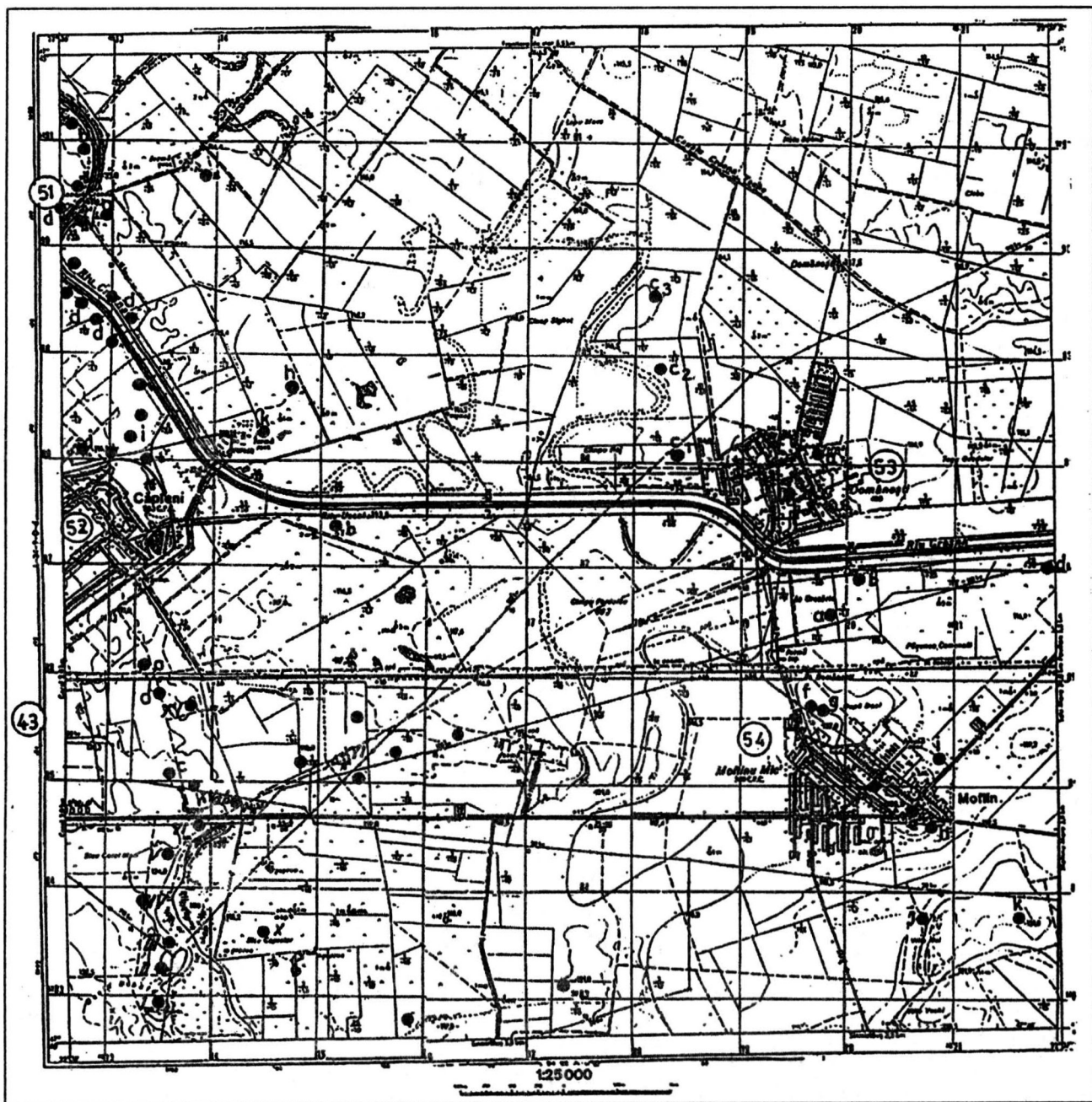

Fig.29 - Localități: 43, 51, 52, 53, 54.

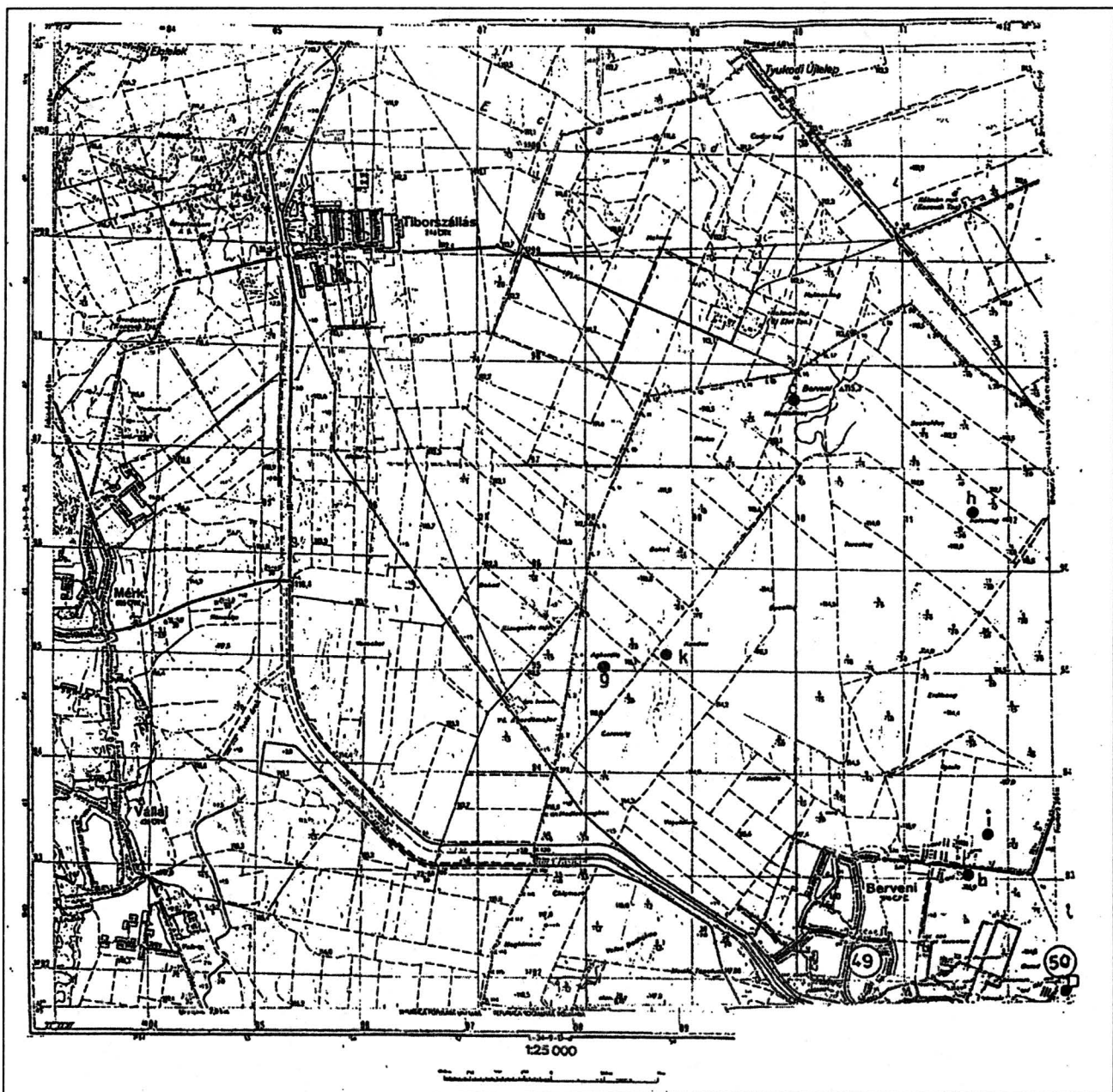

Fig.30 - Localități: 49, 50.

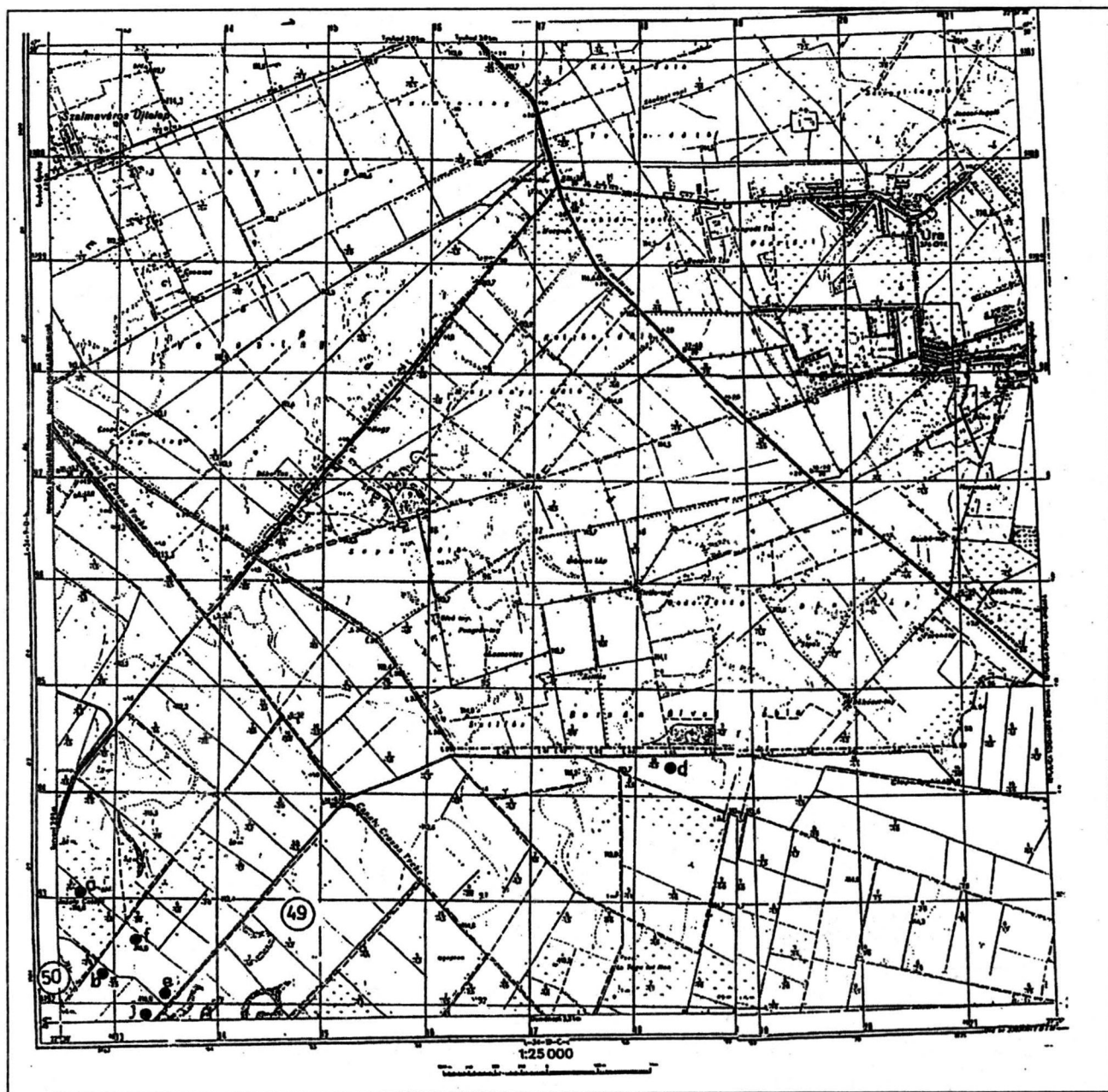

Fig.31 - Localități: 49, 50.

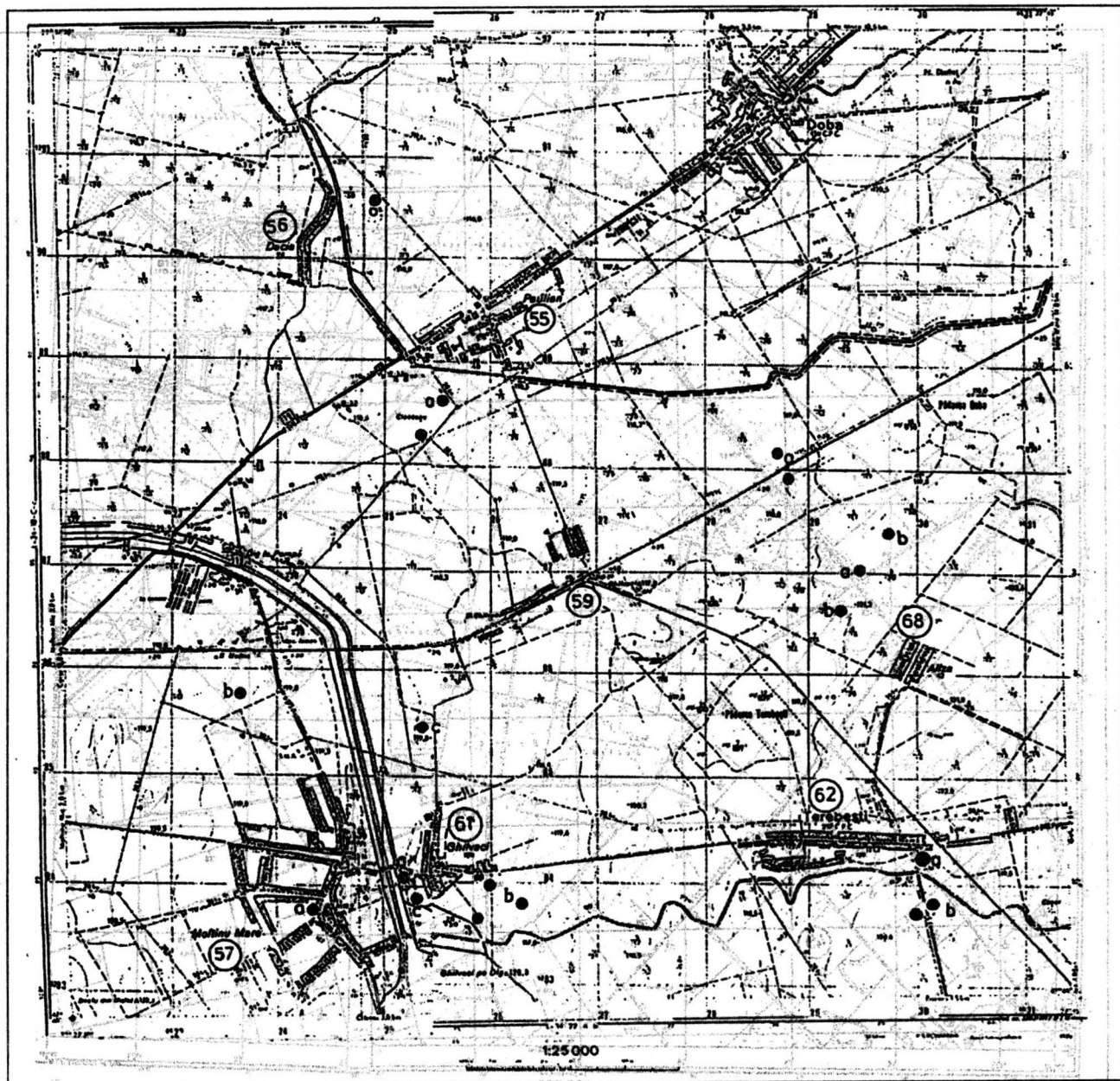

Fig.32 - Localități: 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62.

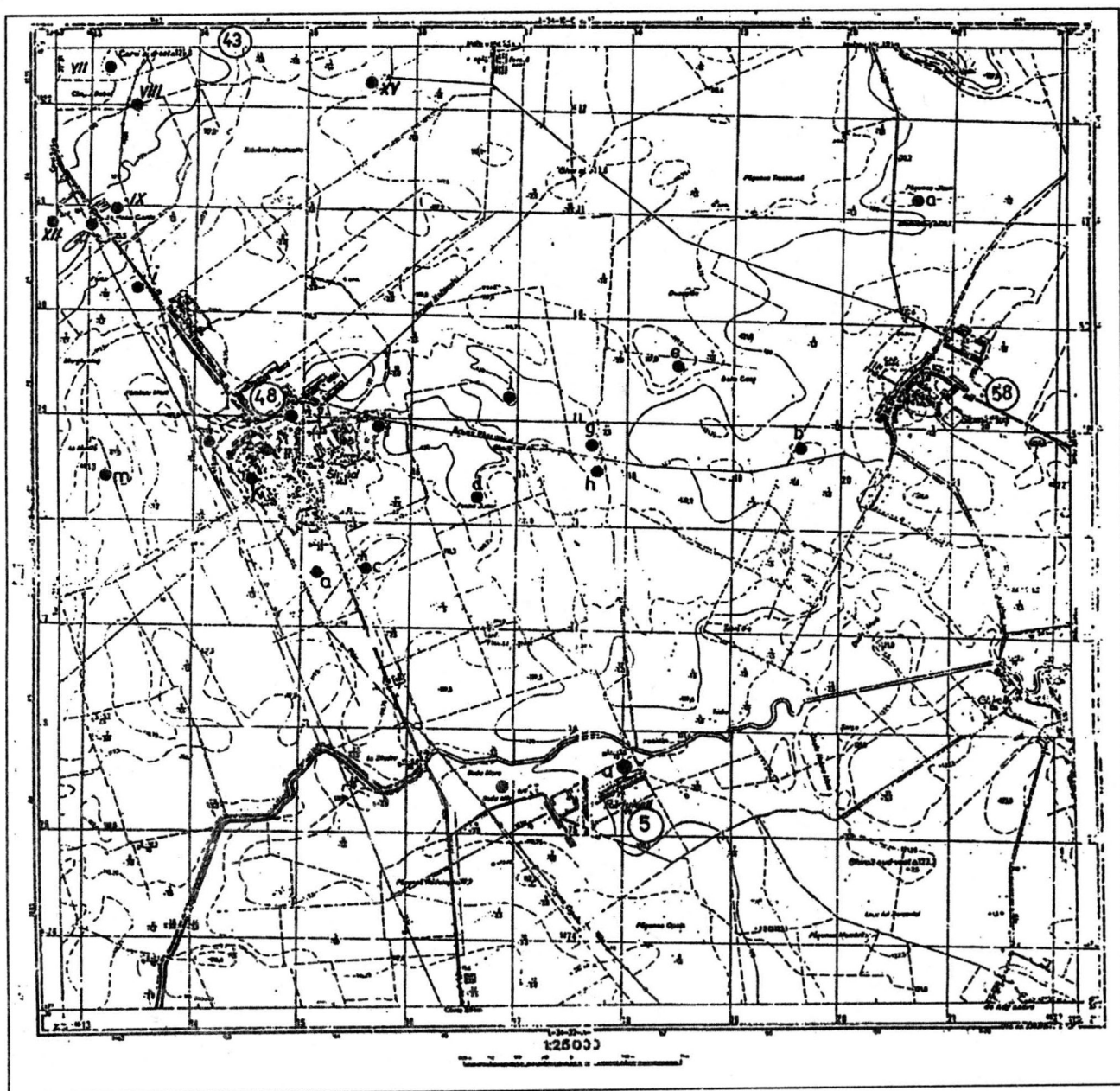

Fig.33 - Localități: 5, 43, 48, 58, 64.

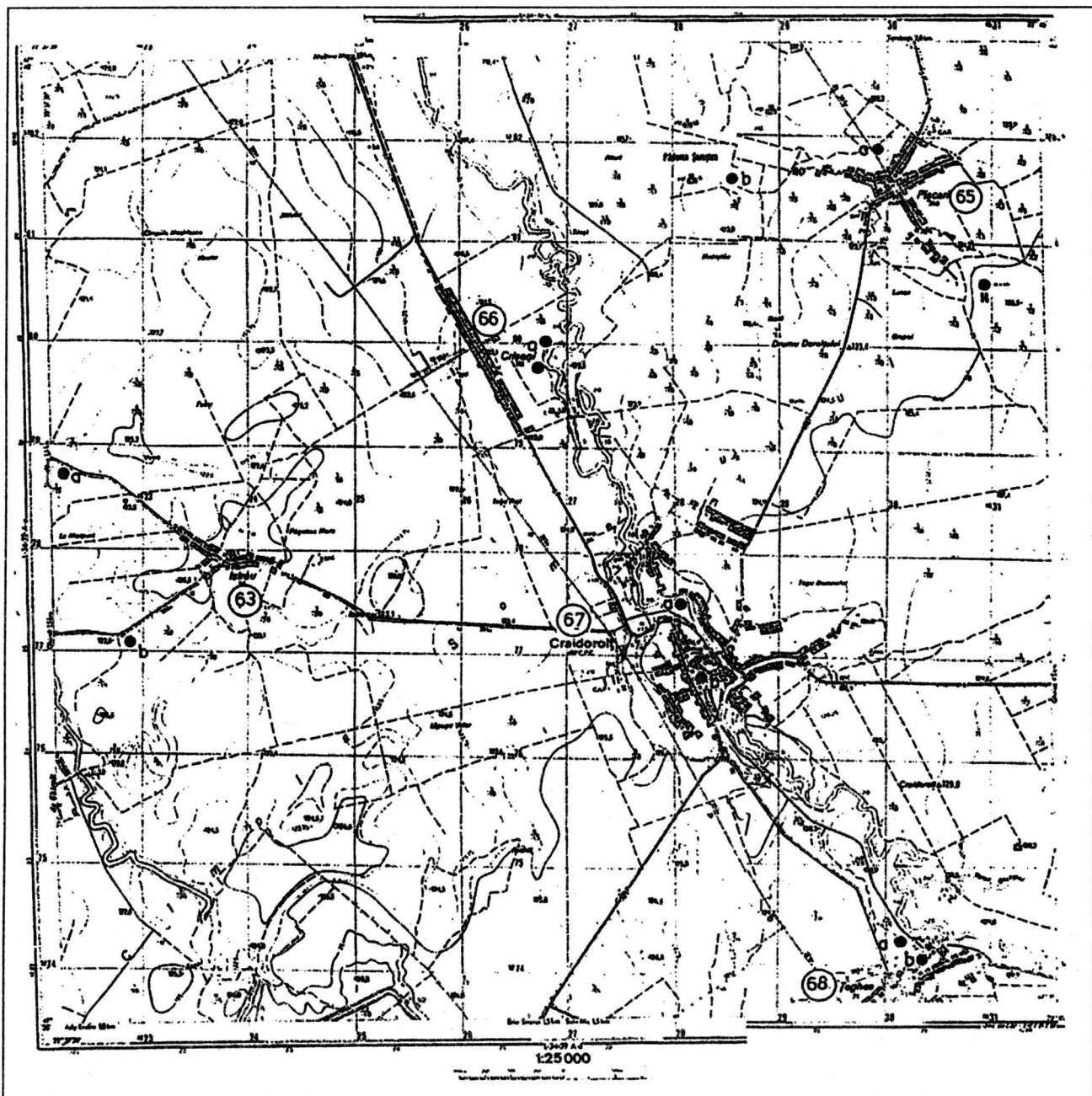

Fig.34 - Localități: 63, 65, 66, 67, 68.

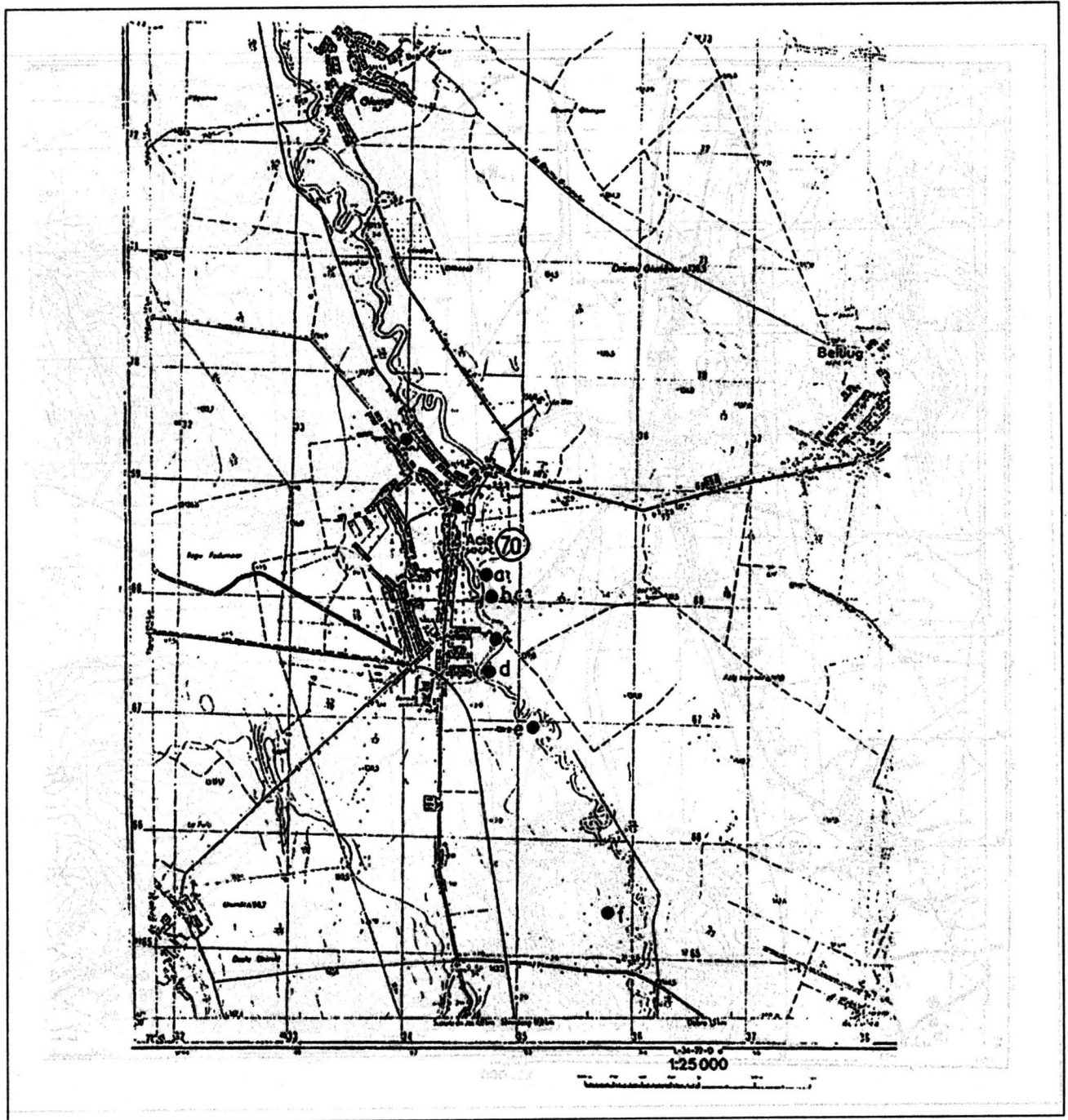

Fig.35 - Localități: 70.

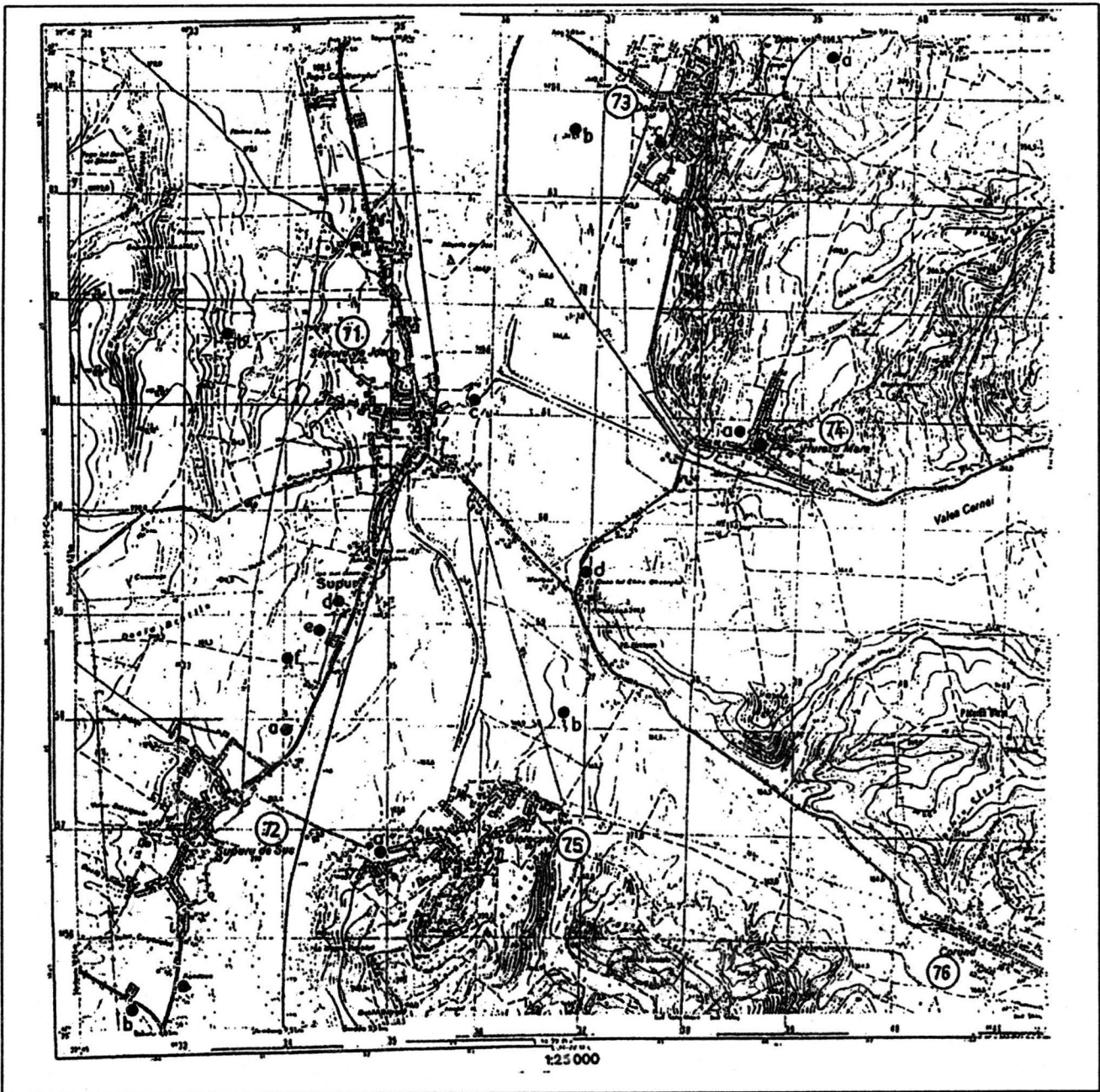

Fig.36 - Localități: 71, 72, 73, 74, 75.

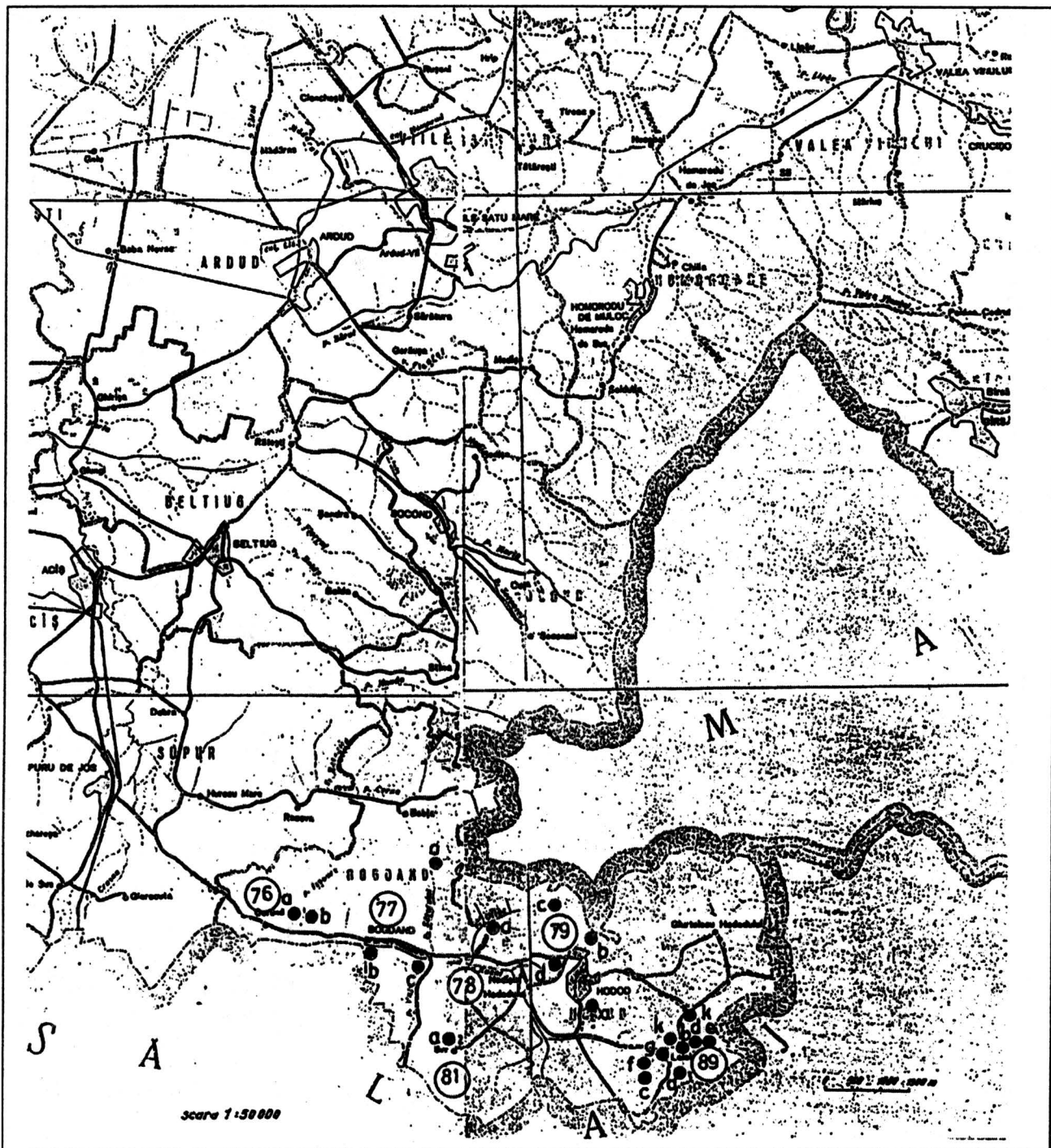

Fig.37 - Localități: 76, 77, 78, 79, 80, 81.

Fig.38 - Descoperiri din epoca paleolitică, mezolitică și neoliticul timpuriu.

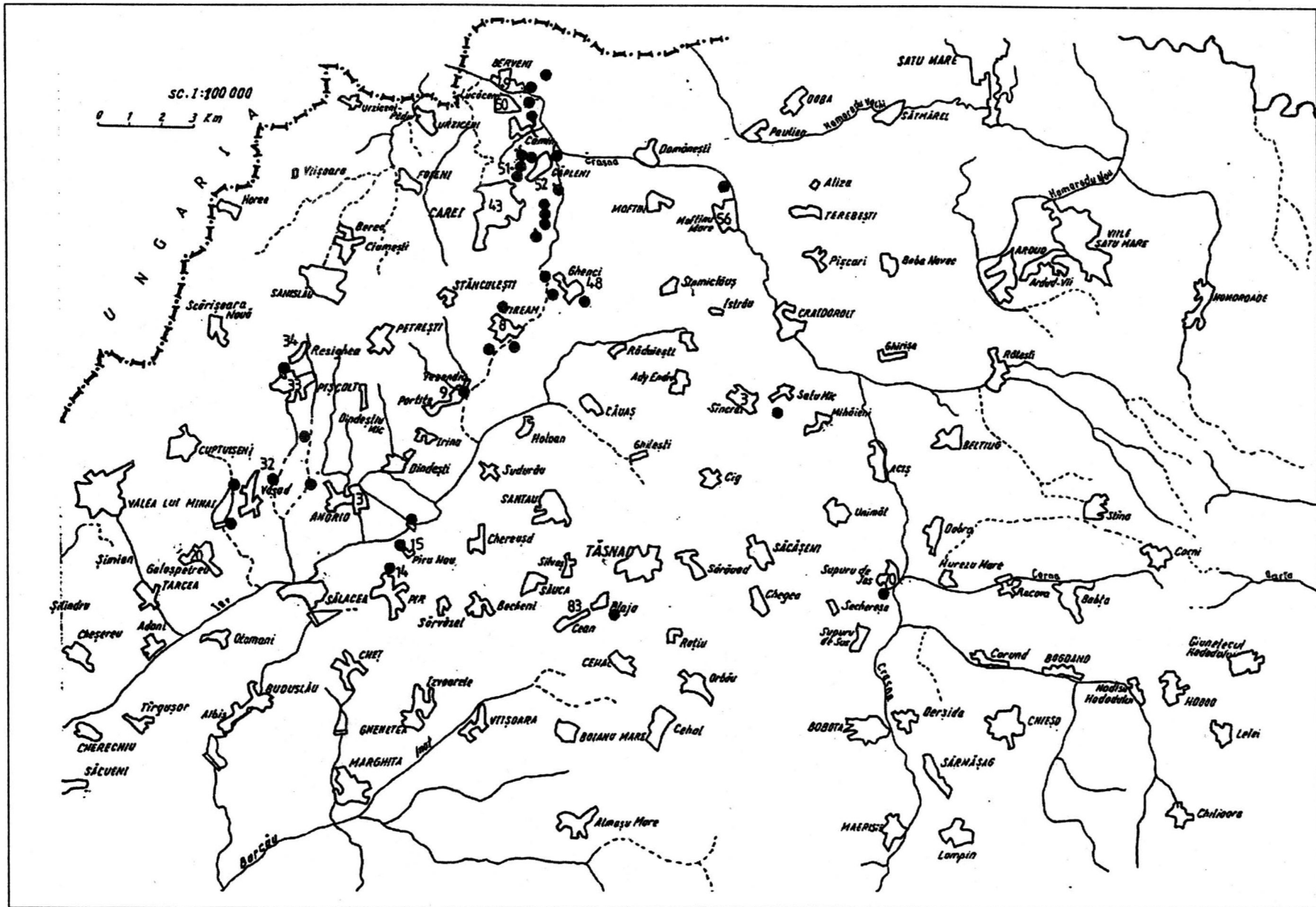

Fig.40 - Descoperiri din neoliticul târziu - Grupul Herpály-Csőszhalom.

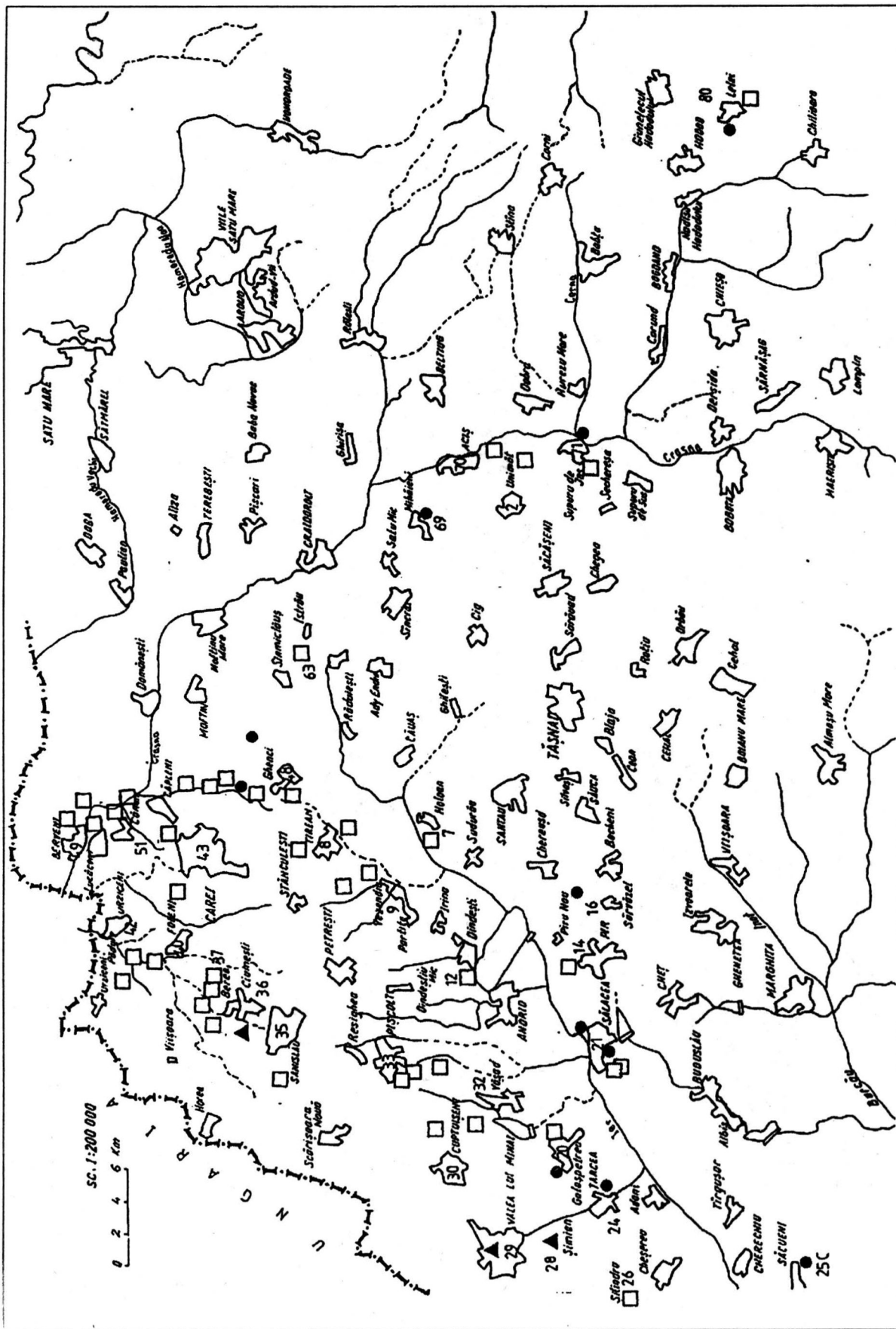

Fig.41 - Descoperiri din cultura Tiszapolgár.

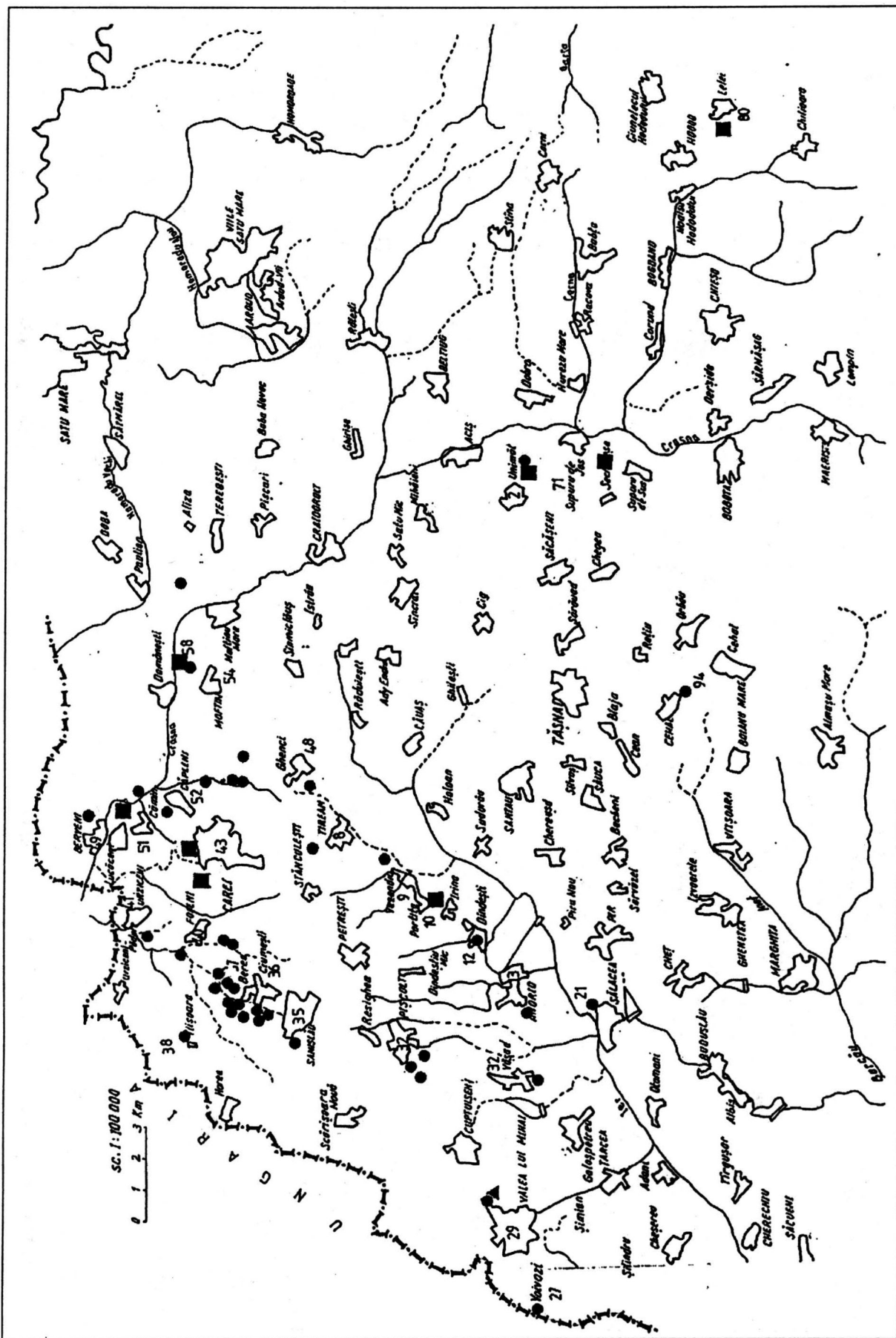

Fig.43 - Descoperiri din cultura Baden/Cotofeni

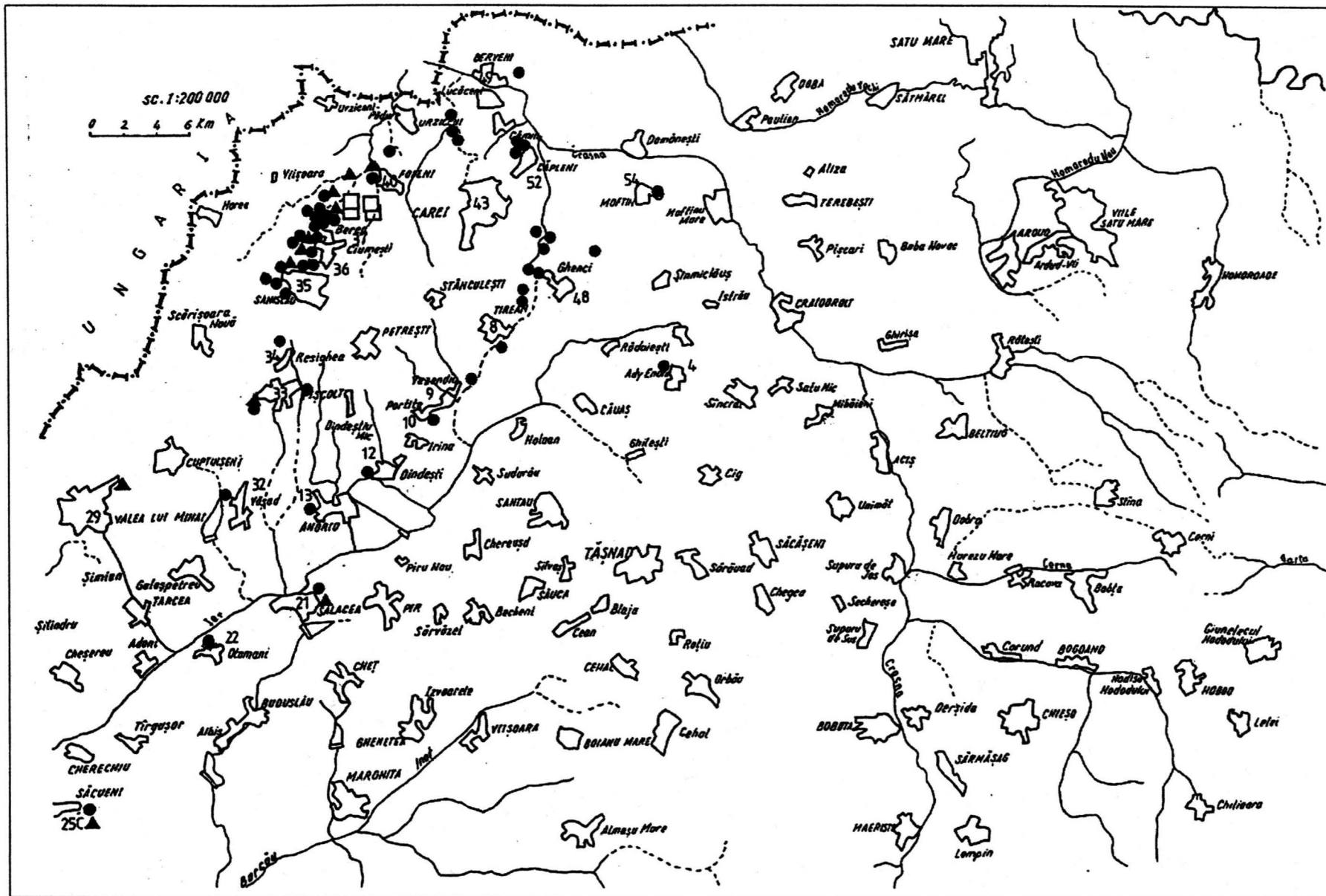

Fig.44 - Descoperiri din epoca bronzului timpuriu - cultura Makó, cultura Nyírség, Grupul Sanislău.

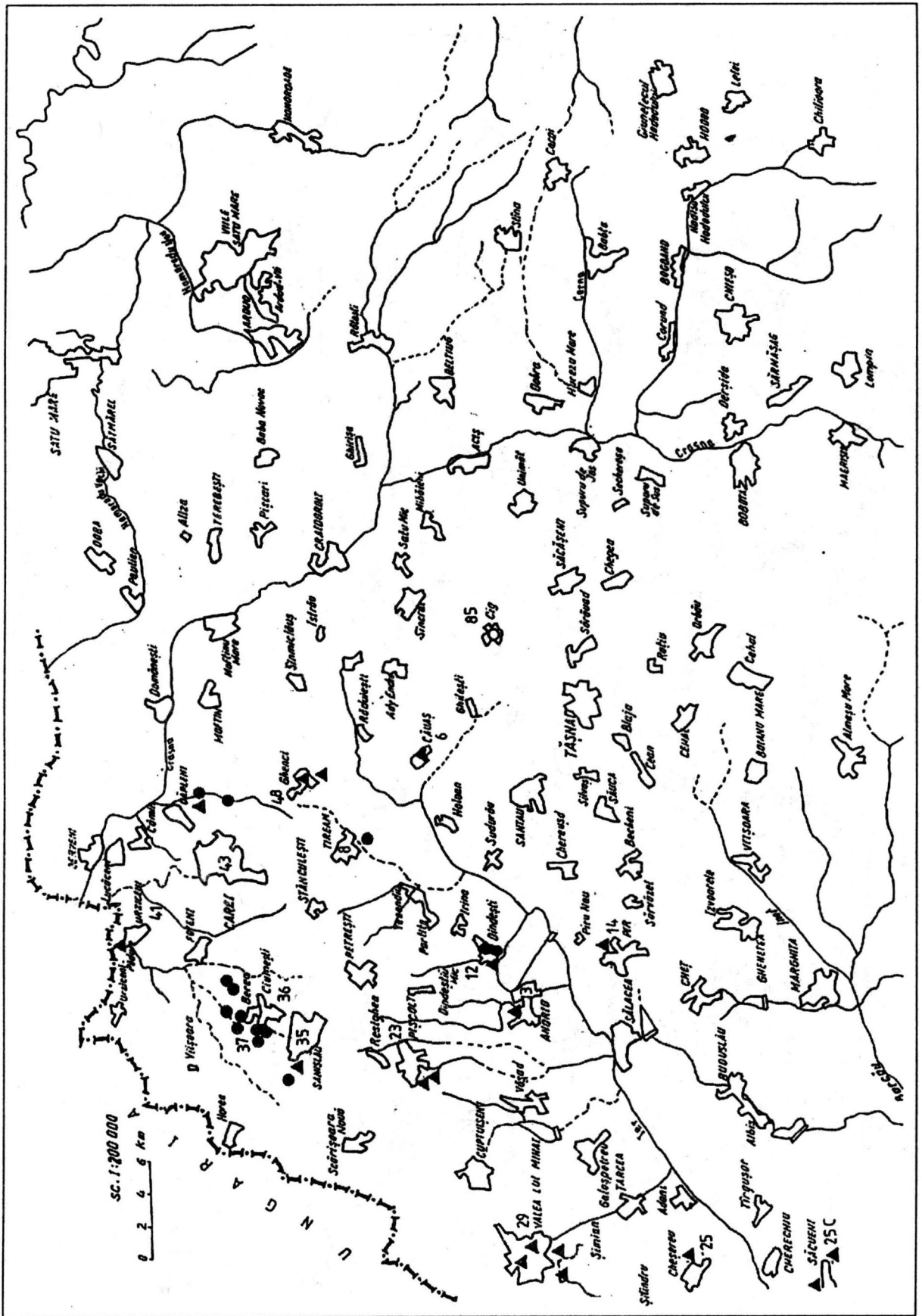

Fig.51 - Descoperiri din sec. V-VII, epoca migrațiilor.

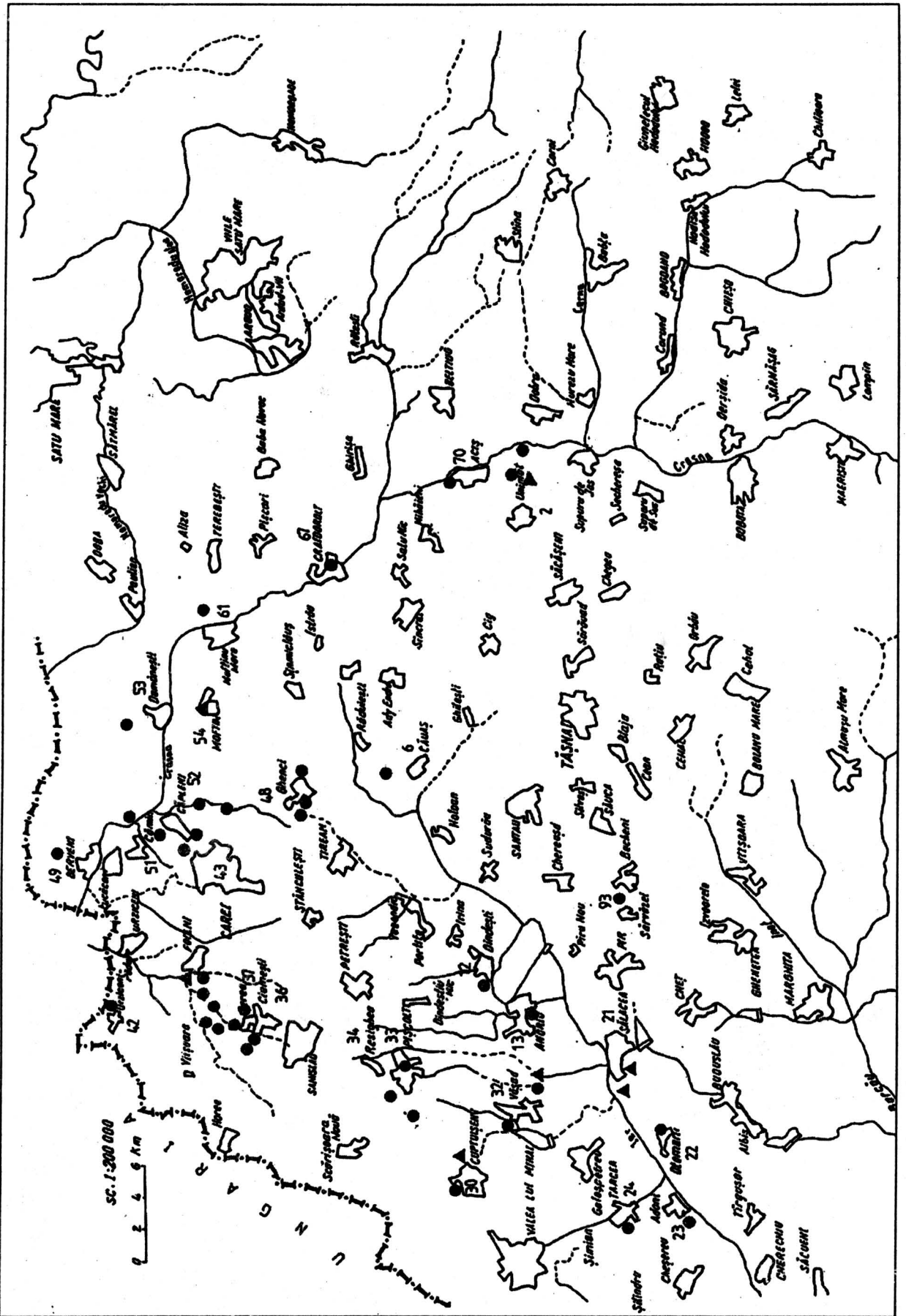

Fig.53 - Descoperiri din sec. XI-XIII.

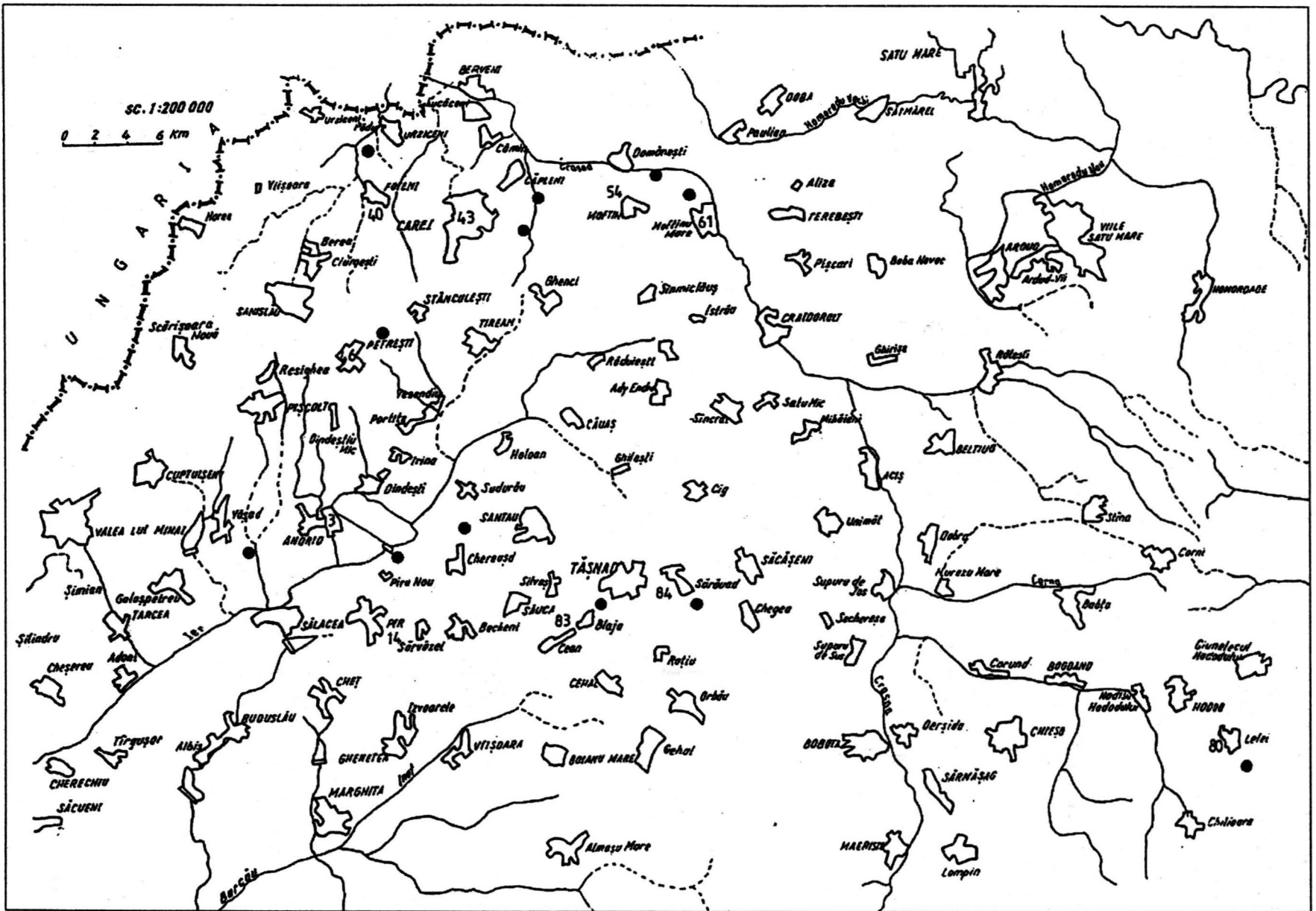

Fig.55 - Localități feudale dispărute și identificate pe teren.

Lucrări apărute în seria
BIBLIOTHECA THRACOLOGICA:

- I: Adrian C. FLORESCU, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România, Călărași*, 1991.
- II: Ioan ANDRIȚOIU, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, București, 1992.
- III: Eugen COMȘA, *Bibliografia referitoare la a doua epocă a fierului de pe teritoriul României*, București, 1993.
- IV: Marian GUMĂ, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, București, 1993.
- V: Mihai SÂMPETRU, *Orașe și cetăți romane târzii la Dunărea de Jos*, București, 1994.
- VI: Attila LÁSZLÓ, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați. Culturile Gáva-Holíhrady și Corlăteni Chișinău pe teritoriul Moldovei*, București, 1994.
- VII: Oleg LEVIȚKI, *Cultura Hallstattului canelat la răsărit de Carpați*, București, 1994.
- VIII: Grigore BRÂNCUȘ, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, București, 1995.
- IX: Adrian PORUCIUC, *Archaeolingvistica. Trei studii interdisciplinare*, București, 1995.
- X: Vasile URSACHI, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, București, 1995.
- XI: Vjačeslav KOTIGOROŠKO, *Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n.-IV e.n.*, București, 1995.
- XII: Valentin VASILIEV, *Fortifications de refuge et établissements fortifiés du premier âge du fer en Transilvanie*, Bucarest, 1995.
- XIII: Horia CIUGUDEAN, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, București, 1996.
- XIV: Serghei AGULNIKOV, *Necropola culturii Belozerka de la Cazaclia*, București, 1996.
- XV: Aurel RUSTOIU, *Metalurgia bronzului la daci*, București, 1996.
- XVI: Andrei OPAIȚ, *Aspecte ale vieții economice din provincia Scythia Minor (secolele IV-VI p. Ch.). Producția ceramicii locale și de import*, București, 1996.
- XVII: Oleg LEVIȚCHI, Igor MANZURA, Tatiana DEMCENKO, *Necropola tumulară de la Sărățeni*, București, 1996.
- XVIII: Nelu ZUGRAVU, *Geneza creștinismului popular al românilor*, București, 1997.
- XIX: Cătălina VĂTĂȘESCU, *Vocabularul de origine latină din limba albaneză în comparație cu româna*, București, 1997.
- XX: Cristian F. SCHUSTER, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, București, 1997.
- XXI: Zsolt SZÉKELY, *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, București, 1997.
- XXII: Aurel Rustoiu, *Fibulele din Dacia preromană (sec. II î.e.n. - I e.n.)*, București, 1997.
- XXIII: Ioan ANDRIȚOIU, Aurel RUSTOIU, *Sighișoara-Wietenberg - Descoperirile preistorice și așezarea dacică*, București, 1998.
- XXIV: Gheorghe POPILIAN, Marin NICA, *Gropșani - monografie arheologică*, București, 1998.
- XXV: Aurel ZANOCI, *Fortificațiile geto-dacice din spațiul extracarpatic, în secolele VI-III a. Chr.*, București, 1998.
- XXVI: Ion STĂNGĂ, *Viața economică la Drobeta în secolele II-VI p. Chr.*, București, 1998.
- XXVII: Silvia TEODOR, *Regiunile est-carpatică ale României în secolele V-II î. d. Hr. Considerații generale și repertoriu arheologic*, București, 1999.

